

Barne- og familiedepartementet
Kap. 800-868, 3858 - 3860

St prp nr 1 **(1998-99)**

FOR BUDSJETTERMINEN 1999

Barne- og familiedepartementet

*Tilråding fra Barne- og familiedepartementet av 18. september 1998,
Godkjent i statsråd samme dag.*

INNHold

	Side
1. Hovedinnledning	5
1.1 Hovedmål.....	5
1.2 Oversikt over hovedmål og delmål under Barne- og familiedepartementet.....	10
1.3 Oversikt over budsjettforslaget for Barne- og familiedepartementet for 1999	17
1.4 Forskning og utvikling.....	18
1.5 Miljø	18
1.6 Tilpasning til nytt økonomiregelverk for staten.....	21
2. Nærmere om budsjettforslaget for de enkelte programkategorier og kapitler.....	23
2.1 Programkategori 11.00 Administrasjon.....	23
Kap. 800 Barne- og familiedepartementet	23
Kap. 3800 Barne- og familiedepartementet	29
2.2 Programkategori 11.10 Tiltak for familie og likestilling	31
Kap. 830 Foreldreveiledning og samlivstiltak	35
Kap. 840 Tilskudd til krisetiltak	41
Kap. 841 Familievern.....	45
Kap. 844 Kontantstøtte.....	51
Kap. 845 Barnetrygd	55
Kap. 846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.m.	61
Kap. 847 Kompetansesenter for likestilling.....	73
Kap. 848 Likestillingsombudet.....	77
Kap. 849 Likestillingsrådet	81
Kap. 3849 Likestillingsrådet	81
2.3 Programkategori 11.20 Tiltak for barn og unge	83
Kap. 850 Barneombudet	89
Kap. 3850 Barneombudet	97
Kap. 851 Statens Adopsjonskontor.....	99
Kap. 852 Adopsjonsstøtte.....	101
Kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet	103
Kap. 856 Barnehager	121
Kap. 857 Barne- og ungdomstiltak	139
Kap. 858 Statens ungdoms- og adopsjonskontor.....	155
Kap. 3858 Statens ungdoms- og adopsjonskontor.....	158
2.4 Programkategori 11.30 Forbrukertiltak.....	159
Kap. 860 Forbrukerrådet	163
Kap. 3860 Forbrukerrådet	170
Kap. 862 Positiv miljømerking.....	173
Kap. 865 Forbrukerpolitisk forskning og internasjonalt samarbeid m.v.	177
Kap. 866 Statens institutt for forbruksforskning.....	187
Kap. 3866 Statens institutt for forbruksforskning.....	192
Kap. 868 Forbrukerombudet.....	195
Kap. 3868 Forbrukerombudet.....	202

3. Tilråding	203
4. Forslag til vedtak	204

1. HOVEDINNLEDNING

Regjeringens forslag til statsbudsjett for 1999 under Barne- og familiedepartementets område omfatter programområde 11 Familie- og forbrukerpolitikk og programområde 28 Fødselspengene. Sistnevnte presenteres i St prp nr 1 (1998-99) Folketrygdens utgifter og inntekter.

1.1 HOVEDMÅL

Barne- og familiedepartementet har som hovedmål å legge til rette for gode oppvekst- og levekår for barn og ungdom, en trygg økonomisk og sosial situasjon for barnefamilieene og full likestilling mellom kvinner og menn. Det skal stimuleres til stabile og trygge familierelasjoner, medansvar for fellesskapet og større bevissthet om menneskeverd og verdivalg. Andre hovedmål er å ivareta forbrukernes rettigheter, interesser og sikkerhet og videreutvikle en kvalitetsbevisst, miljøbevisst og effektiv barne-, familie- og forbrukerforvaltning.

Regjeringens budsjettforslag bidrar til en forbedret familiepolitikk i tråd med Voksenåserklæringen. En politikk som styrker familiens situasjon vil bidra til å gjøre storsamfunnet bedre å leve i og vil medvirke til å sikre de som vokser opp et trygt oppvekstmiljø. Politikken legger til rette for økt valgfrihet for småbarnsfamilieene gjennom kontantstøtte og økt barnehagedekning, tiltak for økt fleksibilitet i familie- og arbeidsliv og arbeid for å sikre kvinner og menn reelle muligheter til å delta på lik linje i samfunnet. Der familien ikke strekker til, har samfunnet en særlig plikt til å sikre barn og unge fullverdige omsorgstilbud og gode oppvekstkår.

En trygg økonomisk og sosial situasjon for barnefamilien

Kontantstøtte for ettåringer fra 1.8.98 var første skritt i retning av en familiepolitikk som sikrer større valgfrihet, mer tid til hverandre og større likhet i overføringene til barnefamilieene. Kontantstøtten representerer også en oppvurdering og anerkjennelse av familiens egen omsorgsinnsats. I budsjettforslaget følges dette opp med midler til å utvide kontantstøtteordningen til toåringer fra 1.1.99 som forutsatt i «Lov om kontantstøtte for småbarnsforeldre» som Stortinget vedtok i juni. Barnehageområdet er likeledes styrket for å sikre at barnehage tilbudet tilpasses den fleksibilitet familieene etterspør. Målet er fortsatt at alle familier som etterspør barnehage skal få dette. Vi mangler fremdeles barnehageplasser i forhold til dette målet.

For det store flertallet av barnefamilieene vil likevel barnetrygden fortsatt være den viktigste overføringsordningen. Det er foreslått visse endringer i satsstrukturen - ved at søskenprofilen er moderert, og at det foreslås endringer i målgruppen for småbarnstillegget. Når det gjelder søskenprofilen er forslaget at første og andre barn får dagens førstebarnssats, mens tredje barn og de øvrige i søskenrekken får dagens tredjebarnssats. Det å ha mange barn har ikke lenger entydig sammenheng med trange levekår, og det kan argumenteres med at flere barn gir stordriftsfordeler heller enn å koste mer per barn. Endringen representerer også en forenkling.

Videre er det foreslått at småbarnstillegget skal falle bort for familier som får hel eller delvis kontantstøtte. Småbarnstillegget ble i sin tid innført som et tilskudd/kontantstøtte til familieene med de yngste barna nettopp for å gi disse en noe romsligere økonomi når de sto foran valget av omsorgsform for småbarna med enten reduserte muligheter til arbeidsinntekt eller til å bære utgifter til barnetilsyn. Kontantstøtten kommer nå som et nytt og bedre tilbud til de som velger å ta ansvar for omsorg av egne barn, ved å kunne være hjemme med barna mens de er små. Det er lite hensiktsmessig å ha to overføringsordninger med samme formål. Men for familieene som betaler barnehageplass vil det i dagens situasjon fortsatt være behov for dette tillegget, bl.a. for å holde foreldrebetalingen på et forsvarlig nivå og det er derfor foreslått at tillegget utbetales for barn som det ikke ytes kontantstøtte for.

Enslige forsørgere med uredusert overgangsstønad med barn i alderen null til tre år fikk med virkning fra 1.1.98 et ekstra småbarnstillegg i forbindelse med omleggingen av stønadsordningene for denne gruppen. Dette spesielle tillegget vil familieene med barn i alderen null til ett år beholde. Bakgrunnen for dette er unge enslige forsørgeres spesielt utsatte økonomiske situasjon det første året. Ordningen med ekstra småbarnstillegg for enslige forsørgere med barn som er ett og to år og som benytter kontantstøtte, videreføres ikke.

De foreslåtte endringene i barnetrygden må sees i sammenheng med endringene de siste årene i barnefamilienes totale økonomiske situasjon. Barnefamilien er blant de familietyperne som har fått en forholdsvis sterk økning i disponibel inntekt i forbindelse med de siste årenes allmenne velstandsøkning. Samtidig har høye bo- og utdanningskostnader blitt tunge og bære for mange. Kontantstøtten vil også få stor økonomisk betydning for de familier som får denne. Velstandsutviklingen har ikke kommet alle barnefamilier tilgode i samme omfang. Regjeringen vil foreta en gjennomgang av støtteordningene for barnefamilier for å se om de står i forhold til dagens økonomiske situasjon og behov i familiene. I denne sammenheng vil også spørsmålet om å utvide barnetrygden fra 16 til 18 år bli vurdert.

Fødselspengeordningen vil bli videreført uten endringer i 1999.

1.1.98 overtok fylkeskommunene ansvaret for familievern. På bakgrunn av at fylkeskommunene etterhvert får erfaringer med tjenesten vil regjeringen invitere til et samarbeid om en plan for styrking av et tilbud stadig flere etterspør.

Regjeringen vil følge opp og videreutvikle foreldreveiledningsprogrammet i 1999 og vil se det i sammenheng med samlivstiltakene.

Gode oppvekst- og levekår for barn og ungdom

Å sikre barn og ungdom gode oppvekst- og levekår er blant regjeringens viktigste oppgaver. Et overordnet mål for barne- og ungdomspolitikken er å sikre alle barn og unge likeverdige tilbud og utviklingsmuligheter, uavhengig av sosial bakgrunn og hvor i landet de bor. Regjeringen ønsker å forene målene om en god barndom og ungdomstid med solid kvalifisering for framtiden. En slik kvalifisering berører både kunnskaper og holdninger, verdibevissthet og ansvar for fellesskapet. Men barn og ungdom må også sikres muligheter til deltakelse og medansvar i samfunnet. For å bidra til dette er det blant annet behov for å styrke dialogen og samspillet med barn og ungdom både på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå.

Som et ledd i arbeidet med å bedre oppvekst- og levekårene for barn og ungdom vil regjeringen videreføre utviklingsprogrammet for styrking av oppvekstmiljøet. Programmet skal bedre barn og ungdoms muligheter for deltakelse, medvirkning og mestring. Samtidig skal innsatsen mot vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme i barne- og ungdomsmiljøene styrkes. Gjennom programmet skal det legges til rette for å mobilisere barn, ungdom, lokale frivillige krefter, kommuner og statlige myndigheter til en bred og felles innsats. Det skal legges stor vekt på å støtte opp om barn og ungdoms egne ideer, initiativ og innsats.

Regjeringen ser det som viktig å bidra til at samarbeidet mellom departementene om gjennomføring av en helhetlig barne- og ungdomspolitikk videreutvikles. Det må tas hensyn til barns og ungdoms interesser i alle politiske beslutninger som har med deres situasjon å gjøre.

Satsingen overfor barn og ungdom i de større byene videreføres. Innsats mot barn og ungdom med innvandrerbakgrunn står sentralt her sammen med arbeid som kan bedre ungdomsmiljøet. Videre vil regjeringen ha særskilt oppmerksomhet rettet mot situasjonen for barn og ungdom med funksjonshemninger. I samarbeid med Sametinget vil regjeringen bidra til oppfølging av den samiske barne- og ungdomsplanen.

Regjeringen vil arbeide for å styrke ungdomsbosettingen i distriktene. Regjeringen ønsker å ivareta mangfoldet og vil fortsatt legge vekt på å utforme en politikk basert på samspillet mellom offentlige og private ressurser og ansvar for å kunne realisere målsettingen om trygge og gode nærmiljø og levekår.

Regjeringen vil arbeide for at barn og ungdom får stadig større mulighet til deltakelse, medinnflytelse og medansvar i samfunnet og vil bidra til å opprettholde mangfoldet i barne- og ungdomsorganisasjonene gjennom tilskuddsordningene og gjennom samarbeid, dialog og erfaringsutveksling.

Det er en viktig målsetting for regjeringen å sikre barn og ungdom kunnskap om og likeverdig tilgang til den nye informasjonsteknologien. Samtidig er det viktig å tilrettelegge politikken slik at barn og ungdom sikres nødvendig vern og økt bevissthet i forhold til nedbrytende krefter.

Barnehager

En forutsetning for økt valgfrihet for småbarnsfamiliene er at familiene som ønsker det kan få en barnehageplass tilpasset familiens behov. Målet om full barnehagedekning står derfor fast. Regjeringen legger til grunn at det vil være nødvendig å etablere nye barnehageplasser frem til og med høsten år 2000. Det er særlig mangel på plasser for barn

under tre år. Hovedtyngden av plassene må derfor etableres for denne aldersgruppen i tråd med foreldrenes etterspørsel.

I anslaget over utgiftene til statstilskuddet til barnehager legges det opp til minst 2 500 nye plasser i 1999. Anslaget er såpass forsiktig bl.a. fordi det ble etablert flere plasser enn planlagt i 1997 og fordi det vil være en viss usikkerhet rundt om i kommunene om behovet. Kommunene må derfor gå gjennom sine behovsanslag og utbyggingsplaner både i forhold til dagens barnehagekø, ettervirkninger av 6-årsreformen, større fleksibilitet i forhold til korttidsplasser og det behov som avdekkes ved uttak av kontantstøtte, med full barnehagedekning som mål. For at også private barnehager skal kunne gi et tilbud til barn under tre år, må kommunene i større grad enn i dag vurdere å gi støtte til driften av disse barnehagene. Både kontantstøttereformen og andre permisjonsordninger for småbarnsfamiliene bidrar til at behovet for fleksible åpningstider og driftsformer øker. Det gir barnehageeiere en utfordring i å utnytte eksisterende barnehagekapasitet på en måte som gir tilbud til flest mulig barn.

Fra 1.8.99 er det lagt opp til å øke tilskuddssatsene, stimulere til økt fleksibilitet og bedre økonomiske rammebetingelser for barnehagedriften - både for kommunene og de private. Dette vil samtidig gi en harmonisering av tilskuddssatsene til barnehagene med satsene for delvis kontantstøtte.

Regjeringen vil i løpet av 1999 legge fram en stortingsmelding om barnehager. Det er ti år siden sist Stortinget behandlet en melding hvor barnehagepolitikken ble drøftet på bred basis. I tiden som har gått har det vært en omfattende utbygging, og barnehagene er styrket pedagogisk og kvalitetsmessig. Det er behov for en melding som tar opp både de økonomiske, lovmessige og faglige rammebetingelsene for barnehagedriften. Ikke minst er det viktig å drøfte samarbeidet mellom kommunene og de private barnehageeierne. Barnehagemeldingen vil både peke mot full behovsdekning og mer likeverdig behandling av offentlige og private barnehager. Stabile driftsvilkår for eierne og brukertilpassede tilbud - også når det gjelder den prisen familiene må betale - er her viktige stikkord.

Forsøksordningen med et gratis korttidstilbud i barnehage for alle femåringer i en bydel i Oslo skal videreføres i 1999. Forsøket ventes å gi økt kunnskap om barnehagen som læringsarena for språk og sosiale ferdigheter ikke minst for barn av innvandrereforeldre.

Tiltak i barne- og ungdomsvernet

Regjeringen vil fortsatt legge stor vekt på å forbedre barneverntjenestens evne og mulighet til å sette inn egnede tiltak i saker vedrørende omsorgssvikt, overgrep, atferdsproblemer og sosiale og emosjonelle problemer hos barn og unge. Det viktigste målet i 1999 er å medvirke til at barn, unge og deres familier sikres gode oppvekst- og levekår gjennom målrettede tiltak av god kvalitet i barnevern- og adopsjonssaker. Følgende områder vil særlig bli prioritert i 1999:

- Kompetanseoppbygging innen barneverntjenesten
- Styrke det forebyggende barnevernarbeidet gjennom mer aktiv bruk av familiene som ressurs
- Utvikle det fylkeskommunale tilbudet, spesielt i forhold til barn og unge med atferdsvansker
- Styrke fosterhjemsarbeidet
- Tilrettelegge tiltak for barn og unge med innvandrerbakgrunn, herunder enslige, mindreårige flyktninger og asylsøkere
- Etablere tiltak for å hindre tvangsgifte og utvikle tiltak for barn på krisesentre

Departementet vil også i 1999 satse på oppbygging og formidling av kunnskap fra forskning og tiltaksutvikling til de ansatte i barneverntjenesten, samt stimulere til god informasjonsspredning om barneverntjenestens arbeid til befolkningen.

Hovedoppgaven for det offentlige blir å sørge for gode rammebetingelser for oppveksten i familien, som har det primære ansvaret for barns velferd og sette inn hjelpetiltak der familieomsorgen svikter.

Barne- og familiedepartementet vil stimulere til at barn og ungdom står sentralt på dagsorden i kommuner og fylker. Departementet ser det som særlig viktig at lokale myndigheter arbeider planmessig for å styrke oppvekstmiljøet, og det legges opp til et systematisk arbeid for å styrke barn og ungdoms medvirkning i lokale plan- og beslutningsprosesser.

Full likestilling mellom kvinner og menn

Regjeringens likeverdstanke forutsetter full likestilling mellom kvinner og menn. For å nå målet om reell likestilling kreves fortsatt innsats for endring av såvel kvinners rollen som menns rollen. Det er et mål at alle offentlige instanser skal arbeide med likestilling på sine fagområder. F.eks. ønsker regjeringen flere kvinner inn i ledende stillinger. Regjeringen vil legge fram en redegjørelse for Stortinget våren 1999, hvor utviklingen på sentrale områder vil bli belyst. I 1999 er det 20 år siden likestillingslovens ikrafttreden. I denne perioden har det skjedd positive endringer som har styrket kvinners posisjon på mange samfunnsområder. Departementet ser behovet for en helhetlig gjennomgang av likestillingsloven for å gjøre den til et bedre verktøy for dagens utfordringer.

Positiv diskriminering er fortsatt nødvendig og kan nå også på enkelte områder benyttes til fordel for menn der dette fremmer likestilling. Det vil ellers i arbeidet spesielt bli prioritert å vurdere tiltak som kan fremme endringer i menns rollen, som f.eks. økt fleksibilitet på typiske mannsarbeidsplasser for at menn skal kunne delta mer i familielivet.

Verdsettelsesdiskriminering er også fortsatt et problem. Kvinners oppgaver og kvinners kompetanse verdsettes lavere enn menns. Gjennom kontantstøtten er det tatt et viktig skritt for oppvurdering av det ulønnede omsorgsarbeidet. Regjeringens mål er at dette vil virke positivt også i forhold til den diskriminering man ser i arbeidslivet når det gjelder kvinners typiske arbeid og som viser seg i både ansettelsesvilkår, opprykk og lønnsfastsetting. Det vil fortsatt være et mål å arbeide for kvinners rettigheter i arbeidslivet og lik lønn for arbeid av lik verdi.

Ivareta forbrukernes rettigheter, interesser og sikkerhet

Hovedmålet for forbrukerpolitikken er at den skal bidra til felles ansvarsmobilisering og at forbrukernes interesser blir ivaretatt og får gjennomslag overfor næringsliv og offentlig tjenesteyting. Gjennom samarbeid og arbeidsdeling mellom departementet og tilknyttede virksomheter vil en utforme og fremme forbrukerpolitiske tiltak, med sikte på at næringslivet skal følge aksepterte spilleregler i samfunnet og slik at norske forbrukere kan gjøre bevisste og overveide valg.

Vi skal alle bevisstgjøres i vårt forvalteransvar, både mht. naturens bærekraft, miljø, verdiprioriteringer og fordeling.

De sentrale virkemidlene i forbrukerpolitikken er regelverktutvikling og -håndheving, informasjon/forebygging, påvirkning og kunnskapsutvikling.

Forbrukernes rettigheter har blitt betydelig styrket de senere år, bl.a. gjennom ny lovgivning som regulerer partenenes rettigheter og plikter i avtaleforhold. Nye vare- og tjenestetilbud utvikles stadig, og nye salgsformer tas i bruk. Utviklingen medfører behov for modernisering og oppdatering av rammebetingelser og forbrukerbeskyttende regelverk.

Gjennom EØS-avtalen er regelverktutviklingen preget av koplingen til europeisk regelverk. Regjeringen vil legge vekt på å påvirke utformingen av nytt europeisk regelverk gjennom de kanaler som står til rådighet, direkte der avtalen åpner for deltakelse i arbeidsgrupper, og indirekte via det nordiske samarbeidet. Ved den nasjonale gjennomføringen av regelverket skjer det et systematisk nordisk samarbeid med sikte på fortsatt likhet i det nordiske lovverket. For øvrig vil det skje en løpende vurdering av det samlede lovverket, særlig på felter hvor samfunnsutviklingen skaper raske endringer f.eks. gjeldsordningsloven og markedsføringsloven.

Forbrukerinstitutionenes virksomhet er et viktig element i den samlede forbrukerpolitikken. Forbrukerrådet og Forbrukerombudet spiller begge en viktig rolle i arbeidet for å fremme forbrukerinnflytelse, sikre rettigheter, og å bistå forbrukere i en kjøps- eller klagesituasjon.

En viktig forutsetning for at forbrukerne skal kunne gjøre sine rettigheter gjeldende, er at det finnes gode muligheter til å få løst tvister som oppstår mellom forbrukeren og selger eller tjenesteyter. Regjeringen ser det som viktig å komme frem til mer effektive og rimeligere måter å løse forbrukertvister på.

Det vil fortsatt være et sentralt mål i forbrukerpolitikken å få fram relevant og forståelig informasjon for forbrukerne om miljøkonsekvenser av forbruksvalg. For å utnytte forbrukernes positive holdning til miljøet, er informasjon om miljøkonsekvenser av ulike forbruksvalg viktig. Gjennom hhv. det nordiske svanemerket, EUs ordning for positiv miljømerking av forbruksvarer, og andre tiltak, søker man å gi forbrukerne et mest mulig enkelt og objektivt informasjonsgrunnlag når det gjelder produktenes miljøpåvirkning.

Mange norske husholdninger har økonomiske problemer. Noen av disse er knyttet til betjening av gjeld. På årsbasis kommer det i stand ca 3 000 saker etter gjeldsordningsloven. Den økonomiske situasjonen knyttet til renteøkningen midtveis i 1998, innebærer også at flere er i faresonen for å få økonomiske problemer. Både i et forebyggende perspektiv, og

for å fange opp og hjelpe de som har gjeldsproblemer, ser regjeringen det som viktig å styrke det kommunale tilbudet om individuell økonomisk rådgivning. Et tiltak i denne forbindelse er opplæring rettet mot rådgivningspersonale i kommunene.

Kunnskap om forbrukernes situasjon, om forholdet mellom holdninger og adferd, og om konkurranse- og markedsforhold i økonomien er viktig som underlag ved utforming av forbrukerpolitikken. Gjennom Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) utføres en betydelig innsats for kunnskapsutvikling som grunnlag for politiske tiltak og prioriteringer. Prioriterte områder i forskningssammenheng er temaer som har å gjøre med forbrukernes økonomiske situasjon, som handler om bærekraftig forbruk, eller problemstillinger knyttet til varer og tjenesters sikkerhet. Departementet samarbeider med Norges forskningsråd om et eget forskningsprogram om bærekraftig produksjon og forbruk. Gjennom dette programmet vil en få oppdatert kunnskap om husholdningenes egen miljøinnsats, om hva som hhv. fremmer og hemmer miljøbevisst forbrukeratferd, om rammebetingelser og faktorer som kan bidra til bærekraftige forbruksmønstre, og om utvikling av verktøy og metoder for å evaluere dagens forbruksmønstre i et miljøperspektiv.

Regjeringen vil i inneværende sesjon foreta en samlet gjennomgang av forbrukerpolitikken og organiseringen på sektoren i form av en stortingsmelding.

En kvalitetsbevisst og effektiv barne-, familie og forbrukerforvaltning

Etter flere år med omorganiseringer av barne-, familie- og forbrukerforvaltningen, legger regjeringen ikke opp til betydelige organisatoriske endringer i 1999. Likestillingsapparatet ble omorganisert i 1997 med etableringen av Kompetansesenter for likestilling. I 1998 ble adopsjonsforvaltningen og ungdomsapparatet reorganisert gjennom etableringen av Statens ungdoms- og adopsjonskontor. Videre ble Statens institutt for forbruksforskning omdannet til forvaltningsorgan med særskilte fullmakter.

Når det gjelder organiseringen av forbrukerapparatet, vil dette bli vurdert i sammenheng med fremleggelsen av en stortingsmelding om forbrukerpolitikken.

Statskonsult gjennomfører i 1998 på oppdrag av departementet en organisasjonsgjennomgang av departementet. Gjennomgangen vil være fullført høsten 1998 og oppfølging vil skje i løpet av høsten 1998 og våren 1999.

Tilpasningen til økonomiregelverket i staten for departementet og underliggende virksomheter vil fortsette i 1999. Det henvises til egen omtale under pkt. 1.6 nedenfor.

Fylkesmannsembetenes rolle og oppgaver i barne-, familie- og forbrukerforvaltningen

Fylkesmennene er Barne- og familiedepartementets viktigste samarbeidspart for å utføre sektorpolitikken regionalt og overfor kommunene på fagfeltene: barnehager, familierett (barne- og ekteskapsloven), krisetiltak, familievern, foreldreveiledning, barnevern og gjeldsrådgivning. I tillegg til lovpålagte oppgaver på resultatområdene har fylkesmennene oppgaver knyttet til utbygging og utvikling av barnehager, forvaltning av tilskuddsordninger bl a til drift av barnehager og krisetiltak, foreldreveiledning og fedregrupper, rollen som regional tilsynsmyndighet, særlig overfor barneverninstitusjoner og kommuner, og som klageinstans for kommunale vedtak. Fylkesmennene har også generelle råd- og veiledningsoppgaver overfor kommunesektoren, og skal bidra til koordinering av den statlige politikken på oppvekstområdet i samarbeid med bl a fylkesleger og utdanningsdirektører.

Arbeidsoppgavene ble fom 1998 inndelt i 7 resultatområder etter oppgavenes karakter, jf. St prp nr 1 (1998-99) for Arbeids- og administrasjonsdepartementet.

Fom 1998 er fylkesmannen tillagt tilsynsansvaret for familievernet. Stortinget vedtok 5. juni 1997 endringer i barnehagelovens § 10. Endringene er ikke trådt i kraft, og departementet vil derfor komme tilbake til hvilke eventuelle konsekvenser dette vil få for fylkesmenenes oppgaveutførelse i 1999.

Departementet vil i 1999 fortsette arbeidet med å forbedre de administrative rutiner knyttet til tilskuddsforvaltningen. Hovedutfordringene blir å formulere presise og etterprøvbare mål, samt sette krav til utformingen av resultatrapportering og kontroll. Videre vil omstillingsprogrammet, i samarbeid med berørte departementer og fylkesmannsembetene, bli fulgt opp for BFDs resultatområder, jf. Arbeids- og administrasjonsdepartementets «Ramme for omstilling i fylkesmannsembetene: Mens vi venter 1998-2000», av mai 1998.

1.2 OVERSIKT OVER HOVEDMÅL OG DELMÅL UNDER BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENTET

I arbeidet med de mål vi setter oss vil regjeringen samtidig stimulere til et verdibevisst holdningsarbeid innenfor oppvekstpolitikken, både i forhold til fellesskapet og oss som enkeltmennesker.

Hovedmål	Delmål
I. Gode oppvekst- og levekår for barn og ungdom	1. Full barnehagedekning i år 2000 2. Barnehager i samsvar med barns og foreldres behov 3. Bidra til å styrke barnehagenes kvalitet og pedagogiske innhold 4. Bidra til integrering av barn med innvandrerbakgrunn i barnehager 5. Bedre oppvekstmiljøet for barn og ungdom gjennom en helhetlig og samordnet barne- og ungdomspolitik 6. Videreutvikle innsatsen for økt deltakelse, medvirkning og innflytelse fra barn og ungdom i samfunnet 7. Styrke det internasjonale samarbeidet på barne- og ungdomsområdet 8. Høy rettssikkerhet og god kvalitet i tjenester for barn og foreldre i barnevernsaker 9. Styrke fosterhjemsarbeidet i kommuner og fylkeskommuner 10. Styrke tjenestetilbudet overfor utsatte barn og unge generelt og spesielt i forhold til barn og unge med atferdsvansker 11. Utvikle arbeidet med integrering og tiltak for utsatte barn og unge med flyktninge- og innvandrerbakgrunn 12. Styrke det internasjonale samarbeidet om tiltak rettet mot utsatte barn, unge og familier 13. Sikre barns interesser ved adopsjon
II . En trygg økonomisk og sosial situasjon for barnefamilien	1. Større frihet for småbarnsforeldre ved valg av omsorgsform for barna 2. Legge til rette for mer tid for hverandre 3. En god forvaltning av kontantstøtten 4. En god støtteordning til barnefamilier 5. Et tidsmessig regelverk for barnetrygd 6. En stabil og forutsigbar økonomisk situasjon for familien i tilknytning til fødsel og adopsjon 7. Større deltakelse av fedre i barneomsorgen 8. Best mulig kjennskap til permisjonsordningene blant småbarnsforeldre og arbeidsgivere 9. En hensiktsmessig og konsistent regulering av samboeres rettigheter og plikter 10. Styrke omsorgen og oppveksten for barn og unge

11. Støtte opp om det varige og forpliktende samliv som ekteskapet representerer og styrke samlivet i alle typer familier
12. Et effektivt familievern med høy faglig kvalitet, tilpasset brukernes behov
13. En god forvaltning av familievernet
14. Sikre barns situasjon etter samlivsbrudd mellom foreldrene

III. Full likestilling mellom kvinner og menn

1. Integrere likestillingsperspektiv i all offentlig politikk - sentralt og lokalt
2. Fremme likestilling i arbeidslivet
3. Mer likestilt omsorg og foreldreskap
4. God kunnskap som grunnlag for familie- og likestillingspolitikken
5. God kjennskap til regelverk og rettigheter blant publikum
6. En egnet tilskuddsordning til organisasjonene på familie- og likestillingsområdet
7. Redusere prostitusjon og andre former for menneskehandel både nasjonalt og internasjonalt
8. Fremme norske interesser i det europeiske og internasjonale samarbeidet på familie- og likestillingsområdet
9. Redusere seksualisert vold og hjelpe ofrene

IV. Ivareta forbrukernes rettigheter, interesser og sikkerhet

1. Sikre forbrukerne rettigheter
2. Relevant og korrekt informasjon til forbrukerne
3. Bidra til at husholdningene kan mestre sin økonomiske situasjon
4. Forebygge at forbrukere utsettes for helseskade
5. Stimulere forbrukere til å foreta valg som sikrer en bærekraftig utvikling
6. Frambringe og formidle kunnskap om forbrukerspørsmål

V. En kvalitetsbevisst og effektiv barne-, familie- og forbrukerforvaltning

1. Effektiv politisk styring av oppgaver og ressursbruk
 2. Reorganisering av etater
 3. Måltrettet bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi i oppgaveløsningen
 4. Bedre bruk og samordning av FOU-innsatsen
-

**1.3 OVERSIKT OVER BUDSJETTFORSLAGET FOR BARNE- OG
FAMILIEDEPARTEMENTET FOR 1999****Tabell 1. Budsjettforslaget fordelt på programområde**

(i 1 000 kr)					
Område	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999	Pst. endr. 98/99
11	Familie- og forbrukerpolitikk	17 817 428	17 923 541	20 447 465	14,1
28	Fødselspenger	6 614 867	6 901 500	7 459 580	8,1
	Sum	24 432 295	24 825 041	27 907 045	12,4

Tabell 2. Programområde 11 Familie- og forbrukerpolitikk. Forslag til utgifter fordelt på kapittel og programkategori

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999	Pst. endr. 98/99
0800	Barne- og familiedepartementet (jf. kap. 3800)	72 071	69 964	76 156	8,8
	Sum kategori 11.00	72 071	69 964	76 156	8,8
0830	Foreldreveiledning og samlivstiltak	4 871	5 500	5 500	0,0
0840	Tilskudd til krisetiltak	47 801	43 690	43 190	-1,1
0841	Familievern og konfliktløsning	109 788	131 277	131 277	0,0
0844	Kontantstøtte			2 829 300	-0,0
0845	Barnetrygd	12 835 443	13 032 250	12 319 956	-5,5
0846	Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.	19 939	17 754	17 954	1,1
0847	Kompetansesenter for likestilling		3 143	4 841	54,0
0848	Likestillingsombudet	4 238	4 129	4 495	8,9
0849	Likestillingsrådet (jf. kap. 3849)	3 653			-0,0
	Sum kategori 11.10	13 025 733	13 237 743	15 356 513	16,0
0850	Barneombudet (jf. kap. 3850)	6 421	6 096	6 371	4,5
0851	Statens adopsjonskontor	3 124			-0,0
0852	Adopsjonsstøtte	7 110	13 000	13 000	0,0
0854	Tiltak i barne- og ungdomsvernet	136 499	139 635	172 854	23,8
0856	Barnehager	4 349 211	4 247 600	4 607 350	8,5
0857	Barne- og ungdomstiltak	98 256	102 562	100 262	-2,2
0858	Statens ungdoms- og adopsjonskontor (jf. kap. 3858)		10 365	12 445	20,1
	Sum kategori 11.20	4 600 621	4 519 258	4 912 282	8,7
0860	Forbrukerrådet (jf. kap. 3860)	68 895	65 683	68 645	4,5
0862	Positiv miljømerking	2 750	2 500	2 500	0,0
0865	Forbrukerpolitisk forskning, forbrukersikkerhet og internasjonalt samarbeid	7 771	5 636	5 839	3,6
0866	Statens institutt for forbruksforskning (jf. kap. 3866)	30 268	14 243	16 652	16,9
0868	Forbrukerombudet (jf. kap. 3868)	9 319	8 514	8 878	4,3
	Sum kategori 11.30	119 003	96 576	102 514	6,1
	Sum programområde 11	17 817 428	17 923 541	20 447 465	14,1

Tabell 3. Programområde 11 Familie- og forbrukerpolitikk. Forslag til utgifter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post- gruppe	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999	Pst. endr. 98/99
01-23	Drift	257 946	221 772	252 847	14,0
50-59	Overføringer til andre statsregnskaper		17 386	21 493	23,6
60-69	Overføringer til kommuner	4 539 843	4 455 517	4 850 017	8,9
70-89	Overføringer til private	13 019 639	13 228 866	15 323 108	15,8
	Sum område 11 Familie- og forbrukerpolitikk	17 817 428	17 923 541	20 447 465	14,1

Tabell 4. Programområde 11 Familie- og forbrukerpolitikk. Forslag til inntekter fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999	Pst. endr. 98/99
3800	Barne- og familiedepartementet (jf. kap. 800)	1 704			-0,0
3849	Likestillingsrådet (jf. kap. 849)	685			-0,0
3850	Barneombudet (jf. kap. 850)	618			-0,0
3854	Tiltak i barne- og ungdomsvernet				-0,0
3858	Statens ungdoms- og adopsjonskontor (jf. kap 858)		1 200	1 230	2,5
3860	Forbrukerrådet (jf. kap. 860)	19 197	16 422	16 834	2,5
3866	Statens institutt for forbruksforskning (jf. kap. 866)	13 605			-0,0
3868	Forbrukerombudet (jf. kap. 868)	434			-0,0
	Sum inntekter	36 243	17 622	18 064	2,5

Tabell 5. Oversikt over årsverk pr. 01.03.98 under Barne- og familiedepartementet

Kap.	Betegnelse	Årsverk.
800	Barne- og familiedepartementet	138,41
	Sum kategori 11.00	138,41
847	Kompetansesenter for likestilling	6,00
848	Likestillingsombudet	7,00
	Sum kategori 11.10	13,00
850	Barneombudet	9,50
854	Fylkesnemndene for sosiale saker	52,80
858	Statens ungdoms- og adopsjonskontor	16,35
	Sum kategori 11.20	78,65
860	Forbrukerrådet	141,41
866	Statens institutt for forbruksforskning	54,85
868	Forbrukerombudet	20,80
	Sum kategori 11.30	217,06
	Sum programområde 11	447,12

Kilde: Arbeids- og administrasjonsdepartementets lønnsstatistikk per 1. mars 1998.

Tabell 6. Oversikt over bruk av stikkordet «kan overføres» på andre poster enn 30-49

Stikkordet «kan overføres» foreslås nyttet ved følgende bevilgningsforslag for å oppnå best mulig resultat av vedkommende bevilgning.

1 000 kr					
Kap.	Post	Betegnelse	Overført fra 1997 til 1998	Forslag 1999	Begrunnelse
852	70	Tilskudd til foreldre som adopterer barn fra utlandet, <i>kan overføres</i>	8 875	13 000	Posten er overførbar pga at søknader innkommet sent på året vil komme til utbetaling påfølgende år.
854	63	Særskilte tiltak, <i>kan overføres</i>	3 669	18 500	Planlegging og gjennomføring av prosjekter strekker seg utover budsjetterminen
856	70	Tilskudd til andre barnehageformål, <i>kan overføres</i>	3 560	10 450	Gjennomføringen av enkelte prosjekter strekker seg ut over budsjetterminen
857	73	Ungdomstiltak i større bysamfunn, <i>kan overføres</i>	781	22 202	Planlegging og gjennomføring av prosjekter strekker seg utover budsjetterminen
857	74	Ungdomssatsing i distriktene, <i>kan overføres</i>		5 000	Planlegging og gjennomføring av prosjekter strekker seg utover budsjetterminen

Tabell 7. Oversikt over krav til kommunale egenandeler knyttet til øremerkede tilskudd som bevilges over Barne- og familiedepartementets budsjett

Det vises til Stortingets behandling av Budsjettinnst. S nr 5 (1995-96) Innstilling fra kommunalkomiteen om bevilgninger på statsbudsjettet for 1996 vedkommende Kommunal- og arbeidsdepartementet og Finans- og tolldepartementet mv. Her vedtok Stortinget å be Regjeringen om å synliggjøre i statsbudsjettet for det enkelte år behovet for kommunale egenandeler knyttet til øremerkede tilskudd. Det vises i denne sammenheng til nærmere omtale av Regjeringens oppfølging av Stortingets vedtak i St prp nr 1 (1996-97) Kommunal- og arbeidsdepartementet. Nedenfor er det gitt en oversikt over krav til kommunale egenandeler knyttet til de øremerkede tilskuddene som foreslås bevilget over Barne- og familiedepartementets budsjett for 1999.

				1 000 kr
Kap.	Post	Betegnelse	Forslag 1999	Krav til kommunal egenandel
840	60	Tilskudd til kommuner til krisetiltak	42 150	Ja
841	60	Tilskudd til familievernkontorer	127 417	Nei
854	63	Særskilte tiltak	18 500	Nei
854	64	Tilskudd for enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere	65 050	Nei
856	60	Driftstilskudd til barnehager	4 586 900	Nei

Det vises til nærmere omtale av tilskuddsordningene under postomtalen på de enkelte budsjettkapitlene.

1.4 FORSKNING OG UTVIKLING

Barne- og familiedepartementets forslag til bevilgninger til forskning og utvikling føres på følgende kapitler og poster:

Kapittel	Post
844 Kontantstøtte	21 Evaluering, informasjon
846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid mv.	70 Tilskudd
854 Tiltak i barne- og ungdoms- vernet	71 Forskning, utvikling og opplysningsarbeid
856 Barnehager	70 Tilskudd til andre barnehageformål
857 Barne- og ungdomstiltak	71 Forskning og utviklingsarbeid
865 Forbrukerpolitisk forskning, forbrukersikkerhet og internasjonalt samarbeid	21 Spesielle driftsutgifter, forskning, utviklings- og opplysningsarbeid
866 Statens institutt for forbruksforskning	50 Basisbevilgning

Barne- og familiedepartementet har behov for både langsiktig forskningsinnsats som bidrar til grunnleggende kunnskaps- og kompetanseoppbygging, og forskning som gir god faktakunnskap og dokumentasjon på de aktuelle politikkområdene. Departementet vil fortsatt bidra til finansiering av forskning og kompetanseutvikling både innenfor Universitets- og høgskolesektoren og instituttsektoren. Departementets sektoransvar utøves i samarbeid med Norges forskningsråd og forskningsinstitutter tilknyttet departementet.

Forslag til bevilgning skal dekke grunnbevilgninger, programbevilgninger til Norges forskningsråd og prosjektstøtte. Det er viktig for departementet å kunne gi prosjektstøtte for bl.a. å gjennomføre nødvendige evalueringer, få fram statistikk og dokumentasjon etc. Ordningen med kontantstøtte er ny og kap. 844 post 21 skal bl.a brukes til evaluering av denne ordningen.

Barne- og familiedepartementet vil videreføre det løpende samarbeidet om forskningsprogrammer med Norges forskningsråd gjennom fortsatt deltakelse i følgende programmer:

- Barn, ungdom og familie (inkl. delprogram om barnevernsforskning)
- Velferd og samfunn (inkl. evaluering av barnevernloven)
- Helse i arbeidslivet
- Bærekraftig produksjon og forbruk
- Kvinne- og kjønnsforskning

Tilskudd fra Barne- og familiedepartementet til Norges forskningsråd for 1998 var på 14,9 mill. kr. Programmene Barn, ungdom og familie og Velferd og samfunn avsluttes i 1998, men sentrale problemstillinger vil bli videreført under beslektede programsatsinger. Dette gjelder også forskning om barnevern, evaluering av barnevernloven og forskning om funksjonshemmede. Forøvrig tas det ikke sikte på å starte opp nye større forskningsprogrammer i samarbeid med Norges forskningsråd i 1999.

1.5 MILJØ**1.5.1 utfordringer knyttet til miljø og ressursforvaltningen innen Barne- og familiedepartementets ansvarsområde**

Miljøpolitikk er et felles ansvarsområde, og ivaretagelse av miljøet er et overordnet hensyn innenfor alle sektorer. Problemstillinger knyttet til miljø og ressursforvaltningen vil på flere måter berøre familie-, ungdoms- og forbrukerpolitikken.

Forbrukerområdet

Et mål i forbrukerpolitikken er å bidra til et *bærekraftig forbruk*. Brundtland-kommisjonen definerer dette som *et forbruksmønster som alle kan ha*. Det må i denne sammenheng legges til grunn en bred betraktningssmåte, der det tas hensyn til ulike aspekter som natur, ressursgrunnlag, helse, etikk og rettferdig fordeling. For å oppnå en bærekraftig utvikling fordres et globalt perspektiv hvor det internasjonalt samarbeides om å bekjempe

fattigdom og fremme en mer rettferdig fordeling. Dette innebærer at de rike landene må være villig til å redusere sitt forbruk av naturressurser og bidrar til en jevnere fordeling av ressursene.

Forbrukerpolitikken bidrag vil primært være å legge til rette med informasjon slik at forbrukernes holdning til miljøaspekter og -konsekvenser kan avspeiles i deres kjøpsbeslutninger, og på den måten påvirke gjennom etterspørselssignaler i markedet. Blant enkeltpersoner og husholdninger er det et allment ønske om å leve i miljøvennlige omgivelser, og å trygge levekårene for generasjoner som kommer etter. Ordningene med frivillig positiv miljømerking er eksempel på informasjonstiltak som søker å spille på og stimulere forbrukernes vilje til å legge vekt på miljøhensyn.

Forbrukerombudet stiller ved håndheving av markedsføringsloven strenge krav til at miljøargumentasjon i markedsføringen er holdbar, og at påstandene kan dokumenteres. Dersom markedsføringen henspiller på produktenes eventuelle miljøfortrinn, må det gis en forklaring på hva dette fortrinn består i. Ved bruk av begrepet «miljøvennlig» må det kunne dokumenteres at produktet har en positiv - eller i det minste en nøytral - innvirkning på miljøet, sett i perspektivet «fra vugge til grav».

Innenfor det nordiske Ministerrådssamarbeidet ble det gjennom et seminar i 1997 fokusert på utvikling av en såkalt produktorientert miljøstrategi (POMS, eller Integrated Product Policy). Utgangspunkt vil være en analyse av sirkulasjonen av produkter og materialer i samfunnet, og miljøbelastningen av denne sett i et livsløpsperspektiv. Utfordringen er systematisk både å redusere belastningen, og å øke produktiviteten av de naturressurser som forbrukes. En slik tilnærming kan være fruktbar med sikte på å utvikle nye miljørettede tiltak også innenfor en forbrukerpolitisk ramme. Resirkulering, reparasjon, ombruk og gjenbruk bør her stå sentralt.

Barnehager

Barnehagen har en viktig funksjon når det gjelder å gi barn kunnskap og ansvarsbevissthet både i forhold til egne holdninger og i forhold til de overgripende oppgaver innen miljøvernet. Målet er å opprettholde og videreutvikle barnehagens kompetanse og arbeidsmulighet slik at barnehagen kan oppfylle denne rollen. Et viktig hjelpemiddel i dette arbeidet er Rammeplanen for barnehagen som ble innført 1.1.1996. I planen inngår natur, miljø og teknikk som ett av fem fagområder barnehagene skal arbeide med i løpet av året. Høy bevissthet på rammeplanens mål og intensjoner på lokalt myndighetsnivå er viktig for at barnehagene skal få gode muligheter til å ivareta sin oppgave i forhold til natur- og miljøspørsmål.

Barne- og ungdomsorganisasjoner

Barne- og familiedepartementet forvalter en tilskuddsordning til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene der hovedtyngden av tilskuddene fordeles som generell grunnstøtte til organisasjonene.

Natur og Ungdom og Blekkulfs Miljødetektiver får tilskudd fra denne støtteordningen. I tillegg til disse to miljøorganisasjonene, er det mange organisasjoner som arbeider med miljøspørsmål som en del av sin aktivitet og har miljøspørsmål som en del av sitt idégrunnlag, f.eks. speiderbevegelsen, 4H, bygdeungdomslag m.fl.

Grunnstøtten fra BFD gis som et ubundet tilskudd og skal gå til dekning av driftsutgifter som administrasjon, landsmøter, medlemsblad, ordinære avskrivinger etc.

I og med det her er snakk om grunnstøtte som ikke er øremerket miljøspørsmål, budsjetteres det ikke slik som det gjøres for departementets direkte miljøtiltak. Det kan imidlertid opplyses om at tilskuddet til Natur og Ungdom og Blekkulfs Miljødetektiver i 1997 beløp seg til drøyt 2 mill. kr. Tilskuddet vil ligge på det samme i 1998 og det forventes også omlag samme nivå i 1999.

Mange av barne- og ungdomsorganisasjonene driver miljørelatert arbeid. Selv om departementet ikke har bevilgninger til barne- og ungdomsorganisasjonene som er øremerket miljøvern, kan departementet likevel påvirke og informere om saksområdet. For eksempel sto Lokal Agenda 21 på dagsorden høsten 1997 på departementets kontaktkonferanse med barne- og ungdomsorganisasjonene. Her innledet Miljøheimet om temaet og utfordret bl.a. organisasjonene til å tenke på hva deres lokallag kunne gjøre.

1.5.2. Mål for Barne- og familiedepartementets arbeid

Vi skal alle bevisstgjøres i vårt forvalteransvar både med hensyn til naturens bærekraft, miljø, verdiprioriteringer og fordeling.

Det overordnede mål om et bærekraftig forbruk følges innenfor forbrukerpolitikken opp ved å legge til rette slik at den enkelte har en reell og praktisk mulighet til å velge de minst miljø- og helsebelastende produktene. For at forbrukernes holdninger til miljø- og verdimessige spørsmål skal komme til uttrykk gjennom etterspørselen i markedet, kreves informasjon om slike aspekter ved produktene og produksjonen. Informasjon til forbrukerne om miljøaspekter ved varer og tjenester kan formidles for eksempel gjennom positiv miljømerking, sammenlignende produkttester, og næringslivets egen markedsføring.

De eksisterende ordninger for frivillig positiv miljømerking er eksempel på systemer for å fremskaffe slik produktinformasjon. I miljømerkingen sammenfattes den relevante informasjon i et gitt symbol (eks. svanemerket) som gir et enkelt signal til forbrukeren. Det vil være et mål å videreutvikle og samordne de eksisterende miljømerkeordningene.

Gjennom miljøvaredeklarasjoner kan det gis mer omfattende og nyansert informasjon, men dette kan lett bli komplisert å forholde seg til og fortolke for den enkelte forbruker. Slike deklarasjoner antas derfor i første rekke å være egnet for informasjon i forhold til produsenter og store profesjonelle innkjøpere innen næringsliv, offentlige virksomhet og andre organisasjoner. Det kan imidlertid vurderes om enklere former for miljøvaredeklarasjoner kan være hensiktsmessig for å gi produktinformasjon til vanlige forbrukere.

Med hjemmel i markedsføringsloven skal Forbrukerombudet påse at produktpåstander i reklame og markedsføring er relevante og korrekte/etterprøvbare. Det vil i denne sammenheng bli fokusert særskilt på påstander om produktenes miljøegenskaper.

Holdningsskapende arbeid er også viktig for at barn og ungdom skal få et bevisst forhold til miljøkonsekvensene av forbruk. Vi skal alle bevisstgjøres i vårt forvaltningsansvar mht. naturens bærekraft, miljø, verdiprioriteringer og holdninger. Når det gjelder å formidle kunnskap om natur, ressurser og rettferdig fordeling til nye generasjoner, vil barnehagen og skolen være viktige arenaer. Rammeplanen for barnehagen er her et viktig redskap. Grunnskolereformen 97 har bidratt til at temaet forbruk og miljø i større grad enn tidligere har blitt vektlagt i læreplanene. En viktig oppgave er at Veilederen i forbrukerlære tas i bruk i grunnskolen.

1.5.3. Rapport om resultater

I den nordiske miljømerkeordningen finnes (mars 1998) merkekriterier for 46 produktgrupper, og det er utstedt 461 lisenser for bruk av Svanemerket. En spørreundersøkelse fra januar 1998 viser at 82% av befolkningen kjenner til at Svanemerket er det offisielle miljømerket i Norge. I 1997 har også Danmark kommet med i den nordiske ordningen, noe som innebærer at alle de nordiske landene i dag deltar i dette arbeidet.

EUs forordning om miljømerking er en del av EØS-avtalen, og Norge er forpliktet til administrere EUs ECO-label på nasjonalt nivå. Stiftelsen Miljømerking ivaretar, gjennom avtale med Barne- og familiedepartementet, rollen som «competent body» for EUs miljømerke i Norge. Dette innebærer at Stiftelsen deltar i samarbeidet mellom miljømerkingsorganer i Europa, herunder i utvikling av nye kriteriedokumenter for EUs miljømerke. Industrien i Europa har i løpet av det siste året vist en stadig økende interesse for EUs miljømerke, og på europeisk basis er det nå (februar 1998) gitt 35 lisenser til 23 produsenter/importører for 192 produkter. Spesielt er det vist stor interesse for kriteriene for innendørs maling og lakk. På det norske markedet finnes det idag en rekke svenske malingsprodukter som er miljømerket med EU-blomsten i Sverige. Ingen norske produsenter har så langt søkt om tildeling av EUs miljømerke.

Norge har også i 1998 deltatt aktivt under EØS-avtalen sammen med de andre nordiske landene for å fremme nordiske interesser under arbeidet med revisjonen av EUs miljømerkeordning.

Forbrukerombudet har i forbindelse med håndheving av markedsføringsloven prioritert å følge opp påstander i markedsføring om miljøaspekter ved produktene.

Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) har i 1998 avsluttet et prosjekt på oppdrag fra BFD og Miljøverndepartementet som er en gjennomgang i et miljøperspektiv av det samlede forbruk, inndelt i 10 forbruksområder. Resultatet er ment å gi grunnlag for råd og veiledning til forbrukere som ønsker å ta miljømessige hensyn i dagliglivet.

BFD har bidratt til å igangsette forskning innenfor programmet om «Bærekraftig produksjon og forbruk» under Norges forskningsråd.

1.5.4. Tiltak under Barne- og familiedepartementet

Følgende tiltak under departementets ansvarsområde er i 1999 direkte rettet mot å fremme en bærekraftig utvikling:

- Økonomisk støtte til positiv miljømerking videreføres. Arbeidet med å styrke det nordiske svanemerket og få til en best mulig samordning mellom det nordiske merkesystemet og EUs ECO-label vil fortsette.
- Departementet vil vurdere om markedsføringsloven kan utformes med sikte på å tjene som et mer aktivt virkemiddel til å fremme en bærekraftig forbruksutvikling og en miljøforsvarlig markedsføring (jf. Ot prp nr 70 1995-96).
- BFD vil videreføre deltakelsen i forskningsprogrammet under Norges forskningsråd om «Bærekraftig produksjon og forbruk». På husholdsnivå vil problemstillingene spesielt dreie seg om å kartlegge husholdningenes egen miljøinnsats, og belyse hvilke rammebetingelser og faktorer som bidrar til et mer bærekraftig forbruksmønster, og hva som hhv. fremmer og hemmer en miljøtilpasset forbrukeradferd.
- SIFO vil i forlengelsen av prosjektet om miljøkonsekvenser av forbruksvalg innenfor de nevnte 10 forbruksområder samarbeide med Miljøheimevernet om å formidle informasjonen ut til husholdningene. Arbeidet knyttes til Lokal Agenda 21-prosessen, og er finansiert av BFD og Miljøverndepartementet. Informasjonsmateriale vil også bli lagt ut på Internett via Skolenettet.
- Departementet vil delta i et nordisk samarbeidsforum som er etablert mellom forbruker- og miljømyndighetene, for å utveksle erfaringer og videreutvikle en forbrukerorientert miljøstrategi.
- Barne- og familiedepartementet søker i samarbeid med Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet å vektlegge emnet bærekraftig forbruk når det gjelder utforming av læreplaner og metodiske veiledninger i de forbrukerrelaterte fag i grunnskolen.
- Drive holdningsskapende arbeid i barnehagene gjennom Rammeplanen for barnehagen

1.5.5. Utgifter til rene miljøtiltak (Direkte miljøutgifter)

Kategori I

(1000 kr)

Kap.	Betegnelse	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
862	Positiv miljømerking	2 500	2 500
865	Forbrukerpolitisk forskning forbrukersikkerhet og internasjonalt samarbeid	1 700	1 700
SUM		4 200	4 200

1.6 TILPASNING TIL NYTT ØKONOMIREGELVERK FOR STATEN

Nytt økonomireglement for staten ble fastsatt ved kongelig resolusjon 26. januar 1996 og funksjonelle krav til økonomiforvaltningen i staten ble fastsatt av Finansdepartementet 24. oktober 1996. Tilpasningen til regelverket skulle med visse unntak som er omtalt i Gul bok (1997-98) og senere i revidert nasjonalbudsjett 1998, være innført fra 1.7.1998.

Departementet har prioritert arbeidet med tilpasningen til det nye økonomiregelverket høyt. Ressurser er kanalisert til økonomifunksjonene. De formelle kravene i henhold til nytt regelverk blir nå i hovedsak tilfredsstilt, selv om det fremdeles gjenstår noe innen tilskuddsforvaltningen, økonomistyringen og hos virksomhetene.

Regnskapsarbeidet i departementet

Regnskapsfunksjonen ble lagt om i henhold til kravene, og BFD ble egen regnskapsfører med bistand fra Statens forvaltningstjeneste på lønn og andre oppgavepliktige utgifter fra 1.3.1997. Regnskapsarbeidet har fungert godt etter at departementet selv tok over ansvaret.

Det arbeides nå for å videreutvikle økonomisystemet med sikte på å bedre rapporteringen. Departementet har utarbeidet en økonomihåndbok som i hovedsak inneholder økonomimodell og retningslinjer for økonomiarbeidet i departementet.

Økt fokus på oppfølging og kontroll

BFD har utarbeidet nødvendig instruksverk. Instruksene er og vil ytterligere bli supplert med retningslinjer/rutiner for hvordan kontrollen skal gjennomføres. I forbindelse med arbeidet med tilskuddsforvaltningen skal kontroll inn som et eget punkt i det regelverket som skal utarbeides/forbedres for de ordningene hvor dette ikke allerede er fastlagt.

Arbeidet med tilskuddsforvaltningen.

Departementet har igangsatt et spesielt arbeid med tilskuddsordningene for å tilpasse disse til kravene i økonomiregelverket. Forbedring av eksisterende regelverk og utarbeiding av regelverk der det mangler, vil være det viktigste. I løpet av 1998 vil departementet utarbeide en veileder for tilskuddsforvaltning og departementet presenterer i år reglene for de første tilskuddsordningene i denne proposisjonen. Det gjelder følgende ordninger:

kap. 830 post 70 Samlivstiltak

kap 852, post 70 Tilskudd til foreldre som adopterer barn fra utlandet

kap 857, post 73 Ungdomstiltak i større bysamfunn

Presentasjonen er lagt til postomtalen der vedkommende tilskuddsordning er plassert. Under overskriften regelverk for vedkommende tilskuddsordning, presenteres en beskrivelse av ordningen, formål og intensjon med den og oppfølgingskriterier, rapportering og kontroll. De tilskuddspostene som i år ikke blir presentert, vil vi komme tilbake til i St prp nr 1 for år 2000.

Etatsstyring

BFD har utarbeidet overordnede retningslinjer for etatsstyring der styring, oppfølging og kontroll av virksomhetene er beskrevet.

2. NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET FOR DE ENKELTE PROGRAMKATEGORIER OG KAPITLER

2.1 Programkategori 11.00 Administrasjon

KAP. 800 BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENTET (JF. KAP. 3800)

Forslag til utgifter fordelt på post

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
01	Driftsutgifter	72 071	69 964	73 456
21	Spesielle driftsutgifter			2 700
	Sum kap. 0800	72 071	69 964	76 156

RESULTATRAPPORT 1997

Rapporteringen bygger på de resultatmål som ble presisert for programkategorien i St prp nr 1 (1996-97).

1. Effektiv politisk styring av oppgaver og ressurser

1.1 Sikker og effektiv drift av det nye økonomisystemet og regnskapsenheten i departementet

Departementet overtok som egen regnskapsfører fra 1. mars 1997 etter to måneder med dobbelt registrering både i det nye systemet og mot Statenes forvaltningstjeneste. Arbeidet som egen regnskapsfører og arbeidet i regnskapsenheten som ble etablert fra 1997 har i hovedsak gått etter planen.

Det er utarbeidet en egen økonomihåndbok for departementet. Det er lagt vekt på å kvalitetssikre økonomiarbeidet i departementet i henhold til de rutiner og prosedyrer som framgår av denne boken.

1.2 Etablere prinsipper og rutiner for tilskuddsforvaltning

Arbeidet ble startet høsten 1997 og har fortsatt i 1998. Det tas sikte på en gjennomgang av samtlige tilskuddsordninger, som et ledd i gjennomføringen av økonomireglementet på departementets område. Det vises forøvrig til til særskilt omtale under enkelte tilskuddsposter.

1.3 Implementere nye retningslinjer for etatsstyring og iverksette økonomiinstrukser

De nye overordnede retningslinjene for etatsstyring har vært på høring i departementets tilknyttede etater. Retningslinjene trådte i kraft fra sommeren 1998 og er bl.a. et ledd i gjennomføringen av økonomiregelverket i staten på departementets ansvarsområde. Det er utarbeidet en egen økonomiinstruks for departementet. Instruksen vil tre i kraft i løpet av høsten 1998. Arbeidet med egne økonomiinstrukser for de tilknyttede etater pågår og forventes iverksatt parallelt med etatenes overgang til statens konsernkontoordning.

1.4 Sikre målrettet og relevant informasjon fra kommuner og institusjoner

Departementets deltar i KOSTRA-prosjektet i regi av Kommunal- og regionaldepartementet. Departementet er representert i Samordningsrådet for prosjektet og i 3 arbeidsgrupper knyttet til rapportering av barnehage-, barnevern- og ungdomsdata fra kommunene til staten. Departementet vurderer dette prosjektet som et viktig skritt i retning av å fremskaffe mer relevant, pålitelig og sammenlignbar styringsinformasjon for både kommunene selv og for sentrale myndigheter.

2. Reorganisering av etater

2.1 Iverksette omorganisering av likestillingsapparatet

Det nye Kompetansesenter for likestilling ble opprettet 1. august 1997, jf. St prp nr 51 (1996-97) og Innst S nr 213 (1996-97). Senteret er en videreføring av Likestillingsrådets sekretariat og dets ressurser. Likestillingsrådet er nedlagt.

2.2 Iverksette omorganisering av forbrukerapparatet

Oppfølging av NOU 1995:21 Organisering av forbrukerapparatet tas opp som en del av stortingsmeldingen om forbrukerpolitikk som fremmes høsten 1998. Jf. nærmere omtale under programkategori 11.30.

2.3 Fremme forslag om endring av tilskuddsordninger til barne- og ungdomsorganisasjonene

På grunnlag av Stortingets behandling av St meld nr 32 (1996-97) Om tilskuddsregler for barne- og ungdomsorganisasjonene ble det utarbeidet forskrift om tilskuddsordningen. Forskriften trådte i kraft 1.1.98. Det er lagt opp til en overgangsperiode fram til år 2000. Forvaltningen av tilskuddsordningen og sekretariat for Fordelingsutvalget er overført til det nyopprettede forvaltningsorganet Statens ungdoms- og adopsjonskontor (SUAK), jf. omtale under kap. 857 og 858.

3. Måltrettet bruk av IT i oppgaveløsningen

3.1 Vurdere departementets IT-strategi og informasjonssystemer

På grunn av stor utskifting av IT-personell, er arbeidet noe forsinket og fortsetter i 1998. Arbeidet med forberedelse til år 2000 er i gang.

3.2 Utvikle It-basert kommunikasjon og rapportering mellom departementet og etat

Arbeidet med å utvikle et eget saksbehandlingssystem for behandling av separasjons- og skilsmisssaker hos fylkesmennene, som startet i 1996, pågikk i hele 1997. Systemet er ferdig utviklet og er under uttesting i ett fylkesmannsembete. Det arbeides også med et system for rapportering fra fylkesmennene på barnehagesektoren.

4. Bedre bruk og samordning av FoU innsatsen

4.1 Gjennomføre strategisk FoU plan

Den foreliggende samlede vurdering av programsamarbeid og FoU-prioriteringer på Barne- og familiedepartementets område (strategisk FoU-plan) er under revisjon. En ny og revidert plan vil foreligge innen utgangen av 1998.

4.2 Følge opp etableringen av NOVA

Forskning om barnevern, barn og ungdom er tilrettelagt gjennom forskningsinstituttet NOVA. Det er et nært samarbeid og løpende oppfølging i forhold til instituttets forskning på disse områdene.

5. Måltrettet intern og ekstern informasjon

5.1 Videreføre arbeidet med ny publikasjonsstruktur for departementet.

Arbeidet med ny publikasjonsstruktur for BFD er ferdig. Første nummer av den nye publikasjonen «Familia» kom ut høsten 1997.

5.2 Effektiv informasjonsformidling til media og allmennheten

I samarbeid med ODIN-redaksjonen er Internett tatt i bruk for å oppnå en mer effektiv formidling av informasjon til media og allmennheten.

MÅL OG STRATEGIER

Departementet vil fortsatt legge stor vekt på å effektivisere oppgaveløsningen, med særlig fokus på samspillet mellom departementet og utøvende organer. For 1999 legges følgende hovedmål og delmål til grunn:

Hovedmål: En kvalitetsbevisst og effektiv barne-, familie- og forbrukerforvaltning.

Delmål: 1. Effektiv politisk styring av oppgaver og ressursbruk
2. Reorganisering av etater

3. Målrettet bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi i oppgaveløsningen.
4. Bedre bruk og samordning av FoU-innsatsen.

1. Effektiv politisk styring av oppgaver og ressursbruk

Barne- og familiedepartementet vil videreføre arbeidet med å styrke den politiske og administrative styringen av de samlede ressursene departementet forvalter i tråd med kravene i økonomireglementet for staten. For departementet vil dette innebære flere nye utfordringer. I 1999 vil arbeidet med å følge opp de overordnede retningslinjene for etatsstyring stå sentralt sammen med videre utforming av økonomistyringsrutiner, iverksette og følge opp prinsipper og rutiner for tilskuddsforvaltning samt oppfølging av underliggende virksomheters overgang til statens konsernkontoordning.

1.1 Sikker og effektiv drift av økonomisystemet og regnskapsenheten i departementet

Det vil bli arbeidet videre med å kvalitetssikre og følge opp økonomirutinene innad i departementet. Dette sammen med ytterligere videreutvikling av økonomisystemet når det gjelder utvikling av regnskaps- og økonomirapporter for oppfølging av departementets virksomhetsområder vil bli sentrale oppgaver i 1999.

1.2 Følge opp prinsipper og rutiner for tilskuddsforvaltningen

Økonomistyringen i BFD gjelder bl.a. kontroll og oppfølging av ulike statlige tilskudd over departementets budsjett, dels som direkte kontantoverføringer til private (barnetrygd, kontantstøtte og fødselspenger), dels som tilskudd til kommunal oppgaveløsning (barnehager, familievern, barnevern) og dels som tilskudd til ulike frivillige organisasjoner (barne- og ungdomsorganisasjoner, kvinneorganisasjoner etc). I løpet av 1998 har departementet formulert mål og oppfølgingskriterier for den enkelte ordning, det er stilt krav om resultatrapportering og kontroll i samsvar med kravene i økonomireglementet om at det skal utarbeides regler for tilskuddsforvaltningen i departementene.

Det vises også til omtalen av de ulike tilskuddsordningene i budsjettet. Målsettingen er at alle departementets tilskuddsordninger skal være gjennomgått i løpet av 1998 når det gjelder administrative rutiner. Hovedutfordringen for 1999 er oppfølging av de prinsipper og rutiner som nedfelles som en følge av denne gjennomgangen.

1.3 Følge opp overordnede retningslinjer for etatsstyring.

De fleste av etatene knyttet til Barne- og familiedepartementet er kjennetegnet ved sin selvstendige status vis á vis departementet. Dette gjelder særlig tilknyttede etater som ombudene og rådene. Departementet kan i liten grad utøve faglig instruksjon overfor disse organene, men har ansvaret for tildeling, oppfølging og kontroll av ressursene etaten disponerer.

Flere av de viktigste utøvende forvaltningsorganene for Barne- og familiedepartementet er organisatorisk underlagt andre departementer. Dette gjelder blant annet fylkesmannsetaten, Rikstrygdeverket og Produkt- og elektrisitetstilsynet. Departementet har et faglig ansvar for at etatene utfører pålagte oppgaver på våre områder, samtidig som andre departementer har det overordnede budsjettmessige og administrative ansvar.

Disse trekkene ved etatene som er knyttet til departementet som overordnet faglig instans, gjør at departementet ser det som viktig å etablere overordnede retningslinjer for etatsstyring, herunder følge opp kravene i økonomireglementet når det gjelder mål- og resultatstyring. Departementet har utarbeidet overordnede retningslinjer for etatsstyring som har vært på høring i de tilknyttede etatene. Retningslinjene ble iverksatt fra sommeren 1998. Siden vi står overfor etater av ulik forvaltningsmessig karakter, arbeides det frem etatsvise styringsmåter, blant annet gjennom egne økonomiinstrukser. Det tas sikte på å ferdigstille instruksene for de tilknyttede etater i 1998. Iverksetting og oppfølging av disse vil bli skje i 1999.

2. Reorganisering av etater

2.1 Vurdere fremtidig organisering av forbrukerapparatet

Det tas sikte på å fremme en stortingsmelding om utforming og gjennomføring av forbrukerpolitikken i løpet av innværende sesjon. Meldingen vil også drøfte spørsmål omkring organisering av forbrukerapparatet.

2.2 Følge opp organisasjonsgjennomgangen i BFD

Barne- og familiedepartementet tok i mars 1998 initiativet til å gjennomføre en organisasjonsgjennomgang for å sikre at departementet har en organisasjonsform som gir optimal og kvalitativt god oppgaveløsning og som samtidig sikrer høy omstillingsberedskap. Statskonsult bistår departementet i prosessen. Gjennomgangen vil være gjennomført høsten 1998 og oppfølging vil skje høsten 1998 og våren 1999.

3. Måltrettet bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) i oppgaveløsningen

3.1 Etablere og følge opp ny IKT-strategi for departementet

IKT-strategien skal legge grunnlaget for bl.a. integrering av økonomi-, personal og informasjonssystemet i departementet. Arbeidet planlegges slutført i 1999.

3.2 Forberede overgangen til år 2000

Arbeidet med forberedelse til år 2000 er startet både i departementet og tilknyttede virksomheter i 1998 og vil pågå også i 1999. Departementet følger opplegget for forberedelse til år 2000 som er fastsatt sentralt i statsforvaltningen.

4. Bedre bruk og samordning av FoU-innsatsen

4.1 Følge opp strategisk FoU-plan

Barne- og familiedepartementet har ansvar for å sikre såvel grunnleggende og langsiktig kunnskaps- og kompetanseoppbygging som mer kortsiktig innhenting av faktakunnskap og dokumentasjon på sine sentrale politikkområder. Strategisk FoU-plan beskriver og definerer hvordan departementet organiserer arbeidet med å dekke relevante kunnskaps- og forskningsbehov på kort og lang sikt. Det tas sikte på at den reviderte planen sammen med en nyutviklet intern FoU-database, videreutvikles som internadministrative styrings- og samordningsredskaper på FoU-området.

Departementets interne FoU-arbeid skal videreføres og utvikles gjennom samarbeid og kontakt med andre departement og med aktuelle forskningsmiljøer. Departementet vil fortsatt bidra til forskning- og utviklingsarbeid innenfor universitets- og høgskolesektoren og instituttsektoren. Sektoransvaret utøves i samarbeid med Norges Forskningsråd og på bakgrunn av strategisk FoUplan, og det skal også legges vekt på å styrke og videreutvikle departementets rolle som bruker av den kunnskapen FoU-virksomheten genererer.

Oversikt over delmål, resultatmål og -indikatorer i 1998

Delmål	Resultatmål
1. Effektiv politisk styring av oppgaver og ressursbruk	1.1 Sikker og effektiv drift av økonomisystemet og regnskapsenheten i departementet 1.2 Følge opp prinsipper og rutiner for tilskuddsforvaltningen 1.3 Følge opp nye retningslinjer for etatsstyring og økonomi-instrukser for tilknyttede etater
2. Reorganisering av etater	2.1 Vurdere fremtidig organisering av forbrukerapparatet 2.2 Følge opp organisasjonsgjennomgangen i BFD
3. Måltrettet bruk av IKT i oppgaveløsningen	3.1 Etablere og følge opp ny IKT-strategi for departementet 3.2 Forberede overgangen til år 2000
4. Bedre bruk og samordning av FoU-innsatsen	4.1 Følge opp strategisk FoU-plan

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1998**Post 01 Driftsutgifter**

Den foreslåtte bevilgning skal i hovedsak dekke lønn til faste organiserte stillinger, engasjementer og ekstrahjelp. Den foreslåtte bevilgning skal videre dekke utgifter til husleie og kjøp av varer og tjenester til departementet. Den foreslåtte økning skal dekke departementets merkostnader ifm. innføring av kontantstøtte samt merutgifter som følge av lønnsoppgjøret

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Den foreslåtte bevilgning skal dekke utgifter til lønn m.v. til tjenestemenn som er utlånt til EU («nasjonale eksperter») på likestillings- og barne- og ungdomsfeltet og til utvalgsarbeid i departementets regi. Dette er utgifter som tidligere er budsjettert under fagkapitlene 846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v. og 857 Barne- og ungdomstiltak. Utgiftene er i hovedsak lønn og godtgjørelser som utbetales fra departementet og bør derfor også budsjetteres på departementets driftskapittel. Kap. 846 post 70 og kap. 857 post 79 er derfor redusert med tilsammen 2,7 mill. kr.

KAP. 3800 BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENTET (JF. KAP. 800)**Inntekter fordelt på post**

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
01	Tilfeldige inntekter	955		
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak			
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	749		
	Sum kap. 3800	1 704		

Post 01 Tilfeldige inntekter

Posten er i hovedsak honorert inntekter fra salg av publikasjoner og dekning av Nordisk ministerråds utgifter. Utgifter motsvarende refusjonen er regnskapsført på kapittel 800.

Post 16 Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger

På posten er det regnskapsført refusjon i henhold til ordningen med refusjon av fødsels- og adopsjonspenger. Utgifter motsvarende refusjonen er regnskapsført på kapittel 800.

2.2. Programkategori 11.10 Tiltak for familie- og likestilling**Forslag til utgifter fordelt på kapitler**

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999	Pst. endr. 98/99
0830	Foreldreveiledning og samlivstiltak	4 871	5 500	5 500	
0840	Tilskudd til krisetiltak	47 801	43 690	43 190	-1,1
0841	Familievern og konfliktløsning	109 788	131 277	131 277	
0844	Kontantstøtte			2 829 300	-0,0
0845	Barnetrygd	12 835 443	13 032 250	12 319 956	-5,4
0846	Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.	19 939	17 754	17 954	1,1
0847	Kompetansesenter for likestilling		3 143	4 841	54,0
0848	Likestillingsombudet	4 238	4 129	4 495	8,8
0849	Likestillingsrådet (jf. kap. 3849)	3 653			-0,0
	Sum kategori 11.10	13 025 733	13 237 743	15 356 513	16,0

- Kontantstøtte ble innført fra 1.8.1998 med en bevilgning på 760 mill. kr.

Forslag til utgifter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post- gruppe	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999	Pst. endr. 98/99
01-23	Drift	7 891	4 129	20 959	407,6
50-59	Overføringer til andre statsregnskaper		3 143	4 841	54,0
60-69	Overføringer til kommuner	152 469	169 567	169 567	0,0
70-89	Overføringer til private	12 865 373	13 060 904	15 161 146	16,1
	Sum kategori 11.10 Tiltak for familie og likestilling	13 025 733	13 237 743	15 356 513	16,0

SENTRALE TREKK VED UTVIKLINGEN OG STATUS PÅ OMRÅDET

Familien er samfunnets grunnleggende sosiale enhet. Forholdene i familien er av stor betydning både for enkeltmennesket og for samfunnet. I familien legges grunnlaget for den enkeltes trygghet og personlighetsutvikling. En politikk som satser på å styrke familiens situasjon, vil også bidra til å gjøre storsamfunnet bedre å leve i, og vil medvirke til å sikre den oppvoksende generasjon et trygt oppvekstmiljø.

Regjeringen vil utforme en familiepolitikk som bidrar til å styrke likestillingen i samfunnet, og gir menn og kvinner reelle muligheter til å delta på lik linje både i arbeids- og organisasjonsliv og i familieliv. En fremtidsrettet familiepolitikk må også ivareta de ensliges situasjon.

Regjeringen legger vekt på å bedre familienes og barnas kår i samfunnet. Videreføring av arbeidet med økt likestilling mellom kvinner og menn er også en svært viktig samfunnsoppgave. Programkategori 11.10 omfatter følgende to av departementets hovedmål:

- En trygg økonomisk og sosial situasjon for barnefamilien
- Full likestilling mellom kvinner og menn

Familie- og samlivsmønstre

Det har vært en betydelig nedgang i giftermålshyppigheten de siste tiårene. Dette gjelder særlig for de yngre aldersgrupper og vises ved at gjennomsnittsalderen for inngåelse av første ekteskap har økt. På 1990-tallet har imidlertid giftermålshyppigheten økt for begge kjønn i alderen 30-44 år. Oppgangen i giftermålshyppigheten er likevel ikke sterkere enn at en må anta at samboerforhold er blitt et permanent alternativ til ekteskap for en del.

Statistisk sentralbyrå påpeker i sin publikasjon «Sosialt utsyn 1998» at den viktigste endringen i familie- og husholdningsstruktur etter 1980 trolig er at de mange samboerforhold for alvor setter sitt preg på familielivet. Dette gjelder særlig blant unge mennesker. I 1997 var det registrert 850 000 ektepar i Norge. Antall samboere var på samme tidspunkt anslått til 225 000 par. Andelen samboerpar er størst blant parene som er under 30 år, mens andelen gifte par øker med alderen.

Økningen i antallet samboerforhold har også innvirkning på andelen barn som fødes utenfor ekteskap. Fødte av enslige mødre ligger på under 10 pst av alle fødte. Denne andelen har vært relativt permanent i hele etterkrigstiden. Økningen i andel barn født utenfor ekteskap har derimot økt betraktelig; i dag fødes snart halvparten av alle barn av foreldre som ikke er gift. Denne økningen forklares med at foreldrene er samboere.

Også når det gjelder tallene på samlivsbrudd er det nødvendig å kjenne til utbredelsen av samboerforholdene for å kunne tolke tallene. Veksten i antall skilsmisser på 1990-tallet har flatet noe ut i forhold til tidligere år. P.g.a. at brudd mellom samboere ikke blir registrert, sier skilsmissetallet ikke noe om det totale antall samlivsbrudd. Undersøkelser tyder på at samboerforhold er mer ustabile enn ekteskap, og at barn av samboere er mer utsatt for at foreldrene flytter fra hverandre. Se omtale under kap 846.

Disse store endringsprosessene stiller nye typer krav til de legale rammer vi har rundt ekteskap, samlivsbrudd og forholdet foreldre-barn. For å møte disse utfordringene er blant annet det såkalte samboerutvalget nedsatt for å utrede problemstillinger i tilknytning til hvor langt samfunnet skal gå i å regulere rettigheter og plikter m.v. for samboere. Utvalget skal avgi innstilling tidlig i 1999.

Det er viktig å ivareta barna best mulig etter samlivsbrudd. Endringer i regelverket for mekling vil bli vurdert med sikte på forbedringer. Videre ble det i forbindelse med Stortingets behandling av Ot prp nr 56 (1996-97) Om endringer i barneloven, nedsatt et utvalg som vurderer om det bør opprettes en særdomstol for behandling av barnefordelingssaker for å få mer sakkyndighet og hurtigere behandling av slike saker.

Familievernnet er et viktig tilbud om veiledning og hjelp til konfliktløsning til familier som har problemer. Det er i dag 62 familievernkontorer, og tjenesten er fra og med 1. januar 1998 blitt fylkeskommunal. Familievernnet utfører 60 pst av meklingen etter ekteskapsloven og barneloven.

Tilbud om foreldreveiledning er nå etablert i de fleste av landets kommuner, og samlivstiltak drives i de fleste kommuner i regi av ulike organisasjoner. Videre er det etablert et samarbeid mellom ulike etater, tjenester og organisasjoner med sikte på en mer helhetlig innsats på det forebyggende barne- og familieområdet.

Økt valgfrihet for familiene

Mens 1980-tallet var preget av forholdsvis store svingninger i enkeltfamilienes økonomi, har barnefamiliene de siste årene nytt godt av en sterk økning i disponibel inntekt. Inntekt etter skatt per forbruksenhet har økt med fire pst for alle husholdningstyper i perioden 1986-94. Veksten har vært jevnt over høyere for barnefamilier. Småbarnsfamilier har i perioden hatt en inntektsøkning på 10 pst, og skolebarnfamiliene 9 pst.

De sentrale familiepolitiske tiltakene har tradisjonelt vært økonomiske overføringer i forbindelse med fødsel og adopsjon, permisjonsordninger, barnetrygd og barnehagetilbud. Til tross for at både tjenestetilbudet og overføringsordningene er blitt betydelig forbedret i løpet av de senere årene, opplever mange familier at hverdagen blir for hektisk og at de har for liten tid og mulighet til å være sammen. Behovet for økt samvær og valgfrihet er derfor blant de viktigste årsakene til at ordningen med kontantstøtte er blitt innført.

Kontantstøtten er en familiepolitisk reform som bygger på målsettingen om at småbarnsforeldre må få mer tid til omsorg for egne barn. Gjennom kontantstøtten får familiene bedre økonomiske muligheter til å prioritere tid sammen med barna. Kontantstøtten vil også gjøre at alle foreldre med barn i samme aldersgruppe vil nyte godt av den samme støtten fra staten til familiens eget valg av omsorgsform enten denne er hjemmebasert eller i barnehage, eller i en kombinasjon av begge.

Kontantstøtten ble innført 1. august 1998 for ett-åringer. Fra 1. januar 1999 omfatter den også to-åringer. Evaluering av ordningen startet allerede i høst.

Likestilling

Likestilling i familielivet er en viktig side av likestillingspolitikken, og her har utviklingen vært positiv de senere årene. Særlig har fedrekvoten i foreldrepermisjonen vist seg å være viktig for å få flere fedre til å ta del i omsorgen for barna. Imidlertid er det langt igjen til likestilt omsorg og likestilt deltaking i arbeidet i familien. Kvinnene gjør fortsatt mesteparten av hjemmearbeidet, i tillegg til at de skaffer til veie en økende andel av familiens lønnsinntekter. Økt likestilling i arbeidslivet vil bidra til økt likestilling i hjemmene. Det gjelder likelønn for kvinne-dominerte yrkesgrupper og øvrig innsats som kan bryte det kjønnssegregerte arbeidsmarkedet. En større fokusering på den moderne mannsrollen vil være et viktig bidrag i likestillingen både ute og hjemme. Her bør menn være aktive premissleverandører.

Vold og overgrep i hjemmet er et stort problem for samfunnet og for dem det rammer. Tallene fra krisesentrene viser at sentrene har et økende antall brukere og stadig flere overnattinger, både når det gjelder kvinner og ikke minst barn. Forskning og erfaring viser at barn som vokser opp i familier med vold, er en sårbar gruppe. Videre har evalueringer av tilskuddsordningen for krisetiltakene dokumentert et behov for å endre ordningen.

Et departementsoppnevnt utvalg er nedsatt for å vurdere tilskuddsordningen til familie- og kvinnepolitiske organisasjoner. Utvalget er bedt om å utrede kriterier for tildeling av støtte til denne typen organisasjoner.

MÅL OG STRATEGIER*En trygg økonomisk og sosial situasjon for barnefamilien*

Barnetrygden vil fortsatt være den viktigste overføringsordningen til familier med barn. På grunn av den økonomiske situasjonen inneholder budsjettforslaget visse innstrammingsforslag. Småbarnstillegget foreslås avvirket for familier som mottar kontantstøtte. Ordningen med ekstra småbarnstillegg for enslige forsørgere som mottar redusert overgangsstønad foreslås bare videreført for 0-åringer. Videre foreslås det en omlegging av satsstrukturen i barnetrygden slik at dagens førstebarnssats gis for første og andre barn, og dagens tredjebarnssats for hvert påfølgende barn. Regjeringen vil i 1999 foreta en bred gjennomgang av barnetrygden, bl.a. på bakgrunn av at de nevnte endringsforslag vil føre til noe reduserte overføringer til visse grupper. Inkludert i gjennomgangen vil også være en vurdering av å utvide barnetrygden til 18 år.

Kontantstøtte for to-åringer vil bli innført med virkning fra 1. januar 1999. Med dette vil ordningen med kontantstøtte for ett- og to-åringer være gjennomført. Det er lagt til grunn at 30 pst av ett-åringene vil gå i barnehage i 1999. Videre at 25 pst av disse vil ha deltids plass og dermed rett til delvis kontantstøtte. Nivået på utbetalingene vil i stor grad avhenge av småbarnsforeldrenes valg av omsorgsløsninger.

Arbeidet med å informere om ordningen, samt å følge med i utviklingen og bruken av ordningen vil bli gitt høy prioritet i 1999. Det vil blant annet bli satt i gang en rekke undersøkelser for å få belyst ulike sider ved ordningen.

Regjeringen tar sikte på, i samråd med fylkeskommunene, å utarbeide en plan for styrking av familievernet. Statstilskuddet til familievernet vil bli videreført som et øremerket tilskudd. Det vil bli etablert en offentlig statistikk på familievernområdet i samarbeid med Statistisk sentralbyrå.

Utvalget som utreder spørsmålet om en særdomstol i barnefordelingssaker, skal avgi innstilling i løpet av høsten 1998. Innstillingen vil bli sendt på høring. Utvalget som utreder tilskuddsordningen til familie- og kvinneorganisasjonene, vil avslutte sitt arbeid før sommeren 1999.

Departementet vil følge opp og videreutvikle foreldreveiledningsprogrammet i 1999 og se det i sammenheng med innsatsen med samlivstiltakene. Det vil legges særlig vekt på styrking av kompetanse blant fagfolk for å kvalitetssikre tilbudene om foreldreveiledning og samlivstiltak.

Full likestilling mellom kvinner og menn

Full likestilling forutsetter innsats på alle samfunnsområder, og tiltak for endring av såvel mannsrollen som kvinne-rollen. Det er et mål at alle offentlige instanser skal arbeide med likestilling på sine fagområder. Regjeringen vil legge fram en redegjørelse for Stortinget våren 1999, hvor utviklingen på sentrale politikkområder vil bli belyst. Departementene vil bli informert om plikten til å omtale likestilling og til å forelegge saker av relevans for Barne- og familiedepartementet etter utredningsinstruksen.

De omfattende endringene i samfunnet og målet om likestilling forutsetter endringer i mannsrollen. Det må arbeides særskilt med økt fleksibilitet på typiske mannsarbeidsplasser for at menn skal kunne delta mer i familiearbeidet.

Likestillingsloven er et fundament i likestillingspolitikken. Det er behov for en samlet gjennomgang av likestillingsloven i lys av de samfunnsendringer som har skjedd de siste 20 årene. I dag ligger utfordringen i den indirekte diskrimineringen, dvs at en tilsynelatende kjønnsnøytral handling kan ha diskriminerende effekt - for kvinner såvel som menn. Bruk av positiv særbehandling er fortsatt nødvendig, og kan nå også benyttes til fordel for menn.

Verdsettingsdiskriminering er fortsatt et problem. Kvinners kompetanse og arbeid verdsettes ofte lavere enn menns. Gjennom kontantstøtten har regjeringen tatt et viktig skritt i retning av oppvurdering av det ulønnede omsorgsarbeidet. Verdsettingsdiskrimineringen i arbeidslivet viser seg ved ansettelse, ved forfremmelse og i lønnsfastsettingen. Regjeringen vil fortsatt arbeide for kvinners rettigheter i arbeidslivet og for lik lønn for arbeid av lik verdi.

Departementet vil videreføre støtten til krisetiltak og det vil bli arbeidet for å heve kvaliteten på krisetiltakene slik at ofrene kan hjelpes bedre. Det vil bli lagt vekt på å følge opp tiltak for barn på krisesentrene, og regjeringen vil også arbeide for å styrke den generelle kompetansen om voldsofferarbeid. Det vil bli arbeidet for å endre tilskuddsordningen for krisetiltakene i tråd med evalueringer som er foretatt.

Departementet mener at en mer aktiv og bevisst verdidebatt vil hjelpe oss alle til å ta konsekvensene av et menneskesyn som forutsetter at alle har samme verdi.

HOVEDPUNKTENE I BUDSJETTFORSLAGET

Barnetrygden utgjør den største delen av programkategori 11.10.

Økningen i programkategorien skyldes i hovedsak innføring av ordningen med kontantstøtte.

KAP. 830 FORELDREVEILEDNING OG SAMLIVSTILTAK**Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
21	Spesielle driftsutgifter, Foreldreveiledning			2 000
70	Samlivstiltak	2 484	3 500	3 500
71	Foreldreveiledning	2 387	2 000	
	Sum kap. 0830	4 871	5 500	5 500

KAP. 830 FORELDREVEILEDNING OG SAMLIVSTILTAK**RESULTATRAPPORT 1997**

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St prp nr 1 (1996 - 97).

1. Støtte samlivet og styrke foreldrerollen i barnefamiliene**1.1 Samlivstiltak med faglig kvalitet, tilpasset barnefamilienes behov**

Tilskuddsordningen til samlivstiltak ble i 1997 videreført med reduserte bevilgningsrammer. Dette førte til noe nedgang i virksomheten, særlig for lokale samlivskurs.

Departementet mottok i underkant av 190 søknader til en samlet sum av 14,4 mill kr. Søknadene gjaldt lokale kurs og prosjektarbeid på områdene samliv, fedretiltak og foreldreveiledning generelt. Blant søkerne var humanitære og kristelige organisasjoner, menigheter, helseorganisasjoner, familievernkontorer og andre institusjoner. Nytt av året var at mange kommuner søkte om midler, primært til ulike foreldretiltak. Midlene ble fordelt med omlag 60 pst til lokale tiltak og 40 pst til prosjektarbeid.

De lokale tiltakene gjaldt samlivskurs primært i regi av ulike organisasjoner, og foreldre- og fedretiltak der kommunene sto bak de fleste tiltakene. Tiltak med faglig kvalitet, ledet av skolerte kursledere, ble prioritert. Fagfolk fra familievernnet kom sterkere inn som kursledere, og dette har høynet kvaliteten på kursene.

Ved fordeling av midlene ble det videre lagt vekt på å tilgodese barnefamiliene og deres behov, både når det gjaldt å styrke parforholdet og gi støtte til foreldrerollen. Innenfor foreldreveiledning ble grupper og tiltak for å støtte og motivere fedre til å ta mer del i omsorgen for egne barn, prioritert.

Prosjektarbeidet ble drevet av organisasjoner og institusjoner som har engasjert seg i utvikling av samlivstiltak, og kommuner som arbeider for å organisere og samordne forebyggende arbeid. Det ble gitt midler til videreutvikling av materiell og skoling av kursledere, særlig fra familievernkontorene. Det ble også gitt tilskudd til utvikling av metoder og modeller for tverrkulturelt forebyggende familiearbeid med sikte på å gi støtte til innvandrergrupper.

1.2 Gi foreldrene hjelp og støtte i barneoppdragelsen

Departementet videreførte innsatsen med å følge opp foreldreveiledningsprogrammet i 1997. Det ble gitt midler til sentrale og lokale utviklingsarbeid for å stimulere til at foreldreveiledningen kan bli en integrert og tverrfaglig del av kommunenes ordinære oppgaver og forebyggende planer tilknyttet f.eks. helsestasjon, barnehage og skole. I tillegg ble det utgitt en rekke temahefter for foreldre som del av informasjons- og veiledningsmateriellet i programmet.

Rapporteringer fra landets kommuner i 1997 viste stor aktivitet og mangfoldighet i tilbudene om foreldreveiledning. De fleste av landets kommuner var kommet godt i gang med en målrettet innsats. 51 pst av kommunene var i gang med tiltak, og ytterligere 40 pst hadde nye tiltak under planlegging. Hensikten er å skape gode møteplasser lokalt, der foreldre kan utveksle erfaringer og ta opp spørsmål om å oppdra egne barn. Tilbudene er varierte og omfatter forskjellige typer av gruppevirksomhet og møter med foreldre til barn og unge som kan ivareta foreldres ulike behov for råd og veiledning ettersom barna utvikler

seg. 62 pst av kommunene opprettet tverrfaglige samarbeidsgrupper med et særskilt ansvar for foreldreveiledningsprogrammet lokalt.

1.3 Veiledningstilbud av høy faglig kvalitet

Departementet videreførte i 1997 arbeidet med å utvikle det kunnskapsmessige og metodiske grunnlaget for foreldreveiledning. I samarbeid med landets fylkesmenn ble det blant annet avholdt en rekke kurs og konferanser for fagfolk i kommunene.

Rapporteringen viste at omlag 70 pst av kommunene tok i bruk hele eller deler av informasjons- og veiledningsmateriellet som ble utviklet i løpet av 1996 og 1997. De tverrfaglige samarbeidsgruppene lokalt er satt sammen med fagfolk fra helsestasjon (25 pst), barnehage (22 pst), skole (14 pst), P.P.-tjeneste (11 pst), barneverntjeneste (20 pst), familievern (0,5 pst), frivillige organisasjoner (0,5 pst) og andre (7 pst). 60 pst av kommunene var igang eller hadde lagt planer for opplæringstiltak for å øke kompetansen hos ulike fagfolk for å møte foreldres ulike veiledningsbehov.

Det har vært gitt særskilte midler til noen forsøks- og utviklingsarbeid som har gitt nye perspektiver på samarbeid mellom foreldre og fagfolk. Høgskolen i Vestfold har blant annet utviklet tilbud om videreutdanning innen foreldreveiledning som en integrert del av studieplanene for forebyggende og helsefremmende arbeid. Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet videreførte kompetanseutviklingsprosjektet *Forebyggende arbeid i skolen. Kommunikasjon lærer - elev - foreldre*. Videre avsluttet Statens utdanningskontor i Hedmark i regi av Hedmarksprosjektet systematisering og evaluering av det prosessorienterte og tverretatlige utviklingsarbeidet *Foreldre - Barn - Kommune* i 5 Hedmarkskommuner.

1.4 Gi fedre en mer likestilt rolle i barneomsorgen

I foreldreveiledningsprogrammet inngår ulike tiltak for å øke fedres deltakelse i barneomsorgen. Det foregikk derfor en kontinuerlig oppstart og videreutvikling av fedregrupper i regi av kommuner og organisasjoner.

Ved utgangen av 1997 hadde 10 pst av kommunene igangsatt fedregrupper og ytterligere 9 pst hadde slike grupper under planlegging.

TILSTANDSVURDERING

Foreldreveiledning og fedregrupper

Et grunnleggende mål for departementet er å legge til rette for tiltak som kan styrke foreldres rolle som oppdragere og omsorgspersoner, og bidra til å forebygge utvikling av negative samhandlingsmønstre og psykososiale vansker hos barn og unge. En viktig forutsetning er at tiltakene tar utgangspunkt i foreldrenes egne ressurser, kunnskap om sine barn og behov for veiledning. Foreldreveiledningsprogrammet legger vekt på å utvikle kommunikasjon og samhandling som fremmer opplevelse av egen mestring og egenverd både i forholdet mellom barn og foreldre, og foreldre og fagfolk.

Samfunnsendringer innebærer ny kunnskap, nye spørsmål og kanskje noen nye svar. Endringer til tross; familien er grunnleggende for verdiformidling, barns identitetsdannelse og barns psykologiske og sosiale utvikling. Foreldre i dag er bevisst og engasjert i spørsmål om barnas utvikling på en annen måte enn tidligere generasjoner. Dette er et godt, men krevende utgangspunkt for samarbeid mellom foreldre og fagfolk som arbeider med barn, unge og familier.

På bakgrunn av dette er det blant annet gitt midler til en rekke utviklingsprosjekter i forbindelse med foreldreveiledningsprogrammet. Disse har til hensikt å styrke samarbeidet og dialogen mellom foreldre, fagfolk og barn og unge. Erfaringer og kunnskap fra prosjektene vil blant annet bidra til videreutvikling av programmet.

Det er et stort behov for å tilpasse og videreutvikle programmet til å gjelde hele barne- og ungdomstiden. Sammen med familien er barnehage og skole viktige arenaer som kan utgjøre helhet i barnas nettverk, oppvekst- og omsorgsmiljø. Det er nødvendig å utvikle gode tverrfaglige og tverretatlige samarbeidsmodeller for en helhetlig innsats på barne- og familieområdet, og se disse i sammenheng med andre forebyggende tiltak. Likeledes vil det være av betydning å styrke samarbeidet med såvel P.P.-tjeneste, familievern og frivillige organisasjoner, fordi disse i mange tilfeller kan være viktige samarbeidspartnere i et helhetlig tilbud for familien. I tillegg vil det gi bedre mulighet til å utnytte den fagkompetanse som finnes lokalt på dette området.

Videre knytter det seg utfordringer til å anvende programmet i forhold til foreldre med innvandrer- og flyktningbakgrunn. Det er under utarbeiding et temahefte om foreldreveiledning i et minoritetsperspektiv. Dette retter seg i hovedsak mot fagfolk, og skal bidra til å øke deres innsikt i de situasjoner som minoritetsfamilier befinner seg i, og på

hvilke måter fagfolk kan bistå i å styrke foreldrerollen. Videre vil kunnskap og erfaringer fra prosjektet *Ressursmobilisering rundt flyktningebarn og -unge og deres familier* i Skien kommune videreformidles i samarbeid med Utlendingsdirektoratet.

I tillegg til temaheftene *Adopsjonsfamilien*, *Små barns sorg*, *Mobbing blant barn og unge*, *Syke barn i familien* og *Foreldre til barns beste. Om oppdragelsesformer før og nå* og *Foreldreveiledning i et minoritetsperspektiv*, er temaheftet *Barn og unges påvirkning av media* under utarbeiding. Programmet følges opp med videoprogram rettet til foreldre og fagfolk i forhold til barn og unge i skolealder.

Samlivstiltak

Samboerskap er nå nesten like vanlig som ekteskap når barn blir født. Ustabile familieforhold og samlivsbrudd skaper betydelige problemer for mange familier. Oppbruddet i familiene går gjerne mest ut over barna, bl.a. ved at kontakten med en av foreldrene ofte svekkes. I 1997 ble omlag 10 000 barn utsatt for ekteskapsbrudd. I tillegg opplever et visst antall barn i samboerforhold samlivsbrudd. Statistikk viser at risikoen for å bli utsatt for samlivsbrudd er relativt sett to til tre ganger større med foreldre som er samboere enn med gifte foreldre. Dette dreier seg anslagsvis om ca 4 400 barn i 1997. (En del samboerforhold går over i ekteskap.) Gjennom ekteskapet er den svake part best sikret.

På denne bakgrunnen synes behovet for samlivstiltak stort. Dette bekreftes av økende interesse for å arrangere og delta på samlivskurs. I tillegg til organisasjoner og kommuner, er også næringslivet begynt å interessere seg for slike kurs som et velferdstiltak for arbeidstakere. Alt i alt synes det nå å være mer allment akseptert å søke hjelp også for problemer som dreier seg om familiens indre liv. Samlivskursene søker å imøtekomme dette behovet ved både å forebygge og å gi hjelp når problemer oppstår.

Økningen i bevilgningen for 1998 har bidratt til å stimulere aktiviteten på lokalplanet, både når det gjelder frivillige organisasjoner og kommuner. De lokale samlivskursene gjennomføres gjerne i samarbeid mellom flere organisasjoner, og med styrking av det sosiale nettverk som en viktig bieffekt. Det er vanskelig å måle resultatene av denne typen tiltak, men evalueringer som er gjennomført bl.a. av Agderforskning, Samlivssenteret ved Modum Bad og Høgskolen i Stavanger, viser at deltakerne gjennomgående har positive erfaringer med samlivskursene.

Det er imidlertid fortsatt behov for faglig utvikling av samlivstiltakene. Hittil har utviklingsarbeidet i regi av ulike organisasjoner for en stor del dreid seg om å fremskaffe kursmaterieill til eget bruk og skolere kursholdere. Det legges nå større vekt på å ta i bruk forskningsbasert kunnskap og erfaringer for å utvikle programmer som er mer allmenne, målrettede og systematiske. Samlivssenteret ved Modum Bad har nylig lansert et samlivsprogram som er basert på lang tids forskning og evaluering. Programmet er utviklet i USA, men tilpasses nå norske forhold.

Forvaltningen av tilskuddsordningen er til nå basert på utlysning av midlene og enkeltsøknader fra tiltak og prosjekter over hele landet.

MÅL OG STRATEGIER

Hovedmålet for departementets innsats innen foreldreveiledning og samlivstiltak i 1999 er å medvirke til å støtte opp om det varige og forpliktende samlivet som ekteskapet representerer, styrke samlivet i alle familier og styrke foreldrenes omsorgs- og oppdragerrolle.

Departementet mener det er viktig å se foreldreveiledning og samlivstiltak som to sider av samme sak; å styrke familiefunksjonen i dagens samfunn. Et godt og varig samliv mellom foreldrene kan sies å være en forutsetning for et godt foreldreskap. Det tas derfor sikte på å videreutvikle innsatsområdet og tilpasse samliv som tema i foreldreveiledningen. Innsatsen på dette området vil inngå som del av de varierte forebyggende tiltak og hjelpetilbud som utvikles i en helhetlig innsats for å bedre barn og unges oppvekst generelt. Det vises til kap. 857 og 854. I den samlede forebyggende innsats på familieområdet inngår også familievernet, der et overordnet mål er å bidra til stabile og gode familieforhold for å gi barna en trygg oppvekst, jf. kap. 841.

1. Styrke omsorgen og oppveksten for barn og unge

1.1 Tilbud om støtte til foreldre i deres rolle som oppdragere og omsorgspersoner for egne barn

Oppfølgingen av foreldreveiledningsprogrammet vil være en viktig oppgave både på statlig og kommunalt nivå. Tilbud om foreldreveiledning og fedretiltak bør bli en del av kommunenes ordinære oppgaver og forebyggende planer, blant annet tilknyttet helsestasjon, barnehage og skole. Ansvar for barna er først og fremst foreldrenes. Det offentlige ansvar er å legge forholdene til rette slik at foreldre får mulighet til å utøve omsorgs- og oppdragerrollen på en så god måte som mulig. Program for foreldreveiledning kan bidra til å støtte samspillet mellom foreldre og barn, støtte og styrke foreldrene og bedre kommunikasjonen mellom fagfolk og foreldre. Tilbudene som utvikles må være målrettede, men varierte for å nå foreldres ulike behov og forutsetninger. Program for foreldreveiledning inkluderer fortsatt satsing på fedretiltak og vil derfor bli videreført i 1999. Fedregrupper skal stimulere til økt fedredeltakelse og fedres betydning i omsorgen for barn, styrke det felles foreldreansvaret og fremme likestilling mellom menn og kvinner.

Departementet vil fortsatt stimulere til aktivitet om foreldreveiledning og fedretiltak i kommunene. Kommunene rapporterer 2 ganger i året til fylkesmennene om antall foreldreveilednings- og fedretiltak. I tillegg vil den internasjonale oppmerksomheten som programmet har fått bli fulgt opp.

1.2 Veiledningstilbud av høy faglig kvalitet

Høgskolen i Vestfold vil på oppdrag fra departementet påta seg ansvar for å utvikle kompetanse innen teori og metode for kommunenes arbeid med forebyggende arbeid og helsefremmende tiltak for veiledning, utprøving og evaluering av tiltak i et langtidsperspektiv. Implementering av kunnskap om og ferdigheter i foreldreveiledning og bedre samarbeid mellom fagfolk og foreldre som særlig viktig for barnehage og skole.

Departementet har tatt initiativ til å evaluere foreldreveiledningsprogrammet. Evalueringen vil slutføres i 1999 og gi svar på blant annet programmets anvendbarhet og mottakelse blant ulike brukergrupper.

Departementet vil fortsette samarbeidet med Sosial- og helsedepartementet og Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet om videreføring av innsatsområdet og bidra til videreformidling av erfaringer fra sentrale utviklingsarbeid.

2. Støtte opp om det varige og forpliktende samliv som ekteskapet representerer og styrke samlivet i alle typer familier

2.1 Samlivstiltak med faglig kvalitet, tilpasset barnefamilienes behov

Departementet vil videreføre tilskuddsordningen for samlivstiltak. Det overordnede målet med tilskuddsordningen er å støtte opp om familielivet ved å styrke trygghet og varighet i ekteskap og parforhold, primært i barnefamilier. Et konkret mål er å forebygge familieoppløsning. Tilskuddsordningen rettes inn mot barnefamiliene, og samlivstiltak for småbarnsforeldre gis prioritet ved tildeling av midler. Det vil bli stimulert til samlivstiltak hvor målgruppen er familier med eldre barn og unge for å forebygge og redusere relasjonsvansker som mange tenåringsfamilier opplever i dag.

Departementet vil også informere og motivere kommunene til å se disse tiltakene i sammenheng for å utvikle et helhetlig forebyggende familiearbeid.

Det frivillige engasjement i organisasjonene bør samtidig holdes oppe. Det er et mål at det frivillige engasjementet og de ressursene organisasjonene representerer, blir ivaretatt og brukt på en konstruktiv måte gjennom at kommuner og organisasjoner samarbeider. Initiativet og utformingen av et slikt samarbeid må skje i den enkelte kommune, men departementet vil stimulere til dette ved prioritering av midlene. I dette samarbeidet må det vises respekt og romslighet i forhold til de private organisasjonenes egenart og profil.

Departementet vil legge vekt på kvalitet i samlivsarbeidet, bl.a. ved å prioritere kurs og tiltak som bruker skolerte kursholdere og materiell/programmer med kvalitativt godt faglig innhold. En viktig målsetting er å utnytte de ressurser som finnes med hensyn til økonomi og personell på en best mulig måte. Det vil derfor bli lagt vekt på å stimulere til samarbeid og samordning, organisasjoner imellom, både lokalt og på regionalt/sentralt nivå.

Oversikt over delmål, resultatmål og resultatindikatorer for 1999

Delmål	Resultatmål	Resultatindikatorer
1. Styrke omsorgen og oppveksten for barn og unge	1.1 Tilbud om støtte til foreldre i deres rolle som oppdragere og omsorgspersoner for egne barn	Antall kommuner med foreldreveilednings- og fedregruppertilbud
	1.2 Veiledningstilbud av høy faglig kvalitet	Antall kommuner med tiltak for å utvikle det kunnskapsmessige og metodiske grunnlaget for foreldreveiledning
		Evaluering av programmet
2. Støtte opp om det varige og forpliktende samliv som ekteskapet representerer og styrke samlivet i alle typer familier	2.1 Samlivstiltak med faglig kvalitet, tilpasset barnefamilienes behov	Lokale kurs og utviklingsprosjekter

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET**Post 21 Foreldreveiledning**

Bevilgningen til Foreldreveiledning foreslås fra 1999 gitt over en 21-post, da utgiftene i all hovedsak er driftsutgifter.

Delmålet om å støtte og styrke foreldrerollen, må ses i sammenheng med og er en del av departementets generelle forebyggende innsats overfor barn, ungdom og familier, jf. kap. 854 og kap. 857.

Posten omfatter midler til foreldreveiledning generelt. Departementet vil overføre midler til fylkesmennene som skal bistå kommunene med informasjon og oppfølging. Det vil også kunne bli gitt tilskudd til utviklingsprosjekter på området. Midler fra denne posten vil bli benyttet til videreutvikling og evaluering av programmet.

Post 70 Samlivstiltak

Målsettingen med tilskuddsordningen er å støtte opp om familielivet ved å styrke ekteskap og parforhold, primært familier med barn. Samlivstiltak omfatter lokale familiekurs/samlinger og faglig utviklingsarbeid. Ordningen må sees i sammenheng med bevilgningen til foreldreveiledning.

Oppfølging av det statlige økonomireglementet*Beskrivelse av ordningen*

Stortinget fatter vedtak om bevilgningens størrelse under kap. 830 post 70. Midlene til samlivstiltak forvaltes av Barne- og familiedepartementet etter retningslinjer nedfelt i rundskriv nr Q - 4 /98. Tilskuddsordningen annonseres i dagspressen. Midlene skal brukes til to typer tiltak: 1) lokale samlivskurs/ samlinger for par
2) utviklingsarbeid på samlivsområdet.

Formål og målgruppe

Formålet med tilskuddsordningen er å støtte opp om familielivet ved å styrke trygghet og varighet i ekteskap og parforhold, primært i barnefamilier. Tilskuddsordningen er opprettet primært med tanke på frivillige organisasjoner, men også offentlige instanser og institusjoner som ønsker å engasjere seg i samlivstiltak, kan søke om midler. Ved prioritering av søknadene blir det blant annet lagt vekt på at søkeren / organisasjonen bidrar med egne ressurser til tiltaket.

Oppfølgingskriterier, rapportering og økonomisk kontroll

Oppfølgingskriteriet for tilskuddsordningen er antallet lokale kurs og utviklingsprosjekter. Det settes krav til den faglige kvaliteten på kurs og tiltak, blant annet gjennom bruk av forskningsbaserte opplegg og faglig skolerte kursledere.

Tildeling av midler medfører rapporterings- og regnskapsplikt. Rapporteringen skjer på fastsatt skjema som sendes ut sammen med overføring av midler. Det skal leveres separat regnskap for bruken av midlene. Regnskapet skal være attestert av revisor ved større bevilgninger.

KAP. 840 TILSKUDD TIL KRISETILTAK**Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
60	Tilskudd til kommuner til krisetiltak	46 344	42 150	42 150
70	Tilskudd til utviklings- og opplysningsarbeid	1 457	1 540	1 040
	Sum kap. 0840	47 801	43 690	43 190

RESULTATRAPPORT 1997

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St prp nr 1 (1996-97).

1. Redusere seksualisert vold og hjelpe ofrene**1.1. Støtte tiltak som gir hjelp til ofrene for seksualisert vold**

I 1997 ble det gitt statstilskudd til 52 krisesentre, 17 incestsentre og 2 krisetelefoner. Statstilskudd til krisetiltak er en øremerket tilskuddsordning. Staten yter i henhold til årlige budsjettvedtak 50 pst av de samlede budsjetterte utgifter til driften. Forutsetningen er at kommunen der krisetiltaket har sitt tilholdssted (verts kommunen) godkjenner budsjettet, og at dette er i balanse. Kommuner og eventuelle andre bidragsytere dekker resterende 50 pst Statstilskuddet utgjør således halvparten av inntektene til krisetiltakene, og størrelsen på statstilskuddet følger dermed direkte av størrelsen på tilskudd fra kommuner og andre bidragsytere (fylkeskommuner, private gaver o.l.).

Finansieringsordningen innebærer at dersom kommunalt bidrag til driften øker, øker også det statlige bidraget tilsvarende. De siste årene har kommuner, fylkeskommuner og andre bidragsytere totalt sett økt tilskuddet til driften av krisetiltak. For å dekke etterspørselen i henhold til retningslinjene for tilskuddsordningen, har det de siste årene vært nødvendig å øke de statlige overføringene utover gitt bevilgning. I 1997 ble det gitt en tilleggsbevilgning på 4,3 mill. kroner.

1.2 Delfinansiere drift av kompetansesenter for voldsofferarbeid

Kompetansesenter for voldsofferarbeid ble åpnet i 1996 og er et fireårig prøveprosjekt administrativt underlagt Høgskolen i Oslo. Prosjektet samfinansieres av Barne- og familiedepartementet, Sosial- og helsedepartementet og Justisdepartementet. Hovedmålet med opprettelsen av prosjektet er å styrke voldsofrenes stilling ved å forbedre offentlige myndigheters tilbud til eller behandling av voldsofre. Videre skal senteret frembringe og formidle kunnskap om volden som fenomen, de psykologiske følger av voldsutøvelse, og øke forståelsen omkring voldsproblemer i samfunnet. I 1997 har senteret blant annet arrangert dagsseminar om overgrep mot eldre og en konferanse rettet mot familien og hjemmet som arena for overgrep. Det har videre vært en utstrakt undervisnings- og foredragsvirksomhet innen helse- og sosialutdanningene.

1.3 Gi støtte til utviklingstiltak for å videreutvikle tiltak for barn på krisesentre

I 1996/97 har Barne- og familiedepartementet finansiert et prøveprosjekt på Oslo krisesentre med fokus på forholdene for barn på krisesentre. I prosjektperioden er det etablert et permanent barnehagetilbud til barn på Oslo krisesentre, og Oslo krisesentre har knyttet til seg barnefaglig kompetanse. Videre har det vært en hovedoppgave å veilede medarbeiderne ved Oslo krisesentre for å sette senteret bedre i stand til å ivareta barns særlige behov i en vanskelig livssituasjon, og å bidra til å utvikle hensiktsmessige samarbeidsordninger med støtteapparatet for øvrig. I tillegg er det gitt mindre tilskudd til en rekke krisesentre rundt i landet for gjennom kompetanseoppbygging å styrke tilbudet til barna mens de oppholder seg på senteret.

1.4 Bidra til å utvikle tiltak overfor overgripere og ofrene

Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet og Sosial- og helsedepartementet har de siste årene etablert et samarbeid for å utvikle tiltak overfor overgripere og tiltak rettet mot ofre. Den tverrdepartementale koordineringen av innsatsen på områdene bidrar samlet sett til økt kunnskap i de respektive departementer og til bedre ressursutnyttelse.

1.5 Heve kvaliteten på krisesentrene, kompetanse og kunnskapsoppbygging

Institutt for samfunnsforskning har undersøkt forholdet mellom krisesentre og kommunene. Instituttet har avgitt en delrapport «Rapport 97:5 Integrasjon eller Autonomi? - En studie av krise- og incestsentre og deres forhold til kommunene» og en sluttrapport «Rapport 98:7 Krisesentre og kommuner - samarbeid og konflikt». I tillegg har Statskonsult evaluert administrative sider ved den statlige tilskuddsordningen til krisetiltakene - «Rapport 97:18 Evaluering av den statlige tilskuddsordningen til krisetiltak». Rapporten ble høsten 1997 sendt på høring til krisetiltakene, kommunene, fylkeskommunene og fylkesmennene. Statskonsults evaluering var utgangspunktet for enkelte mindre endringer i retningslinjene for tilskuddsordningen i 1998, blant annet for å klargjøre kontroll- og rapporteringsoppgaver på de forskjellige forvaltningsnivå.

TILSTANDSVURDERING

Vold og overgrep i hjemmet er et stort problem for samfunnet og dem det rammer. Krisetiltak, dvs. krisesentre, incestsentre og krisetelefoner, er et viktig supplement til det offentlige hjelpeapparatet for mennesker som blir utsatt for slike overgrep. Krisetiltakene baserer generelt sin virksomhet på å gi hjelp til selvhjelp og bistår om mulig brukerne med kontakt til det offentlige hjelpeapparatet. Incestsentrene gir råd, støtte og veiledning til voksne som tidligere har vært utsatt for incest. Krisesentrene og krisetelefonene gir mishandlede råd, støtte og veiledning. Videre tilbyr krisesentrene mishandlede og deres barn midlertidig opphold på senteret.

I 1997 overnattet i alt 4 360 personer på krisesentrene mot 3 990 i 1995, dvs en økning på 9,3 pst. Av disse var 2 500 kvinner og 1 860 barn. Til sammen overnattet kvinner i 42 580 døgn og barn i 37 980 døgn, tilsammen 80 560 overnattingsdøgn. Tallene innebærer en økning på nær 9 500 overnattinger fra 1995 til 1997. Ett av sentrene har tatt imot et fåtall menn til overnatting. Tallene viser at krisesentrene stadig har flere brukere og flere overnattingsdøgn. Forskning og erfaring viser at barn som vokser opp i familier med voldsbruk er en sårbar gruppe. Det er derfor viktig å arbeide for at forholdene blir lagt best mulig til rette for barna mens de bor på krisesenteret.

Statstilskuddet utgjør 50 pst av budsjetterte utgifter forutsatt at budsjettet er i balanse, og at vertskommunen har godkjent budsjettet. Videre er det et krav om kommunal delfinansiering. Kommunal medvirkning sikrer at tiltakene vurderes og prioriteres i forhold til kommunens samlede innsats på helse- og sosialsektoren. Om lag 80 pst av kommunene yter tilskudd til drift av krisetiltakene. Størrelsen på de kommunale tilskuddene er i praksis avgjørende for det økonomiske driftsgrunnlaget til det enkelte tiltak, fordi ca 90 pst av de statlige overføringene har sitt grunnlag i kommunale driftstilskudd.

Tilskuddsordningen har i hovedsak vært uendret gjennom hele 90-tallet, og den totale størrelsen på statstilskuddet er lite forutsigbar fra år til år, jf. at statstilskuddet utgjør en prosentandel av budsjetterte utgifter. Krisetiltakene har i sine høringsuttalelser til Statskonsults evaluering generelt gitt uttrykk for at tilskuddsordningen ikke i tilstrekkelig grad sikrer et stabilt økonomisk utgangspunkt for driften, og at dagens finansieringsordning generelt bidrar til at krisetiltakene må bruke uforholdsmessig mye tid for å sikre driftstilskudd fra lokale bidragsytere.

MÅL OG STRATEGIER

1. Redusere seksualisert vold og hjelpe ofrene

1.1 Utrede tilskuddsordningen til krisetiltak

Statskonsults evaluering av tilskuddsordningen og rapportene fra Institutt for samfunnsforskning om forholdet mellom krisetiltakene og kommunene gir grunnlag for å vurdere endringer i dagens finansieringsordning. Departementet vil arbeide videre for å fremme forslag til en endret tilskuddsordning. Målet vil være å finne frem til en effektiv og hensiktsmessig finansieringsordning som bidrar til å sikre et stabilt økonomisk grunnlag for driften, og som sikrer styring av de statlige overføringene. Departementet tar sikte på å presentere nye retningslinjer for statstilskudd til krisetiltak i budsjettet for år 2000.

1.2 Delfinansiere drift av kompetansesenter for voldsofferarbeid

Det er et mål å øke den generelle kompetansen om voldsofferarbeid. Departementet delfinansierer driften av det fireårige prosjektet «Kompetansesenter for voldsofferarbeid». Høsten 1998 er det iverksatt en evaluering av virksomheten. Evalueringen vil være et utgangspunkt for å vurdere videre drift etter utløpet av prosjektperioden.

1.3 Videreutvikle tiltak for barn på krisesentre

Departementet vil følge opp prosjektet på Oslo krisesenter som ble avsluttet 31.12.97. Prosjektet har stor overføringsverdi til øvrige krisesentre, og departementet vil arrangere en konferanse om barn på krisesentre høsten 1998. Erfaringene fra prosjektet på Oslo krisesenter og konferansen vil være utgangspunktet for departementets arbeid med en handlingsplan for barn på krisesentre.

1.4 Bidra til å utvikle tiltak for overgripere og ofrene i samarbeid med Sosial- og helsedepartementet og Justisdepartementet

Det er fortsatt viktig å arbeide for å redusere overgrep, og det tverrdepartementale samarbeidet vil fortsette, jf. resultatrapport pkt 1.4. Barne- og familiedepartementet vil her først og fremst bidra med kunnskap om ofrene. Sosial- og helsedepartementet har ansvaret for forebygging i behandlingsapparatet og Justisdepartementet for forebygging i fengselsvesenet og gjennom politiets arbeid. Et samarbeid om en plan for å redusere vold mot kvinner vil starte høsten 1998.

Oversikt over delmål, resultatmål og resultatindikatorer i 1999

Delmål	Resultatmål	Resultatindikatorer
1. Redusere seksualisert vold og hjelpe ofrene	1.1 Utrede tilskuddsordningen til krisetiltak	
	1.2 Delfinansiere drift av kompetansesenter for voldsofferarbeid	
	1.3 Videreutvikle tiltak for barn som bor på krisesentre	
	1.4 Bidra til å utvikle tiltak overfor overgripere og ofrene i samarbeid med Justisdepartementet og Sosial- og helsedepartementet	

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999**Post 60 Tilskudd til kommuner til krisetiltak**

Bevilgningen skal dekke tilskudd til hjelpetiltak for mennesker som er utsatt for overgrep og vold i hjemmet. Tiltakene omfatter krisesentrene, krisetelefoner og støttesentre mot incest. Finansieringen av krisetiltakene er delt mellom staten, kommunen og i noen grad andre bidragsytere. Statlig tilskudd forutsetter kommunal medvirkning. Bevilgningen vil, om kommuner og andre bidragsytere ikke øker sine tilskudd, kunne dekke opp mot 50 pst av krisetiltakenes budsjetterte utgifter. Det forutsettes at kommunen godkjenner budsjettet og at dette er i balanse. Dersom faktiske utgifter til krisetiltaket foregående år viser seg å være lavere enn budsjettet, skal overskuddet avregnes mot neste års budsjett.

Det er utarbeidet egne retningslinjer for statstilskudd til krisetiltak. Tilskuddsordningen forvaltes av fylkesmennene, som gjennom årlige tildelingsbrev gis overordnede mål og resultatkrav på området. For å sikre at gitt bevilgning nyttes formåls- og kostnadseffektivt skal embetene ved søknadsbehandlingen bl.a. kontrollere:

- krisetiltakets regnskap for foregående år (revisorbekreftet)
- at krisetiltakets budsjett er godkjent av kommunen og er i balanse (inkl. at evt. overskudd fra foregående år er avregnet)

- at det foreligger vedtak om størrelsen på det kommunale tilskuddet

På grunnlag av søknadsbehandlingen gir departementet belastningsfullmakter til fylkesmennene. Tilskuddet utbetales til vertskommunen.

Krisetiltakene avgir årsrapport og statistikk for virksomheten.

Nye tiltak vil først kunne vurderes i forbindelse med en eventuell omlegging av tilskuddsordningen. I en slik vurdering vil departementet bl.a. legge vekt på den geografiske spredningen av krisetiltakene.

Post 70 Tilskudd til utviklings- og opplysningsarbeid

Bevilgningen vil i hovedsak dekke delfinansiering av driften til «Kompetansesenteret for voldsofferarbeid». Bevilgningen er noe redusert, men vil kunne gi rom for enkelte mindre tiltak for krisetiltakene.

KAP. 841 FAMILIEVERN OG KONFLIKTLØSNING**Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
60	Tilskudd til familievernkontorer	106 125	127 417	127 417
70	Utviklings- og opplysningsarbeid m.v.	3 663	3 860	3 860
	Sum kap. 0841	109 788	131 277	131 277

RESULTATRAPPORT 1997

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St prp nr 1 (1996-97).

1. Veiledning og støtte til familier som har samlivsproblemer**1.1 Et effektivt familievern med høy faglig kvalitet, tilpasset brukernes behov**

Virksomheten i familievernet ble i 1997 videreført uten vesentlige endringer i den samlede kapasiteten. De 62 familievernkontorene behandlet ca. 21 000 saker, med omkring 74 000 involverte personer. Tilsvarende tall for året før var vel 20 000 saker med 70 800 involverte personer. I tillegg behandlet familievernkontorene i 1997 6 665 meklingsaker.

Den statlige dekningsandelen av familievernkontorenes utgifter var ifølge kontorenes regnskaper for 1997 på gjennomsnittlig 65,9 pst, mot 64,8 pst året før. Økningen i statlig andel i forhold til foregående år henger bl.a. sammen med at det ble gitt en tilleggsbevilgning på 5 mill. kroner over revidert nasjonalbudsjett i 1997 og at det var vakante stillinger ved noen kontorer. Den statlige andelen var høyest for de kirkelige kontorene med 68,3 pst, mens tilsvarende andel for de fylkeskommunale kontorene var 62,4 og for de kommunale 63,7. For kontorene sett under ett varierte statens dekningsandel fra 54 til 84 pst, og variasjonene fylkesvis var fra 60 til 72 pst.

Det ble gitt tilskudd til prosjekter og tiltak med sikte på faglig utvikling av familievernet. Prosjektet «Fjernutdanning i familieterapi» knyttet til Diakonhjemmet ble videreført. Prosjektet er et samarbeidstiltak mellom fem europeiske land og er delfinansiert av Leonardo-programmet under EU.

De to interesseorganisasjonene for familievernet, Kirkens Familievern og Offentlige Familievernkontorers Organisasjon, fikk driftstilskudd. De fikk også tilskudd til å utarbeide en «Familievernets kompetansekatalog». Katalogen inneholder oversikt over faglige prosjekter og tiltak ved familievernkontorene, og formålet er utveksling av kunnskap og erfaringer kontorene imellom. Det ble også gitt tilskudd til en felles ledersamling for hele familievernet og en konferanse for de kontoransatte. Videre ble det gitt tilskudd til statistikk for virksomheten.

NIBR-prosjektet «Evaluerings av familievernet» ble avsluttet ved årsskiftet 1997/98. Evalueringen er oppsummert i to rapporter; NIBR-rapport 1997:9 «Kapasitet i familievernet» og NIBR-rapport 1998:3 «Familievernet - En undersøkelse av åtte familievernkantor». Den første rapporten gir en beskrivelse av familievernet som viser store forskjeller kontorene imellom når det gjelder kapasitet, tidsbruk og tilgjengelighet. Den siste rapporten bygger på en grundigere studie av åtte utvalgte kontorer, der også klienter er intervjuet. Rapporten bekrefter generelt de store forskjellene kontorene imellom, og mer spesielt viser den at de kirkelige kontorene kommer best ut i kvalitative vurderinger fra klienter og samarbeidspartnere, og at de kirkelige kontorene har større produktivitet i form av antall saker pr. behandler.

1.2 Avklaring av spørsmålet om ny forvaltningsordning for familievernet

Forslaget om lovfesting og ny forvaltningsordning for familievernet Ot prp nr 6 (1996-97) «Om lov om familievernkontorer» ble behandlet av Stortinget våren 1997. Stortinget sluttet seg til forslaget om å overføre forvaltningsansvaret for kontorene til fylkeskommunene og opprettholde det statlige driftstilskuddet som et øremerket tilskudd.

Det ble vedtatt at familievernnet skal være en spesialtjeneste med familierelaterte problemer som sitt fagfelt, og fylkesmannen ble tillagt ansvaret for å føre tilsyn med virksomheten.

Den nye loven om familievernkontorer trådte i kraft 1.1.98, og fra samme dato ble forvaltningsansvaret overført til fylkeskommunene. Departementet har i 1. halvår 1998 arrangert fem regionale møter der alle fylkeskommunene og familievernkontorene har fått informasjon om det nye regelverket. Departementet har utarbeidet forskrift om journalføring ved familievernkontorene og rundskriv om krav til faglig leder når det gjelder kompetanse i familierapi.

1.3 Bedre kjennskap til familievernnet hos brukerne

Høsten 1997 gjennomførte departementet omfattende informasjonstiltak med sikte på å øke kjennskapet til familievernnet. Formålet med tiltakene var generelt å informere om familievernets tilbud og spesielt å kunngjøre den nye loven og forvaltningsordningen. I utforming av tiltakene ble det lagt vekt på å fremheve barnets behov for en godt fungerende familie. Dette perspektivet gikk igjen i annonser, plakater og brosjyrer. For å skape nærhet til kontorene og understreke fylkeskommunen som ny forvaltningsinstans, ble det laget fylkesvise brosjyrer. Kampanjen fikk mye oppmerksomhet og resulterte i økt pågang på en del familievernkontorer.

2. Bedre barnas situasjon etter samlivsbrudd mellom foreldrene

2.1. Et tilgjengelig og godt kvalifisert meklingsapparat

Meklingsapparatet er fylkesvis tilpasset slik at det skal være geografisk tilgjengelig for alle uten vesentlig ventetid, og partene skal kunne velge meklingsinstans. Det er en viss adgang for partene til å få dekket reiseutgifter på steder i landet hvor det er lang reisevei til nærmeste mekler.

I 1997 ble det utført 10 516 meklinger. Dette er samme nivå som året før. 70 pst av meklingene var i forbindelse med separasjon og skilsmisse.

Familievernnet utgjør grunnstammen i meklingsapparatet, men suppleres av eksternt oppnevnte meklere som prester, ansatte ved sosial- og helseinstitusjoner, advokater og psykologer. Familievernnet utførte i 1997 6 665 meklinger av alle meklinger på landsbasis, se figur 2. Her er det en fylkesvis variasjon fra 32 pst til 91 pst. Hver meklings sak tok i gjennomsnitt 2,1 timer, se figur 3. Dette tallet holder seg stabilt.

I 22 pst av sakene fikk partene time den samme uken som de bestilte meklings sak, se figur 1. Meklingsinstansene forsøker å tilby partene meklings sak i løpet av tre uker. At 22 pst måtte vente mer enn 3 uker, skyldtes i stor grad at det ikke passet for partene å møte til den timen de ble tilbudt. I en del tilfeller vil også stor pågang ved familievernkontorene medføre lengre ventetid.

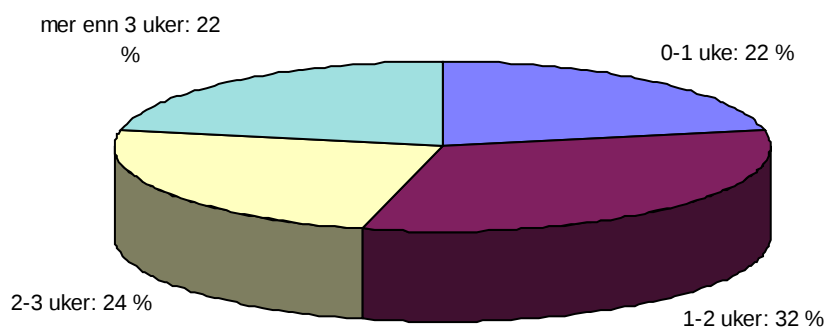
Det er gitt midler til opplæring av nye meklere og faglig oppfølging av allerede oppnevnte meklere, for å sikre et godt kvalifisert meklingsapparat.

Av familievernkontorenes samlede kapasitet ble omlag 7 pst brukt til meklings sak etter ekteskapsloven og barneloven i 1997. Tallet er basert på meklingsstatistikken som innhentes via fylkesmannen. Det er til dels store variasjoner mellom fylkene og også mellom kontorene.

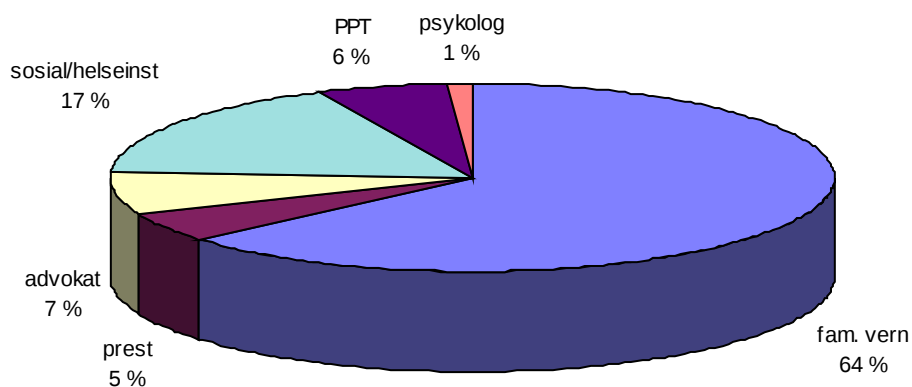
Møreforskning har evaluert meklingsordningen. Evalueringen ble avsluttet i januar 1997. Det konkluderes med at meklings sak gir utbytte i to av fem saker, at den kan vurderes som unødvendig i like mange saker fordi foreldrene trolig hadde greid seg like bra uten, og at den ikke strekker til i en av fem saker fordi det er for stor uenighet og konflikt mellom foreldrene. Rapporten vurderer dette resultatet ut fra forutsetningene som bra.

Departementet vil følge opp resultatene fra evalueringsprosjektet. Dette må ses i sammenheng med innstilling fra et offentlig utvalg som vurderer forbedringer av dagens ordning ved behandling av barnefordelingssaker, som vil foreligge ved årsskiftet 98/99, jf. mål og strategier pkt 3.4.

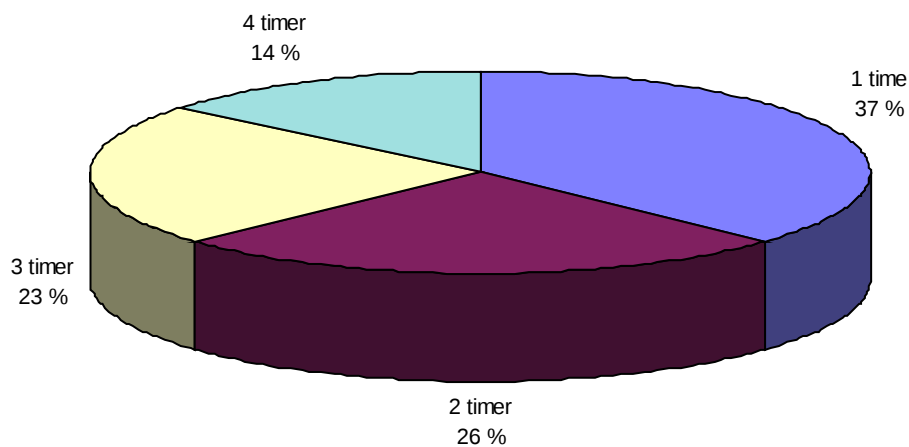
Figur 1 viser tid fra begjæring om mekling til første time i 1997:

Figur 2 viser prosentvis andel av meklingene fordelt mellom ulike meklingsinstanser i 1997:

Figur 3 viser utstedte meklingsattester fordelt etter antall timer per mekling i 1997:

TILSTANDSVURDERING

Familievernets hovedoppgave er klinisk virksomhet; rådgiving og behandling av konflikter og kriser i par- og familieforhold. Over 80 pst av den kliniske virksomheten gjelder par- og familierelasjoner. Behovet for hjelp til foreldresamarbeid synes å ha økt sterkt de siste årene, og utgjør nå over 20 pst av det kliniske arbeidet. Denne typen saker har gjerne tilknytning til arbeidet med meklingssaker. Kontorene utfører mer enn 60 pst av all meklings etter ekteskapsloven og barneloven. I tillegg driver de fleste kontorene en del utadrettet virksomhet, så som undervisning og veiledning av andre fagfolk og opplysningsvirksomhet om familiespørsmål overfor publikum.

Forvaltningsansvaret for familievernkontorene er nå som nevnt forankret i fylkeskommunene. De kirkelige kontorene har etter loven rett til avtale med fylkeskommunen i 2 år fra lovens ikrafttredelse 1.1.98. Så langt departementet kjenner til er det inngått driftsavtaler med de aller fleste kontorene. Videre er en del av de tidligere kommunale kontorene overtatt av fylkeskommunen.

Lov om familievernkontorer og utfyllende regelverk - forskrift om journalføring og rundskriv om krav til faglig leder hva gjelder kompetanse i familierapi - har gitt gode juridiske rammer om virksomheten. Departementet er i ferd med å utarbeide retningslinjer for fylkesmannens tilsyn.

Fylkeskommunen har ansvar for planlegging, dimensjonering og organisering av familievern tjenesten i fylket. Fylkeskommunen skal vurdere om kapasiteten på en forsvarlig måte dekker behovet for tjenesten i befolkningen og om det er rimelig tilgjengelighet i alle deler av fylket. Akershus fylkeskommune har i 1998 opprettet et nytt familievernkontor, lokalisert til Jessheim. Departementet er kjent med at en del familievernkontorer har stor pågang og opererer med ventelister. Det er således et behov for å vurdere en styrking av tjenesten, enten i form av flere stillinger eller stillingsdeler ved eksisterende kontorer eller ved etablering av nye kontorer, se mål og strategier pkt 2.3.

Statstilskuddet til familievernkontorene er i 1998 videreført på samme nivå som i 1997, og fordelt på samme måte mellom fylkene. Det innebærer at staten dekker en ulik andel av de totale utgiftene til familievern i fylkene.

MÅL OG STRATEGIER

1. Et effektivt familievern med høy faglig kvalitet, tilpasset brukernes behov

1.1 Støtte utviklingsprosjekter

Departementet vil støtte prosjekter som gjelder utvikling av familievernet som faglig tjeneste og organisasjon. Prosjektet «Fjernutdanning i familievernet» skal sluttføres i 1999. For øvrig vil departementet prioritere prosjekter som tar opp problemstillinger knyttet til utfordringene i rapportene om evaluering av familievernet, jf. pkt 1.1 under resultatrapport 1997.

1.2 Følge opp utredning om kompetansesituasjonen i familievernet

Et prosjekt om kompetanse i familievernet ble satt i gang i 1. halvår 1998 og skal avsluttes i løpet av året. Prosjektet gjennomføres i regi av NIBR, og formålet er å kartlegge kompetansesituasjonen ved kontorene og etablere et grunnlag for å vurdere behovet for utvikling og styrking på dette området.

1.3 Arrangere fagkonferanse for familievernet

Et viktig ledd i departementets arbeid med å styrke familievernkontorenes faglige utvikling er de årlige fagkonferansene. Konferansen i 1998 er planlagt i samråd med representanter for familievernet og fylkeskommunene. Fylkesmennene som tilsynsmyndighet for familievernet er også invitert. Departementet tar sikte på å holde en tilsvarende konferanse i 1999 og instituere dette som en fast praksis. Formålet er at hele familievernet skal samles, og at fagfolk og forvaltningsmyndigheter skal møtes og dermed kunne utvikle en felles forståelse for og kunnskap om de faglige utfordringer familievernet står overfor.

2. En god forvaltning av familievernet

2.1 Utrede ny fordeling av øremerket statstilskudd til fylkeskommunene

Statstilskuddet til familievernet vil bli videreført som et øremerket tilskudd til fylkeskommunene. Departementet har tidligere varslet en overgangsordning over 5 år fra og med 1999 med sikte på utjevning av den statlige dekningsandelen mellom fylkene. Regjeringen har ikke funnet rom for å foreslå økning av bevilgningen til drift av familievernkontorer i 1999. Departementet ser det derfor ikke som hensiktsmessig å starte

omfordeling mellom fylkene fra neste år. Departementet vil imidlertid utrede en ny kostnadsnøkkel for fordeling av statstilskuddet, som i større grad er basert på objektive kriterier for kostnadsbehovet i fylkene. Forslag til ny fordelingsmodell vil bli sendt på høring til fylkeskommunene.

2.2 Etablere offentlig statistikk om familievern i samarbeid med SSB

Departementet har i samarbeid med Statistisk sentralbyrå påbegynt arbeidet med utvikling av offentlig statistikk. Det vil bli etablert en arbeidsgruppe med representanter for familievern og fylkeskommunene. Departementet vil også se på om det er behov for å utvikle ny programvare for registrering av de statistiske data ved familievernkontorene.

2.3 Vurdere det fremtidige behovet for styrking/utbygging av familievern

Fylkeskommunen som forvaltningsmyndighet for familievernkontorene har ansvar for å planlegge, dimensjonere og organisere tjenesten i fylket. Fylkeskommunene er nærmest til å vurdere om kapasiteten i familievern dekker behovet i fylket. Departementet vil i samråd med fylkeskommunene vurdere utbyggingsnivået og kartlegge behovet for en styrking av familievern på landsbasis. Tjenesten kan eventuelt styrkes ved å opprette flere kontorer eller ved å øke bemanningen ved de eksisterende kontorene. For å sikre gode faglige miljø og gode rekrutteringsmuligheter kreves det at kontorene har en viss størrelse. Ifølge NIBR-rapporten om kapasitet i familievern bør kontorene ha minimum tre behandlerstillinger for å utgjøre et godt faglig miljø. På den annen side vil hensynet til at kontorene skal være tilgjengelige for brukerne tilsi at reiseveien ikke bør være for lang. Både hensynet til tilgjengelighet og hensynet til gode og robuste fagmiljøer må vurderes i en kartlegging av behovet for utbygging/styrking.

3. Sikre barns situasjon etter samlivsbrudd mellom foreldrene

3.1 Et tilgjengelig meklingsapparat

Departementet har satt som mål at det som hovedregel ikke skal være mer enn 3 ukers ventetid for å komme til meking, og at meklingsapparatet skal være så godt utbygd at foreldrene skal ha tilbud om meking innenfor 2 timers reisevei fra siste felles bopel.

3.2 Kontinuerlig opplæring av meklingskorps i fylkene

Mekling må videreføres på samme kvalitative nivå som hittil. Viktige oppgaver er opplæring av nye meklere og faglig oppfølging av meklere som allerede er oppnevnt. Fylkesmannsembetene arrangerer fylkesvis minst én faglig samling for meklerne i året.

3.3 Forbedre meklingsordningen

Et tre-årig forskningsprosjekt som har evaluert meklingsordningen ble avsluttet i januar 1997, jf omtale under resultatrapport, pkt 2.1. I rapporten påpekes blant annet at det kan være behov for en viss spesialisering av meklerne for å heve kompetansen i saker med høyt konfliktnivå. På bakgrunn av evalueringen og de erfaringene som er gjort med ordningen så langt, vil departementet vurdere hvilke tiltak som kan settes inn for å forbedre meklingsordningen. Departementet vil avvente innstilling fra et offentlig utvalg, jf pkt. 3.4 nedenfor, før konkrete forslag utformes.

3.4 Forbedre prosessen ved domstolsbehandlingen av barnefordelingsaker mv

Under behandlingen av Ot prp nr 56 (1996-97) «Om endringer i barneloven» støttet Stortinget Regjeringens forslag om at det skal utredes nærmere om det bør opprettes en særdomstol for behandling av barnefordelingssaker, og om en slik særdomstol skal kunne pålegge delt bosted. Det ble pekt på at disse sakene er av en så spesiell karakter at et eget organ kan være bedre egnet til å behandle slike saker enn de ordinære domstolene. Departementet oppnevnte høsten 1997 et offentlig utvalg som skal utrede hensiktsmessigheten av et eget saksbehandlingsorgan for barnefordelingssaker. Utvalget utreder også hvordan dagens system kan forbedres og hvordan evt domstolssystemet kan tilføres mer barnefaglig kompetanse. Utvalgets innstilling vil foreligge innen 1.1.99 og vil bli sendt på høring.

Oversikt over delmål, resultatmål og resultatindikatorer for 1999

Delmål	Resultatmål	Resultatindikatorer
1. Et effektivt familievern med høy faglig kvalitet, tilpasset brukernes behov	1.1 Støtte utviklingsprosjekter	
	1.2 Følge opp utredning om kompetansesituasjonen i familievernnet	
	1.3 Arrangere fagkonferanse for familievernnet	
2. En god forvaltning av familievernnet	2.1 Utrede ny fordeling av øremerket statstilskudd til fylkeskommunene	
	2.2 Etablere offentlig statistikk om familievernnet i samarbeid med SSB	
	2.3 Vurdere det fremtidige behovet for styrking/utbygging av familievernnet	
3. Sikre barns situasjon etter samlivsbrudd mellom foreldrene	3.1 Et tilgjengelig meklingsapparat	Tilbud om mekling innenfor 2 timers reiseavstand
		Ventetid for mekling som ikke overstiger 3 uker
	3.2 Kontinuerlig opplæring av meklingskorpset i fylkene	
	3.3 Forbedre meklingsordningen	
	3.4 Forbedre prosessen ved domstolsbehandlingen av barnefordelingssaker,	

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999**Post 60 Tilskudd til familievernkontorer**

Posten omfatter tilskudd til drift av familievernkontorer og godtgjøring til meklingsinstanser utenom familievernnet. Posten dekker også reiseutgifter i særlige tilfeller og utgifter til tolk når slike utgifter ikke faller inn under andre refusjonsordninger for tolketjeneste.

Statstilskudd til drift av familievernkontorer fordeles mellom fylkeskommunene. Midlene vil i 1999 bli fordelt på samme måte som i 1998. Det innhentes regnskap og rapport fra fylkeskommunene som ledd i departementets resultatoppfølging og økonomikontroll.

Godtgjøring til meklere utenom familievernnet gis etter tilsvarende satser som for fri rettshjelp, for tiden kr 540 per time for inntil 4 timer mekling.

Post 70 Utviklings- og opplysningsarbeid m.v.

Posten omfatter midler til faglig utviklingsarbeid innen familievernnet. Det gis videre midler til informasjon og statistikk. Posten dekker også driftstilskudd til de to familievernorganisasjonene Offentlige Familievernkontorers Organisasjon og Kirkens Familievern.

For å sikre meklingsapparatets faglige kvalitet, vil det bli gitt midler til opplæring av nye meklere og faglig utvikling innenfor den eksisterende meklingstjenesten.

Støtte tildeles etter søknad. Det innhentes regnskap og rapport fra tiltakene som ledd i departementets resultatoppfølging og økonomikontroll.

KAP. 844 KONTANTSTØTTE**Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
21	Evalueringsinformasjon m.v			9 300
70	Tilskudd, <i>overslagsbevilgning, kan nyttes under kap 0856, post 60</i>			2 820 000
	Sum kap. 0844			2 829 300

TILSTANDSVURDERING

Regjeringens familiepolitikk bygger på respekt for at den enkelte familie selv er nærmest til å avgjøre hvordan deres hverdagsliv skal innrettes. I småbarnsperioden stilles familiene overfor svært viktige oppgaver og store utfordringer. Regjeringen ønsker at familiene skal ha reell valgfrihet når de avgjør hvordan barnetilsynet skal organiseres. Også familier som ikke velger offentlige tilsynsløsninger skal nyte godt av statlige overføringer til barneomsorgen. Dette er bakgrunnen for at regjeringen våren 1998 fremmet forslag om kontantstøtte til familier med barn mellom 1 og 3 år.

Kontantstøtteordningen er basert på følgende tre grunnprinsipper:

- Det legges til rette for at småbarnsforeldre får mer tid til omsorg for egne barn. Dette krever at familiene har økonomisk mulighet til å foreta en slik prioritering.
- Det legges til rette for at foreldrene har større frihet i valget av omsorgsform for barna. Alle foreldre med barn i samme aldersgruppe skal i prinsippet nyte godt av den samme støtten fra staten; enten familiene velger å bruke barnehageplass, deltids barnehageplass, private tilsynsordninger eller at en av foreldrene er hjemme med barna.
- Det blir større likhet og rettferdighet i fordelingen av statlige midler til barneomsorg.

Lov om kontantstøtte til småbarnsforeldre ble vedtatt 24. juni 1998. Loven trådte i kraft 1. august 1998. Kontantstøtten innføres gradvis; den omfatter 1-åringer fra 1. august 1998 og 2-åringer fra 1. januar 1999. Trygdeetaten forvalter kontantstøtten, og kommunene er pålagt å føre registre over barn i barnehage for kontrollformål.

MÅL OG STRATEGIER**1. Større frihet for småbarnsforeldre ved valg av omsorgsform for barna****1.1 En fleksibel kontantstøtteordning som alternativ til eller i kombinasjon med barnehage**

Kontantstøtte ytes med ulike satser etter oppholdstid i barnehage. Deltids barnehageplass gir delvis kontantstøtte. Ordningen åpner dermed for fleksibilitet og kombinasjonsløsninger i pakt med familienes behov.

I forbindelse med Stortingets behandling av St prp nr 53 Innføring av kontantstøtte til småbarnsforeldre, ba flertallet om at Regjeringen i løpet av vårsesjonen 1999 fremmer en lovendringsproposisjon om overgang fra 4 til 5 satser for kontantstøtte. Samtidig ba Stortinget om at statens tilskudd til barnehagedrift blir harmonisert med en femdel satsstruktur for kontantstøtten. Regjeringen vil våren 1999 fremme en odelstingsproposisjon for Stortinget med forslag om 5 satser for kontantstøtte fra 1. august 1999.

1.2 Innlemme 2-åringene fra 1. januar 1999

Fra og med 1. januar 1999 innlemmes 2-åringene i kontantstøtteordningen. Det innebærer at alle barn som er 2 år pr 1. januar 1999 vil ha rett til kontantstøtte på samme vilkår som for 1-åringene. En relativt stor andel 2-åringer vil allerede være inkludert i ordningen siden barn som har rett til kontantstøtte som 1-åring og som fyller 2 år i løpet av høsten 1998, vil være omfattet av en overgangsordning og beholde retten til kontantstøtte frem til de fyller 3 år. Informasjon til foresatte med 2-åringer er utsendt høsten 1998.

1.3 Informere om ordningen

Hovedinnsatsen på informasjonsområdet iverksettes høsten 1998, men også i 1999 vil det være behov for informasjon.

Trygdeetaten utarbeider, oppdaterer og distribuerer informasjonsmateriell rettet mot foreldrene. I tillegg vil departementet utarbeide materiell som vil være mer allment rettet. Dette vil blant annet inkludere oppdatering av eksisterende materiell, som f. eks. brosjyren «Småbarnsforeldres rettigheter». Videre er det utarbeidet en egen brosjyre om kontantstøtten, som foreligger på engelsk og norsk.

2. Legge til rette for mer tid for hverandre

2.1 Evaluere kontantstøtteordningen

Evalueringen av kontantstøtteordningen vil foregå fortløpende. Departementet tar sikte på å gå bredt ut for å kartlegge hvordan ordningen med kontantstøtte virker for ulike deler av samfunnet.

En grunnleggende del av dette opplegget vil bli utført av Statistisk sentralbyrå. SSB er gitt i oppdrag å gjennomføre spørreundersøkelser om småbarnsforeldres deltakelse på arbeidsmarkedet, deres bruk av ulike permisjonsordninger og ønsker om og valg av omsorgsløsninger. Den første delen av denne undersøkelsen ble foretatt vinteren 1998, og Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) er gitt i oppdrag å analysere resultatene. Etter planen skal SSB gjenta sin spørreundersøkelse til samme gruppe av foreldre vinteren 1999, og resultatene fra denne delen av undersøkelsen vil kunne gi en pekepinn på hvordan småbarnsforeldre bruker kontantstøtteordningen. Undersøkelsen forventes også å kunne si noe om opplevd livskvalitet for familien og hvorvidt småbarnsforeldre bruker mer tid til omsorg for egne barn som en følge av innføring av kontantstøtte.

Det legges også opp til å foreta undersøkelser som viser hvordan kommunene tilpasser seg kontantstøttereformen, hvordan barnehagesektoren og barnehageeiere reagerer og om etterspørselen etter barnehageplass endres. En viktig del vil også være å se på om kontantstøtten fører til et mer fleksibelt barnehage tilbud i tråd med foreldrenes ønsker. Det vil også bli undersøkt om innføring av kontantstøtte fører til at de grupper av barn som en mener har et spesielt behov for det tilbudet barnehagen gir, fortsetter å gå i barnehage i samme utstrekning som før innføringen av kontantstøtte.

Departementet har også signalisert at evalueringen skal omfatte konsekvenser for likestilling, arbeidsmarkedet og barnehage tilbudet i distriktene.

3. En god forvaltning av kontantstøtten

3.1 Etablere og videreutvikle en effektiv forvaltnings- og kontrollordning

Trygdeetaten forvalter kontantstøtteordningen. Etterhvert som utbetalingsrutinene og forvaltningen kommer inn i etablerte former, vil det bli mulig å hente ut statistikk som vil kunne gi både trygdeetaten og departementet nyttig informasjon, både om selve bruken av ordningen og om hvordan forvaltningen fungerer.

Barne- og familiedepartementet tar sikte på å innlemme forvaltningen av kontantstøtten i sitt ordinære opplegg for etatsstyring av Rikstrygdeverket. Dette blir gjort i samarbeid med Sosial- og helsedepartementet.

Departementet vil også følge opp kommunene og deres rolle i utarbeidelse av kontrollregistre over barn i barnehage.

I forbindelse med Stortingets behandling av St prp nr 53 (1997-98) ba flertallet Regjeringen om å ta initiativ til forsøk med trygdemodellen i inntil tre kommuner.

Når forvaltningen av kontantstøtten er kommet inn i etablerte former, og det er oppnådd større grad av likeverdigheit i rammevilkår for private og kommunale barnehager, vil Barne- og familiedepartementet vurdere å gjennomføre forsøk med trygdemodellen i enkelte kommuner.

Oversikt over delmål, resultatmål og resultatindikatorer for 1999

Delmål	Resultatmål	Resultatindikatorer
1. Større frihet for småbarnsforeldre ved valg av omsorgsform for barna	1.1 En fleksibel kontantstøtteordning som alternativ til eller i kombinasjon med barnehage 1.2 Innlemme 2-åringene fra 1.1.99 1.3 Informere om ordningen	
2. Legge til rette for mer tid for hverandre	2.1 Evaluere kontantstøtteordningen	Småbarnsforeldre bruker mer tid til omsorg for egne barn
3. En god forvaltning av kontantstøtten	2.1 Etablere og videreutvikle en effektiv forvaltnings- og kontrollordning	Færrest mulig feilutbetalinger

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET FOR 1999**Post 21 Evaluering, informasjon m.v.**

Budsjettforslaget er basert på at det også i 1999 vil være stort behov for informasjonsvirksomhet og for ulike undersøkelser og utredninger for å evaluere ordningen.

Post 70 Tilskudd, overslagsbevilgning, kan nyttes under kap 856 post 60

Budsjettforslaget er basert på barnehagestatistikken per 31.12.96 med tillegg for måltallene for barnehageutbygging for 1997 og 1998. Det er tatt utgangspunkt i at det vil bli etablert 1 500 nye barnehageplasser for barn under tre år i 1999. Videre er det lagt til grunn at barnehagene benyttes som i dag; 25 pst av barna i denne aldersgruppen har deltidsplass. Disse barna vil ha rett til delvis kontantstøtte, og det er tatt utgangspunkt i at de i gjennomsnitt vil få kontantstøtte lik halvparten av maksimal sats. I tråd med SSBs prognose for befolkningsframskrivningen er det lagt til grunn en liten reduksjon i antall ett- og toåringer i 1999.

Dersom det i løpet av høsten 1998 eller i 1999 blir etablert flere nye barnehageplasser enn forutsatt, vil det bety en reduksjon i kontantstøtteutbetalingene. En slik reduksjon vil imidlertid bli fulgt av en tilsvarende økning i utbetalingen av driftstilskudd til barnehagene. En vridning fra stor bruk av heldagsplasser mot flere deltidsplasser i barnehagene, vil føre til økt utbetaling av kontantstøtte, men samtidig til en reduksjon i utbetalingene til barnehagetilskudd.

Lovhjemmel og utforming av ordningen

Kontantstøtte til småbarnsforeldre er hjemlet i lov om kontantstøtte av 24. juni 1998. Kontantstøtte ytes til barn mellom ett og tre år som er bosatt i Norge. Ordningen innføres gradvis; ett-åringene har rett til kontantstøtte fra august 1998 og to-åringene fra januar 1999.

Det er et vilkår for å få kontantstøtte at barnet ikke har heltids plass i barnehage som mottar statlig driftstilskudd. Dersom barnet har deltids plass i barnehage har familien rett til delvis kontantstøtte. Det er en forutsetning at det er skriftlig avtalt at barnet har redusert oppholdstid. Kontantstøtte ytes etter følgende satser:

- 100 prosent når det ikke benyttes barnehage
- 80 prosent når det er avtalt oppholdstid til og med 15 timer per uke
- 60 prosent når det er avtalt oppholdstid fra og med 16 til og med 20 timer per uke
- 45 prosent når det er avtalt oppholdstid fra og med 21 til og med 30 timer per uke.

Det ytes ikke kontantstøtte dersom avtalt oppholdstid i barnehagen utgjør 31 timer eller mer per uke.

Det må søkes skriftlig om kontantstøtte. Kontantstøtten administreres sentralt av Rikstrygdeverket, regionalt av fylkestyrgdekontorene og lokalt av trygdekontorene.

I henhold til barnehagelovens § 8a er kommunene pliktige til å opprette og føre register over barn i barnehage til bruk for trygdekontorene. Kommunens register skal inneholde opplysninger om hvilke barn som har plass i barnehage og med hvilken oppholdstid. Opplysningene skal nyttes av trygdekontorene til kontroll i forbindelse med beregning og utbetaling av kontantstøtte.

KAP. 845 BARNETRYGD**Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Vedtatt	Forslag
		1997	budsjett 1998	
70	Tilskudd	12 835 443	13 032 250	12 319 956
	Sum kap. 0845	12 835 443	13 032 250	12 319 956

RESULTATRAPPORT 1997

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St prp nr 1 (1996-97).

1. Gode økonomiske støtteordninger til barnefamiliene*1.1 Videreføre barnetrygdsatsene*

De ordinære barnetrygdsatsene ble videreført uendret fra 1996. Satsen for småbarnstillegget ble økt med 2,5 pst. Utover dette ble det ikke foretatt noen endringer i barnetrygden i 1997.

1.2 Følge opp Barnefamilieutvalgets innstilling (NOU 1996:13)

Barnefamilieutvalget avga innstilling «Offentlige overføringer til barnefamilier» (NOU 1996:13) i juni 1996. Innstillingen ble sendt på bred høring. En oppsummering av høringsuttalelsene ble gjengitt som et vedlegg i St meld nr 4 Langtidsprogrammet 1998-2001. I det samme Langtidsprogrammet ble det slått fast at en ønsket å videreføre barnetrygden som en generell og ikke behovsprøvet ordning.

Daværende regjering ønsket ikke å følge opp Barnefamilieutvalgets flertallsforslag om å utvide retten til barnetrygd til 18 år mot å redusere satsene for barn over 10 år.

TILSTANDSVURDERING

Barnetrygden er den viktigste og største overføringsordningen til barnefamiliene. Ordningen er et sentralt virkemiddel for å kompensere for merutgifter knyttet til forsørgelse av barn.

Barnetrygden har spesielle ordninger for enslige forsørgere, som erfaringsmessig har en vanskeligere økonomisk situasjon enn to-foreldre-familier. Enslige forsørgere har rett til barnetrygd for ett barn mer enn de faktisk forsørger. Videre er det fra 1. januar 1998 innført et ekstra småbarnstillegg til enslige forsørgere med barn under tre år som både fyller vilkårene for rett til full overgangstønad og utvidet barnetrygd.

Med virkning fra 1. september 1998 tilstås barnetrygd for nyfødte automatisk. Dette innebærer at foreldre i de fleste tilfeller ikke trenger å sette fram skriftlig krav om barnetrygd for nyfødte.

Antall mottakere av barnetrygd har vært jevnt økende de senere årene. Samtidig viser utviklingen at veksten i antall stønadsberettigede barn er sterkere enn veksten i antall stønadmottakere. Dette indikerer at hver mottaker gjennomsnittlig har flere barn. Siden det gis økende sats for hvert barn i søskenflokk, betyr dette at hver stønadmottaker i gjennomsnitt mottar et høyere stønadsbeløp per barn.

Barnetrygden skal fortsatt være den viktigste kontantytelsen til familier med barn. Regjeringen foreslår imidlertid visse innstramminger i ordningen.

MÅL OG STRATEGIER**1. En god støtteordning til alle barnefamilier***1.1 Omlegging av satsstrukturen i barnetrygden*

Regjeringen foreslår en omlegging av flerbarnsprofilen i satsstrukturen i barnetrygden. Etter dagens regler gis barnetrygden med økende sats opp til og med det femte barnet. Det er vel 3 000 kr i forskjell på høyeste og laveste sats. Dette er ikke uten videre i samsvar med utgiftsprofilen i familier med flere barn.

Forslaget innebærer at dagens førstebarnssats på 11 112 kr gis for barn nummer en og to i søskenflokket, og at dagens tredjebarnssats på 13 092 kr gis pr barn fra og med det tredje barnet i søskenflokket.

For en familie med to eller tre barn vil endringen i satsstrukturen innebære at de får 43 kr mindre i barnetrygd per måned. Enslige forsørgere med ett barn vil p.g.a. at de får barnetrygd for ett barn mer enn de faktisk forsørger også få en tilsvarende reduksjon. Familier som har fire barn vil få 97 kroner mindre per måned enn etter dagens regler.

1.2 Avvikling av småbarnstillegget for familier som mottar kontantstøtte

Det foreslås videre å avvikle småbarnstillegget for de familier som mottar kontantstøtte, også for familier som mottar kontantstøtte med redusert sats. Dette vil innebære at kun de familier som har barn med fulltids plass i barnehage vil ha rett til småbarnstillegget, for disse blir det ingen endringer.

Småbarnstillegget og kontantstøtten er ytelser som går til familier med barn i aldersgruppen ett og to år. Familier som ikke har barnet i barnehage, vil få en inntektsøkning som følge av at de vil motta kontantstøtte. Dermed vil avviklingen av småbarnstillegget ikke medføre et reelt kutt for denne gruppen.

1.3 Delvis avvikling av det ekstra småbarnstillegget til enslige forsørgere

Budsjettforslaget innebærer at det ekstra småbarnstillegget til enslige forsørgere avvikles i sin nåværende form. Enslige forsørgere med barn under ett år vil imidlertid beholde retten til ett ekstra småbarnstillegg. Dette innebærer at ordningen med ekstra småbarnstillegg ikke videreføres for enslige forsørgere med barn som er ett og to år og som benytter kontantstøtte.

1.4 Vurdere den framtidige innretningen av barnetrygden

Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med en bred drøfting av den videre innretning av barnetrygden. I tråd med anbefalinger i Longva-utvalgets innstilling (NOU 1996:13 Offentlige overføringer til barnefamilier) ønsker Regjeringen bl. a. å vurdere en eventuell utvidelse til 18 år. I forbindelse med Stortingets behandling av stortingsproposisjonen om innføring av kontantstøtte ble Regjeringen bedt om å vurdere spørsmålet om en utvidelse av øvre aldersgrense for barnetrygd til 18 år. I forbindelse med en bred gjennomgang av innretningen av barnetrygden vil det også være aktuelt å vurdere forholdet til andre overføringsordninger til barnefamilier.

2. Et tidsmessig regelverk for barnetrygd

2.1 Revidere barnetrygdloven med tilhørende forskrifter

Barnetrygdloven ble vedtatt i 1946. Etter den tid er det foretatt en rekke større og mindre endringer i loven og tilhørende forskrifter. Det synes nå å være et klart behov for å foreta en total revidering av regelverket med sikte på en tidsmessig barnetrygdlovgivning. Dette har også blitt påpekt av Rikstrygdeverket som forvalter barnetrygden. Departementet starter arbeidet i 1998. Revisjonen må også sees i sammenheng med endringene i innretningen av barnetrygden, jf. pkt. 1.4.

Oversikt over delmål og resultatmål for 1999

Delmål	Resultatmål
1. En god støtteordning til barnefamilier	1.1 Omlegging av satsstrukturen i barnetrygden 1.2 Avvikling av småbarnstillegget for familier som mottar kontantstøtte 1.3 Delvis avvikling av det ekstra småbarnstillegget for enslige forsørgere 1.4 Vurdere den fremtidige innretningen av barnetrygden
2. Et tidsmessig regelverk for barnetrygd	2.1 Revidere barnetrygdloven med tilhørende forskrifter

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET FOR 1999**Post 70 Tilskudd**

Budsjettforslaget er basert på departementets forslag til stønadssatser i barnetrygden og Rikstrygdeverkets prognoser over antall stønadsberettigede barn. De foreslåtte endringene i satsstrukturen vil gi en innsparing på 205 mill. kr i 1999. Avviklingen av småbarnstillegget for de familier som mottar kontantstøtte er beregnet til å gi en innsparing på 660 mill. kr. Dette inkluderer også innsparingen ved å avvikle det ekstra småbarnstillegget for enslige forsørgere med barn mellom ett og tre år (ekstra småbarnstillegg for enslige forsørgere med redusert overgangsstønad ble innført fra 1998). Rent praktisk vil utbetalingen av det ordinære småbarnstillegget fortsette som før. De som mottar kontantstøtte og som derfor ikke lenger vil ha rett til småbarnstillegg, vil få kontantstøtten redusert med et beløp som tilsvarer småbarnstillegget.

For den enkelte stønadsmottaker vil en slik utbetalingsmåte ha samme økonomiske virkning som om utbetalingen av småbarnstillegget ble stanset. Administrativt og teknisk har en slik løsning klare fordeler for trygdeetaten og er kostnadsbesparende. Satsendringer i kontantstøtten vil være den mest omfattende omleggingen som må foretas og dette er relativt enkelt å utføre. I tillegg må informasjonsmateriell m.v. endres noe.

Tabellen under viser satsene slik de er i 1998 og slik de er foreslått for 1999:

	Satser 1998	Satser 1999
Første stønadsberettiget barn	11 112	11 112
Andre stønadsberettiget barn	11 628	11 112
Tredje stønadsberettiget barn	13 092	13 092
Fjerde stønadsberettiget barn	13 740	13 092
Femte og hver ytterligere stønadsberettiget barn	14 136	13 092
Finnmarkstillegget	3 792	3 792
Småbarnstillegget	7 884	7 884
Ekstra småbarnstillegg	7 884	7 884

Den neste tabellen viser utbetalt barnetrygd for henholdsvis ektepar/samboere og enslige forsørgere etter antall stønadsberettigede barn, basert på de foreslåtte satser:

Antall stønadsberettigede barn	Ektepar/samboere	Enslige forsørgere
Ett barn	11 112	22 224
To barn	22 224	35 316
Tre barn	35 316	48 408
Fire barn	48 408	61 500
Fem barn	61 500	74 592

1) Eventuelle småbarnstillegg, ekstra småbarnstillegg og Finnmarkstillegg er ikke medregnet.

Tabellene under viser prognoser over antall stønadsberettigede barn, samt prognoser over stønadsmottakere fordelt på antall barn de mottar stønad for. Tabellene er basert på tall fra Rikstrygdeverkets registre.

Prognoser over antall stønadsberettigede barn (1997-99):

	Årsgjennomsnitt 1997	Årsgjennomsnitt 1998	Årsgjennomsnitt 1999
Stønadsberettigede barn	919 439	930 113	939 409
Antall m/småbarnstillegg	127 237	126 867	48 900
Herav m/ekstra småbarnstillegg		8 668	2 050
Barn med Finnmarkstillegg	20 867	20 928	21 137
Stønadsberettigede barn på Svalbard	225	225	225

Prognoser over antall stønadsmottakere (1997-1999:)

	Årsgjennomsnitt 1997	Årsgjennomsnitt 1998	Årsgjennomsnitt 1999
Stønadmottakere med stønad for:			
Ett barn	176 801	177 494	179 269
To barn	240 968	243 204	245 635
Tre barn	91 012	92 458	93 382
Fire barn	16 533	16 842	17 010
Fem eller flere barn	3 470	3 564	3 600
Antall stønadsmottakere	528 783	533 563	538 896
Stønadmottakere med utvidet stønad	97 170	97 726	98 703
Stønadmottakere med ekstra småbarnstillegg		8 668	2 050

Lovhjemmel og utforming av ordningen

Barnetrygden er hjemlet i lov om barnetrygd av 24. oktober 1946 og ytes til alle barn som er bosatt i Norge, samt norske barn som er bosatt på Svalbard. Som en følge av EØS-avtalen (Rådsforordning EØF nr. 1408/71) utbetales det også norsk barnetrygd til statsborgere i EØS-land som arbeider i Norge og der barna bor i annet EØS-land.

Etter loven fastsetter Stortinget barnetrygdsatsene gjennom årlige budsjettvedtak. Barnetrygden utbetales månedlig fra og med måneden etter at barnet er født til og med den måned barnet fyller 16 år.

For barn mellom ett og tre år ytes det et særskilt tillegg; det såkalte småbarnstillegget. For familier som mottar kontantstøtte foreslås småbarnstillegget avviklet. Videre mottar familier bosatt i Finnmark og visse kommuner i Nord-Troms (Lyngen, Kåfjord, Kvæfjord, Kvænangen, Storfjord, Nordreisa, Karlsøy og Skjervøy) et eget tillegg for hvert barn, som videreføres. Med virkning fra 1. september 1998 tilstås barnetrygd for nyfødte automatisk.

Enslige forsørgere har rett til utvidet stønad, dvs. barnetrygd for ett barn mer enn de faktisk forsørger. Enslige forsørgere som har levd i et stabilt ekteskapsliknende forhold med samboer i minst 12 av de siste 18 månedene mister retten til utvidet stønad.

Enslig forsørger som fyller vilkårene for rett til utvidet barnetrygd etter barnetrygdloven og full overgangsstønad etter folketrygdloven, og som har ett eller flere barn i alderen 0 til 3 år har i dag rett til ett ekstra småbarnstillegg. Dette tillegget gis per forsørger, uavhengig av hvor mange barn under 3 år vedkommende faktisk forsørger. Budsjettforslaget innebærer en delvis avvikling av denne ordningen. Kun enslige forsørgere som har barn under ett år og som fyller ovennevnte vilkår, beholder retten til ekstra småbarnstillegg.

Barnetrygden forvaltes av Rikstrygdeverket som administrativt er underlagt Sosial- og helsedepartementet. Det er etablert rutiner for samhandling mellom Barne- og familiedepartementet og Sosial- og helsedepartementet bl. a. om årlige tildelingsbrev og om rutiner i etatstyringsprosessen. Rikstrygdeverket utarbeider prognoser for utgiftsnivået og rapporterer jevnlig om regnskapsutviklingen.

**KAP. 846 FAMILIE- OG LIKESTILLINGSPOLITISK FORSKNING,
OPPLYSNINGSARBEID MV.****Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
21	Spesielle driftsutgifter, DNA-analyser			5 164
70	Tilskudd	14 820	13 090	12 790
71	Refusjon av utgifter til DNA-analyser	5 119	4 664	
	Sum kap. 0846	19 939	17 754	17 954

Dette budsjettkapittelet dekker et vidt spekter av tiltak innenfor det familie- og likestillingspolitiske området. Om lag en tredjedel av bevilgningen brukes til å finansiere forskning på relevante områder. Videre gis det støtte til ulike typer informasjons- og opplysningsvirksomhet. Enkelte organisasjoner som arbeider på feltet gis driftsstøtte eller prosjektstøtte. Refusjon av utgifter til DNA-analyser dekkes også over dette kapitlet. Fra 1999 foreslås det at denne bevilgningen gis over en 21-post (tidligere post 71).

RESULTATRAPPORT 1997

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St prp nr 1 (1996-97).

1. Integrere likestillingsperspektivet i all offentlig politikk**1.1 Integrering av likestilling på departementenes arbeidsområder**

Handlingsprogrammet for integrering av likestilling i departementenes fagområder er under evaluering. Rapport vil foreligge høsten 1998.

I mai 1997 ble det lagt fram en likestillingspolitisk redegjørelse for Stortinget. I redegjørelsen ble det gitt en oversikt over kvinners situasjon på en rekke samfunnsområder: kvinners inntekt, kvinner og utdanning, kvinner på arbeidsmarkedet, kvinner i distriktpolitikken, likestilling og familiepolitikk, kvinners helse og sosiale levekår, seksualisert vold og internasjonalt likestillingsarbeid. Redegjørelsen viste at likestilling berører både kvinner og menn, og at det er nødvendig å ansvarliggjøre fagdepartementene og integrere arbeidet for likestilling på en rekke fagområder.

Norge deltar i et nordisk prosjekt om integrering av likestillingsperspektivet («mainstreaming»). Prosjektet skal utvikle arbeidsmetoder for integrering av likestillingsperspektivet på alle relevante områder i forvaltning og politikkutforming. Arbeidsmarkedspolitik og ungdomspolitik er valgt for utviklingsarbeidet, og Norge deltar med to prosjekter. Arbeidet startet i 1997 og skal avsluttes i 1999.

1.2 Integrering av familie- og likestillingsperspektiv i kommunalpolitikken

Det er utarbeidet informasjonsmaterieil til regionale myndigheter, som er fulgt opp bl.a. gjennom landskonferansen for kommunale likestillingsutvalg. Som en forsøksordning for tre år, er det gitt midler til en likestillingsrådgiver ved Rogaland fylkesmannsembete. Hensikten er å prøve ut metoder for integrering av likestilling i fylkene og ved embetet.

2. Mer likestilt omsorg og foreldreskap**2.1 Følge opp forslag til endring i barneloven om farskap, foreldreansvar m.v.****2.2 Legge fram forslag til endringer i barnebidragsreglene**

Ot prp 56 for 1996-97 om endring i barneloven ble behandlet i Stortinget våren 1997. Endringen trådte i kraft 1. januar 1998.

Forslag om endringer i barnebidragsreglene ble sendt på høring høsten 1996. Høringsnotatet inneholdt viktige prinsipper for fastsettelse av bidrag, og skisser til to alternative modeller for fastsetting av bidrag. Høringsuttalelsene ga ingen klar tilslutning til en spesiell modell. Det ble ikke utarbeidet noe endelig forslag til endringer i 1997. Det arbeides videre med barnebidragsregelverket, jf. mål og strategier pkt. 3.

2.3 Bidra til endringer i manns- og farsrollen

ALLFORSK ved Norges teknisk naturvitenskapelig universitet har avsluttet prosjektet Evaluering av fedrekvoten. Kartleggingen som er foretatt bygger på et spørreskjema sendt til et representativt utvalg av menn som ble fedre i 1995. Evalueringen har blant annet vist følgende:

Blant fedrene som har rett til fødselspenger, bruker 78 pst fedrekvoten. De fleste fedre tar fire uker sammenhengende permisjon og det vanligste er at de starter permisjonen når mødrene er ferdige med sin. De fleste mødrene er da tilbake i jobb. Det er likevel 35 pst av mødrene som er hjemme samtidig. De viktigste årsakene til at fedre tar fedrekvoten er at de selv ønsker å være hjemme, at barnet bør passes av foreldrene lengst mulig, at det er viktig for far å bli kjent med barnet på egne premisser og barnets behov for far. Ca. 10 pst av fedrene tok lengre permisjon enn fedrekvoten. Den gjennomsnittlige lengden hjemme blant disse fedrene var 11 uker. Sannsynligheten for at far skal bruke fedrekvoten øker dess lengre arbeidstid mor har og med økende familieinntekt. Familier der far bruker fedrekvoten deler hus- og omsorgsarbeid mer likt enn andre. De viktigste årsakene til at fedre som har rett til fødselspenger *ikke* bruker fedrekvoten (22 pst) er at permisjonen ikke lot seg kombinere med jobb, at barnets mor skulle være hjemme etter endt permisjonstid og at det derfor ikke var nødvendig for faren å bruke kvoten, at far ikke ville fått full lønnskompensasjon eller at de var enige om at han skulle prioritere arbeidet. Ca. 7 pst av familiene fikk innvilget dispensasjon fra fedrekvotebestemmelsen, slik at mor kunne overta fars permisjon. Det vises for øvrig til omtale i St prp nr 1 Folketrygden, kap. 2530 Fødselspenger og adopsjonspenger.

2.4 Utrede samboeres rettigheter, ytelser og forpliktelser

Samboerutvalget ble oppnevnt høsten 1996. Utvalget skal utrede de problemstillinger samboerskap reiser med hensyn til rettigheter, ytelser og forpliktelser. Utvalgets arbeid skal slutføres tidlig i 1999.

3. Fremme likestilling i arbeidslivet

3.1 Legge fram forslag til endringer i likestillingsloven

Arbeidet med endringer i likestillingslovens likelønnsbestemmelser ble utsatt i påvente av høringsuttalelsene til arbeidsvurderingsutvalgets innstilling (NOU 1997:10). Arbeidsvurderingsutvalget anbefalte at likelønnsbestemmelsen ble endret og presisert. Et flertall av høringsinstansene var positive til dette og støttet endringsforslagene. På denne bakgrunn er arbeidet med revisjon av likestillingsloven igangsatt.

3.2. Utvikle et redskap for arbeidsvurdering

Arbeidsvurderingsutvalget leverte sin innstilling i januar 1997, (NOU 1997: 10 Arbeidsvurdering som virkemiddel for likelønn). Utredningen ble sendt på høring med frist mai 1997. De fleste høringsinstansene var enige om at det eksisterer et likelønnsproblem i Norge. Flertallet av høringsinstansene mente at arbeidsvurdering kunne være et egnet virkemiddel for å rette opp verdsettingsdiskriminering. Det var tilslutning til at de sentrale partene i arbeidslivet burde inngå en prinsippavtale om arbeidsvurdering, og at gjennomføringen ble basert på frivillige lokale avtaler. Det var forutsatt at samme system brukes på tvers av avtaleområder innen samme virksomhet, og at metoden burde prøves ut gjennom forsøksvirksomhet. Blant mindretallet, som er skeptisk eller negative til arbeidsvurdering, var offentlige instanser sterkt representert. Innvendingene er i hovedsak av økonomisk og administrativ karakter, men også hensynet til den frie forhandlingsretten spiller inn. På bakgrunn av høringsuttalelsene arbeider departementet videre med å følge opp utredningen. Det vises til omtale under mål og strategier, pkt. 2.

3.3 Bidra til likestilling gjennom Forum for likestilling i arbeidslivet.

Forumet hadde 4 møter i 1997. Forum for likestilling i arbeidslivet er et kontaktutvalg for statsråden og partene i arbeidslivet. Arbeidslivets organisasjoner er viktige medspillere i arbeidet for økt likestilling, og viktige temaer som likelønn, arbeidsvurdering, praktiseringen av lokale likestillingsavtaler, kjønnskvoltering mv., drøftes. I mars 1997 arrangerte Forum en stor konferanse om «Arbeidsliv og familie i omstilling», hvor behov og tiltak for økt fleksibilitet i arbeidslivet ble drøftet.

4. Bedre kunnskap som grunnlag for familie- og likestillingspolitikken

4.1 Kunnskap om familiestruktur, samlivsmønstre og forholdet mellom kjønnene.

På familieområdet ble det gitt støtte til to programmer i regi av Norges forskningsråd.

Programmet Barn, ungdom og familie (BUF) avsluttes i 1998. To delprogrammer fortsetter imidlertid ut 1999. Programmet Velferd og samfunn avsluttes våren 1999. To delprogrammer fortsetter ut 1999. De samlede resultatene av forskningen for disse programmene kan tidligst oppsummeres i 1999.

Det ble gitt midler til Evaluering av dispensasjonsforskriften i fedrekvoten som etter planen skal avsluttes i 1998, og til prosjektet Levekår og livskvalitet for lesbiske kvinner og homoseksuelle menn som etter planen skal avsluttes i 1999.

Evalueringen av fedrekvoten ble avsluttet i februar 1998, jf. resultatrapport pkt. 2.3.

Det første av i alt fem delprosjekter i tilknytning til Evalueringen av tidskontoordningen ble ferdig i 1997. Det er ALLFORSK som har ansvaret for denne evalueringen. Med utgangspunkt i et landsrepresentativt og et regionalt utvalg slår ALLFORSK fast at andelen tidskontobrukere er lav. Under 2 pst av fedrene og under 4 pst av mødrene bruker ordningen. Nesten alle fedre som har brukt tidskonto, tok også pappapermisjon og fedrekvote. De er m a o «aktive» permisjonsbrukere. De viktigste årsakene til at foreldre som har rett til fødselspenger *ikke* bruker tidskontoordningen er at det er vanskelig å kombinere tidskontoordningen med jobben, at foreldre ønsker å være hjemme med barnet på heltid, at det er vanskelig å forstå hvordan ordningen fungerer og at det er vanskelig for familien å planlegge så langt fram i tid. Resten av delprosjektene under tidskontoevalueringen skal etter planen avsluttes i løpet av 1998. Det vises for øvrig til omtale i St prp nr 1 Folketrygden, kap 2530 Fødselspenger og adopsjonspenger.

På likestillingsområdet ble det gitt støtte til programmet «Kjønn i endring: institusjoner, normer, identiteter». Det er et femårig program som startet høsten 1996. Departementet har gått inn med midler for å få belyst grunnleggende problemstillinger såvel som handlingsorienterte, f.eks. forhold på arbeidsmarkedet. I programmet «Helse i arbeidslivet» (1994-98) har departementet gått inn med midler for å sette søkelyset på arbeidsmiljø og arbeidsvilkår i kvinnedominerende yrker.

Et femårig forskningsprogram om seksualisert vold ble avsluttet i 1996. Delprogrammet var en videreføring av forskningsprogram om kvinnemishandling (1986-1991) og hadde som siktemål å ivareta den forskningskompetansen som allerede var utviklet og utarbeide relevant kunnskap for handling.

Programmet har videreutviklet kunnskap innenfor tre av fire hovedområder: seksuelle overgrep mot barn, menn som overgriper, motstand mot kunnskap om seksualisert vold, men i mindre grad representasjon av seksuelle overgrep i bilde og tekst. Flere av de største prosjektene under programmet er ennå i avslutningsfasen. Programmet har fremmet grunnleggende teoriutvikling og vist at begrepene vold og seksuelle overgrep rommer mange fenomener, som f.eks. de svært komplekse årsaksforholdene, som det er viktig å ha kunnskap om når tiltak skal settes inn. Problemstillinger fra delprogrammet om seksualisert vold videreføres i Norges forskningsråd i et nytt forskningsprogram om vold, og hvor oppmerksomheten rettes mot vold i en større sammenheng.

Prosjektet «Organisering av kommunalt likestillingsarbeid i 1990-årene» ble avsluttet høsten 1997. Prosjektet har systematisert erfaringene med likestillingspolitisk forsøksvirksomhet i kommunene og vurdert i hvilken grad likestilling er integrert i den kommunale virksomheten. Resultatene viser at forsøksvirksomheten har vært mer preget av innovasjon enn læring som kan danne basis for permanente tiltak. De viser videre at likestillingsarbeidet i en del av kommunene er kommet kort, og at følgende betingelser er viktig for et aktivt arbeid: politisk vilje, administrativ kompetanse på området, økonomiske ressurser og påtrykk fra sentrale myndigheter.

Et prosjekt om «Bruk av kjønnskvoteing som likestillingspolitisk virkemiddel» ble igangsatt i 1993. Rapport fra kartleggingsundersøkelsen om bruk av kvoter i utdanning og arbeidsliv har som hovedkonklusjon at kvoter i liten grad direkte virker til å endre kjønnskjevne strukturer. I utdanningssystemet er det et misforhold mellom kvoteringsordningene og inntaksprosedyrene. Kvoter fører sjelden direkte til ansettelser, men intervjuer tyder på at kvoteringsreglene kan ha en indirekte positiv funksjon. Intervjuer med partene i arbeidslivet viser at det ikke finnes rutiner for innrapportering av kvoteringsavtaler og bruk av kjønnskvoteing. Hovedprosjektet, som avsluttes i 1998, inkluderer også kvoter i politikken og i det offentlige utvalgssystemet, og vil bidra til å forklare variasjonene i kvoteringsordningenes praktisering og suksess.

Prosjektet «Kjønnsforskjeller i yrkesløp» som ble avsluttet på nyåret 1997, var samfinansiert av flere departementer, LO og Norsk kommuneforbund. Prosjektet studerte kvinners og menns yrkesløp for å finne forklaringer på hvorfor det oppstår forskjeller i

løpet av yrkeskarrierene. Resultatene fra prosjektet ble formidlet på en stor konferanse i februar 1997. Analysene viser forskjeller mellom kvinner og menn i opprykksmønster og ansettelseslønn. Menn har større lønnsmessig avkastning av opprykk, og ulikhetene som oppstår ved ansettelse, forsterkes gjennom yrkesløpet. Forskjellene i lønn er ubetydelige når kvinner og menn har samme utdanning og samme stilling.

Det er gitt støtte til et forprosjekt om «Kommunikasjonsteknologi og likestilling.»

Statskonsult har fått midler til evaluering av tilskuddsordningen for krisetiltak, jf. omtale under kap. 840 Krisetiltak.

Prosjektet «Krisesentre og kommuner - samarbeid og konflikt» ble avsluttet i 1997. Krisesentrene står på kvinnebevegelsens grunnlag samtidig som de er nesten fullt finansiert over offentlig budsjetter. Det er store variasjoner i sentrenes økonomiske vilkår, og prosjektet søker å belyse mekanismene bak kommunenes bevilgningsvilje. Undersøkelsen viser at sentre med kommunal representasjon i styret har større mulighet for gjennomslag, kommunens budsjettprosedyrer spiller inn, og sentrenes prinsipp om fullstendig anonymitet for klientene er et problem i forhold til kommunenes vilje til å støtte sentrenes drift økonomisk. Det faglige samarbeid med det kommunale hjelpeapparat (i hovedsak sosialkontoret) er stort sett bra, og synes ikke å være avhengig av varierende ideologer og faglig tilnærming hos de ulike sentrene.

Det ble gitt midler til et prosjekt i SIFO om «Hva koster det å underholde et barn». Prosjektet skal avsluttes i 1999.

5. Sikre publikums kjennskap til regelverk og rettigheter

5.1 Ulike informasjonstiltak

Brosjyren Småbarnsforeldres rettigheter ble revidert. Den reviderte utgaven ble trykket i et stort opplag og sendt fødeavdelinger, helsestasjoner m.v. TV-spoten Tidskonto ble vist på NRKs Fulle 5 med god seeroppslutning.

Det ble brukt midler til opptrykk av diverse brosjyrer på familierettens område. Brosjyrer ble revidert som følge av endringer i barneloven. Det ble utarbeidet en ny brosjyre om farskap. Det ble brukt midler til seminar for fylkesmannsembete om endringer i barneloven. Det ble bevilget midler til en verdenskonferanse i Oslo om DNA-typing i farsskapsaker, arrangert av Rettsmedisinsk institutt. Det ble satt igang et arbeid for å modernisere den elektroniske saksbehandlingen hos fylkesmennene i separasjons- og skilsmisssakene. Nytt dataprogram forventes ferdig høsten 1998.

I lys av opprettelse av en ny felles publikasjon for departementet ble bladet «Likestilling» nedlagt fra og med 1997, og kom med et dobbeltnummer ved årsskiftet. Sammen med Likestillingsombudet og Likestillingsrådet er det utarbeidet en brosjyre om fakta og myter om likestilling. Det er videre gitt støtte til opptrykk av informasjonsmaterieell om Likestillingsombudet og loven, landskonferansen for kommunale likestillingsutvalg og messen «Kvinner viser vei».

6. Bidra til aktive organisasjoner på familie- og likestillingsområdet

6.1 Støtte informasjon og debatt i regi av organisasjonene

Følgende familie- og likestillingspolitiske organisasjoner fikk generell driftsstøtte: Aleneforeldreforeingen, Foreningen 2 Foreldre, Ensliges Landsforbund, Landsforeningen for Lesbisk og Homofil Frigjøring, Norsk kvinne- og familieforbund (tidligere Norges Husmorforbund), Norsk Kvinnesaksforening, Norsk Kvinneforbund og Kvinnefronten.

I tillegg er det gitt støtte til enkelttiltak på familie- og likestillingsområdet, herunder støtte til likestillingspolitisk opplysningsvirksomhet og til kvinneorganisasjonenes internasjonale arbeid. Midlene ble fordelt med sikte på å stimulere til større aktivitet, mangfold og bredde i likestillingsarbeidet - regionalt, politisk og kulturelt, herunder til mobilisering av unge jenter til kvinnepolitisk aktivitet, mannspolitiske tiltak og likestillingstiltak for innvandrerkvinner.

7. Fremme norske interesser i det europeiske og internasjonale samarbeid på familie- og likestillingsområdet

Oppfølging av FNs verdenskvinnekonferanse i Beijing har satt likestilling høyt på den internasjonale dagsorden. Handlingsplanen fra Beijing pålegger regjeringene å rapportere til FN på hvilke konkrete planer og mål regjeringen har satt seg nasjonalt som ledd i oppfølgingen. Norges rapport ble avlevert til FN sommeren 1997. Norge deltar aktivt i FNs Kvinnekommisjon og i arbeidsgruppen som utarbeider tilleggsprotokoll til konvensjonen. FNs Kvinnekonvensjon forplikter medlemslandene til å rapportere om nasjonal utvikling hvert fjerde år. Norges 5. rapport til komiteen som overvåker konvensjonen ble påbegynt i

1997 og oversendt medio 1998. Det er brukt midler til en oppdatering av engelsk språklig likestillingsstatistikk.

7.1. Best mulig ivaretagelse av norske interesser under EØS-samarbeidet

Norge deltar i EUs 4. Handlingsprogram for likestilling fra 1996. Det innebærer at en norsk ekspert er engasjert i Kommisjonen i programperioden (se kap 800,21) og to norske eksperter/forskere deltar i nettverk om arbeidsliv og juridiske rettigheter. Norge er medlem av to komiteer, en rådgivende komite i likestillingspolitiske spørsmål og en komite som styrer handlingsprogrammet. Det norske prosjektet «Kvinner talent til glede for hele Europa» inngår i handlingsprogrammet og får økonomisk støtte gjennom programmet.

7.2 Fremme norsk familie- og likestillingspolitikk i andre internasjonale fora

Norge deltok på Europarådets familieministerkonferanse som ble avholdt i juni 1997 i Wien. Temaet var ungdomspolitik. Norge deltok også på Europarådets likestillingsministerkonferanse i november 1997, der temaene var henholdsvis kvinner i politikken og menns rolle i å fremme likestilling i et demokratisk samfunn.

På nordisk plan ble det i tilknytning til Sosialpolitisk komités høstmøte drøftet familiepolitiske spørsmål. Temaene var utviklingen i familiemønsteret med fokus på barn og samlivsbrudd og sammenhengen mellom familiepolitikk og fruktbarhet.

DNA-analyser

Rettsmedisinsk institutt v/Universitetet i Oslo har foretatt DNA-analyser i farskapssaker. Antallet analyser varierer lite fra år til år. I 1997 ble det foretatt analyser i 1 200 farskapssaker, herav 912 saker rekvirert fra fylkestyrgdekontor eller domstol. I 1996 var det 1 133 saker, herav 915 offentlig rekvirert. I 1997 ble det fra departementets øvrige budsjettamme omprioritert kr 569 000 til styrking av bevilgningen. Tiltak er iverksatt for å redusere veksten i utgiftene i 1998.

TILSTANDSVURDERING

Kjønnsroller og familiemønstre har endret seg de to siste tiårene først og fremst gjennom den høye yrkesaktiviteten blant mødre, økningen i samboerskap og samlivsbrudd, og ved at fedre tar større del i barneomsorgen. Familieutviklingen har også stabile trekk, kjennetegnet blant annet ved at de fleste barn bor sammen med begge biologiske foreldre, og at gifte foreldre fortsatt er mest vanlig; to av tre barn hadde ved inngangen til 1997 foreldre som var gift med hverandre.

Ny kunnskap er det viktigste redskapet for å følge med i utviklingen på dette området. Uten forskningsbasert kunnskap kan ikke familie- og likestillingspolitikken utformes i takt med tiden. Evalueringer er viktige for å se om tiltak har den ønskede effekt og om man når de mål som er satt.

Lovverket, som består av blant annet likestillingsloven, barneloven, ekteskapsloven, arbeidsmiljøloven og folketrygdloven, blir vurdert i tråd med utviklingen og tilpasset denne. Det legges stor vekt på at alle grupper i befolkningen skal få god og lettfattelig informasjon om rettigheter og plikter. Holdningsskapende arbeid skal stimulere til økt likestilling i familie- og samfunnsliv, blant annet til en likere fordeling av det lønnede og ulønnede arbeidet, til forebygging av seksualisert vold og til å øke kvinners deltakelse i beslutningsprosessene.

De frivillige organisasjonene er et viktig supplement til den offentlige innsatsen når det gjelder informasjon og holdningsskapende virksomhet på det familie- og likestillingspolitiske området. Departementets støtte til organisasjonene gis hovedsakelig som tilskudd til enkelttiltak og prosjekter, men også som driftsstøtte til et fåtall familie- og kvinneorganisasjoner, jf resultatrapport pkt 6.1. Departementet har ikke tidsmessige og gjennomarbeidede retningslinjer å forholde seg til i tildelingen av støtte til organisasjonene.

Et departementsoppnevnt utvalg utreder nå driftsstøtten til de kvinne- og familiepolitiske organisasjonene.

Over 67 pst av kvinnene var yrkesaktive i 1997. Differansen mellom menns og kvinners yrkesaktivitet er 10 pst. I 1996 hadde 19 pst av kvinnene og 49 pst av mennene en personinntekt på over 200 000 kroner. 43 pst av kvinnene og 22 pst av mennene hadde en inntekt under 100 000 kroner (skattestatistikk). Dette gjenspeiler bla kjønnsforskjellene i arbeidstid, men også det kjønnsdelte arbeidsmarked - hvor kvinner og menn arbeider i ulike sektorer og næringer og på ulike nivåer.

Differansen mellom kvinners og menns gjennomsnittlige arbeidstid pr. uke er 9,5 timer (1995). Forskjellene i innsatsen i hjemmet er imidlertid langt større;

tidsnyttingsundersøkelsen fra 1990 viser at omlag 2/3 av arbeidet utføres av kvinner. Samlet arbeidstid hjemme og ute er likevel omlag lik for menn og kvinner, og skyldes at kvinner har redusert tiden til hjemmearbeid i takt med økningen i yrkesaktiviteten. Lønnsgapet mellom kvinner og menn bidrar også til ulikhetene. Levekårsundersøkelsen 1995 viser at gjennomsnittlig timelønn for kvinner utgjør 79,3 pst av menns. Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn i samme stilling i samme virksomhet er i offentlig sektor på 1 til 2 pst og i privat sektor på mellom 2 og 6 pst (1996). Utdanning og yrkeserfaring forklarer en del av lønnsgapet, men de største forskjellene følger det kjønnsdelte arbeidsmarked. Det er en klar tendens til at lønnsnivået er lavest i yrker og stillinger der en finner den største andelen kvinner. Det er få kvinner i ledende stillinger i næringslivet og offentlig forvaltning, særlig på toppledernivå. Det har vært stagnasjon i andelen kvinnelige toppledere i staten. Tallene for 90-årene har variert mellom 10 og 12 pst. Av samtlige ledere i statlig forvaltning utgjør kvinnene 22 pst. I NHOs medlemsbedrifter utgjør kvinnene 4 pst av topplederne.

Det finnes fortsatt uutnyttet arbeidskraft, særlig blant kvinnene. I 1997 var det 65 000 kvinner og 20 000 menn som var undersysselsatte, det vil si deltidssysselsatte som ønsker mer arbeid.

Integrering av likestillings- og kjønnsperspektivet i departementenes arbeid på alle politikkområder er i utvikling. Måltrettet likestillingsarbeid, god organisering og likestillingskompetanse må til for å lykkes. Utvikling av virkemidler i integreringsarbeidet er en viktig utfordring.

Arbeidet for økt likestilling skjer også i mange internasjonale fora. Norge deltar aktivt bla nordisk, gjennom FN, i Europarådet og ved deltakelse i EUs handlingsprogram for like muligheter mellom menn og kvinner.

MÅL OG STRATEGIER

1. Integrere likestillingsperspektiv i all offentlig politikk - sentralt og lokalt

Det er et mål å integrere likestilling på alle politikkområder og i den offentlige - statlige og regionale - forvaltningens daglige arbeid. Arbeidet skal baseres på kunnskapsheving, metodeutvikling og informasjon. Det er en utfordring å bidra til å fremme likestilling på regionalt og lokalt nivå. Integreringsarbeidet vil bli fulgt opp («mainstreaming»)

Det er opprettet et Kontakтуvalg mellom statsråden og frivillige kvinne- og mannorganisasjoner. Utvalget skal erstatte Likestillingsrådet som ideskapende organ og skal styrke organisasjonenes rådgivende funksjon i likestillingspolitikken.

1.1 Være sekretariat for og følge opp statssekretærutvalget for likestilling

Statssekretærutvalget for likestilling er et viktig organ for å ta opp og drøfte likestillingspolitiske spørsmål. Utvalget vil følge departementenes arbeid gjennom jevnlig rapportering og utvikling av statistikk. Det er opprettet et nettverk av ansvarlige statssekretærer i alle departementer, og det legges vekt på at departementene rapporterer hva de gjør på det likestillingspolitiske området.

1.2. Følge opp veileder til utredningsinstruksen mht likestillingspolitiske konsekvenser

I 1998 ble det utarbeidet informasjon om plikten til å omtale likestilling og forelegge saker/forslag for Barne- og familiedepartementet. Regjeringen vil legge vekt på å formidle informasjon til departementene og innskjerpe plikten til å omtale likestillingspolitiske konsekvenser. Resultatene fra evalueringen av handlingsprogrammene for likestilling i departementene vil inngå i denne informasjonen.

1.3 Forberede en likestillingspolitisk redegjørelse for Stortinget i 1999

Regjeringen vil legge fram en likestillingspolitisk redegjørelse våren 1999, hvor likestillingsperspektivet på sentrale politikkområder vil bli belyst, og prioriteringer i arbeidet for et likestilt samfunn fremlegges.

1.4. Følge opp forsøksprosjekt med en likestillingsansvarlig på fylkesnivå

Forsøksprosjektet ved et fylkesmannsembete videreføres. Det er opprettet et nettverk blant aktuelle aktører på fylkesnivå.

2. Fremme likestilling i arbeidslivet

Innsatsen for å fremme lik lønn for arbeid av lik verdi for kvinner og menn videreføres. Regjeringen vil bidra til mer effektiv lovgivning, samt informasjon, kunnskaps- og metodeutvikling.

Det er en stor utfordring å styrke kvinners deltagelse i utviklingsarbeid innen informasjons- og kommunikasjonsteknologi. Det skal i samarbeid med andre departement arbeides videre med å stimulere til at jenter/kvinner interesserer seg for og kommer med i systemutvikling og modellering.

Forum for likestilling i arbeidslivet, som er likestillingsministerens møter med partene i arbeidslivet, videreføres.

2.1 Gjennomgang av likestillingsloven for å vurdere endringer

Siden likestillingsloven ble vedtatt i 1978 har det skjedd omfattende endringer i samfunnet som har innvirket på hvordan likestillingsloven brukes, på dens gjennomslagskraft og dens betydning. Pågangen for råd og veiledning har økt. Det har også vært en dreining mot saker som handler om indirekte diskriminering. Departementet vil foreta en samlet gjennomgang av likestillingsloven med sikte på å vurdere å gjøre den mer egnet i forhold til å møte dagens utfordringer på likestillingsfeltet. En eventuell endring i likelønnsbestemmelsen vil bli inkludert i dette arbeidet.

2.2 Vurdere forsøk med arbeidsvurdering sammen med partene i arbeidslivet.

Som et ledd i oppfølgingen av arbeidsvurderingsutvalgets innstilling vil departementet vurdere forsøk med arbeidsvurdering i samarbeid med partene i arbeidslivet.

2.3. Iverksette holdningskampanje og rekrutteringstiltak for å øke andelen menn i barnehagesektoren

Det er et mål å få flere menn til å arbeide i barnehagene. I 1997 hadde menn kun 6,7 pst av alle stillinger i barnehager, mens målet er 20 pst innen år 2000. Det er utarbeidet en tiltaksplan for å rekruttere flere menn til arbeid i barnehager, og for å beholde dem som er der. Planen er under oppfølging. Det er etablert ett landsdekkende, og flere regionale og lokale nettverk av mannlige førskolelærere. Forskning som peker på konsekvenser av menns fravær i barns oppvekst er kartlagt. Departementet vil bruke dette materialet for å finne ut om dette kan ha overføringsverdi når det gjelder fravær av menn i barnehager. Det vises til omtalen under kap. 856, post 70.

3. Mer likestilt omsorg og foreldreskap

Det er et mål å arbeide for at mor og far skal bli mer likestilt i omsorgen for barna, uavhengig av om foreldrene bor sammen med barna eller ikke.

3.1 Forbedre barnebidragsreglene

Departementet vil fremme forslag til endringer i lov og forskrift om barnebidrag.

3.2 Bidra til endringer i manns- og farsrollen

Departementet vil foreta en samlet vurdering av resultatene fra de to evalueringene av henholdsvis fedrekvoten og tidskontoordningen for å se hva som fremmer og hemmer fedres bruk av permisjonsrettigheter og om følgene for arbeidsdelingen i omsorgen for barna. Arbeidet med å sikre fars rettigheter i forhold til sine barn skal fortsette.

Regjeringen ønsker en fornyet debatt om mannsrollen og vil søke å trekke inn nye miljøer som kan gi ny kunnskap og utvide diskusjonene på dette området.

4. En hensiktsmessig og konsistent regulering av samboeres rettigheter og plikter

4.1 Følge opp innstilling fra Samboerutvalget – offentlig høring.

Innstillingen fra Samboerutvalget vil bli sendt på bred høring. I samarbeid med andre departementer vil Barne- og familiedepartementet deretter vurdere hvordan utredningen skal følges opp.

5. God kunnskap som grunnlag for familie- og likestillingspolitikken

God og sikker kunnskap er et prioritert og nødvendig mål for å utforme en mest mulig treffsikker familie- og likestillingspolitikk. Integrering av likestillingsperspektivet i all relevant forskning er fortsatt et mål.

5.1 Delta i finansiering av forskningsprosjekter og -programmer på familie- og likestillingssektoren

Departementet har til hensikt å videreføre bevilgningene til Forskningsrådet. I forbindelse med at programmene Velferd og samfunn og Barn, ungdom og familie er inne i en avsluttende fase er departementet i dialog med Forskningsrådet om den videre utformingen av forskning på dette området.

Prosjektet Levekår og livskvalitet for lesbiske kvinner og homoseksuelle menn skal etter planen avsluttes i 1999.

Støtten til programmene Barn, ungdom og familie, Helse i arbeidslivet og Kjønn i endring videreføres i 1999. Det er iverksatt et prosjekt om evaluering av måloppnåelse og tjenestekvalitet i krisesentrenes virksomhet i 1998, og dette prosjektet videreføres. Flere enkeltprosjekter avsluttes i 1998, og det gir rom for iverksetting av nye prosjekter i 1999. På likestillingsområdet er det særlig behov for kunnskap som kan støtte opp om integreringsprosessen nasjonalt og regionalt, kvinner og økonomi, inkludert oppfølging av likelønnsutviklingen og fortløpende evaluering av virkningene av likestillingsloven.

6. God kjennskap til regelverk og rettigheter blant publikum

6.1 Gjennomføre hensiktsmessige informasjonstiltak

God og utfyllende informasjon til publikum om regelverk og rettigheter og endringer i disse på det familie- og likestillingspolitiske området er en viktig utfordring.

Eksisterende brosjyrer og annet informasjonsmateriell om endringene i barneloven vil bli trykt opp etter behov. Det vil bli utgitt en ny brosjyre om DNA-analyser i samarbeid med RTV og Rettsmedisinsk institutt.

Informasjon om endringer i likestillingsloven, blant annet om forskrifter om særbehandling av menn (i forbindelse med undervisning og omsorg for barn) vil bli trykt opp og distribuert etter behov.

20-års markeringen av iverksetting av Lov om likestilling mellom kjønnene vil finne sted våren 1999, blant annet med en konferanse som setter søkelyset på Norges internasjonale arbeid for likestilling.

7. En egnet tilskuddsordning til organisasjonene på familie- og likestillingsområdet

7.1 Følge opp innstilling fra utvalg som vurderer innretningen av tilskuddsordningen

Departementets støtte til private organisasjoner gis hovedsakelig som tilskudd til enkelttiltak, men også som driftsstøtte til et mindre antall organisasjoner.

I budsjettet for 1998 varslet departementet at det ville fremme forslag til nye tildelingskriterier for økonomisk støtte til de frivillige organisasjonene på familie- og likestillingsområdet. Et departementsoppnevnt utvalg utreder driftsstøtten til kvinne- og familiepolitiske organisasjoner, jf kap. 800, post 21. Utvalget har fått i oppgave å foreta en gjennomgang av dagens ordning og utrede muligheter for en omlegging til andre måter å fordele støtten på.

Departementet tar sikte på å presentere nye retningslinjer for støtte til de kvinne- og familiepolitiske organisasjonene i budsjettet for år 2000.

8. Redusere handel med kvinner og andre former for prostitusjon nasjonalt og internasjonalt

8.1 Vurdere internasjonalt samarbeid for å redusere handel med kvinner for prostitusjon

Regjeringen vil følge opp Stortingets uttalelser i forbindelse med behandlingen av likestillingspolitisk redegjørelse, og vil vurdere tiltak for å redusere prostitusjon mv.

Omfanget av handel med kvinner (trafficking) anslås til å være ca 500 000 bare i Europa. Dette tallet omfatter også barn. Departementet vil innhente kunnskaper om temaet, nasjonalt og internasjonalt, ved å ha kontakt med faginstitusjoner, frivillige organisasjoner og internasjonale samarbeidsorgan som FN og Europarådet. Man vil samarbeide med andre berørte departementer, delta i fora og nettverk som arbeider mot trafficking, og bidra i diskusjoner og støtte det arbeidet som gjøres. Ut fra dette vil departementet vurdere tiltak som har som mål å redusere handel med kvinner og barn.

9. Fremme norske interesser i det europeiske og internasjonale samarbeidet på familie- og likestillingsområdet

9.1 Best mulig ivaretagelse av norske interesser under EØS-samarbeidet

EFTA-landene deltar i EUs likestillingsprogram for perioden 1996-2000. Ved at Norge bidrar økonomisk til programmet gis organisasjoner og lokale myndigheter anledning til å søke finansiering av enkeltprosjekter i samarbeid med andre europeiske land, eller å delta

som samarbeidspartner i andre lands prosjekter. Norge vil videreføre sin deltakelse i nettverkene for eksperter og komitearbeidet.

9.2 Arbeide for norsk familie- og likestillingspolitikk i andre internasjonale fora

Norge vil arbeide aktivt for å bidra til at likestilling fortsatt står høyt på den internasjonale dagsorden. Gjennom deltakelse i - og rapportering til - Nordisk Ministerråd, FN, Europarådet, OECD, ILO mv vil departementet bidra til å fremme norsk familie- og likestillingspolitikk, samt formidle erfaringer fra disse politikkområdene. Vi vil arbeide for at impulser fra det internasjonale samarbeidet bringes inn i det nasjonale arbeidet. Norge er medlem i FN's Kvinnekommisjon og i komiteen som overvåker konvensjonen (CEDAW) også i 1999, og vil holde en høy profil i disse fora. Gjennom Kvinnekommisjonen bidrar Norge aktivt i planleggingen av oppfølgingen av Verdenskvinnekonferansen, som skal finne sted i New York i år 2000.

Gjennom arbeidet i internasjonale fora vil Norge støtte opp om likestillingsarbeidet i Sentral- og Øst-europa og i Nordens nærområder, og sørge for at likestillingshensyn ivaretas i samarbeidet om demokratisk utvikling i disse landene.

DNA-analyser

Rutinemessig bruk av DNA-analyser i farskapssaker hvor det etter barnelovens bestemmelser kan pålegges blodprøver videreføres. Dette innebærer at domstolene blir spart for en rekke farskapssaker idet farskap kan fastslås med så og si full sikkerhet på et tidlig tidspunkt.

Oversikt over delmål og resultatmål i 1999

Delmål	Resultatmål	Resultatindikatorer
1. Integrere likestillingsperspektiv i all offentlig politikk - sentralt og lokalt	1.1 Være sekretariat for og følge opp statssekretærutvalget for likestilling	
	1.2 Følge opp veileder til utredningsinstruksen mht. likestillingspolitiske konsekvenser	
	1.3 Forberede en likestillingspolitisk redegjørelse for Stortinget i 1999	
	1.4 Følge opp forsøksprosjekt med en likestillingsansvarlig på fylkesnivå	
2. Fremme likestilling i arbeidslivet	2.1 Gjennomgang av likestillingsloven for å vurdere endringer	
	2.2 Vurdere forsøk med arbeidsvurdering sammen med partene i arbeidslivet	
	2.3 Iverksette holdningskampanje og rekrutteringstiltak for å øke andelen menn i barnehagesektoren	
3. Mer likestilt omsorg og foreldreskap	3.1 Forbedre barnebidragsreglene	
	3.2 Bidra til endringer i manns- og farsrollen	
4. En hensiktsmessig og konsistent regulering av samboeres rettigheter og plikter	4.1 Følge opp innstilling fra Samboerutvalget - offentlig høring	
5. God kunnskap som grunnlag for familie- og likestillingspolitikken	5.1 Delta i finansiering av forskningsprosjekter og -programmer på familie- og likestillingsområdet	
6. God kjennskap til regelverk og rettigheter blant publikum	6.1 Gjennomføre hensiktsmessige informasjonstiltak	
7. En egnet tilskuddsordning til organisasjonene på familie- og likestillingsområdet	7.1 Følge opp innstilling fra utvalg som vurderer innrettingen av tilskuddsordningen	
8. Redusere prostitusjon og andre former for menneskehandel både nasjonalt og internasjonalt	8.1 Vurdere internasjonalt samarbeid for å redusere handel med kvinner for prostitusjon	
9. Fremme norske interesser i det europeiske og internasjonale samarbeidet på familie- og likestillingsområdet	9.1 Best mulig ivaretagelse av norske interesser under EØS-samarbeidet	
	9.2 Arbeide for norsk familie- og likestillingspolitikk gjennom andre internasjonale fora	

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999**Post 21 Refusjon av utgifter til DNA-analyser**

Bevilgningen finansierer DNA-analyser rekvirert av domstolene og trygdeetaten i forbindelse med farskapssaker. Økningen i bevilgningen har sammenheng med kostnadsøkningene på området de siste årene. Bevilgningen anses med dette å ha et realistisk nivå.

Det innhentes regnskap og rapport som ledd i departementets resultatoppfølging og økonomikontroll.

Siden bevilgningen i det alt vesentlige er driftsrelaterte utgifter, er bevilgningen for 1999 foreslått gitt på 21-post.

Post 70 Tilskudd

Utgifter til lønn m.v. til tjenestemann på likestillingsområdet som er utlånt til EU og utgifter i forbindelse med utvalgsarbeid på likestillingsområdet er tidligere ført på denne posten. Disse utgiftene er fra 1999 foreslått ført på kap. 800, post 21.

Forskning, forsøk og utredning

Hovedtyngden av forskningsmidlene vil bli kanalisert gjennom Norges forskningsråd, jf de flerårige forskningsprosjektene som er i en avsluttende fase samt pågående planlegging om videre utforming av FOU-virksomhet på familie- og likestillingsområdene. Viktige temaer vil blant annet være integrering av likestillingsperspektivet i all offentlig politikk, oppfølging av familiepolitiske reformer de senere årene og fremme av likestilling i arbeidslivet, se mål- og strategidelen. Departementet vil i tillegg finansiere enkeltprosjekter av særlig betydning for området og evaluering av tiltak. Når det gjelder evaluering av kontantstøtten, vises det til kap 844, post 21.

Det innhentes årlige regnskap for de flerårige prosjektene samt evt delrapport og endelig rapport.

Opplysningsarbeid og tilskudd til organisasjoner

Bevilgningen vil blant annet bli nyttet til informasjon om foreldre og barns rettigheter og endringer i regelverket ellers på familie- og likestillingsområdet.

Videre vil Norges bidrag til deltakelse i EU's likestillingsprogram bli videreført.

Departementet vil videreføre støtten til de frivillige organisasjonene på familie- og likestillingsområdet, herunder prosjektstøtte og støtte til enkelttiltak, kvinneorganisasjonenes internasjonale arbeid og driftsstøtte til de fire kvinnesaksorganisasjonene, se rapportdel pkt 6. Driftsstøtten til de familiepolitiske organisasjoner som i dag får støtte vil også bli videreført i 1999. Et utvalg som vurderer kriteriene for tilskudd skal fremme sin innstilling i 1999.

Støtten til enkelttiltak på det likestillingspolitiske området gis etter årlig kunngjøring og søknad. Enkelttiltak kan etter søknadsbehandling få tilsagn om støtte, og støtten blir utbetalt når departementet får melding om at tiltaket er/vil bli realisert. Det innhentes regnskap for bruk av midlene, og eventuelt mindreforbruk blir krevd tilbakebetalt.

Driftsstøtten til kvinne- og familiepolitiske organisasjoner gis som grunnstøtte knyttet til generell aktivitet på området. Ved søknad om tilskudd stilles krav om budsjett for organisasjonenes årlige aktivitet på området, herunder behovet for informasjonsvirksomhet og kontaktskapende innsats. Det innhentes regnskap for bruk av midlene.

For den øvrige støtten til enkelttiltak innhentes det regnskap og rapport fra tiltakene som del av departementets resultatoppfølging og økonomikontroll.

KAP. 847 KOMPETANSESENTER FOR LIKESTILLING**Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)			
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998 Forslag 1999
50	Basisbevilgning		3 143 4 841
	Sum kap. 0847		3 143 4 841

Utgifter for Likestillingsrådet og rådets sekretariat ble frem til 31. juli 1997 dekket over kap. 849. Rådet ble da omorganisert til Kompetansesenter for likestilling med bevilgning gitt over kap. 847. (Benevnelsen Likestillingssenteret brukes i dagligtale). Senterets bevilgninger gis over en 50 post. I dette ligger at senteret selv disponerer sine inntekter og følgelig ikke omfattes av bruttoprinsippet for budsjettering i statlig virksomhet (unntak fra Bevilgningsreglementets § 4). Budsjett og regnskap skal følge budsjettåret for statsregnskapet, og regnskapet skal revideres av Riksrevisjonen. Regnskap og årsmelding skal sendes Barne- og familiedepartementet.

STATUS FOR VIRKSOMHETEN

Kompetansesenter for likestilling har som formål å arbeide for reell likestilling mellom kvinner og menn på alle samfunnsområder. Senteret skal følge utviklingen i samfunnet med sikte på å avdekke og påpeke forhold som motvirker likestilling samt være en pådriver i likestillingsspørsmål overfor myndigheter, organisasjoner, arbeids- og næringsliv. Senteret skal delta i og være en premissleverandør for den offentlige debatten og gi myndighetene og andre aktører råd og veiledning om tiltak for å fremme likestilling i hele samfunnet. Dette forutsetter en kunnskapsbase med bred faglig kompetanse, herunder kunnskap om internasjonalt arbeid på sitt felt. Senteret skal være et knutepunkt for å tilrettelegge for samarbeid og kontakt mellom organisasjoner og instanser som arbeider med likestilling, utvikle informasjonsmaterieell og forestå utrednings- og utviklingsarbeid på sitt felt og være et møtested og et informasjonssentrum for et bredt publikum.

Kompetansesenter for likestilling er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter med et eget styre som har det overordnede faglige og økonomiske ansvaret. Senteret er faglig uavhengig og ansvarlig for egne prioriteringer og resultatmål i samsvar med det mandat og de oppgaver senteret er tillagt (likestillingsloven § 9). Departementet har ansvar for å foreslå nødvendige bevilgninger til senteret og kontrollere bruken av midlene.

RESULTATRAPPORRT 1997

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St prp nr 1 (1996-97) for Likestillingsrådet (kap 849).

1. Øke kunnskap og interesse for likestillingsspørsmål, særlig blant menn.

Satsningsområder for 1997 var menn og likestilling, velferd i et kjønnsperspektiv og kvinner og makt. Andre prioriterte arbeidsområder var ungdom og likestilling, kvinnebildet i reklame og media samt det kommunale og fylkeskommunale likestillingsarbeidet.

Likestillingssenteret arrangerte Landskonferansen for kommunale og fylkeskommunale likestillingsutvalg i samarbeid med Oslo kommune, Akershus fylkeskommune og Kommunenes Sentralforbund i Buskerud. Foruten det lokale likestillingsarbeidet var familie og likestilling et av hovedtemaene på konferansen.

Likestillingssenteret var representert i referansegruppa for rapporten "Increasing Women's Participation in local Government", utgitt av Kommunenes sentralforbund, desember 1997.

Likestillingssenteret tok i 1997 initiativet til og gjennomførte en undersøkelse blant innvandrerdømt om praksisen med arrangerte ekteskap og tvangsekteskap. Rapport

foreligger og er overlevert Barne- og familiedepartementet som et ledd i utarbeidelsen av en handlingsplan mot tvangsekteskap.

Likestillingssenteret utgir en rekke trykksaker og etterspørselen er stor. Likestillingssenteret har også hatt stor pågang fra media og fra publikum. Kvartalsavisen *likt & ULIKT* (opplag 13 000) kom ut med ett nummer, med fokus på blant annet mannsforskning. Rådets satsingsområder ble prioritert ved foredragshenvendelser, samt deltakelse på seminarer og konferanser.

Arbeidet med Forum for likestillingsarbeidere, som ble startet i 1992, ble videreført også i 1997. Forumet er et nettverk for personer som arbeider med likestilling på heltid/deltid. Senteret arrangerer konferanser og lager nyhetsbrev til Forumets 400 medlemmer. På et av møtene ble også prisen Mann av format 1996 delt ut.

Hvitt Bånd-kampanjen brukte for femte gang farsdagen 1997 til å rette søkelyset mot menns vold overfor kvinner. Kampanjen samarbeidet med Barne- og familiedepartementet, Norsk Folkehjelp, Nettverk for forskning om menn og Kompetansesenter for likestilling. Prøveprosjektet med alarmbeskyttelse av voldsutsatte kvinner ble igangsatt 1. september, to år etter at daværende likestillingsråd la fram rapporten "Alarmbeskyttelse av voldsutsatte kvinner og eldre" og foreslo et slikt prosjekt.

I forbindelse med at Likestillingsrådet feiret 25 års jubileum ble det arrangert et jubileumsseminar i Oslo.

Likestillingssenteret deltok med stand under Kvinner Viser Vei i Trondheim i samarbeid med Barne- og familiedepartementet og Likestillingsombudet. Samarbeidet omfattet også plakat og brosjyren "Myter & fakta om likestilling". I tillegg ble det utgitt en språkbrosjyre i samarbeid med Norsk språkråd. Likestillingssenteret var også medredaktør for en utgave av Norsk Skoleblad om likestilling.

Likestillingssenteret er en viktig samarbeidspartner for Nettverk for forskning om menn som er et tverrfaglig nettverk for forskere, terapeuter og offentlig ansatte som jobber med menn i et kjønnsperspektiv. Mannsforskning er et nytt felt med stort behov for nettverksbygging, er viktig for det videre likestillingsarbeidet og er i sterk vekst både i Norden og internasjonalt.

Prosjektet "Arbeid og velferd for kvinner i Barentsregionen" ble avsluttet i 1997, med en rapport i bokformat på henholdsvis norsk og russisk. Likestillingssenteret har bidratt til å realisere et krisesenter i Murmansk, som er et norsk-russisk samarbeidsprosjekt.

Senteret deltok i programkomiteen for den baltisk/nordisk konferansen i Valmiera, "Men and Women in dialogue" i regi av Nordisk Ministerråd.

Utredningen "Opportunities of higher graduates in Lithuanian Labour Market" ble støttet av UD-midler med Likestillingssenteret som formidler. Hensikt var å lage et bakgrunnsdokument for utarbeidelse av likestillingslov i Litauen.

2. Påvirke offentlige myndigheter.

Likestillingssenteret avga i 1997 høringsuttalelser blant annet om arbeidsvurdering som virkemiddel for likelønn og endringer i fødsels- og permisjonsordningen.

3. Bidra til å øke kvinners makt og innflytelse i arbeidsliv og samfunnsliv.

I forkant av stortingsvalget fokuserte Likestillingssenteret på kvinnerepresentasjonen. Det er særlig i rikspolitikken kvinner er kommet i maktposisjoner i Norge. Også Samtinget hadde en egen kampanje i forkant av valget, med likestillingssenteret som formidler.

4. Øke bevissthet og kunnskap om levekår, velferd og helse i et kjønnsperspektiv ved å synliggjøre og drøfte forholdet mellom kjønnsroller, velferd og helse

Likestillingssenteret deltok i samarbeid med Likestillingsombudet med stand på Ung '97. Likestillingsrådet trykket opp nytt opplag av den meget etterspurte antologien *Likestilling, yeah, yeah, yeah*, en debattbok om ungdom og likestilling.

Likestillingssenteret er fortsatt engasjert i arbeidet mot den økende seksualiseringen av reklame og i media. I samarbeid med Forbrukerombudet ble det for fjerde gang delt ut en pris til årets beste og verste reklame sett fra et likestillingsperspektiv.

Likestillingssenteret fikk mange henvendelser om besøk fra utlandet, særlig fra Japan.

Høsten 1997 bar forøvrig preg av omorganiseringen av senteret. Det nye styret ble etablert og ny direktør for senteret ble ansatt i desember.

MÅL OG STRATEGIER

Likestillingssenteret har som mål å arbeide for at kvinner og menn skal ha de samme rettigheter, plikter og muligheter på alle samfunnsområder. Det innebærer bl.a. lik fordeling

av innflytelse, rett til å påvirke, deling av ansvar og byrder, belønning av innsats, rett til å føle seg trygg i forhold til overgrep – for både kvinner og menn.

Likestillingssenteret har som oppgave å avdekke og påpeke forhold som motvirker likestilling, være pådriver overfor myndigheter, organisasjoner, arbeids- og næringsliv, delta i og være premissleverandør i den offentlige debatten, gi råd og veiledning om tiltak som fremmer likestilling, være en kunnskapsbase og et knutepunkt for samarbeid og kontakt mellom organisasjoner og instanser, utvikle informasjonsmateriell og forestå utrednings- og utviklingsarbeid på sitt felt og være et møtested og informasjonssentrum for et bredt publikum.

Senteret vil måtte tilpasse omfanget av aktiviteter til de ressursene som er til rådighet. En organisering som utnytter ressursene mest mulig effektivt vil bli tillagt stor vekt. Det innebærer at senteret vil legge vekt på å være generalister med spesialkompetanse på likestilling og bruke mindre tid og ressurser på områder som er av relativ beskjedent interesse for det brede publikum. Senteret må konsentrere innsatsen om områder hvor resultater kan oppnås, og fungere som et bindeledd mellom forskere, organisasjoner, journalister og beslutningstakere. Nye lokaler og samlokalisering med Likestillingsombudet og Kilden (nyopprettet av Norges forskningsråd), og eventuelt andre organisasjoner og instanser som jobber med tilleggende problemstillinger, vil være av stor betydning for hvorvidt målsettingene som er skissert fra myndighetenes side er realistiske. Gode lokaler som gir muligheter for større møtevirksomhet og en samlokalisering som gir bredere og større fagmiljø vil gi likestillingsarbeidet et løft.

Kompetansesenter for likestilling sitt styre har valgt følgende innsatsområder for 1999: menn og omsorg, kvinner og makt, ungdom og likestilling samt omorganisering og etablering av det nye Likestillingssenteret.

1. Organisere senteret slik at interessen for og kunnskapen om likestilling øker

Stortinget har sluttet seg til at det nye Kompetansesenter for likestilling skal bli et sted, med lokaler på gateplan med en helt ny tilgjengelighet for publikum enn rådet hadde. Det vil gjøre at Likestillingssenteret kan ta imot besøk og henvendelser på en helt annen måte og i et større omfang enn rådet har hatt lokaler til. Et slikt lokale vil også åpne for andre aktiviteter som kan trekke publikum, for eksempel utstillinger, foredrag og kveldsmøter.

2. Arbeide for at kvinner gis mer makt i arbeidslivet og samfunnslivet

3. Arbeide for at menn skal ta større omsorg i familielivet så vel som i samfunnslivet for øvrig

4. Øke interessen for og kunnskapen om likestilling blant ungdom

En viktig oppgave for det nye Likestillingssenteret vil være å øke bevisstheten omkring sentrale likestillingsspørsmål. Det er fortsatt viktig å nå nye målgrupper og få flere med i det videre arbeidet for likestilling mellom kvinner og menn. Konferanser med tema knyttet til prioriterte områder vil være et viktig virkemiddel for senteret.

Senteret skal drive påvirkningsarbeid rettet mot offentlige myndigheter, organisasjoner og politiske partier. Det kommunale- og fylkeskommunale likestillingsarbeidet vil være et viktig arbeidsfelt.

Oversikt over resultatmål og resultatindikatorer for 1999

Resultatmål	Resultatindikatorer
1. Organisere senteret slik at interessen for og kunnskapen om likestilling øker	-Antall medieoppslag og medieopptredener -Deltakelse i arbeidsgrupper, utvalg -Deltakelse på konferanser, seminarer
2. Arbeide for at kvinner gis mer makt i arbeidslivet og samfunnslivet	-Antall arrangerte konferanser, seminarer, møter
3. Arbeide for at menn skal ta større omsorg i familielivet så vel som i samfunnslivet for øvrig	-Etterspørsel etter publikasjoner, foredrag
4. Øke interessen for og kunnskapen om likestilling blant ungdom	

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999**Post 50 Basisbevilgning**

Posten dekker lønn til faste medarbeidere og øvrige driftsutgifter ved Likestillingssenteret. Utgifter til seminarer/konferanser blir delvis dekket ved deltageravgift. Posten dekker videre godtgjørelse til styret i Kompetansesenter for likestilling.

I løpet av 1999 vil Likestillingssenteret, Likestillingsombudet og Kilden samlokaliseres i nye og egnede lokaler. Det er i denne forbindelse foretatt en deling av Likestillingssenterets og Likestillingsombudets fellesutgifter (strøm, husleie mv) for nåværende lokaler, som i 1998 er bevilget over kap 848 Likestillingsombudet.

Posten er videre styrket som følge av utgifter knyttet til samlokalisering i nye lokaler. Bruken av disse midlene vil måtte skje i fellesskap mellom Likestillingssenteret og Likestillingsombudet kap 848.

KAP. 848 LIKESTILLINGSOMBUDET**Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
01	Driftsutgifter	4 238	4 129	4 495
	Sum kap. 0848	4 238	4 129	4 495

Kapitlet dekker utgifter til likestillingslovens håndhevingsorganer - Likestillingsombudet og Klagenemnda for likestilling.

STATUS FOR VIRKSOMHETEN

Likestillingsloven skal fremme likestilling mellom kjønnene og gi vern mot forskjellsbehandling på grunn av kjønn. Likestillingsombudet skal av eget tiltak og etter klage føre tilsyn med at bestemmelsene i likestillingsloven følges. Økningen i antallet klagesaker hos Ombudet, og ikke minst pågangen etter mer uformell veiledning og informasjon, viser at det er et stort behov for Ombudets tjenester.

For at likestillingsloven skal fungere godt etter sin hensikt, er det viktig å reagere raskt overfor forskjellsbehandling på grunn av kjønn. For informasjon til flere enn partene i en sak ser Ombudet stor nytte i mediaomtale av saker.

Det er fortsatt nødvendig med en betydelig satsing på informasjon og skolering. Foruten å spre informasjon om rettigheter og plikter etter loven og informasjon om klageadgangen, må muligheten til å kunne få muntlig og mer uformell veiledning fra Ombudet gjøres bedre kjent. Med den erfaring og kompetanse Ombudet har, kan veiledning gis raskt og uten omfattende forundersøkelser. I tillegg til at dette for mange er en bedre måte å løse problemene på, utnyttes Ombudets ressurser bedre, og økt prioritet kan gis til å behandle tyngre og viktigere saker, og til å ta opp tema av mer prinsipiell karakter.

Likestillingsombudet er en selvstendig institusjon og står faglig ansvarlig for egne prioriteringer og resultatmål i samsvar med de lovpålagte oppgaver Ombudet har. Departementet har ansvar for å foreslå nødvendige bevilgninger til Ombudets virksomhet og kontrollere bruken av disse.

RESULTATRAPPORT 1997

Rapporteringen tar utgangspunkt i de målene som ble presentert i St prp nr 1 for 1996-97.

Likestillingsombudet**1. Håndheve likestillingsloven på en korrekt og effektiv måte**

I 1997 ble det behandlet 201 nye saker hos Likestillingsombudet. Til sammenligning ble det i 1996 behandlet 202 saker. Av alle telefonhenvendelsene i 1997 registrerte Ombudet 458 som muntlige veiledninger. Dette er en markert økning fra 1996 hvor 284 slike henvendelser ble registrert.

Spørsmål om lovstrid ble satt på spissen i 101 av sakene, mot 89 i 1996. Når det gjelder klagesakene, dvs. saker med påstand om forskjellsbehandling i strid med loven, så var det for første gang på flere år en økning i antallet. Likestillingsombudet kom til at 23 pst av forholdene var i strid med loven. I 26 pst av sakene kom Ombudet til motsatt konklusjon. Den resterende halvdel av sakene er avsluttet uten at Likestillingsombudet har sluttbehandlet dem. Som oftest skyldes dette at partene kommer frem til en positiv løsning mens saken er under behandling.

Mange av klagesakene gjelder spørsmål om forskjellsbehandling knyttet til likestillingslovens generelle forbud mot forskjellsbehandling på grunn av kjønn, og sakene er derfor av svært ulike karakter. I 1997 gjaldt dette 40 saker. De øvrige sakene gjelder stort sett forhold knyttet til arbeidslivet; ansettelsesforhold, likelønn eller stillingsannonser.

Ved utløpet av 1997 var 37 saker ikke ferdigbehandlet, mot 39 i 1996.

2. Utvikling av likestillingsretten

Norsk likestillingspolitikk bygger blant annet på prinsippet om at likestilling skal integreres i alle politikkområder («mainstreaming»). Ombudets rolle som høringsinstans anses derfor som viktig i utviklingen av likestillingsretten. Ombudet vurderte forslag til tiltak, regelverk eller regelverksendringer i et likestillingsperspektiv og avga 24 høringsuttalelser i 1997.

Ombudet startet i 1997 på en gjennomgang av likestillingslovens bestemmelser med tanke på å fremme forslag til departementet om en revisjon av loven. Arbeidet ble presentert for departementet våren 1998.

Det nordiske og internasjonale arbeidet anses som viktig for å kunne utvikle likestillingsretten i samsvar med Norges internasjonale forpliktelser. Samtidig anser Ombudet det internasjonale arbeidet for å være viktig for utviklingen av likestillingsretten i et mer globalt perspektiv.

Det årlige nordiske ombudsmøtet ble holdt på Åland i mai 1997. Disse møtene er viktige for utveksling av erfaringer og synspunkter mellom land med relativt like problemstillinger. I tillegg gir de anledning til å møte instanser i naboland som kan gi nyttig informasjon om rettsutviklingen i EU.

I slutten av oktober 1997 deltok Ombudet i den offisielle delegasjonen og som foredragsholder under kongebesøket til Beijing, Kina. Hun hadde også møte med "All China Women's Federation". Ombudet var også representert på flere andre internasjonale konferanser i løpet av 1997.

Likestillingsombudet er representert i EU's Advisory Committee on Equal Opportunities for Women and Men. Ombudet sitter selv som medlem i CEDAW-komiteen som overvåker FN-konvensjonen om å avskaffe alle former for diskriminering av kvinner.

Likestillingsombudet sitter som styremedlem i Kvinner Viser vei og er medlem av utvalget som ser på fondskonstruksjoner for folketrygden (Molandutvalget).

3. Informasjon om likestillingsloven og Likestillingsombudets oppgaver

Gjennom generelt informasjonsarbeid kan Likestillingsombudet nå ut til langt flere enn de som nås gjennom enkeltsaksbehandlingen.

I løpet av 1997 skrev Ombudet 29 artikler, kronikker og innlegg som ble trykket i dagspresse, ukepresse og fagpresse. Ombudet inngikk også avtaler med fagpresse om fast levering av kommentarer og innlegg. Antallet artikler i 1996 var til sammenlikning 10.

Media ba om innsyn i Ombudets saker 118 tilfelle, mot 103 i 1996. Ombudet ble intervjuet i 178 tilfelle i 1997, mot 120 i 1996.

Likestillingsombudet holdt 35 foredrag, mot 30 i 1996, og underviste 13 ganger i 1997, mot 9 ganger i 1996. Det ble bl.a. undervist om likelønn i samarbeid med Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund og i likestillingsrett for videregående skole.

I samarbeid med Barne- og familiedepartementet og Likestillingsrådet ble det utarbeidet informasjonsmateriale til Kvinner Viser Vei i Trondheim i april 1997. Siste kvartal av 1997 fikk Ombudet også ut første nummer av sin lenge planlagte nyhetsbulletin "Nytt om likestilling".

Klagenemnda for likestilling

Klagenemnda for likestilling hadde 6 møter i 1997 og behandlet 13 saker. Sakene gjaldt bl.a spørsmål om forbigåelse ved ansettelse, likelønn og bruk av kvotering ved utdanning og yrkesopplæring.

MÅL OG STRATEGIER

Likestillingsombudet og klagenemnda for likestilling skal sørge for at likestillingsloven blir overholdt. Ombudet skal dessuten arbeide for å gjøre institusjonen kjent og medvirke til at myndigheter, arbeidsliv, organisasjoner og andre blir kjent med lovens bestemmelser og Ombudets og Klagenemndas praksis. Videre skal Ombudet samarbeide med andre offentlige organer som behandler likestillingsspørsmål.

Likestillingsombudet vil i 1999 videreføre prioriteringen av følgende arbeidsområder:

1. Håndheve likestillingsloven på en korrekt og effektiv måte

Likestillingsombudets hovedoppgave er ifølge likestillingsloven å håndheve lovens bestemmelser gjennom behandling av de klager som fremsettes. Klagesaksbehandlingen skal ha høy kvalitet samtidig som den skal utøves effektivt på en slik måte at Ombudets konklusjoner foreligger mens en sak har aktualitet og slik at konklusjonene kan etterleves. Likestillingsombudet vil fortsatt prioritere behandlingen av saker som har sjanser til et

konkret positivt resultat og saker som har stor prinsipiell betydning. Likestillingsombudet vil arbeide aktivt for at saker kan bli løst gjennom frivillige ordninger.

2. Utvikling av likestillingsretten

Likestillingsloven fastsetter også Ombudets mer generelle plikt til å fremme likestilling mellom kjønnene i sitt arbeid. Arbeidet med å utrede prinsipielle spørsmål og problemkompleks med likestillingsaspekt vil derfor bli gitt høy prioritet. Erfaring fra enkeltsaksbehandlingen og også henvendelser av mer prinsipiell art vil danne grunnlaget for slike utredninger. I denne forbindelsen vil også Ombudets rolle såvel som høringsinstans overfor myndigheter og regelverksutformere, som kritiker og dagsordensetter i samfunnsdebatten være svært viktig.

Utviklingen av likestillingslovgivningen vil bli fokusert med sikte på videre arbeid med nødvendige tiltak til forbedringer.

Norge har, gjennom internasjonale avtaler, forpliktet seg til et samarbeid og en deltakelse i utviklingen av internasjonalt regelverk på likestillingsområdet. Dette gjelder særlig de forpliktelser som følger av FNs konvensjoner og av EØS-avtalen. Ombudet vil også i 1999 prioritere det nordiske samarbeidet med tanke på å gi og innhente erfaring, spesielt med tanke på spørsmål knyttet til arbeidsvurdering som metode for likelønn og til krav om handlingsplaner for likestilling.

3. Informasjon om likestillingsloven og om Likestillingsombudets oppgaver

Mens avgjørelser i enkeltsaker gir informasjon til sakens parter kan Ombudet gjennom mer generelt informasjonsarbeid nå ut til langt flere. Likestillingsombudet vil derfor i 1999 fortsatt prioritere informasjonsarbeid gjennom foredrag, undervisning og møte- og seminardeltakelse, samt gjennom utarbeidelse av nyhetsbulletiner, temabrosjyrer og annet informasjonsmaterieell. I 1999 er det 20 år siden likestillingsloven trådte i kraft. Ombudet ønsker å markere dette i samarbeid med det øvrige statlige likestillingsapparatet bl.a. gjennom utarbeidelse av informasjonsmateriale og diverse arrangementer. Ombudet vil også søke å spre informasjon om likestillingsretten gjennom presse, tidsskrifter, fagblader, internett, radio og TV.

Likestillingsarbeidet i Norge er gjenstand for stor interesse i andre land og Ombudet ser det som viktig å etterkomme ønsker om informasjon gjennom blant annet andre lands massemedia.

Oversikt over resultatmål og resultatindikatorer for 1999

Resultatmål	Resultatindikatorer
1. Håndheve likestillingsloven på en korrekt og effektivt måte	- Gjennomsnittlig saksbehandlingstid normalt under 2 måneder - Antall saker mottatt - Antall saker avviklet - Andel saker avgjort som individuelle klagesaker og andel klagesaker avgjort ved veiledning - Antall enkeltsaker, og prinsipielle spørsmål, tatt opp av eget tiltak
2. Utvikling av likestillingsretten	- Utredninger av prinsipielle spørsmål - Deltakelse i utvalg, arbeidsgrupper - Samarbeid nordisk og internasjonalt
3. Informasjon om likestillingsloven og Likestillingsombudets oppgaver	- Antall artikler, kronikker, foredrag, brosjyrer - Antall medieoppslag/opptredener - Etterspørsel etter publikasjoner/foredrag

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999**Post 01 Driftsutgifter**

Posten dekker lønn til faste medarbeidere og øvrige driftsutgifter ved Ombudet. Posten dekker videre godtgjøring til Klagenemndas ordfører og medlemmer.

I løpet av 1999 vil Likestillingsombudet, Likestillingssenteret og Kilden bli samlokalisert i nye og egnede lokaler. Det er i denne forbindelse foretatt en deling av Likestillingsombudets og Likestillingssenterets fellesutgifter (strøm, husleie mv) for nåværende lokaler, som hittil er bevilget over Ombudets budsjett.

Posten er videre styrket som en følge av utgifter knyttet til samlokalisering i nye lokaler. Bruken av disse midlene vil måtte skje i fellesskap mellom Ombudet og Likestillingssenteret, jf. kap. 847.

KAP. 849 LIKESTILLINGSRÅDET**Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
01	Driftsutgifter	3 653		
	Sum kap. 0849	3 653		

Likestillingsrådet ble 1.8.97 avløst av Kompetansesenter for likestilling, jfr St prp nr 51 (1996-97) og Innst S nr 213 (1996-97). Kompetansesenteret er en videreføring av Likestillingsrådets sekretariat og dets ressurser. Kompetansesenter for likestilling fikk for 1997 bevilget midler over kap 847 Kompetansesenter for likestilling, men av regnskapstekniske årsaker ble utgiftsføring foretatt på kap 849 Likestillingsrådet. Vi viser til resultatrapport under kap 847 Kompetansesenter for likestilling.

KAP. 3849 LIKESTILLINGSRÅDET

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
01	Salg av publikasjoner og deltakeravgift	4		
02	Tilfeldige inntekter	681		
	Sum kap. 3849	685		

Post 01 Salg av publikasjoner/deltakeravgift

Postens inntekter var knyttet til salg av publikasjoner og til deltakeravgift på egne konferanser

Post 02 Tilfeldige inntekter

Postens inntekter i 1997 var knyttet til refusjon av fødselspenger, fullmakter fra Barne- og familiedepartementet i forbindelse med Landskonferansen og prosjekt arrangert ekteskap, samt oppgjør i forbindelse med Barentsprosjektet. Inntektene har gitt mulighet for tilsvarende merutgifter under kap 849.

2.3 Programkategori 11. 20 Tiltak for barn og ungdom

Forslag til utgifter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999	Pst. endr. 98/99
0850	Barneombudet (jf. kap. 3850)	6 421	6 096	6 371	4,5
0851	Statens adopsjonskontor	3 124			-0,0
0852	Adopsjonsstøtte	7 110	13 000	13 000	
0854	Tiltak i barne- og ungdomsvernet	136 499	139 635	172 854	23,7
0856	Barnehager	4 349 211	4 247 600	4 607 350	8,4
0857	Barne- og ungdomstiltak	98 256	102 562	100 262	-2,2
0858	Statens ungdoms- og adopsjonskontor (jf. kap. 3858)		10 365	12 445	20,0
	Sum kategori 11.20	4 600 621	4 519 258	4 912 282	8,6

Forslag til utgifter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post- gruppe	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999	Pst. endr. 98/99
01	Driftsutgifter	61 731	67 846	72 370	6,7
60-69	Overføringer til kommuner	4 387 374	4 285 950	4 680 450	9,2
70-89	Overføringer til private	151 516	165 462	159 462	-3,6
	Sum under departementet	4 600 621	4 519 258	4 912 282	8,7

Forslag til inntekter fordelt på kapittel:

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999	Pst. endr. 98/99
3850	Barneombudet (jf. kap. 850)	618			-0,0
3854	Tiltak i barne- og ungdomsvernet				-0,0
3858	Statens ungdoms- og adopsjonskontor (jf. kap 858)		1 200	1 230	2,5
	Sum kategori 11.20	618	1 200	1 230	2,5

SENTRALE TREKK VED UTVIKLINGEN OG STATUS PÅ OMRÅDET

Barnehager

Ved årsskiftet 1997/98 hadde i overkant av 184 000 barn i førskolealder plass i barnehage. Dette tilsvarer i underkant av 51 pst av barna i aldersgruppa 0-5 år. I 1997 fikk omlag 16 400 nye barn plass i barnehage. Det var en ekstra stor vekst i antall barn under 3 år som fikk barnehagetilbud i 1997. Denne store økningen må ses i sammenheng med gjennomføringen av grunnskolereformen høsten 1997. I forbindelse med gjennomføringen av grunnskolereformen ble det for 1997 innført et omstillingsskudd. Dette tilskuddet hadde som formål å stimulere til at plassene etter 6-åringene i størst mulig grad skulle bli benyttet av barn under 3 år. Barnehagedekningen for barn over 3 år var god i mange kommuner før grunnskolereformen, og dermed ble plassene etter 6-åringene i stor grad tatt i bruk av barn under 3 år.

Innføringen av kontantstøtten høsten 1998 for 1-åringene og utvidelsen i 1999 til også å omfatte 2-åringene, vil endre etterspørselen etter barnehageplasser for disse aldersgruppene.

Med muligheten for å motta delvis kontantstøtte dersom en ikke benytter barnehage full dag, vil det trolig bli et økt behov for barnehageplasser med kortere oppholdstider. Det er grunn til å tro at det ikke bare er etterspørselen etter plasser til 1- og 2-åringene som vil bli endret, men også etterspørselen for søsken der foreldrene mottar kontantstøtte. God oversikt over hva som skjer med behovet for barnehageplasser etter innføringen av kontantstøtte, vil vi imidlertid først få når det er foretatt nye behovsundersøkelser i løpet av 1999. Det er viktig nå at kommunene selv foretar behovs- og brukerundersøkelser for å få kunnskap om etterspørselen i egen kommune. Etterspørselen varierer sterkt fra kommune til kommune. Et anslag over barnehagebehovet på landsbasis er derfor et lite egnet mål for den enkelte kommune når de skal dimensjonere sin utbygging.

Grunnskolereformen og utvidelser i foreldrepermisjonen fører til at den mest aktuelle aldersgruppen for barnehagesektoren blir 1-5 år. Endringen i målgruppen får både pedagogiske og økonomiske konsekvenser for arbeidet i sektoren. For bl.a. å møte disse utfordringene, ble Utviklingsprogrammet for barnehagesektoren satt i gang i 1995. Programmet ble avsluttet i 1997. Deltakerkommunene i programmet har vært organisert i nettverk som på ulike måter har arbeidet med hvordan barnehagene kan bli mer brukertilpasset og gi plass til flere småbarn samtidig som kostnadene skal dempes. En viktig del av programmet har vært å innhente og systematisere resultatene fra arbeidet og videreformidle dette til andre kommuner og private eiere. På denne måten kommer det utførte utviklingsarbeidet som er gjort i programkommunene, resten av sektoren til gode. Resultatene fra Utviklingsprogrammet tyder bl.a. på at heldagsåpne barnehager er mest kostnadseffektive, og at variasjonen i plasstyper og oppholdstider bør tilbys innenfor rammene av denne driftsformen.

Barne- og ungdomsvernet

Barneverntjenesten har gjennomgått en betydelig effektivisering og forbedring. I første halvdel av 90-årene ble det gjennomført en større satsing fra statens side gjennom øremerkede bevilgninger til Program for nasjonal utvikling av barnevernet (1991-93) og gjennom endringer i regelverket ved innføring av ny lov om barneverntjenester fra 1. januar 1993. Senere har den statlige innsatsen særlig rettet seg mot å utbedre regelverket ytterligere og styrke kompetansen og tjenesteapparatets organisering og funksjon. Departementet har i perioden mottatt tilfredsstillende rapporteringer fra kommuner og fylkeskommuner.

Aktiviteten i barneverntjenesten i kommuner og fylkeskommuner ble i 1998 videreført på samme høye nivå som i 1997. Antallet barn og unge i hjelpetiltak som bor hjemme hos sine foreldre, holder seg stabilt, mens antallet barn og unge som plasseres frivillig i midlertidige hjelpetiltak utenfor hjemmet, viser en økning. Antallet barn under offentlig omsorg viser en svak nedgang. Hjelpetiltakene har blitt utviklet gjennom planer for forebyggende tiltak som er iverksatt i de fleste kommuner. Departementet innskjerpet i 1997 og 1998 oppfølgingen av tidsfristbestemmelsene i barnevernloven og vil fortsatt, i nært samarbeid med fylkesmennene, følge utviklingen i kommunene nøye slik at det raskt kan settes inn virkemidler for å hindre brudd på bestemmelsene.

Departementet har de siste årene arbeidet for å styrke kompetansen og for å utvikle en helhetlig og målrettet barneverntjeneste som samarbeider godt med andre instanser. Ifølge nyere forskning og statistiske data er det tverretatlige samarbeidet om tiltak og tjenester for utsatte barn og unge forbedret i kommunene. Arbeidet med å kvalitetssikre de ansattes saksbehandling og faglige tiltaksarbeid har fortsatt. Det er blitt lagt særlig vekt på kompetansestyrking og kvalitetssikring av tiltak på områder som ennå ikke fungerer godt nok. Dette gjelder tiltakene for barn og unge med alvorlige atferdsvansker, oppfølgingen av barn og unge i hjelpetiltak og utvikling av gode rutiner og samarbeid både med biologiske foreldre og fosterforeldre. Det arbeides for å styrke de sakkyndiges kompetanse i barnevernsaker. Departementet har fulgt videre opp tiltakene i Strategisk informasjonsplan for barneverntjenesten (1995-96) for å bedre dialogen mellom barneverntjenesten, brukere, allmennheten og media.

Utvikling av tiltak overfor barn og unge med alvorlige atferdsvansker og fosterhjemsarbeidet har blitt særlig prioritert. I 1997 utarbeidet departementet handlingsplaner for disse to områdene; «Handlingsplan for barn og unge med alvorlige atferdsvansker» (jf. rundskriv Q-12/97) og «Plan for styrking av fosterhjemsarbeidet» (jf. rundskriv Q-13/97). Departementet vil følge videre opp planene i 1999. Departementet arbeider også for å bedre og sikre omsorgstilbudene til enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger og med å videreføre og videreutvikle tilbudene til innvandrerbarn. I tillegg har

departementet i 1998 igangsatt utarbeiding av en egen handlingsplan mot tvangsgifte og av tiltak som kan bedre forholdene for barn på krisesentrene.

Barne- og ungdomstiltak

Barn og ungdom har særskilte behov, interesser og rettigheter som må sikres gjennom tilrettelegging av en helhetlig barne- og ungdomspolitik, både nasjonalt, regionalt og lokalt. Ansvars- og oppgavefordelingen på barne- og ungdomsområdet stiller store krav til samarbeid og samordning, mellom forvaltningsnivåene og mellom ulike sektorer på det enkelte forvaltningsnivå. Selv om det har skjedd mye de senere år, er det fremdeles for dårlig samspill om utvikling av en helhetlig politikk for barn og ungdom.

Problemer knyttet til vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme blant barn og ungdom har fått økt oppmerksomhet de siste årene. Mange peker på at det har skjedd en brutalisering i barne- og ungdomsmiljøene i takt med en generell utvikling i samfunnet. På kort sikt må fokus rettes mot å løse problemer som oppstår. Det langsiktige arbeidet med hovedvekt på forebyggende og holdningsskapende arbeid er likevel viktigst. Styrking av forebyggende arbeid innenfor fritidssektoren, tverretattlig og tverrfaglig samarbeid i forhold til enkeltpersoner og grupper, bør videreutvikles. Videre er det behov for å styrke kompetanse på området blant faggrupper som arbeider med barn og ungdom.

Det er behov for å styrke medvirkning fra barn og ungdom på lokalt, regionalt og statlig nivå. Stadig flere kommuner innfører rutiner for systematisk medvirkning fra barn og ungdom i kommunale plan- og beslutningsprosesser. I noen fylker er det utviklet modeller for medvirkning fra ungdom i utforming og oppfølging av fylkesplaner. Behovet for ide- og erfaringsformidling er fortsatt stort.

Utviklingen av mediene og informasjonsteknologien innebærer at rammebetingelsene for oppvekst og utvikling endres. Dette gjelder i forhold til framtidig arbeidsliv, skolegang og for deltakelse i fritidsaktiviteter og kommersielle tilbud. Skillene mellom informasjons- og kommunikasjonsteknologi og tradisjonelle medier blir stadig mer flytende.

De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonen er viktige idébærere, formidlere av verdier og holdninger og aktører i samfunnsdebatten. Organisasjonene er også viktige talerør for barns og unges interesser, og er en av de kanalene myndighetene bruker for å innhente synspunkter fra barn og ungdom. De frivillige organisasjonene har en selvstendig rolle og funksjon, men er også sentrale medspillere i regjeringens arbeid for å bedre oppvekst- og levekårene for barn og ungdom i Norge. I overkant av 90 pst av alle barn og ungdommer er eller har vært med i organiserte fritidstilbud.

De raske endringene i ungdoms interesser og behov gjør det nødvendig med en jevnlig oppdatering av kunnskap og arbeidsformer. Gjennom konferanser og utarbeidelse av rapporter, vil departementet bidra til kompetanseoppbygging og erfaringsutveksling blant dem som arbeider, som ansatte eller på frivillige basis, på barne- og ungdomsområdet.

Barn og ungdom med flyktning- eller innvandrerbakgrunn møter ofte andre problemer enn de med norsk bakgrunn. For å møte utfordringene fra et flerkulturelt samfunn, bidra til økt toleranse og motvirke diskriminering og rasisme, er det behov for å styrke den statlige innsatsen.

Barn og ungdom i de større byene har ofte vanskeligere oppvekstmiljø enn barn og ungdom ellers. Byene trekker til seg ungdom fra andre deler av landet som søker utdanning, arbeid eller fritidstilbud. Ungdom kan også søke anonymitet og spenning i de større bysamfunnene. Levekårene i de større byene varierer sterkt. Enkelte byer har også en sterk konsentrasjon av barn og ungdom med flyktning- eller innvandrerbakgrunn. Det er derfor fortsatt nødvendig med en målrettet statlig satsing for å bidra til å bedre levekårene for barn og ungdom i de større byene.

Regjeringen ser med uro på den sterke sentraliseringen og vil demme opp for fraflyttingen fra distriktene gjennom å styrke oppvekstmiljøet for ungdom. Departementet vil bidra til dette gjennom økt støtte til satsinger på kultur- og fritidsområdet som kan bidra til å sikre ungdomsbosettingen i distriktene.

Det er behov for oppdatert kunnskap om barn og ungdom på ulike arenaer, og om betydningen av samfunnsendringer for deres livssituasjon og levekår. Departementet vil fortsatt satse på forskning, både langsiktig kunnskaps- og kompetanseoppbygging, og forskning rettet mot mer avgrensede behov.

Økt internasjonalisering av samfunnet gjør at internasjonalt samarbeid og forståelse av andre lands kulturelle og sosiale tradisjoner blir stadig viktigere. Norge er et flerkulturelt samfunn som møter nye behov for toleranse og respekt for andre mennesker. De frivillige organisasjonenes internasjonale samarbeid er et viktig bidrag i denne sammenheng. EØS-avtalen gir ungdom i Norge gode muligheter til kontakt og samarbeid på tvers av

landegrensene gjennom deltakelse i EUs utvekslingsprogram og programmet Europeisk volontørtjeneste for ungdom.

MÅL OG STRATEGIER

Barnehager

Barnehagene har en viktig og selvstendig plass i barne- og familiepolitikken og skal gi et godt pedagogisk tilbud til barn som går der. Barnehagene er et godt supplement til familieomsorgen.

For å sikre valgfrihet i omsorgsform, står målet om full barnehagedekning i år 2000 fast. Alle kommuner må oppdatere sine planer for full behovsdekning på bakgrunn av behovsundersøkelser. Privat etablering og utbygging må integreres i planene. Behovet for et fleksibelt barnehagetilbud må også kartlegges og tilrettelegges. I en del kommuner er en på god vei til å nå målet om full barnehagedekning, men mange har fortsatt en del igjen og avventer også virkningen av kontantstøtten før de gjør den siste innspurten i barnehageutbyggingen. Full behovsdekning innebærer både at barnehagetilbudet må ha tilstrekkelig omfang og at barnehagene skal være mest mulig i samsvar med barns og foreldres behov.

Den raskt voksende barnehagesektoren og gjennomføringen av Grunnskolereformen har ført til stor etterspørsel etter førskolelærere. Selv om antallet nye studenter har økt de siste årene, vil det imidlertid ta noe tid før de store nye kullene kommer ut i arbeidslivet. De nærmeste årene vil det derfor ikke være realistisk at alle stillinger i sektoren kan bli fylt av personer med formell førskolelærerutdanning. Stortinget behandlet våren 1997 St meld nr 52 (1996-97) om «Økt førskolelærerdekning» som bl.a. omhandlet studiekapasitet og tiltak for å øke stabiliteten i yrket. Det ble anslått i meldingen at vi ville ha tilstrekkelig antall førskolelærere i 2001 forutsatt de måltall meldingen la opp til.

Det er ti år siden Stortinget sist behandlet en stortingsmelding om barnehager. I denne perioden har det vært en sterk vekst i antallet plasser. Det har samtidig vært tilrettelagt for at kommuner og barnehager har kunnet utvikle barnehagenes pedagogiske innhold og kvalitet. Regjeringen vil i løpet av 1999 legge frem en ny stortingsmelding hvor den vil drøfte de fremtidige økonomiske, lovmessige og faglige rammebetingelser som skal til for at kommunene i samarbeid med de private eiere, kan gi familiene et fleksibelt og kvalitativt godt barnehagetilbud. Den vil også drøfte hvordan private eiere kan sikres et stabilt driftsgrunnlag.

Meldingen vil omhandle barnehagenes kvalitet med vekt på organisering, brukertilpasning, bemanning og kompetanse. Mulige tiltak som kan bidra til å videreutvikle kvaliteten i barnehagene, øke rekrutteringen og sikre stabiliteten til bemanningen, vil bli drøftet.

For familier og barn med innvandrerbakgrunn har barnehagen en særlig viktig funksjon i opplæring i norsk språk og som kontaktskaper i nærmiljøet. Å stimulere til aktiv språkbruk er blant barnehagens viktigste oppgaver. Barnehagen er en hovedarena for utvikling av sosial identitet og for læring av sosiale ferdigheter. Det er et mål å bidra til at flest mulig barn med innvandrerbakgrunn i førskolealder får tilbud om barnehageplass. Pris og tilgjengelighet er to viktige årsaker til at innvandrerforeldre ikke søker barnehageplass til sine barn. I 1999 vil forsøksordningen med gratis pedagogisk korttidstilbud til alle femåringer i en bydel i Oslo videreføres. Erfaringer fra forsøksordningen og en undersøkelse i regi av FAFO, vil danne grunnlaget for å iverksette informasjonstiltak mot kommuner og innvandrerforeldre.

Barne- og ungdomsvernet

Barneverntjenestens evne til å sette inn egnede tiltak i saker med omsorgssvikt, atferdsproblemer, sosiale og emosjonelle problemer hos barn og unge og lovgivningen i barnevern- og adopsjonssaker, skal utvikles videre. På flere områder er det nødvendig å videreføre den statlige innsatsen for å legge til rette for et godt og smidig tiltaksapparat og en lovgivning som er i stand til å imøtekomme nye samfunnsproblemer og nye behov. Samtidig er det i 1999 fremdeles viktig at kommunene og fylkeskommunene i økende grad følger opp og prioriterer arbeidet med tjeneste- og tiltaksutvikling.

Det viktigste målet for departementet i 1999 er å medvirke til at barn, unge og deres familier sikres gode oppvekst- og levekår gjennom målrettede og behovstilpassede tiltak av god kvalitet og høy rettssikkerhet i barnevern- og adopsjonssaker.

Det forebyggende barnevernarbeidet vil bli videreført i 1999, slik at utsatte barn og unge og deres familier får egnede hjelpetiltak til rett tid. I den forbindelse vil det bli lagt vekt på å utvikle et helhetlig samspill mellom barnevern, familierådgivning og foreldreveiledning, bl. a. for at utsatte barn og unge og deres familier skal få god og variert hjelp på et så tidlig tidspunkt som mulig i sitt eget lokalmiljø.

Departementet vil for øvrig følge opp fosterhjemsområdet og det fylkeskommunale tilbudet til barn og unge generelt, men særlig når det gjelder tilbudet til barn og unge med alvorlige atferdsvansker.

Videre vil tilrettelegging av tiltak overfor barn og unge med innvandrerbakgrunn, og spesielt enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger, være et viktig innsatsområde. Departementet vil blant annet følge opp planene som er utarbeidet for å utvikle disse områdene. Igangsetting og oppfølging av en ny handlingsplan mot tvangsekteskap, som skal foreligge i slutten av 1998, og utvikling og oppfølging av en strategiplan for å ivareta barns behov bedre på krisesentrene, vil også gis prioritet. Samtidig vil arbeidet med å styrke kunnskapen og kompetansen i barneverntjenesten fortsette gjennom støtte til utdannings- og veiledningstilbud og til variert forsknings-, forsøks- og utviklingsvirksomhet. Fylkesnemndssystemet og kompetansen hos de sakkyndige i barnevernsaker skal bedres. Departementet vil også i 1999 satse på å frembringe og formidle ny kunnskap fra forskning og tiltaksutvikling til de ansatte i barneverntjenesten, og generelt stimulere til god informasjonsspredning til befolkningen om barneverntjenestens arbeid. Det tverretatlige samarbeidet i og mellom forvaltningsnivåene i barnevernet vil bli søkt videreutviklet. Oppfølgingsarbeidet overfor barn utsatt for seksuelle overgrep og kommersiell seksuell utnyttning og overfor gravide rusmiddelmissbrukere og deres barn, vil fortsette. Prioritet vil også gis til gjennomgang av retningslinjene for saker etter adopsjonsloven, til å sikre oppfølgingen av forpliktelsene i Haag-konvensjonen om vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner, samt til styrking av informasjonen i adopsjonssaker. Det tas sikte på å utarbeide en egen kompetanseplan for adopsjonsfeltet.

Barne- og ungdomstiltak

Å sikre barn og ungdom gode oppvekst- og levekår er blant regjeringens viktigste oppgaver. Et overordnet mål for barne- og ungdomspolitikken er å sikre alle barn og unge likeverdige tilbud og utviklingsmuligheter, uavhengig av sosial bakgrunn og hvor i landet de bor. Regjeringen ønsker å forene målene om en god barndom og ungdomstid med solid kvalifisering for framtiden. Barn og ungdom må sikres mulighet til deltakelse og medansvar i samfunnet. For å bidra til dette er det blant annet behov for å styrke dialogen og samspillet med barn og ungdom både på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå.

Som et ledd i arbeidet med å bedre oppvekst- og levekårene for barn og ungdom, vil regjeringen videreføre utviklingsprogrammet for styrking av oppvekstmiljøet. Programmet skal bedre barn og ungdoms muligheter for deltakelse, medvirkning og mestring. Samtidig skal innsatsen mot vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme i barne- og ungdomsmiljøene styrkes. Gjennom programmet skal det legges til rette for å mobilisere barn, ungdom, lokale frivillige krefter, kommuner og statlige myndigheter til en bred og felles innsats. Det skal legges stor vekt på å støtte opp om barn og ungdoms egne ideer, initiativ og innsats.

Barne- og familiedepartementet ser det som viktig å bidra til at samarbeidet mellom departementene om gjennomføring av en helhetlig barne- og ungdomspolitikk videreutvikles. Det må tas hensyn til barns og ungdoms interesser i alle politiske beslutninger som har med deres situasjon å gjøre. Departementet vil bedre informasjonen om regjeringens barne- og ungdomspolitikk gjennom den årlige publikasjonen «Tiltak for barn og ungdom» som gir en samlet framstilling av statlige målsettinger og bevilgninger på feltet. Statssekretærutvalget for barne- og ungdomsspørsmål, som ledes av Barne- og familiedepartementet, har en sentral rolle i arbeidet med å styrke samarbeidet mellom departementene på barne- og ungdomsområdet.

Regjeringen vil samarbeide med Samtinget om oppfølgingen av den samiske barne- og ungdomsplanen.

Barne- og familiedepartementet vil stimulere til at barn og ungdom står sentralt på dagsorden i kommuner og fylker. Departementet ser det som særlig viktig at lokale myndigheter arbeider planmessig for å styrke oppvekstmiljøet, og det legges opp til et systematisk arbeid for å styrke barn og ungdoms medvirkning i lokale plan- og beslutningsprosesser.

Departementet vil ha særlig oppmerksomhet rettet mot situasjonen for barn og ungdom med funksjonshemninger.

Barne- og familiedepartementet vil fortsette ordningen med tilskudd til ungdomstiltak for ungdom i de 9 største byene. Tiltak for utsatte grupper av barn og unge og ungdom med innvandrerbakgrunn samt tiltak og prosjekter som bedrer ungdoms fritidssituasjon og tiltak som gir mulighet for allsidig personlig utvikling, vil stå sentralt i satsingen.

Som et ledd i arbeidet med å styrke ungdomsbosettingen i distriktene, vil departementet støtte opp om lokale ungdomssatsinger på kultur- og fritidsområdet. Støtte til ungdoms egen innsats og engasjement vil stå sentralt.

Departementet vil støtte forskningsprogrammer gjennom Norsk Forskningsråd, forskningsprosjekter, utvikling av statistisk materiale og ulike forsøk som kan gi ny og bedre kunnskap om situasjonen for barn og ungdom. Under forutsetning av at Stortinget vedtar sammenslåingen av statlige spill jf. St meld nr 44 (1997-98) og Ot prp nr 74 (1997-98) vil det kunne komme økte midler til forskning på barne- og ungdomsområdet i 1999. Bruken av midlene avgjøres i samråd mellom Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og Barne- og familiedepartementet.

Departementet vil arbeide for at barn og ungdom får stadig større mulighet til deltakelse, medinnflytelse og medansvar i samfunnet og vil bidra til å opprettholde og styrke mangfoldet i barne- og ungdomsorganisasjonene gjennom tilskuddsordningene og gjennom samarbeid, dialog og erfaringsutveksling. Departementet vil i 1999 gjennomgå de ulike tilskuddsordningene for barne- og ungdomsorganisasjonene. I den forbindelse vil en vurdere virkningene av det nye regelverket for tilskuddsordninger for barne- og ungdomsorganisasjonene og behovet for justeringer.

Handlingsplanen for barn og ungdom med flyktning- eller innvandrerbakgrunn er et viktig dokument for koordinering og gjennomføring av tiltak på sentrale levekårsområder. Det gis også prioritet til tiltak som er omtalt i St meld nr 17 (1996 -97) Om Innvandring og det flerkulturelle Norge.

Departementet vil videreføre og støtte opp om tiltak mot vold i bildemediene og bidra til utvikling av nye tiltak.

Det er en sentral målsetting å sikre barn og ungdom kunnskap om og likeverdig tilgang på den nye informasjonsteknologien. Samtidig er det viktig å tilrettelegge politikken slik at barn og ungdom sikres nødvendig vern mot uheldig påvirkning. Ny informasjonsteknologi innebærer en radikal demokratisering av mulighetene for enkeltmennesker til å presentere egne meninger og synspunkter uavhengig av etablerte mediakanaler. Dette innebærer imidlertid også større farer for misbruk av de mulighetene som den nye teknologien gir. Det er derfor behov for å sette grenser og drive et holdningsskapende arbeid som bidrar til å hindre misbruk.

Internasjonalt samarbeid, blant annet gjennom Nordisk Ministerråd, Europarådet og FN, vil være viktig for å møte de utfordringer som den økte internasjonaliseringen av samfunnet fører med seg. Gjennom EØS-avtalen vil Norge delta i EUs ungdomsprogrammer Youth for Europe og Europeisk volontørtjeneste for ungdom. Departementet vil også bidra til å følge opp FNs verdenskonferanse for ungdomsministre, som ble gjennomført i Portugal i 1998.

Hovedpunktene i budsjettforslaget

Det foreslås en økning i bevilgningen på programkategorien med ca. 9 pst, og økningen skyldes i all hovedsak økt bevilgning til barnehager.

Regjeringen vil fortsette barnehageutbyggingen. For 1999 budsjetteres det med plasser til 2 500 nye barn. Det legges opp til 1 000 nye plasser for barn over 3 år og 1 500 nye plasser for barn under 3 år i løpet av 1999.

1999 bør benyttes til å lage gode behovsanslag for hva som vil være nødvendig å etablere av plasser i år 2000.

Driftstilskuddet økes fra august 1999 for å bedre rammebetingelsene for barnehageeierne. Barnehageeiere vil på den måten kunne gi et mer fleksibelt barnehage tilbud og dermed gjøre det lettere for foreldre å kombinere barnehage og kontantstøtte. Det bevilges 10 mill. kr til å fortsette forsøksordningen med gratis pedagogisk korttidstilbud til alle femåringer i bydelen Gamle Oslo.

For å finansiere regjeringens arbeid med å styrke ungdomsbosettingen i distriktene, er det opprettet en ny post under kap. 857 Barne- og ungdomstiltak med forslag til en bevilgning på 5 mill. kr.

KAP. 850 BARNEOMBUDET (JF. KAP. 3850)**Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
01	Driftsutgifter	6 421	6 096	6 371
	Sum kap. 0850	6 421	6 096	6 371

STATUS FOR VIRKSOMHETEN

Barneombudet står ansvarlig for egne prioriteringer og resultatmål innenfor lov og instruks. Sentrale oppgaver for Barneombudet er å delta i den offentlige debatten om barnefaglige spørsmål og samtidig være med på å sette den politiske dagsorden innenfor Ombudets ansvarsområde. I 1998 ble det vedtatt endringer i lov om Barneombud som innebærer at Barneombudet skal føre tilsyn med at norsk rett og forvaltningspraksis samsvarer med de forpliktelser Norge har etter FNs konvensjon om barns rettigheter. Dette formaliserer deler av Ombudets tidligere praksis, men innebærer også en utfordring til å utvikle nye metoder for implementering og overvåking.

Barneombudets oppgave er å påvirke politiske prosesser som angår forholdene for barn og unge på alle nivå i samfunnet, å bidra til en helhetlig oppvekstpolitikk gjennom innspill til lovendringer, forskrifter og handlingsplaner på statlig nivå, så vel som å utfordre kommunene til tverretattlig planlegging med langsiktige strategier og med fokus på forebygging.

Barneombudet er ikke en behandlende instans og saksbehandler etter forvaltningsloven. I de fleste personsaker gir barneombudet råd og veiledning. I noen saker bruker Ombudet sin innsynsrett for å få informasjon om svakheter eller feil i saksbehandlingen, eller om barnets rettssikkerhet kan være klart tilsidesatt. Når det er fare for barnets liv og helse, griper Ombudet inn og kanaliserer øyeblikkelig hjelp i samråd med barnet. Henvendelser fra barn har prioritet.

For at Barneombudet skal kunne være en effektiv pådriver for barns og unges interesser, er det gjennomført en omorganisering som også innebærer en kompetanseheving. Kontoret har i 1998 en fagstab som består av rådgivere på høyt faglig nivå i tillegg til Ombud og nestleder. Kompetansen er spredt på ulike fagområder slik at Barneombudet til enhver tid kan følge opp aktuelle saker som settes på dagsorden gjennom henvendelser fra barn og unge selv, fra foreldre, fagmiljøer, politikere og medier.

RESULTATRAPPORT 1997

Kontoret fikk i 1997 ca. 20 500 direkte henvendelser - en økning på over 40 pst fra 1996, fra barn og unge, foreldre, medier og ulike fagmiljøer som ber om råd og veiledning eller ønsker informasjon. Gjennom disse får Ombudet viktig kunnskap om barns og unges hverdag som bl.a danner grunnlag for satsing på bestemte fokusområder/prosjekter. I tillegg var det 96 000 henvendelser fra barn og unge til Klar Melding Inn.

Forventningen fra publikum er nært knyttet til Ombudet som en hjelper i vanskelige livssituasjoner. Vinteren 1997/98 er det gått i dybden på enkelte kompliserte personsaker for å få nødvendig innsikt som grunnlag for Ombudets prinsipielle arbeid, uten at dette medfører en realitetsbehandling av den enkeltes problemer, som faller utenfor Barneombudets kompetanse.

Statistikk over antall henvendelser til Barneombudet

	1994	1995	1996	1997
Post/telefon	8 681	11 597	12 318	18 193
Klar Melding	547	1 000	2 005	2 471
Totalt	9 228	12 597	14 323	20 664

I 1997 har Barneombudet avgitt 22 høringsuttalelser. Det ble holdt ca. 150 foredrag i Norge og i utlandet. Pga. den store internasjonale interessen for et barneombud, har det vært en rekke internasjonale besøk, og kontoret hadde i gjennomsnitt 4 pressehenvendelser per dag i 1997.

Rapporteringen tar ellers utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St prp nr 1 (1996-97).

1. Styrke det nasjonale og internasjonale arbeidet for å bedre barns rettssikkerhet

På nasjonalt nivå har Barneombudets innsats bl.a. vært konsentrert om følgende tiltak:

- Å følge opp barns rettigheter som pasienter;
- Å følge opp arbeidet med opplæringsloven, herunder barns arbeidsmiljø;
- Å følge med i praktiseringen av annet lovverk som gjelder barn og unge;
- Å styrke barns rettssikkerhet i forhold til ulike medier;
- Å klargjøre rettsstillingen til mindreårige asylsøkere;
- Å utvikle sekretariatsfunksjonen i Forum for barnekonvensjonen.

Personsakene har under dette hovedmålet bidratt til å vise at det er nødvendig med fortsatt innsats både i forhold til endring/utbygging av norsk lovverk, implementering av FNs barnekonvensjon samt oppgradering av forvaltningens praksis.

Gjennom de senere årene har den internasjonale interessen for det norske Barneombudet økt sterkt. Dette har sammenheng med de mange land som etter hvert har ratifisert FNs barnekonvensjon og trenger instrumenter og metoder for implementering og overvåking av konvensjonen. I tillegg er det en stadig økende internasjonal oppmerksomhet rundt barns stilling i samfunnet.

Som en konsekvens av dette mottar Barneombudet en rekke henvendelser, både i form av studiebesøk til Ombudets kontor, og i form av invitasjoner til land der barneombudsmodellen vurderes innført. Ikke minst er interessen stor fra de nye demokratiene i Øst Europa og land i Asia. I de fleste tilfeller må dessverre Barneombudet takke nei til de mange forespørsler på grunn av manglende kapasitet.

I de tilfeller Barneombudet har deltatt i internasjonale møter for å presentere den norske modellen, har det vært basert på offisielle invitasjoner og FN-organisasjoner. Den store etterspørselen medførte at Barneombudet tok kontakt med Utenriksdepartementet med tanke på å styrke barnrettighetsperspektivet i norsk utenrikspolitikk.

Blant annet på bakgrunn av de mange internasjonale henvendelsene, tok Barneombudet i 1997 initiativ til å opprette et europeisk nettverk; ENOC, European Network of Ombudsmen for Children. Nettverket ble formelt etablert i Trondheim 8.-9. juni 1997, og Barneombudet i Norge ble valgt til nettverkets første leder. Opprettelsen av ENOC ble gjort i samarbeid med UNICEF Genève som også fungerer som sekretariat for nettverket. Det norske barneombudet vil inneha posisjonen som leder fram til oktober 1998. Som leder av ENOC har det norske barneombudet gitt presentasjoner ved europeiske konferanser og seminarer.

2. Sikre barn og unge som trenger utvidet forståelse og ekstra sikkerhetsnett

For å sikre utsatte barns og unges rettigheter er det viktig både å jobbe prinsipielt og gjennom personsaker. I 1997 er det avgitt flere høringsuttalelser og arrangert høringer som omhandler utsatte grupper.

Det etablerte hjelpeapparatet fanger opp mange barn og unge som er i faresonen for en negativ utvikling, men det er grupper og enkeltpersoner som ikke nås. Kontorets arbeid med å undersøke noen av enkelthenvendelsene i dybden, har vist at det er nødvendig å sette søkelys på om rettssikkerheten for denne gruppen blir tilstrekkelig ivaretatt gjennom den lovanvendelse og skjønnsutøvelse som skjer i forvaltningen. Det norske lovverket brukes lite kreativt på barns vegne. Det overordnede formålet om at tiltak/vedtak skal være til barns beste, faller ofte ut ved bokstavfortolkning av den konkrete bestemmelsen. Dette gjelder særlig barnelovens bestemmelser om barns rett til å uttale seg og bli hørt. Barnekonvensjonens art.12 benyttes sjelden i forvaltningspraksis og rettsavgjørelser.

I helsesakene opplever barn og foreldre ofte at de ikke får adekvat hjelp, noe som vises i resultatene av en spørreundersøkelse gjennomført i 1997. Arbeidet for å bedre rettighetene for barn med kroniske sykdommer og deres foreldre følges opp i 1998.

I barnevernsakene ser Barneombudet en tendens til at foreldrerettighetene får større vekt enn forutsatt i barnevernlovens og barnekonvensjonens bestemmelser om barns beste og

barns rett til å bli hørt og å få sin mening vektlagt. Det er store ulikheter i saksbehandlingen både når det gjelder skjønn, lovanvendelse og saksbehandling i kommuner og hos fylkesmennene.

I barnelovsakene ser man ofte at advokatene bidrar til at konfliktene ikke kan løses utenfor rettsapparatet, delvis aktivt gjennom ensidig partsinteresser og delvis gjennom manglende kompetanse i meklingsarbeid. Det vektlegges lite at partene fortsatt må samarbeide om sine barn og heller ikke i disse sakene blir barns rettigheter hørt etter intensjonene i regelverket.

I skolesakene handler det om barn og unge som har sammensatte problemer, der skolen ikke klarer å skaffe nødvendig og rettmessig hjelp/støtte. Barn og unge blir ofte kasteballer i hjelpeapparatet, og deres rettigheter i forhold til kommunale prioriteringer er ofte uklare.

3. Styrke barns og unges mulighet til medvirkning og påvirkning

Barneombudet har gjennom foredragsvirksomhet og på andre måter utfordret planleggere og ulike faggrupper til nye profesjonelle tilnærminger.

I arbeidet med ny opplæringslov har det vært viktig å sikre barn og unge større grad av medinnflytelse.

Høsten 1997 startet oppbyggingen av et landsdekkende nettverk av ca. 10 personer per fylke for å bistå skolene og kommunene mht. elevrådskurs og kontaktlærerkurs.

Barneombudet har initiert læremidler for elevrådsarbeid og klasserådsarbeid på dette området. Høsten 1997 ble det utgitt en lærerveiledning om dette. Det er også laget manus til et hefte for elevrådsmedlemmer i 1.-4. klasse som planlegges utgitt i 1998.

Barneombudet har støttet etableringen av ungdoms eget nettverk i "Ungdomsringen"

4. Styrke kommunikasjonen med barn og unge

En viktig del av kommunikasjonen med barn og unge har vært knyttet til Klar Melding Inn. Barneombudet responderer på henvendelsene på 4 måter:

- Personlig kontakt per telefon ved spesielle kriser;
- Svar via NRK tekst-tv;
- Samarbeid med NRK, Barne- og ungdomsavdelingen;
- Materialet inngår som en database i Barneombudets prinsipielle arbeid.

Norsk Gallups undersøkelse av antall brukere av våre tekst-tv sider viser at i uke 22 i 1997 var det 116 000 lesere, mens det i uke 50 var økt til 140 000 lesere.

Etter utviklingen som har vært i 1997, kan ikke Barneombudet i tilstrekkelig grad overholde "kontrakten" med barn og unge når det gjelder Klar Melding Inn. Arbeidet med denne problemstillingen må videreføres.

Som talsperson for barn og unge, er det viktig at Barneombudet kan ta i bruk nye dialog-instrumenter med barn og unge. Barneombudet startet i 1997 utviklingen av Internett Parlamentet for elevrådene i barne- og ungdomsskolen. Her kan barn og unge uttrykke sine meninger om saker som bl.a. behandles i Storting og Regjering. Internett Parlamenet skal også fungere som et møtested hvor elevråd deler erfaringer med hverandre og gir råd til Barneombudet.

Høsten 1997 startet også arbeidet med utviklingen av ulike "hjelp til selvhjelpsbøker" - av, for og med barn og unge.

5. Innsamling og videreformidling av kunnskap om barn og unge

Barneombudet har bidratt til tverrvitenskapelig forskning med fokus på barneperspektivet ved å delta i Norges Forskningsråds programstyre «Barn, Ungdom, Familie». Ombudet har i denne forbindelse tatt initiativ til å innhente ny kunnskap om barn og unges omsorg og opplæring og tatt initiativ til at forskning om barn og unge skal formidles til barn og unge via Internet.

I juni 1997 var Barneombudet medarrangør i verdenskonferansen Urban Childhood. Ombudet har videre vært bidragsyter i mange konferanser og debatter om barns oppvekst, både regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

I den kommersielle mediestøy kan det være vanskelig å finne frem til kunnskap som er relevant for barns og unges fremtid. Barneombudet arbeider for at barn skal beskyttes for negative påvirkninger fra mediene, samtidig med at deres meninger skal komme mer frem i mediene. I 1997 ble det avholdt flere møter med nettleverandører i Norden, Nordisk Ministerråd, nordiske politikere og frivillige organisasjoner om strategier og tiltak for å skjerme barn fra negativ informasjon på nettet. Barneombudet hadde flere saker i 1997 som

tok opp medietrykket som barn og unge utsettes for, og har i flere avisartikler, foredrag og møter nasjonalt og internasjonalt tatt opp problemfeltet.

Barneombudet er involvert i arrangementet av en internasjonal workshop i 1999 om barn og medier, relatert til art. 17 i FNs barnekonvensjon. Intensjonen er å analysere og syntetisere eksisterende data, og prøve og komme fram til en internasjonal handlingsplan om barn og medier. Arbeidet med planleggingen startet i oktober 1997.

6. Sette søkelys på barn og unge med flerkulturell bakgrunn

Marginalisering, fremmedfrykt og rasistiske holdninger er en utfordring også i Norge. Barneombudet har derfor ønsket å bidra til at barn og unge som tilhører ulike etniske, språklige og religiøse minoriteter, gis gode muligheter til å utvikle seg som fullverdige og konstruktive medlemmer av vårt samfunn.

I løpet av 1997 tok Barneombudet initiativ til et prosjekt rettet inn mot det flerkulturelle ungdomsmiljøet i Oslo sentrum. Prosjektet er et samarbeid mellom Barneombudet, Oslo Kommune ved Uteseksjonen, Oslo Idrettskrets og med økonomisk støtte fra Barne- og familiedepartementet. Utgangspunktet for prosjektet er den kontakten Barneombudet har hatt med de såkalte «barneranerne» i Oslo sentrum. I møter med denne gruppen kommer det klart frem en manglende tro på at det etablerte hjelpeapparatet har noen løsninger å tilby. Prosjektet tar sikte på å nå en gruppe med eldre ungdom som i dag er i virksomhet i Oslo sentrum. Denne "kjernen" står i fare for å utgjøre negative rollemodeller i forhold til nyrekruttering til et allerede tungt belastet miljø.

Barneombudet har gitt uttalelse til den samiske barne- og ungdomsplanen og fulgt opp med å kommunisere med både Sametinget, samiske ungdomsorganisasjoner og i flerkulturelle miljøer i nord for å bidra til at barn og unge med samisk bakgrunn får reell mulighet til å medvirke i sitt miljø.

7. Styrke de pedagogiske og politiske prosesser som medvirker til at vilkårene for det enkelte barns læring og utvikling forbedres

I en rekke uttalelser i 1997 har Barneombudet pekt på behovet for en mer helhetlig oppvekstpolitikk i kommunene og strategiske planer som forplikter de ulike profesjoner på tvers av etatsgrensene. Det er tatt flere initiativ til å følge opp Reform 97, slik at denne blir en barnereform, kulturereform og familiereform i tillegg til å være en skolereform.

Særlig fokus har vært rettet på elevenes arbeidsmiljø og utemiljø. Høsten 1997 ble alle kommuner tilskrevet for å få kartlagt arbeidet med innemiljø i forbindelse med forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler. Det har også vært gjennomført rundebordskonferanser med fagpersoner som følger opp kartleggingen. Barneombudet arbeider for at elevene skal få egne arbeidsmiljørettigheter i skolen gjennom ny opplæringslov.

Elevenes rett til trygg skolevei, trygging av skoleskyssen ved bilbelter og egen sitteplass har vært tatt opp som en viktig del av skolehverdagen, og det er tatt initiativ overfor departementene. Ombudet har tatt initiativ til at alle elever skal ha tilstrekkelig forsikring i sitt skolemiljø uavhengig av hvilken kommune de bor i. Videre har Ombudet poengtert betydningen av at barna skal få gå på nærmeste skole, noe som også gjenspeiles i den nye opplæringsloven. Barneombudet har også tatt til orde for at grendeskoler i nærmiljøet er særlig viktig for de yngste skolebarna og for oppvekstmiljøet generelt.

Skolefritidsordningene er en del av skoledagen for mange elever. Barneombudet har på grunnlag av klager og innhentet informasjon, i brev til regjeringen tatt opp behovet for arealstandarder og bemanningsnormer som sikrer barna et kvalitetstilbud. Dette er fulgt opp gjennom høringsuttalelsen om skolefritidsordningen.

Barneombudet har sett behovet for å fokusere på skoleleders rolle og på lærernes yrkesetikk ved å bidra med foredrag på konferanser og skrive artikler om temaet.

Barneombudet har vært med på å initiere utviklingsarbeid i skolen bl.a. ved å følge opp prosjektet "Den nye skoleveien" som finner nye veier for opplæring i nærmiljøet ved bruk av teknologi. På grunnlag av tilgjengelig kunnskap har Ombudet rettet et søkelys mot utvikling av skolen ut fra barns og unges behov i fremtidssamfunnet.

MÅL OG STRATEGIER

Som statistikken viser, har henvendelsen til Barneombudet økt dramatisk de siste årene. Flere av de innmeldte sakene er kompliserte personsaker som krever høy fagkunnskap for rådgivning og vurdering. Det må stilles spørsmål om økningen av personsaker til Ombudet reflekterer en utilstrekkelighet kvalitativt og/eller kvantitativt på ressursiden i forvaltningen. Videre om problemene har økt tallmessig og/eller i omfang, eller om et

generelt høyere kunnskapsnivå om egne rettigheter har ført til at flere ønsker å ta opp saken sin.

Arbeidet har vist at det er høyst ulike forventninger som kommer til uttrykk i de mange henvendelsene:

- At Ombudet skal være enkeltmenneskets siste beskyttelse mot overgrep/vilkårighet fra samfunnets side;
- At Ombudet gir mulighet til å bli hørt og forstått i sin egen sak;
- At henvendelsen skal gi konkrete resultater til fordel for den som henvender seg;
- At Ombudet er en reell siste instans i offentlig saksbehandling og har myndighet.

En kritisk gjennomgang av personsakene øker muligheten til å drive konstruktivt og endringsfremmende arbeid. Den generelle fremgangsmåten i arbeidet med enkeltsaker er å strukturere fremstillingen til henvender for å klargjøre problemstillingene.

Selv om forvaltningsorganene som skal ivareta barnepolitikken og barns rettigheter er blitt utbygd i de senere år, vil Ombudet peke på at dette behovet likevel er omfattende, i tillegg til utfordringer som pådriver for barns interesser. Med bakgrunn fra vår erfaring med enkeltsaker på ulike livsområder, erfarer vi nødvendigheten av at Barneombudet kan være en reell instans som kan gi råd til involverte parter; i tillegg til å trekke ut mulige prinsipielle konsekvenser for lovgivning og politisk handling.

Barneombudets hovedprioriteringer for 1999 tar utgangspunkt i en forståelse der den offentlige innsatsen overfor barn og unge deles inn i tre nivåer:

1. Generelle tiltak (gjelder alle barn og unge);
2. Risikogruppe-tiltak (utsatte grupper av barn og unge);
3. Individuelle, kurative tiltak.

Flere av delmålene og tiltakene vil bidra til resultatoppnåelse på andre nivåer. Under alle hovedmålene vil tiltak som kan styrke barns rettssikkerhet i vid forstand, være prioriterte oppgaver.

Barneombudet er også i en fortløpende prosess med å utvikle og effektivisere organisasjonen, slik at den er rustet til å møte utfordringene. Dette stiller store krav til fleksibilitet og endringskompetanse.

1. Bidra til at alle barns og unges interesser ivaretas i henhold til prinsippene i FNs konvensjon om barns rettigheter.

Barneombudet vil følge med i at lovgivning, rettsanvendelse og forvaltning av regelverk for barn og deres familier skjer i samsvar med norsk rett og de forpliktelser Norge har etter FNs konvensjon om barns rettigheter. Dette er en oppfølging av tidligere praksis, men med særskilt fokus på Barnekonvensjonen etter tillegget i lov om barneombud.

Barneombudet vil fortsette arbeidet for at skolene inkluderes i en helhetlig oppvekstpolitikk i kommunene, og vil sette spesiell fokus på ungdomsskolen.

Barn og unge må slippe til i aktiv medvirkning og kan da også være viktige aktører når det gjelder å øke voksnes forståelse og respekt for barn. Dermed vil også de voksnes holdninger og faglige tilnærmingsmåter kunne endres. FNs barnekonvensjon understreker sterkt betydningen av barns og unges egen deltakelse, og konvensjonen ligger som en basis for Barneombudets arbeid på dette feltet.

I 1999 vil Barneombudet spesielt arbeide med å mobilisere barn og unge i kommunale medvirkningsprosesser. Sentralt i dette arbeidet er en revitalisering av elevrådene i grunnskolene, der elevene ønsker mer ansvar og deltagelse i utvikling av barne- og ungdomsmiljøer. Denne mobiliseringen vil bli støttet ved aktiv bruk av Internett for debatt, idé- og erfaringsformidling.

Moderne medier har stor gjennomslagskraft når det gjelder å påvirke holdninger og atferd hos barn og unge. Barneombudet vil fortsette arbeidet for å skape bevissthet om medienes betydning og for at barn skal beskyttes mot negative påvirkninger fra mediene, samtidig som deres meninger skal komme mer frem i mediene. I 1999 vil Barneombudet stå faglig ansvarlig for en internasjonal workshop om Barn og medier på bakgrunn av en henvendelse fra FNs høykommissær for menneskerettigheter.

2. Bidra til å styrke tilbudet til utsatte barn og unge

Ombudet finner det nødvendig å fokusere på årsaker til at grupper av barn, ungdom og deres familier i økende grad marginaliseres, og Ombudet vil bidra til å øke kunnskapen i samfunnet når det gjelder disse gruppene. Dette har et viktig forebyggende aspekt. Det vil bli tatt initiativ for å øke og dele kunnskap, som kan lede til forslag om strategier for å snu utviklingen. I denne sammenheng vil erfaringene fra de mange henvendelsene til kontoret være et viktig grunnlag. Raske endringer i samfunnet gjør at tilbudet om diagnostisering og

hjelp verken er tilstrekkelig eller adekvat for store grupper. Mange marginaliseres derfor i en så stor grad at tilstrekkelig hjelp blir vanskelig å sette inn. I denne gruppen av varierende størrelse for de ulike livsområder, finnes "lovtomme rom", uklare tolkninger og løsninger som ikke ivaretar barns beste.

Barn og unge med flerkulturell innvandrerbakgrunn vokser opp i spenningsfeltet mellom en norsk ungdomskultur og foreldrenes tradisjonelle kultur. For noen utvikler dette en lojalitetskonflikt som særlig viser seg i noen få storbyer. Barneombudet ønsker å medvirke til at denne gruppen ungdom får utvikle seg på egne premisser og får delta aktivt i å forme det samfunnet de er en del av.

Barneombudet vil også prioritere arbeidet i forhold til asylsøkerbarn. Sentrale områder vil være barns rett til å bli hørt og hjelpeapparatets utilstrekkelighet.

Den nye generasjonen av urbefolkning står overfor mye av den samme problematikken. I tillegg er de eneste bindeledd mellom fortid og fremtid for den samiske kulturen. Deres situasjon krever særlig oppmerksomhet og støtte fra det norske majoritetssamfunnet.

3. Bidra til å styrke tilbudet til barn som trenger særskilt hjelp.

Et viktig satsningsområde for Barneombudet vil fortsatt være ovenfor barn som samfunn og/eller foreldre svikter. Det er nødvendig med økt rettssikkerhet for denne gruppen. Ombudet vil følge opp den pågående evalueringen av barneverntjenesten og det videre arbeid med de ulike helselovene.

Barn som blir utsatt for grov omsorgssvikt, mishandling eller seksuelle overgrep, krever forebyggende innsats. Ombudet har der en viktig rolle på grunn av sitt kontaktnett, både med barn og unge, med ulike fagmiljøer og med store deler av offentlig forvaltning. Å bidra til koordinering er en prioritert oppgave.

Det etablerte hjelpeapparatet fanger opp en stor gruppe barn og unge som er i faresonen for en negativ utvikling. Vi ser imidlertid at det hele tiden er grupper som hjelpeapparatet ikke når. Det vil derfor være en oppgave for Barneombudet å bidra til en kreativ nytenking, slik at tilbud kan utvikles og igangsettes, for å nå flest mulig barn og unge med gode tiltak.

I denne gruppen finnes barn med svært ulike problemer innen skole, helse, familie og barnevern. Ofte er problemene sammensatte og krever sektorovergripende arbeid for den enkelte familie. Disse barna har liten mulighet til å påvirke sin egen livssituasjon, og Barneombudet erfarer at reglene om medbestemmelse krenkes stadig, på tross av at nettopp barnas erfaringer og meninger gir verdifulle bidrag.

4. Effektivisering av Barneombudets organisasjon som talerør for barn og unge

Fortsatt er hovedutfordringen å møte den stadig økende oppgavemengden med de ressurser kontoret rår over. Omorganiseringen har medført en økning i arbeidets kvalitet. Kontoret vil innen 1999 ha fullført omorganiseringen, men må opprettholde endringskompetansen. Dette er en forutsetning for effektiv drift av Barneombudets kontor.

Den store økningen i antall henvendelser, spesielt Klar Melding Inn som hadde 96 000 henvendelser i 1997, forsterker behovet for å videreutvikle dialoginstrumentene med barn og unge, herunder spesielt Internett.

Det er et stort behov for å samle og videreformidle kunnskap om barn og unge. Barneombudet vil i 1999 videreføre arbeidet med å utgi en årlig rapport om tilstanden for barn og unge i det norske samfunn. En viktig del av informasjonen til denne skal komme fra barn og unge selv via Klar Melding Inn og Internett Parlamentet.

Barneombudet vil delta i videreutviklingen av det internasjonale samarbeidet for å fremme barns og unges interesser, herunder bistå i etablering av barneombudsordninger i andre land. Dette skjer ut fra erkjennelsen om at store utfordringer i arbeidet med barns rettigheter bare kan løses gjennom forpliktende regionalt og internasjonalt samarbeid. Som eksempel kan nevnes barnepornografi på Internett, vold i bildemediene, situasjonen for flyktninger og asylsøkere, og problematikken rundt barnearbeid.

Det internasjonale engasjementet må effektiviseres for å møte det økende behovet for informasjon om barneombudsmodellen. Det er inngått et samarbeid med Utenriksdepartementet om utvikling av informasjonsmateriell og et internasjonalt kurstilbud om barneombud i samarbeid med nasjonale og internasjonale fagmiljøer.

Oversikt over resultatmål og resultatindikatorer for 1999

Resultatmål	Resultatindikator
1. Bidra til at alle barns og unges interesser ivaretas i henhold til prinsippene i FNs barnekonvensjon	– Styrking av barns rettssikkerhet, både offentlig og privat rett – Sette fokus på skolens rolle i en helhetlig oppvekstpolitikk – Bidra til at arbeidet for barn og unge i kommunene blir mer langsiktig, strategisk og tverretattlig forpliktende – Øke forståelsen for barn og unges egenverdi og bidra til at deres kompetanse og ressurser tas i bruk i ulike sammenhenger. – Bidra til respekt for alle barn og unge i det flerkulturelle samfunn – Bidra til kunnskap om moderne mediers påvirkning i forhold til barn og unge – Sette fokus på det utvidede helsebegrepet når det gjelder barn og unge
2. Bidra til styrking av tilbudet til utsatte barn og unge	– Bidra til å bedre kunnskapen i samfunnet om hvorfor barn og unge marginaliseres – Følge opp lovgivningen og påpeke lovtomme rom og/eller uhensiktsmessige regler – Bidra til ansvars plassering og helhetstenkning – Bidra til offentlig debatt om denne gruppen – Følge utviklingen for ungdom med innvandrerbakgrunn, særlig i de større byene
3. Bidra til styrking av tilbudet til barn som trenger særskilt hjelp	– Fremme interessene til de grupper som har særskilte behov – Fokuserer på situasjonen for barn under offentlig omsorg – Fokuserer på forholdene for barn i institusjoner – Bidra til å styrke barns stilling i alvorlige familiekonflikter – Utfordre fagmiljøene til å arbeide med barn og unge som faller utenfor alle kategorier av hjelpetiltak – Bidra til avklaring/styrking av hjelpeapparatet for asylsøkerbarn som trenger særskilt hjelp
4. Effektivisering av Barneombudets organisasjon som talerør for barn og unge	– En effektiv forvaltning av Barneombudets kontor – Videreutvikle dialoginstrumentene med barn og unge – Innsamling og videreformidling av kunnskap om barn og unge

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999**Post 01 Driftsutgifter**

Den foreslåtte bevilgning skal dekke lønn til fast organiserte stillinger og engasjementer ved Barneombudets kontor i tillegg til driftsmidler.

KAP. 3850 BARNEOMBUDET (JF. KAP. 850)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
01	Ymse inntekter	618		
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak			
	Sum kap. 3850	618		

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999**Post 01 Ymse inntekter**

Inntektene refererer seg til prosjekter som initieres av Barneombudet, og som utløser tilskudd fra ulike departementer og andre samarbeidspartnere.

KAP. 851 STATENS ADOPSJONSKONTOR**Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
01	Driftsutgifter	3 124		
	Sum kap. 0851	3 124		

STATUS FOR VIRKSOMHETEN

Statens adopsjonskontor ble fra 1. januar 1998 innlemmet i Statens ungdoms- og adopsjonskontor, jf. kap. 858.

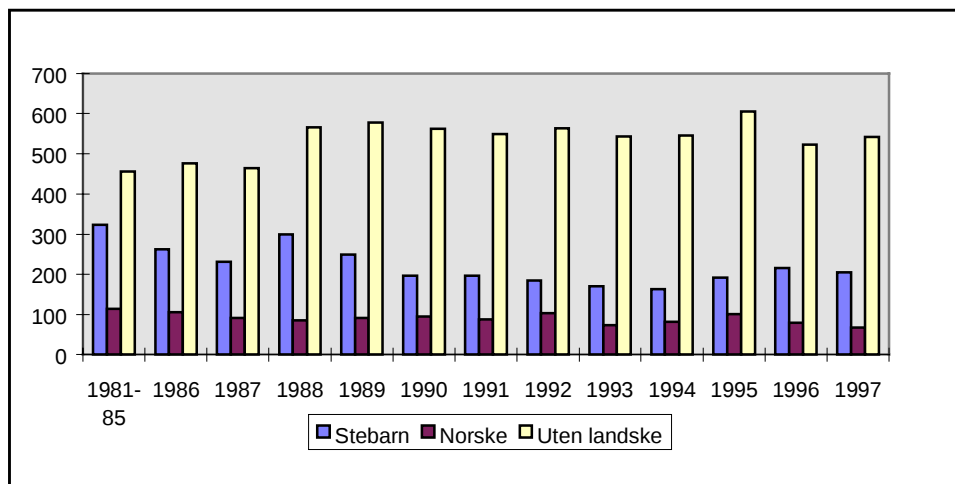
RESULTATRAPPORT 1997

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatomål som ble presentert i St. prp. nr. 1 (1996-97).

1. Adopsjonsvirksomheten skal foregå på en forsvarlig og effektiv måte i samsvar med lov om adopsjon.

Det har de senere årene ikke vært store variasjoner i antall søknader om adopsjon og gjennomførte adopsjoner fra utlandet. I 1997 ble det totalt adoptert 814 barn i Norge. Dette er omtrent samme antall som i 1996. To av tre adopterte barn er utenlandske, og de fleste av dem kommer fra Asia. Andelen barn fra Europa er økende. I 1997 var det en mindre nedgang i antall søknader om forhåndssamtykke til adopsjon av utenlandsk barn. Av i alt 272 norske adopterte barn i 1997, ble 205 adoptert av steforeldre.

Figur 1 Antall adopterte barn fra 1981 til 1997

De tre godkjente adopsjonsforeningene har etter egne rapporteringer til Statens ungdoms- og adopsjonskontor formidlet 587 adopsjoner i 1997. Disse fordeler seg som følger: Adopsjonsforum 290 barn, Verdens Barn 248 barn og Inor Adopt 49 barn.

I 1997 mottok Statens adopsjonskontor ca. 700 søknader om adopsjon av utenlandske barn. Kontoret behandlet 784 søknader om forhåndssamtykke til adopsjon og 69 søknader om forlengelse av gyldighetstid for forhåndssamtykke. Antallet norske adopsjonssaker som ble behandlet i kontoret, var 211. Av disse gjaldt 15 saker klager over fylkesmannens vedtak om bevilling til adopsjon av norske barn.

Samarbeidet om adopsjon på globalt, europeisk og nasjonalt plan er av grunnleggende betydning når det gjelder å sikre at adopsjonsvirksomheten foregår på en forsvarlig måte. Den 25. september 1997 ble Haagkonvensjonen om vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner ratifisert av Norge med virkning fra 1. januar 1998. Kontoret

deltok aktivt i det forberedende arbeidet fram til norsk ratifisering. Statens adopsjonskontor deltok også i årlige møter i internasjonale samarbeidsfora.

Den største aktiviteten i Statens adopsjonskontor gjaldt også i 1997 oppgaver knyttet til sikring av resultatmål 1 – at adopsjonsvirksomheten skal foregå på en forsvarlig og effektiv måte i samsvar med lov om adopsjon. Oppgavene fordelte seg som følger:

- Behandling av søknader om forhåndssamtykke til adopsjon.
- Behandling av søknader vedrørende endringer og forlengelse av gyldighetstid for forhåndssamtykke.
- Behandling av saker vedrørende registrering av adopsjoner gjennomført i utlandet og norsk adopsjonsbevilling i saker der utenlandske myndigheter har frigitt barn for adopsjon i Norge.
- Behandling av norske adopsjonssaker.
- Samarbeid med landets kommuner om utredning av adopsjonssøkeres forhold.
- Samarbeid med fylkesmannsembetene om saker vedrørende adopsjon av norske barn.
- Samarbeid med de tre adopsjonsforeningene om generelle spørsmål og enkeltsaker vedrørende adopsjonsforhold.
- Tilsyn med adopsjonsforeningenes virksomhet både i Norge og i utlandet.
- Innstillinger til Barne- og familiedepartementet vedrørende søknader fra adopsjonsforeningene om formidlingstillatelser og regodkjenning av formidlingstillatelser. De fleste formidlingstillatelser gjelder for 2 år. I 1997 måtte størsteparten av gitte formidlingstillatelser revurderes.
- Behandling av søknader om godkjenning av adopsjonsforeningenes landskontakter i de ulike land.
- Statens adopsjonskontor foretok i 1997 en informasjons- og tilsynsreise til Murmansk, Russland, i tilknytning til seminar om russiske adopsjonsforhold.
- Statens adopsjonskontor arbeidet i 1997 for å redusere den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden for søknader om forhåndssamtykke til adopsjon. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid var 5 måneder.

2. Økt kunnskap om adopsjon ved rådgivning og veiledning i enkeltsaker og ved generell informasjon

En viktig oppgave for Statens adopsjonskontor var å øke kunnskapen om adopsjon hos de kommunale saksbehandlere og samarbeidspartnere i fylkesmannsembetene. Ved rådgivning og veiledning i enkeltsaker og drøfting av spørsmål om adopsjon søkes de konkrete sakene opplyst og behandlet på god og forsvarlig måte. Ved drøfting av enkeltsaker arbeides det for å øke forståelsen av adopsjonsforhold og saksbehandlers oppgaver og ansvar i disse sakene.

Statens adopsjonskontor avholdt i 1997 to kurs for kommunale saksbehandlere i samarbeid med henholdsvis Diakonhjemmets høyskolesenter og Fylkesmannen i Sogn og Fjordane.

Ved informasjonsreise og besøk av samarbeidspartnere fra andre land fikk Statens adopsjonskontor også i 1997 økt sin kunnskap om adopsjonsforhold. Tilsyn og samarbeid med adopsjonsforeningene ga viktig og nyttig informasjon om adopsjon både av konkret og generell art.

3. Effektivt tilsyn og kontroll med de godkjente foreningene

Statens adopsjonskontors behandling av søknader om formidlingstillatelser, regodkjenninger og godkjenninger av landskontakter gir viktig informasjon om foreningenes arbeid. Samarbeid om konkrete adopsjonssaker gir også god innsikt i foreningenes virksomhet. Gjennom løpende kontakt og regelmessige møter med adopsjonsforeningene får myndighetene innblikk i foreningenes drift og arbeid i innland og utland.

Kontoret mottar årlig foreningenes regnskaper, og spørsmål om økonomiske forhold er også en del av vurderingsgrunnlaget ved søknader om formidlingsrett og regodkjenninger av formidlingstillatelser.

4. Bidra til etablering av adopsjonsavtaler med andre land i samsvar med Haagkonvensjonen av 29. mai 1993 om vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner

Det er ikke inngått nye bilaterale avtaler om adopsjon i 1997.

KAP. 852 ADOPSJONSSTØTTE**Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
70	Tilskudd til foreldre som adopterer barn fra utlandet, <i>kan overføres</i>	7 110	13 000	13 000
	Sum kap. 0852	7 110	13 000	13 000

RESULTATRAPPORT 1997

Statens adopsjonskontor gjorde i 1997 vedtak om utbetaling av tilskudd til 468 barn i 454 stønadssaker. Ikke alle tilskuddene ble utbetalt i 1997, fordi det tar noe tid fra tilsagnet gis til tilskuddet blir utbetalt gjennom det lokale trygdekontoret.

De tre godkjente adopsjonsforeningene har etter egne rapporteringer til Statens ungdoms- og adopsjonskontor formidlet 587 adopsjoner i 1997.

TILSTANDSVURDERING

Kostnadene knyttet til adopsjon fra utlandet varierer fra kr 70 000 - kr 120 000. Beløpet dekker utgifter til foreningene som formidler adopsjonene, samt reisekostnader og eventuelt opphold i barnets fødeland. Antallet utenlandsadopsjoner har ligget stabilt på omlag 550 adopsjoner per år på 90-tallet.

MÅL OG STRATEGIER

Ordningen med kontanttilskudd til foreldre som adopterer barn fra utlandet ble etablert i 1992. Tilskuddet er ment å bidra til å motvirke en skjev sosial fordeling av adopsjon knyttet til foreldrenes økonomi på grunn av de høye kostnadene ved adopsjon fra utlandet.

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999**Post 70 Tilskudd til foreldre som adopterer barn fra utlandet, kan overføres.**

Posten foreslås videreført på samme nivå som i 1998. Tilskuddet utgjør kr 22 000 for hvert barn. Fordi søknader som gis tilsagn sent på året først vil komme til utbetaling påfølgende år, er posten overførbar.

Oppfølging av nytt økonomireglement for staten*Beskrivelse av ordningen*

Stortinget fatter vedtak om bevilgningens størrelse under kap. 852 post 70. Foreldre som adopterer barn fra utlandet tildeles et engangstilskudd. Tilskuddsordningen forvaltes av Statens ungdoms- og adopsjonskontor etter retningslinjer fastsatt i rundskriv nr. Q-773 Foreldre som adopterer barn fra utlandet. Statens ungdoms- og adopsjonskontor behandler søknadene og sender anmodning om utbetaling av tilskudd til det lokale trygdekontoret.

Formål og målgruppe

Formålet med tilskuddet er å motvirke en skjev sosial fordeling av adopsjon knyttet til foreldrenes økonomi på grunn av de høye kostnadene ved adopsjon fra utlandet. Adoptivforeldrene må på forhånd ha innhentet norske myndigheters samtykke til adopsjon fra utlandet. Som vilkår for ytelsen stilles det videre krav om at adoptivforeldrene faktisk var bosatt i Norge da de fikk barnet i sin omsorg og da adopsjonen ble gjennomført eller registrert her i landet.

Rapportering og økonomisk kontroll

Statens ungdoms- og adopsjonskontor vurderer på grunnlag av søknad fra foreldrene om vilkårene er oppfylt. Tilskuddet utbetales når Statens ungdoms- og adopsjonskontor har fått inn den nødvendige dokumentasjonen på at adopsjonen er gjennomført og barnet er ankommet til Norge. Statens ungdoms- og adopsjonskontor rapporterer til departementet om søknadstilfang og tilsagn. Rikstrygdeverket rapporterer kvartalsvis til departementet om antall barn det er utbetalt tilskudd for og utbetalte beløp.

KAP. 854 TILTAK I BARNE- OG UNGDOMSVERNET**Forlag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
01	Driftsutgifter	52 186	51 385	53 554
63	Særskilte tiltak, <i>kan overføres</i>	12 284	18 500	18 500
64	Tilskudd for enslige mindreårige flykninger og asylsøkere, <i>overslagsbevilgning</i>	35 304	30 550	65 050
70	Tilskudd til Rostad ungdomsheim og Rostad ettervernsheim	10 090	11 590	10 090
71	Forskning, utvikling og opplysningsarbeid m.v.	26 635	27 610	25 660
	Sum kap. 0854	136 499	139 635	172 854

- Post 01 dekker driftsutgifter til fylkesnemndene for sosiale saker.

RESULTATRAPPORT 1997

Hovedmålet for departementets innsats i 1997 har vært fortsatt å bidra til og sikre barn og unge gode oppvekst- og levekår gjennom målrettede tiltak med god kvalitet og høy rettssikkerhet. Dette gjelder både for barn og unge som vokser opp sammen med sin egen familie og for barn og unge som på grunn av omsorgssvikt, mishandling, overgrep eller atferdsproblemer er plassert utenfor hjemmet. Bevilgningsrammen for statlig tilskudd til tiltak i barne- og ungdomsvernet i kommuner og fylkeskommuner ble i 1997 redusert i forhold til foregående år. Dette innebar et økt ansvar for kommunene og fylkeskommunene med hensyn til å legge til rette for og prioritere tiltak for utsatte barn og unge.

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St prp nr 1 (1996-97).

1. Høy rettssikkerhet for barn og foreldre i alle faser i barnevernsaker**1.1 Rett hjelp til rett tid og til barnets beste**

Arbeidet med å foreta en del lovendringer i barnevernloven fortsatte i 1997. Særlig to endringer ble prioritert; innføring av politiattest for ansatte i barneverntjenesten og heving av aldersgrensen fra 20 til 23 år for å motta hjelp fra barneverntjenesten.

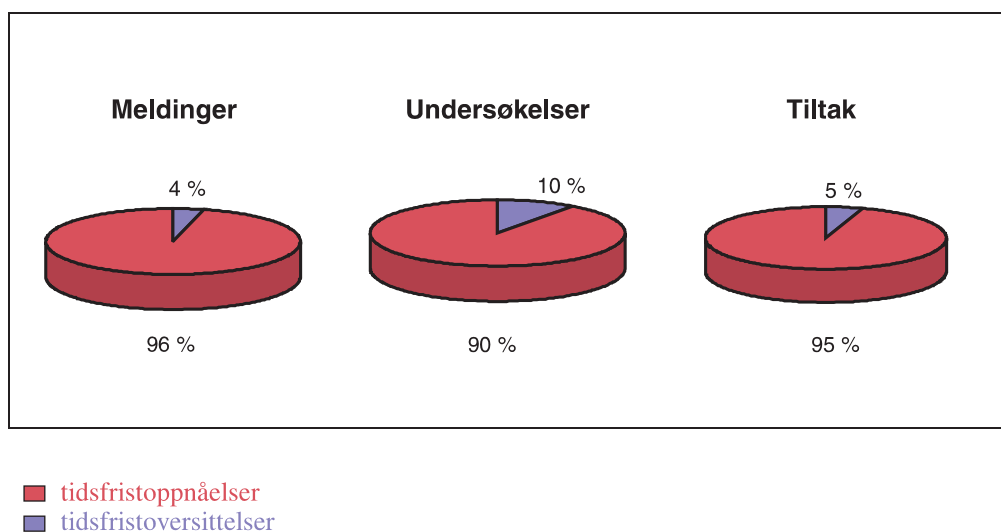
Det kom i 1997 fortsatt et stort antall meldinger til barneverntjenesten i kommunene. I alt kom det inn 21 223 nye meldinger. Dette er en økning på omlag 620 i forhold til 1996. Andelen henlagte meldinger etter gjennomgang gikk i 1997 noe ned til ca. 14 pst fra ca. 16 pst i 1996. Hele 96 pst av alle meldinger ble i 1997 gjennomgått i løpet av en uke, som tidsfristen tilsier.

Antallet nye undersøkelsessaker viste en svak økning fra gjennomsnittlig 4 330 per kvartal i 1996 til 4 520 i 1997. Samtidig var det en liten nedgang i andelen saker henlagt etter undersøkelse fra 47 pst i 1996 til 45 pst i 1997. Når en sak blir henlagt, skyldes dette i hovedsak at saken ikke krever tiltak fra barnevernet, men dekkes av tiltak fra andre tjenester eller at foreldre og barn får råd og veiledning.

Tidsfristen i undersøkelsessaker er tre måneder, i særlige tilfeller seks måneder. Oppfølgingen av tidsfristene ble innskjerpet i 1997, og i løpet av året gikk andelen tidsfristoversittelser betydelig ned til 8 pst i 4. kvartal 1997. Det var store forskjeller mellom kommunene med hensyn til overskridelse av tidsfristene. Enkelte kommuner hadde i perioder overskridelser som ikke kan godtas. Det var likeledes variasjon fra fylke til fylke og over tid. I de tilfellene der kommunene brøt tidsfristbestemmelsene ga fylkesmennene råd og veiledning slik loven tilsier.

I likhet med 1996 ble det i 1997 iverksatt vedtak om tiltak innen fristen på 6 uker i rundt 95 pst av sakene.

Figur 1. Gjennomsnittlig tidsfristoppnåelse og tidsfristoversittelser i 1997

1.2 Et velfungerende fylkesnemndssystem

Departementet arbeidet videre med å forbedre fylkesnemndenes rapporteringssystem, og med å redusere saksbehandlingstiden i nemndene.

2. Sikre barneverntjenesten høy kompetanse

Departementet videreførte i 1997 innsatsen for å bedre kompetansen og kunnskapen på alle nivåer i barneverntjenesten.

Tiltakene i den helhetlige planen for kompetansestyrking i barnevernet, som ble utarbeidet i 1995, ble videreført i 1997. Planen omfattet etter- og videreutdanningstiltak, veilednings- og konsultasjonstilbud, forsknings-, forsøks- og utredningsarbeid og andre kompetansestyrkingstiltak.

Antallet stillinger i den kommunale og fylkeskommunale barneverntjenesten viste en liten økning fra 1996 til 1997. Ved utgangen av 1996 var det 2 350 stillinger i kommunene, mens det på samme tid i 1997 var 2 430. I fylkeskommunene økte antallet stillinger fra 2 366 ved utgangen av 1996 til 2 449 ved utgangen av 1997. Økningen i antallet stillinger i den fylkeskommunale barneverntjenesten skyldtes i første rekke flere stillinger i institusjonene.

2.1. Tilrettelagt utdanningstilbud for personell som arbeider med tvangstiltak, atferdsproblemer, rusproblematikk og etniske minoriteter

Tilbud om etter- og videreutdanning, samt lederopplæring for ansatte i den kommunale og fylkeskommunale barneverntjenesten, ble videreført i samarbeid med høyskoler, fylkesmenn og utviklingssentrene i barnevernet. I alt 1 985 ansatte i kommuner og fylkeskommuner gjennomførte etterutdanning i 1997, 496 tok videreutdanning og 134 gjennomgikk lederopplæring.

Departementet la i 1997 særlig vekt på å utvikle og gjennomføre opplæringstiltak for personell som arbeider med barn og unge med atferdsvansker. I denne forbindelse ble det tilrettelagt etter- og videreutdanningstilbud og tilbud om opplæring av kursledere og ledere i fylkeskommunale institusjoner. Barne- og familiedepartementet videreførte etterutdanningstilbudene for ansatte i den kommunale barneverntjenesten i de større byene i forhold til arbeid med barn og familier med innvandrerbakgrunn.

2.2 Styrke veiledning og opplæring for ansatte i barneverntjenesten

For å styrke veiledningstilbudene videreførte departementet i 1997 støtten til veiledningsprosjekter i fem fylker. Dette var i Telemark, Hordaland (Bergen), Møre og Romsdal, Nordland og Finnmark fylke. NOVA er, på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet, i gang med å utarbeide et særskilt temahefte om veiledningsmodeller i barneverntjenesten.

2.3 Skolering av fylkesmennene i tilsynsmetodikk

Forsøket med opplæring i tilsynsmetodikk/internkontroll i tilknytning til fylkesmennenes ansvar for tilsyn med barneverninstitusjonene og med barneverntjenesten i kommunene ble videreført i 1997. I løpet av året ble det gjennomført tilsynsrunder i institusjonene basert på den nye metodikken. Prosjektet ble avsluttet 1. april 1998, og departementet vil vurdere den videre oppfølgingen på området.

2.4. Styrket kompetanse hos sakkyndige i barnevernsaker

Departementet fortsatte oppfølgingen av tiltak for å styrke sakkyndiges kompetanse og rolle i saker etter lov om barneverntjenester og lov om barn og foreldre, foreslått i NOU 1995:23 Barnefaglige sakkyndighetsoppgaver. Utarbeiding av egen opplæringsplan ble påbegynt.

I tillegg til reoppnevning av sakkyndige, ble kriteriene for oppnevning av sakkyndige medlemmer til fylkesnemndene for sosiale saker gjennomgått og endret.

3. Bedre kunnskapen om utsatte barn/familier og barnevernets tiltakssystemer og forvaltningsordninger

3.1 Statlig støtte til variert forsøks- og utviklingsvirksomhet

Departementet videreførte i 1997 støtten til forsøks- og utviklingsarbeid gjennom midler til særskilte prosjekter. Likeledes ble virksomheten ved de tre regionale utviklingssentrene i barnevernet i Bergen, Trondheim og Tromsø videreført. Barnevernets Utviklingssenter på Vestlandet har blant annet fokusert på fosterhjemsarbeid, fagutvikling i forhold til arbeid med foreldre, tverretattlig samarbeid og forebyggende arbeid. Barnevernets Utviklingssenter i Midt-Norge har særlig sett på hvordan barneverntjenesten i mindre kommuner kan fungere best mulig, på problemstillinger knyttet til organiseringen av barneverntjenesten og evaluering av det fylkeskommunale tjenestetilbudet. Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge har særlig konsentrert seg om barneverntjenesten i forhold til samiske barn og familier. Fra og med 1997 ble driftsstøtten til Barnevernets Utviklingssenter i Oslo, som fra 1. juli 1996 ble organisert som en del av forskningsinstituttet NOVA (Norsk institutt for oppvekst, velferd og aldring), overført til Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. Departementet ga for øvrig støtte til en del forsøks- og utviklingsprosjekter ved NOVA.

3.2 Evaluere lov om barneverntjenester

Departementet videreførte i 1997 finansieringen av delforskningsprogrammet om evaluering av virkningene av innføring av ny barnevernlov. Programmet er en del av Norges forskningsråds delforskningsprogram «Evaluering av velferdslovene» og kom i gang høsten 1995.

3.3 Videreføre forskningen om utsatte barn/familier gjennom støtte til forskningsprogrammer og -prosjekter

Delforskningsprogrammet «Forskning om barnevern» administrert av Norges forskningsråd, ble avsluttet i 1996. Resultatene ble formidlet i 1997. I 1997 ble barnevernforskningen videreført gjennom det nye «Delprogram barnevernforskning 1997-2001», inntil videre administrert innenfor forskningsprogrammet «Barn, ungdom og familie» (1994-98). Støtten til Childwatch International ble videreført med sikte på fortsatt styrking av utveksling av forskning om barn og unges levekår internasjonalt. Fra 1998 gis denne støtten over Utenriksdepartementets budsjett.

Departementet opprettholdt kontakten med forskere og myndigheter i England og Nederland for å utveksle erfaringer og stimulere til utvikling av nye metoder og tiltak for utsatte barn, unge og familier.

Departementet bevilget for øvrig midler til delprogrammet «Forskning for funksjonshemmede» innenfor Norges forskningsråds program «Velferd og samfunn».

Departementet gjennomgikk og forenklet, i samarbeid med Statistisk sentralbyrå, individstatistikken for barnevernet og kvaliteten på tallmaterialet i kvartalsrapporteringene fra kommuner og fylkeskommuner. I hovedsak var det høy grad av samstemmighet mellom den offisielle barnevernstatistikken og rapporteringene.

4. Styrke det forebyggende arbeidet og skape gode, helhetlige hjelpetiltak i kommunene

4.1 Økt bredde i tverretattlig forebyggende arbeid og hjelpetiltak i kommunene

Et stort antall kommuner hadde i 1997 utarbeidet og iverksatt egne planer for forebyggende barneverntiltak.

Det ble i 1997 utarbeidet et interdepartementalt program «Bli med! Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet» med forslag om tiltak for å styrke oppvekstmiljøet og redusere omfanget av risikoatferd blant barn og unge. Departementet la vekt på å videreutvikle det forebyggende barnevernarbeidet som en del av denne mer helhetlige forebyggende innsatsen for å bedre barn og unges oppvekstmiljø generelt.

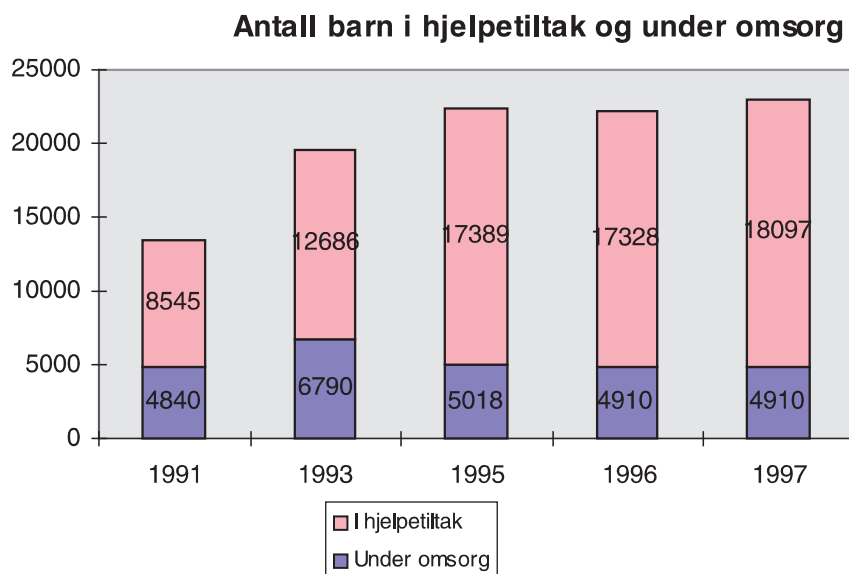
Departementet ga midler til NOVA til utarbeidelse av et temahefte om frivillige hjelpetiltak.

Når det gjelder Program for foreldreveiledning, vises det til kap. 830.

5. Et helhetlig og målrettet fylkeskommunalt tilbud for utsatte barn og unge

Departementet tok i 1997 sikte på å utvikle et fylkeskommunalt tilbud som er mer helhetlig og målrettet; både på fosterhjemsområdet, i barneverninstitusjonene og når det gjelder tiltak overfor barn, unge og familier med særskilte behov. Det ble utarbeidet handlingsplaner for å bedre tilbudet overfor barn og unge med alvorlige atferdsvansker og for å styrke fosterhjemsområdet.

Figur 2. Antallet barn i hjelpetiltak og under omsorg ved årsskiftet

Det totale antallet barn og unge med tiltak fra barneverntjenesten har holdt seg relativt stabilt de siste 3-4 årene, med en liten økning fra 1996 til 1997. Dette skyldes at antallet barn i hjelpetiltak økte. Kvartalsrapporteringene fra kommuner og fylkeskommuner viste at ved utgangen av 1996 var antallet barn og unge i hjelpetiltak 17 328. Ved utgangen av 1997 hadde antallet barn i hjelpetiltak økt til 18 097. Antallet barn under omsorg holdt seg stabilt fra 1996 til 1997.

Antallet barn og unge plassert etter atferdsbestemmelsene i barnevernloven (§§ 4-24/26) endret seg lite fra 1996 til 1997. Ved utgangen av 1996 var det 273 plasseringer etter atferdsbestemmelsene, mens det på samme tidspunkt i 1997 var 298.

5.1 Styrket oppfølging av fosterhjemsarbeidet

Fosterhjemsplassering var også i 1997 det viktigste omsorgstiltaket i barnevernet. Ved utgangen av 1997 var ca. 4 300 fosterhjem i bruk (Kvartalsrapporteringen). I hovedsak klarte fylkeskommunene å møte behovet for fosterhjem, selv om det var variasjon mellom fylkene. Flere fylker meldte om vanskeligheter med å rekruttere fosterhjem til ungdom.

Departementet utarbeidet i 1997 «Handlingsplan for styrking av fosterhjemsarbeidet» (Q-13/97) for å styrke fosterhjemsarbeidet i kommuner og fylkeskommuner generelt, samt for å gi bedre tilbud og mer regelmessig oppfølging overfor fosterbarn og fosterforeldre.

Departementet videreførte støtten til utviklingsarbeidet i fylkeskommunene for å bedre rekrutteringen og opplæringen av fosterforeldre. Veiledende godtgjørelse mm., fastsatt av Kommunenes sentralforbund, til fosterforeldre som mottar ungdommer, ble endret og hevet fra 1997.

5.2 Kvalitetssikring av barneverninstitusjonene gjennom bedre oppfølging

Departementet videreførte i 1997 arbeidet med å styrke tiltakene for barn og unge med alvorlige atferdsvansker. Som en oppfølging av Regjeringens langtidsprogram (1998-2001), ble det utarbeidet en egen handlingsplan «Handlingsplan for barn og unge med alvorlige atferdsproblemer» (Q-12/97). Det ble også, som et ledd i kvalitetssikringen av barneverninstitusjonene, utarbeidet en håndbok (Q-951) «Veileder i kvalitetssikring, arbeid med ungdom plassert etter barnevernlovens §§ 4-24 og 4-26» rettet mot fylkeskommuner, institusjoner og fosterhjem med særlige forutsetninger for å motta barn og unge med atferdsvansker.

Handlingsplanen for styrking av hjelpetilbudene overfor gravide rusmiddelmissbrukere og barn av rusmiddelmissbrukere ble videreført i 1997 i samarbeid med Sosial- og helsedepartementet.

Arbeidet med å forbedre hjelpen i saker som gjelder seksuelle overgrep mot barn ble likeledes fulgt videre opp på bakgrunn av St meld nr 53 (1992-93) Om seksuelle overgrep mot barn.

Sammen med flere departementer, organisasjoner og ekspertorganer deltok Barne- og familiedepartementet i arbeidet med å utvikle tiltak både nasjonalt, regionalt og internasjonalt for å motvirke kommersiell seksuell utnytting av barn.

Departementet videreførte det igangsatte utviklingsarbeidet overfor barn og unge med innvandrerbakgrunn og enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger, gjennom oppfølging av tiltak foreslått i handlingsplanen «Barn og ungdom med innvandrerbakgrunn» (1995) og St meld nr 17 (1996-97) Om innvandring og det flerkulturelle Norge, Kommunal- og arbeidsdepartementet. Det ble blant annet gitt økonomisk støtte til utarbeidelse av tre rapporter om enslige mindreåriges livssituasjon i regi av Senter for samfunnsforskning (SEFOS). Det ble videre gitt tilskudd til ulike kommunale tiltak og utviklingsprosjekter for å bedre denne gruppens situasjon.

Det ble i 1997 gitt tilskudd til drift av Rostad ungdomsheim.

6 Utvide samarbeidet mellom forvaltningsnivåene i barneverntjenesten

6.1 Styrke det tverretatlige samarbeidet i og mellom kommuner og fylkeskommuner

Stimulering til samarbeid på tvers av etater, sektorer, yrkesgrupper og forvaltningsnivåer både på oppvekstområdet generelt og på området barn og unge med særlige behov var en prioritert oppgave.

Departementet formidlet i 1997 erfaringer fra forsøksprosjektet «Ny organisering av de fylkeskommunale barne- og ungdomstjenestene» som ble avsluttet i 1996, både i form av konferanser og rapporter. For å avklare samarbeids- og ansvarsforholdene mellom kommuner og fylkeskommuner i forhold til barn og unge med atferdsvansker, ble arbeidet med utforming av et rundskriv på området påbegynt.

På statlig regionalt nivå fortsatte samarbeidet mellom fylkesmenn, fylkesleger og utdanningsdirektører for å koordinere tiltak og samordne tiltak for barn og unge i kommunene.

Departementet videreførte samarbeidet med ulike organisasjoner og foreninger på barnevernfeltet.

7. Bedre kunnskap om og økt tillit til barneverntjenesten blant brukere og allmennheten

7.1 En tilgjengelig og mer brukervennlig barneverntjeneste

Departementet videreførte i 1997 informasjons- og formidlingsarbeidet, med bakgrunn i Strategisk informasjonsplan for barneverntjenesten i Norge (1995-97), med sikte på å øke kunnskapen om innholdet i barneverntjenesten og skape en god dialog mellom barneverntjenesten, brukere, samarbeidspartnere og befolkningen generelt. Departementet arbeidet videre med å forbedre erfaringsformidlingen om lokale informasjonstiltak, å skolere barnevernpersonell i formidling og kommunikasjon med brukere i klient/saksbehandlersituasjoner og etikk og med å utvikle mer systematisk informasjon til media om innholdet i barneverntjenesten.

8. Høy rettssikkerhet for adoptivbarn og adopsjonssøkere i alle faser i en adopsjonssak

8.1 Ytterligere lovfesting av adopsjonsformidlingen og gjennomgang av retningslinjer for behandling av adopsjonssaker

8.2 Norsk adopsjonslovgivning og praksis i samsvar med internasjonalt regelverk

Barne- og familiedepartementet fortsatte i 1997 gjennomgangen av ulike sider ved arbeidet med saker etter adopsjonsloven. Som et resultat, ble det i mai 1998 lagt fram Ot prp nr 63 om lov om endringer i lov 28. februar 1986 nr. 8 om adopsjon som blant annet foreslår å regulere adopsjonsformidlingen nærmere i adopsjonsloven. Når det gjelder utenlandsadopsjonene innebærer forslaget i hovedsak en presisering og tydeliggjøring av det systemet som allerede ligger der i dag. For innenlandsadopsjonenes vedkommende foreslås det opprettet et eget utvalg som skal ha ansvaret for de saker som gjelder adopsjonsformidling av norske barn der foreldrene samtykker i adopsjonen. Videre foreslår departementet å overføre ansvaret for å gi adopsjonsbevilling fra fylkesmannen til Statens ungdoms og adopsjonskontor, for å samordne behandlingen av utenlandsadopsjonene og innenlandsadopsjonene på en bedre måte. Haag-konvensjonen om vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner legger viktige premisser for departementets arbeid når det gjelder utenlandsadopsjonene. Stortinget ga 18. juni 1996 sitt samtykke til å ratifisere konvensjonen. Den ble ratifisert i september 1997 og trådte i kraft for Norges vedkommende 1. januar 1998.

I tilknytning til departementets generelle utredningsarbeid på adopsjonsfeltet, fortsatte også gjennomgangen av de retningslinjene som gjelder for behandling av søknader om adopsjon, herunder hvilke kriterier som skal legges til grunn ved godkjenning av adoptivforeldre. Dette arbeidet pågår blant annet med sikte på å myke opp regelverket og/eller praktiseringen for godkjenning av adopsjon for enslige og for søkere med funksjonshemminger.

8.3 Økt kunnskap om adopsjon

For å bedre kunnskapen om utenlandsadopterte barns utvikling og livssituasjon, er det tatt initiativ til forskning om disse spørsmålene gjennom Norges forskningsråd. Det ble i 1997 igangsatt et eget samarbeidsprosjekt, «Utenlandsadopterte barn og unge i Norge, oppvekstvilkår, livsbetingelser og identitetsutvikling», i regi av Institutt for spesialpedagogikk og Diakonhjemmets høgskolesenter. Videre ble det bevilget midler til det informasjonsarbeid adopsjonsforeningene utfører. Det ble også utarbeidet et eget temahefte om adopsjonsfamilien gjennom foreldreveiledningsprosjektet.

TILSTANDSVURDERING

Barneverntjenesten har de senere årene gjennomgått en betydelig effektivisering og kvalitativ forbedring. Tiltak for å bedre rettssikkerhet, tjenestens funksjon og kompetanse har gitt gode resultater. Selv om det totale antallet barn som har mottatt tiltak fra barneverntjenesten har holdt seg stabilt, har antallet barn og unge i hjelpetiltak hatt en sterk vekst i forhold til antallet omsorgsovertakelser. Samtidig vektlegger barneverntjenesten aktiv medvirkning og samarbeid med barn og foreldre med sikte på god tilrettelegging av oppvekstbetingelsene. Tilbakemeldinger fra fylkesmennene bekrefter denne positive tendensen.

Det er imidlertid fortsatt deler av barneverntjenesten som må bedres og styrkes. Blant de viktigste utfordringene tjenesten står overfor i dag er å:

- kvalitetssikre regelverket og de sakkyndiges kompetanse
- styrke det forebyggende arbeidet gjennom aktiv deltakelse og medvirkning av barn og foreldre, andre offentlige og frivillige instanser
- motvirke tidsoversittelser i barnevernsaker
- bedre omsorgs- og behandlingstiltak for barn og unge med atferdsvansker
- effektivisere tilsynet med institusjonene
- styrke fosterhjemsområdet
- bedre tjenestetilbudet overfor enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere og innvandrerbarn og -unge, bl.a. motvirke tvangsekteskap
- hindre overgrep mot barn og kommersiell seksuell utnytting
- utvikle tiltak for barn på krisesentre

Et grunnleggende mål for departementet er å sikre høy rettssikkerhet for barn og foreldre i alle faser i behandlingen av barnevernsaker. Behovet for forbedringer i regelverket blir løpende vurdert. I mai 1998 ble Ot prp nr 61 (1997-98) om endringer i lov om

barneverntjenester lagt frem. De viktigste forslagene gjaldt innføring av politiattest for ansatte i barneverntjenesten og heving av aldersgrensen fra 20 til 23 år for å motta hjelp fra barneverntjenesten.

Departementet er særlig opptatt av at de lovfestede tidsfrister for meldinger, undersøkelsessaker og tiltak overholdes. Departementet har i 1997 og 1998 innskjerpet fylkesmennenes oppfølging av tidsfristene. I samarbeid med fylkesmennene, vil departementet fortsatt følge utviklingen i den enkelte kommune nøye.

Institusjonstilbudet overfor barn og unge med atferdsvansker fungerer heller ikke godt nok. Det er et klart behov for å sikre bedre at barneverninstitusjonene drives faglig godt og i samsvar med regelverket, uansett om tiltaket er privat eller offentlig, og i særlig grad i forhold til institusjoner for barn og unge med alvorlige atferdsvansker.

Der er en stor utfordring for barnevernet å komme fram til bedre tjenester, tiltak og behandling i fylkeskommunene for barn og ungdom med atferdsvansker. Kvaliteten på det faglige innholdet i og organiseringen av barneverninstitusjonene må fremdeles videreutvikles gjennom bedre prosedyrer, rutiner og oppfølging.

Det er fremdeles et behov for å videreutvikle og kvalitetssikre rutinene for tilsyn på fylkesmanns nivå. Fylkesmennene har tidligere rapportert om problemer med å følge opp det lovfestede antallet tilsynsbesøk i barneverninstitusjonene, spesielt i forhold til private familiehjem som mottar barn og unge etter atferdsbestemmelsene i barnevernloven. Alle tilsynsenheter får tilsyn, men embetene viser til en vanskelig ressursituasjon og til at tilsynet er meget tidkrevende.

Mye har vært gjort de senere år innenfor fosterhjemsomsorgen, men det trengs fortsatt forbedringer på viktige områder. Departementet utarbeidet i 1997 en plan for mer helhetlig styrking av fosterhjemsarbeidet, som skal følges opp de nærmeste år (Q-13/97). Utfordringene knytter seg blant annet til gjennomgang og utvikling av avtaler og regelverk, til rekruttering av flere og mer varierte fosterhjem (blant annet fosterhjem med innvandrerbakgrunn), bedre oppfølging og opplæring av fosterforeldre for å gi god omsorg til fosterbarn mv. Det er videre behov for å utvikle akuttberedskapen for å gi fosterforeldre og -barn hjelp i vanskelige situasjoner, og for å gi fosterforeldre muligheter for avlastning. Det er videre behov for opplæring av tilsynsførere.

Oppfølgingen av barn i hjelpetiltak bør også styrkes gjennom videreutvikling av tiltaksplaner og egnede hjelpetilbud i barneverntjenesten. Kunnskapen om hjelpetiltakene må økes. NOVA utarbeidet i 1997-98, på oppdrag fra departementet, et eget temahefte om frivillige hjelpetiltak som er blitt distribuert til alle kommuner, fylkeskommuner og andre aktuelle instanser.

Barneverntjenesten har økt sin aktivitet med hensyn til forebyggende arbeid. Under hele 90-tallet har barneverntjenestens bruk av hjelpetiltak mens barn og unge fremdeles bor hjemme hos sine biologiske foreldre økt betydelig. De to - tre siste årene har det imidlertid særlig vært en økning i antallet barn og unge i hjelpetiltak som frivillig og midlertidig er plassert utenfor hjemmet enten i institusjon eller fosterhjem (§ 4 - 4, 5 ledd). Bruk av denne bestemmelsen er under evaluering.

Manglende samarbeid mellom og koordinering av ulike hjelpeinstanser er ofte en kritikk som rettes mot tjenestene for barn og unge. Kommunenes arbeid for å styrke og samordne det tverretatlige, forebyggende arbeidet og å utvikle flere og varierte hjelpetiltak og tilbud for utsatte barn og unge må videreføres. Et interdepartementalt program for styrking av forebyggende arbeid rettet mot barn og ungdom, «Bli med! Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet» ble utarbeidet i 1997. Innenfor programmet ses det som særlig viktig å mobilisere kommunene og lokale frivillige krefter til ny innsats for utvikling av tiltak og tilbud overfor utsatte grupper. Forbedring av det tverretatlige forebyggende arbeidet i barnevernet skal blant annet ses i sammenheng med og følges opp i forbindelse med dette utviklingsprogrammet.

Det er også nødvendig å utvikle gode fylkeskommunale tilbud til barn, unge og familier med særskilte behov. Dette gjelder hjelpe- og omsorgstiltak rettet mot barn utsatt for mishandling og seksuelle overgrep og mot gravide rusmiddelmisbrukere og deres barn. Tiltak for barn, unge og familier med innvandrerbakgrunn er nødvendig for å sikre god integrasjon i det norske samfunnet. Det er videre et problem at enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger som kommer til landet uten foreldre ikke integreres raskt nok i det norske samfunnet på grunn av mangel på egnede omsorgstilbud og oppfølging etter bosetting. En kartlegging Senter for samfunnsforskning (SEFOS) i Bergen har foretatt av de enslige mindreåriges situasjon legger et godt grunnlag for det videre arbeidet i kommunene. Departementet vil følge opp det igangsatte utviklingsarbeidet overfor enslige mindreårige

asylsøkere og flyktninger og barn, unge og familier med innvandrerbakgrunn generelt, blant annet i samarbeid med Kommunal- og arbeidsdepartementet.

Fra 1997 innførte Sosial- og helsedepartementet og Barne- og familiedepartementet en rapportering fra samtlige fylkeskommuner om status for samarbeid og samordning mellom de ulike barne- og ungdomstjenestene. I følge den første kartleggingen hadde ca. 2/3 av fylkeskommunene et formalisert samarbeid mellom barneverntjenesten og barne- og ungdomspsykiatrisk tjeneste, enten i form av organisatorisk samordning eller gjennom formelle samarbeidsordninger mellom tjenestene. Det er imidlertid slik at samarbeidet ikke alltid fungerer godt nok i forhold til det enkelte barn eller ungdom. Derfor bør arbeidet med å styrke samarbeidet på og mellom forvaltningsnivåene fortsette.

Vedlikehold og utvikling av kunnskap og kompetanse hos ansatte i barneverntjenesten er til enhver tid avgjørende for å opprettholde en tjeneste av god standard og som er i stand til å imøtekomme nye behov og problemområder. Det er viktig at etterutdannings- og veiledningsbehovene blir dekket for ansatte i kommunenes og fylkeskommunenes barneverntjenester. Det er en forutsetning at slike opplæringstiltak prioriteres av kommunene og fylkeskommunene. En av de viktigste utfordringene er å bedre kompetansen i saker vedrørende tvangstiltak, atferdsproblemer, rusproblematikk og barn og familier med innvandrerbakgrunn og tilrettelegge opplærings- og veiledningstilbud på disse områdene.

Med henblikk på god rettssikkerhet, er det viktig å styrke og kvalitetssikre kompetansen til de sakkyndige i barnevernsaker. Et opplæringsprogram for sakkyndige skal blant annet medvirke til dette. Departementet følger for øvrig opp utredningen fra utvalget som vurderte de sakkyndiges kompetansebehov i saker som angår barn (NOU 1995:23, Barnefaglige sakkyndighetsoppgaver). Departementet utga i februar 1998 en veileder til bruk for sakkyndiges arbeid i saker etter barneloven og barnevernloven («Veiledning for sakkyndige i saker etter barneloven og barnevernloven» (Q 0961)). Veilederen skal samtidig være til orientering for domstoler, fylkesmenn, fylkesnemnder for sosiale saker og parter i slike saker.

Kunnskapen om utsatte barn og familier, om barneverntjenestens tiltak, metoder og forvaltningsordninger må kontinuerlig utbedres og suppleres i form av ny kunnskapsinnhenting og -utprøving gjennom forskning, forsøks- og utviklingstiltak. I dette arbeidet er bl.a. de tre regionale utviklingssentrene i barnevernet i Bergen, Trondheim og Tromsø, NOVA og andre forskningsmiljøer viktige støttespillere. Det er fortsatt behov for styrking av forskningen om barnevern. Dette skjer bl.a. gjennom videreføringen av «Delprogram barnevernforskning 1997-2001» og delforskningsprogrammet om evaluering av barnevernloven i regi av Norges forskningsråd. Internasjonalt samarbeid og kunnskapsutveksling med forskere og myndigheter i andre land for å stimulere til utvikling av nye metoder og tiltak for barn unge og utsatte familier, er også viktig. De oppgavene barneverntjenesten arbeider med er ofte vevd sammen med andre fagområder, blant annet barne- og ungdomspsykiatrien. Etter 4-5 års drift, er det nå behov for å evaluere virksomheten ved barnevernets utviklingssentre, samt å vurdere kontakten mellom disse sentrene, regionssentrene for barne- og ungdomspsykiatri og utviklingssentre innenfor andre fagområder, og på hvilken måte den kan styrkes.

Kunnskapen om barneverntjenestens arbeid hos brukere, samarbeidspartnere og befolkningen generelt er ikke tilstrekkelig og bør økes gjennom godt og systematisk informasjonsarbeid for å styrke tjenestens legitimitet. Informasjonsspredningen skal i hovedsak skje lokalt gjennom erfaringsformidling, skolering av barnevernpersonell i formidling og økt vekt på kommunikasjon, etikk og samarbeid med brukerorganisasjoner.

Barne- og familiedepartementet vil fortsette å arbeide sammen med andre departementer og fagmiljøer for å motvirke overgrep mot barn, både i nærmiljø, familie og mot kommersiell seksuell utnytting av barn nasjonalt, regionalt og internasjonalt. Barneverntjenesten kommer av og til i kontakt med ungdom med innvandrerbakgrunn som søker hjelp fordi de blir utsatt for press til å inngå ekteskap mot sin vilje. Det er behov for å utvikle tiltak som kan forhindre inngåelse av arrangerte ekteskap og tvangsekteskap. Barns behov på krisesentrene er i dag ikke ivarettatt på en tilfredsstillende måte. Departementet er i gang med å utarbeide handlingsplaner på områdene.

Det er fortsatt nødvendig å utvikle bedre statistikk og forbedre fylkesnemndenes rapporteringssystem. Evaluering av fylkesnemndsordningen fortsetter gjennom delforskningsprogrammet om evaluering av lov om barneverntjenester i Norges forskningsråds regi.

Søknader om billighetserstatning av statskassen for mangelfull eller kritikkverdig behandling fra blant andre barneverntjenesten har hatt en vesentlig økning de seneste årene;

I 1996 hadde Barne- og familiedepartementet 61 søknader til uttalelse, i 1997 95 søknader. For 1998 synes antallet å kunne øke til ca. 150. Justisdepartementet, som er sekretær for Billighetserstatningsutvalget, bekrefter økningen for fagområdene som ligger under Barne- og familiedepartementet, Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og Sosial- og helsedepartementet.

For å sikre god rettssikkerhet ved behandling av adopsjonssaker, er det viktig å prioritere arbeidet med å følge opp forslagene i Ot prp nr 63 (1997-98) om endringer i adopsjonsloven. Det er videre viktig å fortsette gjennomgangen av de retningslinjer som gjelder for behandling av søknader om adopsjon, samt å styrke informasjonstiltakene rettet mot de instanser som arbeider på adopsjonsfeltet og mot de private parter. Departementet tar i denne forbindelse sikte på å utarbeide en egen kompetanseplan.

MÅL OG STRATEGIER

Hovedmålet for departementets innsats på barnevernområdet i 1999 er å medvirke til at barn og unge sikres gode oppvekst- og levekår gjennom målrettede tiltak av god kvalitet og med høy rettssikkerhet. Dette gjelder såvel barn og unge som vokser opp sammen med sin egen familie som barn og unge som på grunn av omsorgssvikt, mishandling, overgrep eller atferdsvansker er plassert utenfor hjemmet. Departementet vil i 1999 fortsatt utvikle tilbudet overfor barn og unge med alvorlige atferdsvansker, fosterhjemstjenesten, tiltak overfor utsatte barn, unge og familier med innvandrerbakgrunn og det forebyggende arbeidet. Departementet vil også prioritere etablering av tiltak for å hindre tvangsgifte og utvikling av tiltak for barn på krisesentre. Å utvikle gode samarbeidsforhold mellom barneverntjenesten og andre instanser som har betydning for tilrettelegging av barns oppvekstkår i lokalmiljøene, er nødvendig for å utvikle gode tilbud av høy kvalitet. Samtidig er det viktig at både barn og foreldre selv i større grad får delta i utformingen av barnas oppvekstbetingelser. I samarbeid med kommuner og fylkeskommuner vil departementet bidra til å videreføre styrkingen av barneverntjenesten slik at barnevernlovens målsettinger oppfylles. Utviklingen i barnevernet vil følges nøye blant annet gjennom kvartalsrapporteringene.

Departementet vil i hovedsak prioritere følgende delmål og satsingsområder i 1999:

1. Høy rettssikkerhet og god kvalitet i tjenester for barn og foreldre i barnevernsaker

1.1 Rett hjelp til rett tid og til barnets beste

Å sikre høy rettssikkerhet og god kvalitet på tjenestene i alle faser i behandlingen av barnevernsaker er et grunnleggende mål for departementet. Dette forutsetter foruten et tidsmessig og velfungerende regelverk, også ny og oppdatert kompetanse og kunnskap, god informasjonsutveksling mellom tjenesteytere og brukere, samt et godt samarbeid i og mellom aktuelle etater, sektorer, profesjoner og forvaltningsnivåer.

Departementet vurderer løpende behovet for forbedringer i regelverket. Eventuelle endringer i regelverket vil bli vurdert blant annet på bakgrunn av forskningsresultater som delprogrammet for evaluering av barnevernloven frambringer om virkningene av enkelte bestemmelser i loven. Overholdelse av de lovfestede tidsfrister for meldinger, undersøkelsessaker og tiltak er en nødvendig forutsetning for rettssikkerheten i barneverntjenesten. Det forventes også i 1999 at kommuner og fylkeskommuner prioriterer og tilrettelegger arbeidet slik at disse overholdes.

I Ot prp nr 61 (1997-98) fremmet Regjeringen en rekke forslag til endringer i barnevernloven. Forslaget om heving av aldersgrensen for å motta hjelp ble behandlet av Stortinget i juni 1998 og trådte i kraft 1. september 1998. De øvrige lovendringsforslagene er ennå ikke behandlet av Stortinget. Dersom Stortinget vedtar disse, vil departementet følge opp med å utarbeide nødvendige forskrifter og retningslinjer har under utarbeidelse retningslinjer for hjelpetiltak etter barnevernloven, for akutttiltak i barnevernet, samt for taushetsplikt og opplysningsplikt.

Departementet arbeider videre med å utvikle et velfungerende fylkesnemndssystem, blant annet gjennom forbedring av nemndenes rapporteringssystem. Statistikken vedrørende fylkesnemndene skal forbedres.

Rutinene for tilsyn på fylkesmannsnivå skal videreutvikles og kvalitetssikres. Forsøket med opplæring i tilsynsmetodikk/internkontroll i tilknytning til fylkesmennenes ansvar for tilsyn med barneverninstitusjonene ble avsluttet i 1998. Departementet vil vurdere den videre oppfølgingen på området på bakgrunn av blant annet erfaringene fra dette prosjektet.

For å bedre beslutningsgrunnlaget med hensyn til å treffe riktige tiltak for det enkelte barn og deres foreldre, er det nødvendig å kvalitetssikre de sakkyndiges kompetanse.

Opplæringsprogrammet for sakkyndige vil bli videreført i 1999 i samarbeid med Norsk Psykologforening og Norsk Barnepsykiatrisk forening.

På statlig regionalt nivå vil samarbeidet mellom fylkesmennene, fylkeslegene og utdanningsdirektøren fortsette med sikte på bedre koordinering av tiltak for barn og unge i kommuner og fylkeskommuner. Departementet vil likeledes videreføre samarbeidet med organisasjoner i barnevernfeltet, blant andre Norsk fosterhjemsforening, Norsk barnevernsamband og Landsforeningen for barnevernsbarn.

1.2 Forebyggende tiltak og tilbud til utsatte barn og unge

Det forebyggende barnevernarbeidet vil bli videreført slik at utsatte barn og unge og deres familier til en hver tid blir tilbudt mest mulig egnede tilbud. Siktemålet er på et så tidlig tidspunkt som mulig å *oppdage* utsatte barn og *iverksette tiltak* i familien og i barnets lokalmiljø.

Det er en viktig utfordring for barnevernet å assistere utsatte familier. Rask hjelp og positivt samspill mellom barnevernet og familiene er viktig for å kunne hjelpe den enkelte familie med å få til et akseptabelt dagligliv. Det er en del av målsettingen at hjelpetiltakene i stor grad blir satt inn som «hjelp til selvhjelp», nettopp for å styrke de ressursene familien selv har til å skape et bedre liv og til å mestre problemer og krisesituasjoner.

Gjennom i større grad å satse på å forhindre at utsatte barn og familier utvikler alvorlige problemer, vil samfunnet kunne oppnå betydelig gevinst, ikke minst i form av flere funksjonsdyktige familier. Gjennom en styrket forebyggende og mer helhetlig organisering av hjelpetiltakene, vil en også kunne forhindre plasseringer av barn og unge utenfor hjemmet og dermed redusere behovet for tunge, kostnadskrevenende tiltak.

Departementet tar sikte på å utvikle og igangsette tiltak som særlig kan ivareta barns behov bedre på krisesentrene. En prosjektrapport med strategi for arbeidet skal ferdigstilles og følges opp i 1999. Aktuelle tiltak som vil bli vurdert, er utvikling og igangsetting av nye forsøks- og utviklingstiltak som kan tilrettelegge og tilpasse forholdene ved sentrene bedre for barna.

1.3 Forbedrede tiltak og tilbud overfor utsatte barn og familier med rusmisbrukproblemer

Departementet vil i 1999, i samarbeid med Sosial- og helsedepartementet, arbeide videre for å utvikle hjelpetilbudene for utsatte barn og familier, blant annet som et ledd i oppfølgingen av St meld nr 16 (1996-97) Narkotikapolitikken, St prp nr 58 (1997-98) Handlingsplan for redusert bruk av rusmiddel (1998-2000) og den tidligere Handlingsplanen for styrking av tiltakene overfor gravide rusmiddelmisbrukere og barn av rusmiddelmisbrukere. Innsatsen vil spesielt rettes inn mot utvikling av forebyggende tiltak, organisering av og stimulering til samarbeid om et helhetlig hjelpetilbud, kunnskapsspredning og kompetanseheving, samt styrking av etterutdanning om rusmiddelproblematikk. Departementet tar sikte på å videreføre støtten til Wandasenteret, et råd- og veiledningssenter for barn med foreldre som misbruker rusmidler.

1.4 Styrket arbeid mot seksuelle overgrep, inkludert kommersiell seksuell utnytting av barn

Arbeidet for å bekjempe seksuelle overgrep mot barn og for å styrke tilbudene til barna og deres familier videreføres i samarbeid med andre departementer. Dette omfatter såvel heving av kunnskapsnivået i hjelpeapparatet når det gjelder hvordan en skal behandle mistanke, avdekking og behandling som bedring av barnas rettssikkerhet og vern mot nye overgrep. Arbeidet med seksuelle overgrep er spredt på mange ulike instanser. Departementet vil se nærmere på tiltak for å styrke samordningen og helheten i arbeidet med slike saker.

For å utvikle nye og mer effektive metoder i forebygging av seksuelle overgrep mot barn, gir Barne- og familiedepartementet økonomisk støtte til et prosjekt ved NOVA i perioden 1997-99. Prosjektet skal kartlegge ungdommens holdninger til sex mellom mindreårige og ungdom over den seksuelle lavalder. En øremerket stilling ved NOVA, opprettet i 1996, skal særlig arbeide med de barnvernrelaterte sidene ved seksuelle overgrep mot barn. Som en oppfølging av rekommandasjon nr. 18/96 fra Nordisk Ministerråd om bekjempelse av seksuelt misbruk av barn, er NOVA tillagt faglig ansvar for å utarbeide en kunnskapsstatus. NOVA skal i 1999 arrangere et nordisk ekspertseminar om personer som begår slike overgrep. Barne- og familiedepartementet og Justisdepartementet gir likeledes midler til et forsknings- og utviklingsprosjekt ved Institutt for spesialpedagogikk som tar sikte på å utvikle bedre metoder for avhør av barn ved mistanke om seksuelle overgrep. Dette prosjektet er tilknyttet Norges forskningsråd, jf. resultatmål 1.5.

Departementet vil, i samarbeid med aktuelle departementer, organisasjoner og ekspertorganer, fortsatt medvirke til å utvikle tiltak både nasjonalt, regionalt og internasjonalt for å motvirke kommersiell seksuell utnytting av barn (barnepornografi, barneprostitusjon og menneskehandel med barn for seksuelle formål).

Som oppfølging av Verdenskongressen mot kommersiell seksuell utnytting av barn i Stockholm i 1996, arbeider departementet sammen med andre berørte departementer for å følge opp Norges forpliktelser i forhold til verdenskongressens sluttdokumenter. Dette vil også bli sett i sammenheng med arbeid som foregår i blant annet FN, Europarådet, Nordisk Råd, EU/EFTA, Østersjørådet og frivillige organisasjoner for å bekjempe kommersiell seksuell utnytting av barn, jf. for øvrig resultatmål 5.1.

1.5 Økt kunnskap om levekår, tiltak og tjenestetilbud for utsatte barn, unge og familier, herunder evaluering av barnevernloven

Departementet vil i 1999, som tidligere år, gi støtte til forskning og til variert forsøks- og utviklingsvirksomhet. Vedlikehold og videreutvikling av kompetansen og kunnskapsnivået i barneverntjenesten er en sentral forutsetning for opprettholdelse av god standard på tjenesteapparatet.

Departementet vil fortsatt yte driftstilskudd til de tre regionale utviklingssentrene i barnevernet i Bergen, Trondheim og Tromsø i 1999. NOVA får driftstilskudd fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. Sentrene driver forsøks- og utviklingsarbeid, gir råd og veiledning i prosjektarbeid og formidler kontakter overfor aktuelle brukergrupper på sentrale områder i sine respektive regioner. I løpet av høsten 1998 og 1999 skal det foretas en evaluering av virksomheten ved utviklingssentrene. Departementet vil, i samarbeid med blant andre Sosial- og helsedepartementet, stimulere til fortsatt samarbeid mellom de regionale utviklingssentrene innenfor ulike fagområder. Som en oppfølging av St meld nr 25 (1996-97) Om psykiske lidelser og tjenestetilbudene, vil Barne- og familiedepartementet i samarbeid med Sosial- og helsedepartementet særlig bidra til at samarbeid og kontakt mellom utviklingssentrene innen barnevernet og regionsentrene for barne- og ungdomspsykiatri styrkes.

Delforskningsprogrammet for evaluering av den nye barnevernloven fra 1992, innenfor Norges forskningsråds forskningsprogram «Evaluering av velferdslovene» (1995-98), vil bli videreført i samarbeid med Sosial- og helsedepartementet. Evalueringen tar for seg virkningene av nye bestemmelser i barnevernloven og i den nye sosialtjenesteloven. Både NOVA, de regionale utviklingssentrene i barnevernet og andre samfunnsvitenskapelige samt juridiske miljøer ved Universitetet i Bergen og Oslo, deltar i forskningsprogrammet. Evalueringen av barnevernloven berører blant annet fylkesnemndene, tidsfristbestemmelsene, brukernes rettssikkerhet, barnets talsperson mm. Mange av prosjektene i delprogrammet vil være avsluttet høsten 1998 eller våren 1999. Flere nye prosjekter under delprogrammet ble iverksatt i 1997-98 og vil vare fram mot år 2001. Endringer i lovverket vil bli vurdert på bakgrunn av forskningsresultatene.

Departementet viderefører støtten til barnevernforskning gjennom «Delprogram barnevernforskning 1997-2001», administrert av Norges forskningsråd. Det fokuseres i delprogrammet blant annet på hvordan barneverntjenesten oppfattes av og fungerer i forhold til de berørte barna.

Departementet vil vurdere støtte til gode forsøks- og utviklingsprosjekter vedrørende samisk barnevern, jf. NOU 1995:6 Plan for helse- og sosialtjenester for den samiske befolkningen i Norge, og samarbeide med Sametinget i oppfølgingen av den samiske barne- og ungdomsplanen. I 1998 ble barnevernloven oversatt til samisk.

I samarbeid med andre departementer og høyskolene vil det legges til rette for igangsetting av etterutdanningstilbud på særlig viktige områder. Dette gjelder blant annet arbeid med barn og unge med atferdsproblemer, rusproblematikk, barn og unge med innvandrerbakgrunn og innenfor fosterhjemsområdet. Det forutsettes for øvrig at kommuner og fylkeskommuner gir tilbud om og prioriterer kompetanseheving for sine medarbeidere.

Fem utviklingsprosjekter i fylkene for å styrke og systematisere veiledningstilbudene i det kommunale barnevernet er avsluttet i 1998. Erfaringene fra disse vil bli formidlet til resten av landets fylker.

Departementet vil arbeide videre med sikte på å videreutvikle formidlingen av ny kunnskap fra forsøks- og forskningsvirksomhet og stimulere til økt kunnskap om barneverntjenestens arbeid gjennom god informasjon til brukere og allmennheten. Samarbeidet med brukerorganisasjonene innen barneverntjenesten om gode informasjonstiltak vil fortsette. Konkrete tiltak som vil bli satt i verk eller videreført fra departementets side i 1999, er erfaringsformidling og spredning av kunnskap om lokale

informasjonstiltak, skolering av barnevernpersonell i formidling og kommunikasjon med brukere i klient/saksbehandlersituasjoner og etikk.

Departementet vil i samarbeid med Statistisk sentralbyrå forbedre dokumentasjonen om barneverntjenestens arbeid, ved økt vekt på kvalitetssikring og kontroll av data, forenkling av rapporteringssystemer og generell statistikkutvikling.

1.6 Et velfungerende fylkesnemndssystem

Departementet arbeider videre med å utvikle et velfungerende fylkesnemndssystem, blant annet gjennom forbedring av nemndenes rapporteringssystem og statistikken vedrørende nemndene. Fra 1. januar 1999 blir Fylkesnemnda for sosiale saker tillagt nye oppgaver. I henhold til lov om sosiale tjenester mv. kapittel 6A. Om rettigheter for begrensinger og kontroll med bruk av tvang og makt mv. ovenfor enkelte personer med psykisk utviklingshemming, skal fylkesnemndene være et eget klageorgan. Utgiftene knyttet til fylkesnemndene som klageorgan er anslått til 5 mill kroner per. år. I beløpet er administrative kostnader og utgifter til godtgjøring av alminnelige og sakkyndige medlemmer og fylkesnemndsledere inkludert. Midlene til klageorganet blir i 1999 stilt til disposisjon for Barne- og familiedepartementet over Sosial- og helsedepartementets budsjett.

2. Styrke fosterhjemsarbeidet i kommuner og fylkeskommuner

2.1 Forbedret tilbud og oppfølging av fosterbarn og fosterforeldre

For å styrke fosterhjemsarbeidet i kommuner og fylkeskommuner og gi bedre tilbud og oppfølging overfor fosterbarn og fosterforeldre utarbeidet departementet i 1997 «Handlingsplan for styrking av fosterhjemsarbeidet» (jf. rundskriv Q-13/97). De foreslåtte tiltakene i handlingsplanen vil bli fulgt videre opp i 1999. Planen skal særlig bidra til å:

- sikre regelmessig oppfølging av fosterbarn og fosterforeldre
- bedre tilbudene om avlastning og hjelp i krisesituasjoner
- avklare framtid og oppfølging av fosterbarn i god tid før fylte 18 år
- øke kompetansen og styrke opplæringen av fosterforeldre
- øke rekrutteringen av fosterhjem
- avklare og bedre samarbeids- og ansvarsforhold
- øke kunnskap og forskning om fosterbarn og fosterhjem

En mer regelmessig oppfølging av fosterforeldre og fosterbarn skal sikres gjennom utvikling av fosterhjemsplaner i alle kommuner, nødvendig bistand, hjelp og avlastning til fosterhjemmene, kartlegging av veiledningsbehov og styrking av tilsynsordningen. Kommunene utarbeider i løpet av 1998 planer for oppfølging av fosterbarn og fosterhjem. Fylkeskommunene reviderte likeledes sine fosterhjemsplaner med sikte på å styrke innsatsen på områder som må videreutvikles. Departementet anser det som viktig at kommuner og fylkeskommuner følger opp planene og vil støtte opp under dette arbeidet.

Handlingsplanen skal sikre fosterforeldre nødvendig opplæring og kompetanseheving, blant annet gjennom tilbud om opplæring til fosterforeldre før og etter plassering. I samarbeid med fylkesmenn og fylkeskommuner, vil departementet tilrettelegge etterutdanningskurs, deltakelse i grunnopplæring og/eller annen opplæring som anses nødvendig for ansatte som arbeider med fosterhjemmene.

Oppfølgingen og ettervernet for ungdom i fosterhjem skal styrkes, blant annet gjennom krav om utarbeidelse av egen tiltaksplan for den enkelte fra fylte 18 år og evt. fram til 23 år i samråd med ungdommen selv.

Rekrutteringen av gode fosterhjem for barn med særskilte behov og for barn som tilhører etniske minoriteter skal styrkes gjennom økt samarbeid og utvikling av egne rekrutteringsstrategier i fylkeskommunene. Løpende vurdering av behovet for endringer i regelverk, rutiner og praksis, i samarbeid mellom fosterhjem, fylkeskommuner, kommuner og Norsk fosterhjemsforening, skal sikre klare ansvarsforhold og samarbeid mellom fosterhjem, kommuner og fylkeskommuner.

Departementet vil foreta kartlegginger som grunnlag for det videre oppfølgingsarbeidet; en egen kartlegging av tilsynsførerordningen og om omsorgsplaner er utarbeidet. For å styrke kunnskapsformidlingen på området, vil departementet ta initiativ til oppretting av en idébank for formidling av gode prosjekter og tiltak mv. og utgivelse av temahefter på aktuelle områder. Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet og NOVA i Oslo utarbeidet, på oppdrag fra departementet, en kunnskapsstatus på området i 1998. Departementet vil forøvrig stimulere til ny kunnskap gjennom forskning, utviklings- og forsøksprosjekter.

3. Styrke tjenestetilbudet overfor utsatte barn og unge generelt og spesielt i forhold til barn og unge med atferdsvansker

3.1 Forbedrede kommunale og fylkeskommunale tiltak og etablering av fylkeskommunale konsultasjonstjenester

En stor utfordring for barneverntjenesten er å finne fram til tilfredsstillende og godt organiserte tjenester, tiltak og behandlingstilbud i fylkeskommunene for barn og unge med atferdsvansker. Det ble i 1997 utarbeidet en egen handlingsplan for å øke kvaliteten i tilbudene og arbeidet med barn og unge med alvorlige atferdsproblemer (jf. rundskriv Q-12/97).

Satsingen er rettet inn mot fire hovedområder:

- tydeliggjøring av ansvarsforholdene i forvaltningen og mellom de ulike forvaltningsnivåene
- utbygging av varierte fylkeskommunale tiltak og institusjonsplasser
- utvikling av fylkeskommunale konsultasjonstjenester
- iverksetting av forskning og kompetanseutvikling

Et viktig mål er å utbygge et tilstrekkelig antall plasser for opplæring og behandling av barn og unge med atferdsvansker. Fylkeskommunene utarbeidet i 1998, innenfor rammen av fylkeskommunens plan for institusjoner, en særskilt plan om dette, som vil bli fulgt opp av departementet i 1999 både med økonomiske og faglige stimuleringsmidler. Fylkeskommunene skal opprette faglige konsultasjonstjenester som er forpliktet til å være tilgjengelig i saker vedrørende atferdsbestemmelsene i barnevernloven. Flere fylkeskommuner har allerede etablert slike tjenester. Departementet vil følge erfaringene som gjøres ved bruken av tjenestene.

En ny bestemmelse i barnevernloven om tiltaksplan ved plassering etter atferdsparagrafene er forelagt Stortinget. Dersom forslaget blir vedtatt, vil departementet i 1999 følge opp dette ved nærmere konkretisering av innholdet i tiltaksplanen.

For å avklare samarbeids- og ansvarsforholdene mellom kommuner og fylkeskommuner, utga departementet i 1998 et rundskriv om ansvarsfordelingen mellom kommunale og fylkeskommunale instanser i arbeidet med barn og unge med atferdsvansker der fylkeskommunens ansvar ble understreket.

Det tas også sikte på å etablere et nettverk mellom Universitetet i Oslo, høyskoler og utviklingssentrene for å utvikle kunnskap, opplæringsprogrammer og forskning på området. Et eget forsknings- og undervisningsopplegg ved Universitet i Oslo, Psykologisk institutt, ble igangsatt i 1998 og vil bli videreført med økonomisk støtte fra departementet i fem år.

Satsen for den kommunale egenbetalingen for barn og unge i fylkeskommunale tiltak vil fra 1.1.1999 bli justert opp til kr 11 000 per måned.

4. Utvikle arbeidet med integrering og tiltak for utsatte barn og unge med flyktning- og innvandrerbakgrunn

Departementet vil styrke og utvikle mer egnede tiltak for utsatt barn og ungdom med innvandrer- og flyktningbakgrunn og deres familier for å sikre disse et godt tilbud.

Barne- og familiedepartementet utarbeidet i 1995 handlingsplanen «Barn og ungdom med innvandrerbakgrunn». Forbedringer i barneverntjenestens tilbud rettet mot barn og unge med innvandrerbakgrunn ble også foreslått i St meld nr 17 (1996-97) Om innvandring og det flerkulturelle Norge. Tiltakene i handlingsplanen og i stortingsmeldingen omfatter både metode- og tiltaksutvikling, evalueringer, kunnskapsinnhenting og formidlingsarbeid. Departementet følger i 1999 videre opp iverksettingen av de foreslåtte tiltakene, særlig overfor enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere, som er en spesielt utsatt gruppe. Det vises forøvrig til kap. 857, Mål og strategier.

4.1 Tilrettelagte tiltak i det forebyggende arbeidet og i hjelpeapparatet ovenfor barn og unge med innvandrerbakgrunn

Et viktig område er å bygge opp kompetansen og bedre informasjonen i barneverntjenesten, også for å øke forståelsen mellom de ansatte og de som skal motta hjelp. Det tas blant annet sikte på å:

- utarbeide mer informasjonsmateriell om barneverntjenesten i Norge på aktuelle språk
- vurdere å utvikle tolketjenesten i samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet
- styrke veiledningstilbudene i fylker og kommuner med stor innvandrerbefolkning

- videreføre etterutdanningstilbudene rettet mot ansatte i barneverntjenesten som arbeider med familier med innvandrerbakgrunn, spesielt i de større byene og i kommuner med stor innvandrerbefolkning
- systematisere eksisterende kunnskap om barn, ungdom og familier med flyktning og innvandrerbakgrunn

For å få mer kunnskap er Senter for samfunnsforskning (SEFOS) i ferd med å utarbeide en oversikt over utredninger, rapporter og forskning på området barnevern og barn og unge med flyktning- eller innvandrerbakgrunn.

Sammen med aktuelle kommuner og fylkeskommuner vil departementet prøve ut alternative omsorgsplasser og vurdere en kvalitetssikring og en utforming av omsorgstiltakene som tar hensyn til barn og unges ulike kulturelle bakgrunn. Departementet vil også vurdere bruken av familier med innvandrerbakgrunn som fosterhjem.

4.2 Styrket oppfølging av enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere

Det er kommunen som har ansvaret for oppfølgingen av de enslige mindreårige flyktningene og asylsøkerne. I en del steder blir dette ansvaret lagt til barneverntjenesten, andre steder til flyktningekontor e.l. Det er viktig at de ulike kommunale tjenester samarbeider om tiltak og tjenester for denne gruppen.

Stortinget har tidligere vedtatt omlegging i finansieringsordningen for kommunale barnevernutgifter til enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere fra statsrefusjon til et særskilt tilskudd til kommunene, gjeldende fra 1996. Tilskuddet, som skal dekke alle typer kommunale utgifter, utløses når barnet bosettes i en kommune og bli utbetalt til og med det året barnet fyller 18 år. Målet er at ordningen skal bidra til at de enslige mindreårige flyktningene og asylsøkerne kan bosettes så raskt som mulig i gode omsorgstilbud tilpasset de lokale forhold. Tilskuddet til kommunene har siden 1996 vært kr 80 000 per barn per år. Det siste året har bosettingen gått for sakte fordi flere kommuner har vegret seg for å ta imot flere enslige mindreårige. Dette har resultert i at stadig flere enslige mindreårige blir sittende for lenge i mottak. Dette er en meget uheldig situasjon for det enkelte barn og innebærer også betydelige merutgifter for staten. Kommunenes hovedbegrunnelse for at de ikke ønsker å ta i mot flere enslige mindreårige, er at de økonomiske rammebetingelsene er for dårlige. På denne bakgrunn foreslås tilskuddet økt til kr 90 000 per barn per år fra og med 1999. I tillegg foreslås det at tilskuddet fra 1999 utbetales til og med det året barnet fyller 20 år. Fylkeskommunene vil fortsatt få refusjon for de faktiske utgiftene til tiltak etter lov om barneverntjenester.

Departementet vil i 1998 og 1999, i samråd med Kommunal- og regionaldepartementet, Finansdepartementet og Kommunenes sentralforbund, gjennomgå situasjonen for de enslige mindreårige i sin helhet med sikte på å fremme ytterligere endringer i ordningen fra år 2000.

I tillegg vil det arbeides videre med å finne fram til gode og varierte omsorgstiltak. Barne- og familiedepartementet samarbeider med flere departementer om å utvikle styringsinstrumenter i arbeidet med enslige mindreårige. Kommunal- og regionaldepartementet har samlet informasjon om intensjoner og mål for arbeidet i et eget rundskriv (H-4/98). Utlendingsdirektoratet har utviklet «mal for individuelle planer ved bosetting i kommunene». SEFOS har på oppdrag fra departementet laget en kunnskapsstatus om enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere, som også tar for seg barneverntjenestens arbeid med enslige mindreårige. Departementet har tatt initiativ til utarbeidelse av en håndbok for ansatte i kommunene i arbeidet med enslige mindreårige. Håndboken skal kunne brukes som en veileder og bidra til å styrke oppfølgingsarbeidet på området. Departementet vil for øvrig følge opp det igangsatte utviklings- og evalueringsarbeidet i flere kommuner.

4.3 Etablering av tiltak for å hindre tvangsekteskap

Barneverntjenesten kommer i noen tilfeller i kontakt med ungdom med innvandrerbakgrunn som søker hjelp fordi de opplever å bli presset til ekteskap mot sin vilje. For å få mer kunnskap om dette, ga departementet Likestillingsrådet i oppdrag å lage en foreløpig kunnskapsstatus på området arrangerte ekteskap og tvangsekteskap. Rapporten «Arrangerte ekteskap og tvangsekteskap blant ungdom med innvandrerbakgrunn» forelå i 1998.

I løpet av 1998 vil Barne- og familiedepartementet utarbeide en handlingsplan mot tvangsekteskap. Oppfølgingsarbeidet vil ta til i 1999. Det tas sikte på at planen vil

inneholde tiltak som informerer unge innvandrerbarn om deres rettigheter og om hvilke rådgivnings- og hjelpeinstanser som finnes, såvel som informasjonstiltak rettet mot foreldrene om det norske samfunnets holdninger og reaksjoner på tvangsgifte. Det vil også bli vurdert igangsatt kompetansehevingstiltak blant annet ved opplæring av fagpersoner på området, utvikling og igangsetting av egne hjelpetiltak og utviklingsprosjekter.

5. Styrke det internasjonale samarbeidet om tiltak rettet mot utsatte barn, unge og familier

5.1 Økt nordisk og europeisk samarbeid

Etter rekommandasjon 8/97 fra Nordisk Råd, utarbeider Nordisk Ministerråd i 1998 en tverrsektoriell handlingsplan for barn og unges situasjon i nærområdene (de baltiske land, Kaliningrad og Nord-Vest Russland omkring St. Petersburg). Planen skal inneholde tiltak som kan bedre den sosial utviklingen for barn og unge under 18 år når det gjelder økonomiske forhold, familiesituasjon, helse, skole, fritid mv. Spesielt skal det legges vekt på å utvikle tiltak som kan bedre forholdene for særlig utsatte barn og unge. Barne- og familiedepartementet vil delta i oppfølgingen av handlingsplanen.

En utredning om kommersiell seksuell utnyttning av barn med forslag til oppfølgingstiltak i Østersjørådets medlemsland ble lagt fram på Østersjørådets toppmøte i januar 1998 (jf. resultatmål 1.4). Regjeringssjefene sluttet seg til rapportens anbefalinger. Rapporten følges nå opp gjennom blant annet et norsk-svensk samarbeidsprosjekt som fokuserer på å sette saksområdet på berørte myndigheters dagsorden og utvikle regionale samarbeidsnettverk. Første ledd i oppfølgingsarbeidet er et internasjonalt seminar i september 1998 arrangert i samarbeid med estiske myndigheter. Med utgangspunkt i dette seminaret, tas det sikte på å videreføre det norsk-svenske samarbeidsprosjektet i 1999 i dialog med de andre medlemslandene.

EU har siden 1997 gitt støtte til Daphne-initiativet som ledd i sitt arbeid med blant annet kommersiell seksuell utnyttning av barn og kvinner. Fra og med 1999 kommer også Norge gjennom EFTA til å slutte seg til Daphne-initiativet, som legger vekt på å stimulere frivillige organisasjoner til innsats i samarbeid med offentlige myndigheter, til kompetansestyrking på feltet gjennom tverretatlige kurs og utredningsvirksomhet mm. Dersom EU går inn for å videreføre arbeidet gjennom Daphne-programmet (2000-2004), er Norge gjennom EFTA innstilt på å delta i programmet, også økonomisk.

5.2 Utvikle bilateralt samarbeid med europeiske land i forhold til utsatte barn og unge

Departementet vil videreføre kontakten og samarbeidet med fagmiljøer, forskere og myndigheter i andre land, særlig i England og Nederland. Hensikten er å utveksle erfaringer og synspunkter, og stimulere til utveksling mellom forskere og offentlige myndigheter i landene. Hensikten er også å stimulere til felles prosjekter for å bedre kunnskapsgrunnlaget for politikkkutforming.

6. Sikre barns interesser ved adopsjon

6.1 Gjennomgang av regelverket for behandling av saker etter adopsjonsloven

6.2 Styrket informasjon på adopsjonsfeltet

Et forslag om at adopsjonsformidlingen av norske og utenlandske barn skal reguleres i et eget kapittel i adopsjonsloven er oversendt Stortinget i mai 1998. Departementet vil videre prioritere arbeidet med å gjennomgå retningslinjer for saker etter adopsjonsloven og styrke informasjonstiltakene rettet mot de instanser som arbeider med adopsjonssakene og til partene i en adopsjonssak. Departementet skal utarbeide en egen kompetanseplan på adopsjonsfeltet.

Departementet vil prioritere arbeidet med å sikre at forpliktelsene etter Haag-konvensjonen blir fulgt opp. Møter med de øvrige nordiske adopsjonsmyndighetene er et nyttig forum for å diskutere felles problemstillinger knyttet til anvendelsen av konvensjonen.

Andre tiltak

Rostad ungdomsheim og Rostadtun ettervernsheim

Rostad ungdomsheim og Rostadtun ettervernsheim mottar gutter i alderen 14 - 23 år. Den har, som eneste institusjon i landet, vært finansiert gjennom en egen post på statsbudsjettet siden 1970, først over Sosialdepartementets budsjett, og fra 1990 over Barne- og familiedepartementets kap. 854 post 70. Departementet foreslår å endre finansieringen av Stiftelsen Rostad (Rostad ungdomsheim og Rostadtun ettervernsheim) fra og med år 2000, slik at betalingen for opphold bringes i samsvar med gjeldende

betalingsbestemmelser i barnevernloven. For 1999 vil imidlertid direktefinansieringen bli opprettholdt som tidligere. Fra år 2000 blir finansieringsordningen da den samme for Rostad som for andre institusjoner i barnevernet. Det betyr at Rostad blir å betrakte som et ordinært privat barneverntiltak, der fylkeskommunene må dekke de faktiske utgifter ved plassering, mens hjemkommunen betaler en fast egenandel til fylkeskommunen. Alternativt kan Rostad inngå driftsavtale med en fylkeskommune og inngå på dennes plan for institusjoner, jf. Lov om barneverntjenester, § 5-2. Departementet vil bistå i dette omstillingsarbeidet.

Skoletilbudet er en særlig viktig del av virksomheten ved Rostad. Departementet foreslår derfor å opprettholde en øremerket bevilgning også utover 1999 til den videregående skolen ved institusjonen. Inderøy kommune, hvor institusjonen ligger, mottar ordinært tilskudd til grunnskolen gjennom sektortilskuddet.

Oversikt over delmål, resultatmål og resultatindikatorer for 1999

Delmål	Resultatmål	Resultatindikatorer
1. Høy rettssikkerhet og god kvalitet i tjenester for barn og foreldre i barnevernsaker	1.1. Rett hjelp til rett tid og til barnets beste	Andelen meldinger, undersøkelsessaker og tiltak som gjennomgås/ gjennomføres/ iverksettes innen de lovfestede tidsfrister
	1.2 Forebyggende tiltak og tilbud til utsatte barn og unge	Ferdigstillelse og oppfølging av handlingsplanen for barn på krisesentre
	1.3 Forbedrede tiltak og tilbud overfor utsatte barn og familier med rusmisbruk-problemer	
	1.4 Styrket arbeid mot seksuelle overgrep, inkl. kommersiell seksuell utnytting av barn	
	1.5 Økt kunnskap om levekår, tiltak og tjenestetilbud for utsatte barn, unge og familier, herunder evaluering av barnevernloven	Statlig støtte til variert forsøks- og utviklingsvirksomhet, forskningsprogrammer og -prosjekter
	1.6 Et velfungerende fylkesnemndsystem	
2. Styrke fosterhjemsarbeidet i kommuner og fylkeskommuner	2.1. Forbedret tilbud og oppfølging av fosterbarn og fosterforeldre	Antallet tiltak fra «Handlingsplan for styrking av fosterhjemsarbeidet» som er iverksatt
3. Styrke tjenestetilbudet overfor utsatte barn og unge generelt og spesielt i forhold til barn og unge med atferdsvansker	3.1. Forbedrede kommunale og fylkeskommunale tiltak og etablering av fylkeskommunale konsultasjons-tjenester	Antallet tiltak fra «Handlingsplan for barn og unge med alvorlige atferdsproblemer» som er iverksatt

Delmål	Resultatmål	Resultatindikatorer
4. Utvikle arbeidet med integrering og tiltak for utsatte barn og unge med flyktning- og innvandrerbakgrunn	4.1. Tilrettelagte tiltak i det forebyggende arbeidet og i hjelpeapparatet ovenfor barn og unge med innvandrerbakgrunn	Antallet tiltak i handlingsplanen «Barn og ungdom med innvandrerbakgrunn» som er iverksatt
	4.2. Styrket oppfølging av enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere	
	4.3. Etablering av tiltak for å hindre tvangsgifte	Oppfølging av handlingsplanen mot tvangsgifte
5. Styrke det internasjonale samarbeidet om tiltak rettet mot utsatte barn, unge og familier	5.1. Økt nordisk samarbeid	
	5.2. Bilateralt samarbeid med andre land, med vekt på kunnskapsutvikling	
6. Sikre barns interesser ved adopsjon	6.1. Gjennomgang av regelverket for behandling av saker etter adopsjonsloven	
	6.2. Styrket informasjon på adopsjonsfeltet	

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker lønn til lederne av fylkesnemndene og kontorstillingene i nemndenes sekretariater. Godtgjørelsen til nemndsmedlemmer er inkludert. Posten dekker videre ordinær drift av nemndene. Posten er noe styrket som en følge av lønnsoppgjøret.

Fra 1. januar 1999 blir fylkesnemndene for sosial saker tillagt nye oppgaver. I henhold til lov om sosiale tjenester mv. kapittel 6A. Om rettigheter for begrensinger og kontroll med bruk av tvang og makt mv. ovenfor enkelte personer med psykisk utviklingshemming, skal fylkesnemndene være et eget klageorgan. Utgiftene knyttet til fylkesnemndene som klageorgan er anslått til 5 mill kr per år. I beløpet er administrative kostnader og utgifter til godtgjøring av alminnelige og sakkyndige medlemmer og fylkesnemndsledere inkludert. Midlene til klageorganet blir i 1999 stilt til disposisjon for Barne- og familiedepartementet over Sosial- og helsedepartementets budsjett.

Post 63 Særskilte tiltak, kan overføres

Posten blir nyttet til ulike oppfølgingstiltak innen barnevernet i kommuner og fylkeskommuner. Midlene rettes i hovedsak inn mot prioriterte områder i barneverntjenesten og fordeles av departementet. Dette gjelder først og fremst kvalitetssikring av institusjonstilbudene og oppfølging av forebyggingsplanene samt tiltak som kan styrke utvikling av tilbud til barn og familier i nærmiljøet på et så tidlig tidspunkt som mulig.

Posten vil bli benyttet til oppfølging av «Handlingsplan for barn og unge med alvorlige atferdsproblemer», «Handlingsplan for styrking av fosterhjems-arbeidet» og handlingsplanen «Barn og ungdom med innvandrerbakgrunn. Posten vil også dekke støtte til kompetansestyrt tiltak, herunder etter- og videreutdanningstiltak og veiledning, og til andre tiltak i kommuner og fylkeskommuner.

Posten vil bli sett i sammenheng med post 71.

Post 64 Tilskudd for enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere, overslagsbevilgning

Posten dekker det årlige tilskuddet til kommunene for enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere som er kommet til landet uten foreldre. Det særskilte tilskuddet foreslås økt med kr 10 000 til kr 90 000 per barn per år fra 1999. Dette tilskuddet er knyttet til bosetting av det enkelte barn, omfatter alle typer kommunale utgifter og utløses når barnet bosettes/direktebosettes i en kommune. Tilskuddet foreslås fra 1999 utbetalt til og med det året den enslige mindreårige fyller 20 år. Midlene utbetales av Utlendingsdirektoratet (UDI), som for øvrig registrerer antallet enslige mindreårige i kommunene og rapporterer til departementet.

Fylkeskommunene vil fortsatt få refusjon for de faktiske utgiftene til tiltak etter lov om barneverntjenester. Disse midlene utbetales av departementet via fylkesmennene.

Økningen på posten skyldes både satsøkningen samt økte anslag på antall flyktninger og asylsøkere.

Post 70 Tilskudd til Rostad ungdomsheim og Rostadtun ettervernsheim

Posten dekker tilskuddet til Rostad ungdomsheim og Rostad ettervernsheim.

Posten er noe nedjustert i forhold til 1998. Dette skyldes at det i 1998 ble gitt noe ekstra midler i tillegg til det generelle tilskuddet til drift.

Post 71 Forskning, utvikling og opplysningsarbeid mv.

Posten vil i hovedsak bli benyttet til forskning, forsøks- og utviklingsvirksomhet om utsatte familier og utsatte barn og unges oppvekstkår. Blant annet gjelder dette midler til ulike delforskningsprogram; om barnevernet, om evaluering av barnevernloven, om funksjonshemmede og om adopsjonsspørsmål. Midlene vil også bli benyttet til driftstilskudd til utviklingssentrene i barnevernet, til særskilte tilskudd til utviklingstiltak ved NOVA og utviklingssentrene, til organisasjoner og foreninger på barnevern- og adopsjonsområdet.

Midlene dekker også utgifter til en stilling ved Psykologisk institutt for metodeutvikling og kompetanseutvikling for arbeider med atferdsvanskelige barn og unge.

Posten skal for øvrig nyttet til midler til oppfølging av «Strategisk informasjonsplan for barneverntjenesten» og annen opplysningsvirksomhet, FOU-formidling, konferanser og seminarer, samt utviklingsarbeid på områder med særskilte behov.

Posten vil videre benyttes til å sikre tiltak for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger, tiltak i forhold til tvangsekteskap og barn på krisesentre.

Posten er noe redusert som følge av interne omprioriteringer.

Midlene fordeles av departementet og posten vil bli sett i sammenheng med post 63.

KAP. 856 BARNEHAGER**Forslag til utgifter fordelt på post**

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
60	Driftstilskudd til barnehager, <i>overslagsbevilgning, kan nyttes under kap. 0844, post 70</i>	4 280 734	4 226 900	4 586 900
62	Utviklingsprogram i barnehagesektoren, <i>kan overføres</i>	22 601		
63	Omstillingstilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	36 451		
64	Prøveprosjekt Oslo indre øst		10 000	10 000
70	Tilskudd til andre barnehageformål, <i>kan overføres</i>	9 425	10 700	10 450
	Sum kap. 0856	4 349 211	4 247 600	4 607 350

RESULTATRAPPORT 1997

Rapporteringen tar utgangspunkt i de delmål/resultatmål som ble presentert i St prp nr 1 (1996-97).

1. Full barnehagedekning i løpet av 1990-årene

1.1 Minst 13 000 nye barnehageplasser i løpet av 1997

1.2 9 000 plasser til barn over 3 år.

1.3 4 000 plasser til barn i aldersgruppen under 3 år, inklusive plasser i familiebarnehager.

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at ca. 16 400 flere barn i alderen 0-5 år fikk plass i barnehage i 1997. Av dette var det rundt 7 900 nye plasser for barn under 3 år og rundt 8 500 plasser til barn over 3 år. Utbyggingstallene viser at langt flere barn under 3 år enn beregnet fikk barnehageplass i 1997.

Den høye tilveksten i 1997 må ses i sammenheng med gjennomføringen av grunnskolereformen. Overflyttingen av 6-åringene førte til flere plasser for yngre barn. Det var en ekstra stor vekst i antall barn under 3 år som fikk et barnehage tilbud i 1997. Noe av årsaken til dette var at barnehagedekningen for barn over 3 år var god i mange kommuner før grunnskolereformen. Plassene etter 6-åringene ble dermed i stor utstrekning tatt i bruk av barn under 3 år.

I forbindelse med gjennomføringen av grunnskolereformen ble det for 1997 dessuten innført et omstillingstilskudd. Tilskuddet hadde som formål å stimulere til at plassene etter 6-åringene, der det var behov for det, i størst mulig grad ble benyttet til barn under 3 år. Barnehagene fikk derfor et tilskudd på 10 000 kroner per ny heldagsplass for barn under 3 år som ble etablert i løpet av året. Tilskuddet ble gitt både til oppfylte plasser etter 6-åringene og helt nye plasser. Tallene for etableringen av nye småbarnsplasser i 1997 indikerer at tilskuddet har hatt en positiv innvirkning på barnehageutbyggingen.

Det er vanskelig å få noen fullstendig oversikt over hvor mange av de nye plassene i 1997 som er reelt nye og hvor mange som er oppfylte plasser etter 6-åringene. I budsjettet for 1997 ble det operert med at omlag ¼ av plassene etter 6-åringene ikke ville bli videreført. Utbyggingstallene for 1997 indikerer at det reelle antall nedleggelser utgjorde en mindre andel.

Antall barn i familiebarnehager ble redusert med ca. 500 fra 1996 til 1997. Av dette var omlag 450 i offentlige familiebarnehager.

2. Barnehager i samsvar med barns og foreldres behov

2.1 En barnehagesektor tilpasset endringer i alderssammensetningen

Barnehagene har på ulike måter arbeidet med tiltak for å gjøre barnehagene tilgjengelige for yngre barn, tilpasse seg foreldrenes behov og holde kostnadene så lave som mulig. Antall barn under 3 år i barnehage har økt med hele 29 pst i løpet av de siste to årene.

Samtidig er økningen i antall nye barnehager relativt liten. Dette betyr at de nye småbarnsplassene først og fremst har kommet i eksisterende barnehager gjennom omorganisering av barnegruppene, merinntak av barn, plassdeling og fysiske tilpasninger og utvidelser av barnehagelokalene. Dette er imidlertid omfattende omstillingsprosesser som krever at personalet er omstillingsdyktige. En allmen erfaring er at større differensiering i plasstilbudet og flere små barn, krever tilpasninger både i pedagogisk opplegg, praktiske arbeidsmåter, tilrettelegging av sove- og stellemuligheter og i mer grunnleggende holdninger til hva barnehagen skal inneholde og gi barna.

2.2 Videreføre utviklingsprogrammet i de 50 programkommunene

Barne- og familiedepartementet har gjennomført Utviklingsprogrammet for barnehagesektoren i perioden 1995-97. Programmet har gitt departementet muligheten til å følge 49 kommuner og en privat eierorganisasjon på nært hold i deres arbeid med å utvikle barnehagesektoren. I programperioden har det foregått en omfattende innsamling av informasjon om kommunenes og barnehagenes arbeid. Hensikten har vært å få kunnskap som kan brukes av hele barnehagesektoren for å tilpasse seg de endringer som kommer etter hvert som man nærmer seg full behovsdekning.

Barnehagedekningen i programkommunene har samlet sett økt fra 51 til 60 pst for aldersgruppen 1-5 år fra 1995 til 1997. Dekningsgraden har økt fra 31 til 39 pst for gruppen 1-2 år, og fra 65 til 72 pst for gruppen 3-5 år. De nye barnehageplassene har først og fremst kommet i eksisterende barnehager gjennom frigjorte plasser etter 6-åringene, ulike plassdelinger og ny vurdering av arealer og bemanning av barnehagen. Variasjonene i barnehagedekningen mellom kommunene er ikke jevnet ut i løpet av programperioden. Kommuner med høy barnehagedekning kjennetegnes av at de aller fleste barnehageplassene drives med kommunal støtte. Disse kommunene har således tatt ansvaret for hele barnehagesektoren, uavhengig av barnehagenes eierform. Videre er det gjennomgående de små kommunene som har høyest barnehagedekning.

I målene for Utviklingsprogrammet lå at kommunene og barnehagene skulle bevisstgjøres på utfordringer og endringer i barnehagesektoren gjennom informasjon. Informasjonsarbeid har vært en hovedoppgave for departementet og fylkesmannsembetene gjennom hele programperioden. Det er underveis i programperioden sendt ut mye skriftlig informasjonsmateriell til barnehager og kommuner. Det er også holdt informasjonsmøter for mange av landets øvrige kommuner. Endelige resultater og erfaringer fra programkommunene forelå imidlertid først sommeren 1998. Dette materialet er sammenstilt i en egen sluttrapport. Utfordringen framover er å formidle disse erfaringene og resultatene til alle landets kommuner og barnehager og andre aktører på barnehagefeltet. Denne oppgaven støttes med regional og lokal oppfølging av fylkesmannsembetene i samarbeid med programkommunene.

2.3 Dempe kostnadsveksten i sektoren når andelen barn under 3 år øker

Et av hovedspørsmålene i Utviklingsprogrammet har vært hvordan kostnadsveksten kan dempes når andelen barn under 3 år i barnehagene øker. I programmet har det vært etablert nettverksarbeid i kommunene med fokus på kostnadsdempende tiltak. Målt i antall oppholdstimer per ukeverk, har det i programperioden vært en produktivitetsvekst på ca. 5 pst både i private og kommunale barnehager. En viktig forutsetning for å bedre produktiviteten er å sørge for at det er nok barn og stort nok areal i forhold til en effektiv utnyttelse av barnehagenes lokaler og bemanning. Mye tyder på at heldagsåpne barnehager er mest kostnadseffektive, og at variasjonen i plasstyper og oppholdstider bør tilbys innenfor rammene av denne driftsformen.

De fleste barnehagene har klart å bli mer fleksible uten å øke ressursbruken. Brukernes behov vil imidlertid variere over tid. Dette vil kreve en stadig oppdatering av kunnskapen om brukerbehovene og kontinuerlige tilpasning til disse behovene.

2.4 Vurdere virkemiddelbruken i forhold til den videre utbyggingen av barnehagesektoren

Ved årsskiftet 1996/97 ble det nedsatt et interdepartementalt utvalg for å oppsummere status for barnehagevirksomheten og vurdere ulike sider ved gjenstående utbygging frem mot full barnehagedekning. Utvalgets rapport ble overlevert daværende regjering og dannet grunnlag for en handlingsplan for det videre arbeid på barnehageområdet. Handlingsplanen var en oppsummering av mål og innsats i tiden fremover på følgende områder; Utbyggingsbehovet, statens og kommunenes rolle, private barnehager, foreldrebetaling, barnehagenes lokaler og personalet. Handlingsplanen ble presentert som et vedlegg til St prp nr 1 (1997-98) Vi vandrer med freidig mot... - Regjeringens handlingsplan for full

barnehagedekning. Flere av elementene i planen er videreført i dette budsjettframlegget og vil forøvrig også bli tatt opp i en kommende stortingsmelding, jf. omtale under Mål og strategier for 1999.

3. Bidra til å oppnå et tilstrekkelig antall førskolelærere og sikre god kvalitet på innholdet i barnehagen

3.1 Måltrettet satsing for å få førskolelærere til å bli i yrket

3.2 Veiledningsprogram for opplæring av 600 ledere i barnehager og barnehageadministrasjoner med sikte på å få omsatt Rammeplanen i pedagogisk praksis og arbeid med utvikling av familiebarnehager

Meldinger fra 6 fylker viser at det er gitt veiledningstilbud til 300 styrere og pedagogiske veiledere. De andre embetene viser til at kommunene selv har overtatt ansvaret for gjennomføringen av veilederkurs med støtte fra fylkesmannen. Veiledningsprogrammet har blitt sett i sammenheng med endringsarbeid i barnehagene - både i og utenfor Utviklingsprogrammet.

I 1997 ble det satt i verk et forprosjekt i regi av høgskolen i Hedmark som skal innhente kunnskap om hvorvidt rammeplanen er implementert og virker etter sin hensikt. På bakgrunn av forprosjektrapporten er det nå satt i gang en landsomfattende undersøkelse.

Det ble også i 1997 gitt støtte til lokalt utviklingsarbeid i barnehagene via fylkesmennene. I alt 48 prosjekter fikk LUA-midler mot ca. 200 prosjekter i 1996.

Andelen styrere og pedagogiske ledere med førskolelærerutdanning økte fra 80 pst ved utgangen av 1996 til 81 pst ved utgangen av 1997. Denne moderate økningen må ses i sammenheng med gjennomføringen av grunnskolereformen. Stortinget behandlet våren 1997 St meld nr 52 (1996-97) om «Økt førskolelærerdeknning» som bl.a. omhandlet studiekapasitet og tiltak for øke stabiliteten i yrket.

TILSTANDSVURDERING

1. Utbygging og utvikling av barnehagetilbudet

Regjeringens mål i barnehagepolitikken er at alle familier som ønsker det, skal få barnehageplass i år 2000. Etter at seksåringene ikke lenger har et tilbud i barnehagene, og foreldrepermisjonen tidligere er utvidet til ett år, er den mest interessante aldersgruppen i forhold til «full behovsdekning», barn i alderen 1-5 år og hvor stor andel av denne gruppen som har et barnehagetilbud. Nødvendig dekningsgrad for de ulike alderstrinnene vil variere noe. En rekke faktorer påvirker etterspørselen etter barnehageplass. Barnehagens betydning for barnas egen del, utviklingen i permisjonsordninger, innføringen av kontantstøtte, foreldrenes yrkesdeltakelse, kvaliteten på tilbudet og hvor godt tilbudet samsvarer med familiens behov er sentrale faktorer. Erfaringer viser også at mer utbygd barnehagetilbud med større variasjon i tilbudet trekker til seg grupper som tidligere ikke har vurdert barnehage som et godt alternativ. Erfaringer viser også at flertallet av familiene ønsker en eller annen form for barnehagetilbud til sine barn de siste årene før skolestart (fra 3-4 år), mer eller mindre uavhengig av familiens behov for tilsyn av barna.

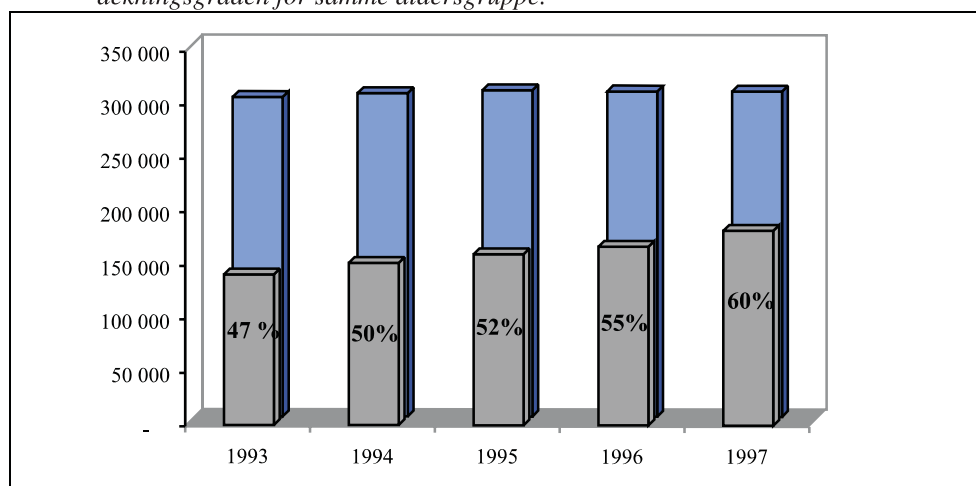
Ved årsskiftet 1997/98 hadde i overkant av 182 000 barn i aldersgruppen 1-5 år plass i barnehage. Totalt var det 303 000 barn i denne aldersgruppen. Barnehagedekningen var dermed på 60 pst. Dette var en økning på ca. 5 prosentpoeng sammenlignet med 1996. Det er store forskjeller i dekningsgraden mellom de enkelte alderstrinnene. For aldersgruppen 0-5 år er deknningen på 51 pst.

Det interdepartementale barnehageutvalget oppsummerte en rekke tidligere undersøkelser av behovet for barnehageplasser, og konkluderte med at en gjennomsnittlig barnehagedekning på 70-75 pst for aldersgruppen 1-5 år trolig vil oppfylle målet om barnehageplass til alle som ønsker det. En dekning på dette nivå innebærer en høyere barnehagedekning enn gjennomsnittet for de eldste barna og en noe lavere dekning for de yngste. Undersøkelser fra Utviklingsprogrammet på et senere tidspunkt bekrefter disse anslagene. Alle undersøkelser er imidlertid utført før ordningen med kontantstøtte var innført.

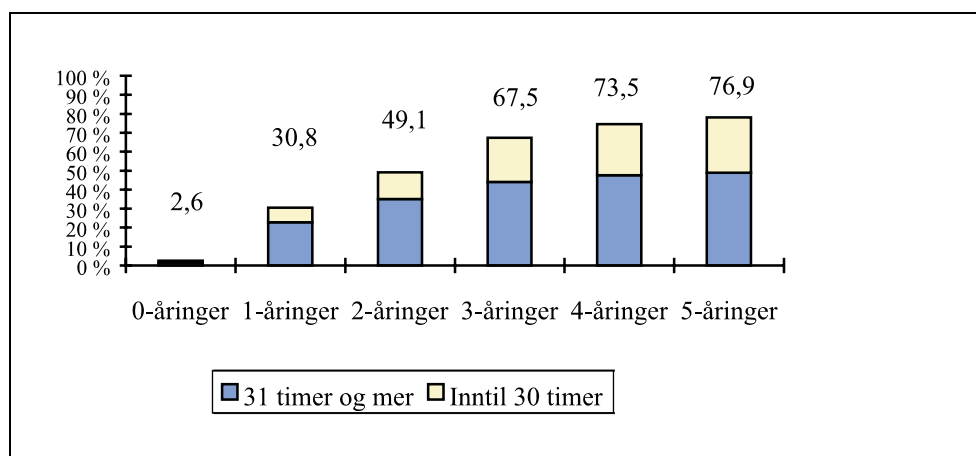
Innføringen av kontantstøtten høsten 1998 for 1-åringer og utvidelsen i 1999 til også å omfatte 2-åringer forventes å endre etterspørselen etter barnehageplasser for denne aldersgruppen. Det er grunn til å tro at det ikke bare er etterspørselen etter plasser til 1- og 2-åringer som endres, men også etterspørselen for søsken der foreldre mottar kontantstøtte. Vi vil imidlertid ikke ha god oversikt over hva som skjer med behovet for barnehageplasser etter innføringen av kontantstøtte før det er foretatt nye behovsundersøkelser i løpet av 1999. Det synes likevel klart at behovet vil være lavere enn tidligere antatt. I kommuner med full, eller nær full dekning, vil det kunne bli overskudd av plasser. I andre kommuner

vil kontantstøtten kunne innebære at full behovsdekning kan nås tidligere enn før antatt. Samtidig må vi anta at det vil skje en endring i hva slags barnehageplasser som etterspørres. Med muligheten for å motta delvis kontantstøtte dersom en ikke benytter barnehage full dag, vil det trolig bli et økt behov for barnehageplasser med kortere oppholdstider. Etterspørselen til de eldste barna vil være høyere og mer stabil enn etterspørselen etter tilbud til de yngste barna, men også her kan vi forvente endringer. Kommunene må selv utføre behovs- og brukerundersøkelser for å få kunnskap om etterspørselen i egen kommune. Etterspørselen varierer sterkt fra kommune til kommune. Et anslag over barnehagebehovet på landsbasis er derfor et lite egnet mål for den enkelte kommune når de skal dimensjonere sin utbygging.

Figur 1. Utviklingen i antall barn i barnehager sammenlignet med totalt antall barn i alderen 1-5 år, i perioden 1993-1997. Prosenten i diagrammet illustrerer dekningsgraden for samme aldersgruppe.

Figur 2. Andelen barn i barnehage i alderen 0-5 år fordelt på oppholdstid, 1997. Prosent

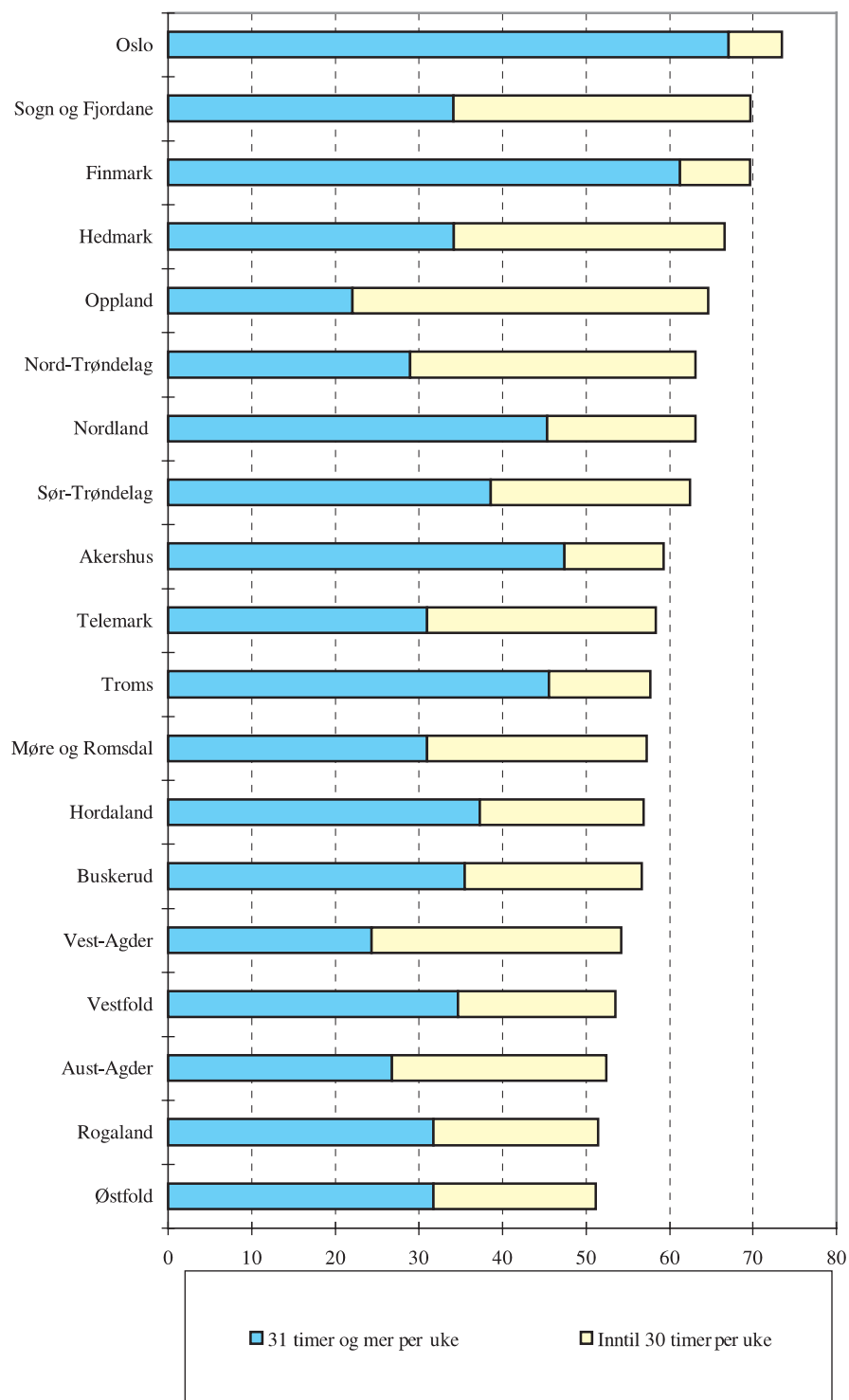

Figur 2 viser både at barnehagedekningen varierer med alder og at det er forskjeller mellom aldersgruppene når det gjelder avtalt oppholdstid i barnehagen. Barn under 3 år har i større grad enn de eldste barna en avtalt oppholdstid over 31 timer per uke. Tendensen er imidlertid at bruken av oppholdstider over 31 timer avtar blant de yngste barna. I 1992 var ca. 83 pst av alle barnehageplasser for aldersgruppen 0-2 år heldagsplasser. I 1997 hadde denne andelen sunket til ca. 72 pst mens den i hele perioden har ligget stabilt på omlag 64 pst for barn i alderen 3-5 år.

Det er til dels store forskjeller i dekningsgraden mellom de enkelte fylker. Det vil naturligvis være variasjon i behovet for barnehageplasser mellom de enkelte fylker, men dagens forskjeller er større enn hva det er rimelig å tro skyldes behovsforskjeller. Det har vært en økning i dekningsgraden i alle fylker de siste årene, men for flere var det bare

marginale endringer fra 1995 til 1996, men derimot en større økning fra 1996 til 1997. Også når det gjelder andelen barn med avtalt oppholdstid utover 31 timer, er det store variasjoner.

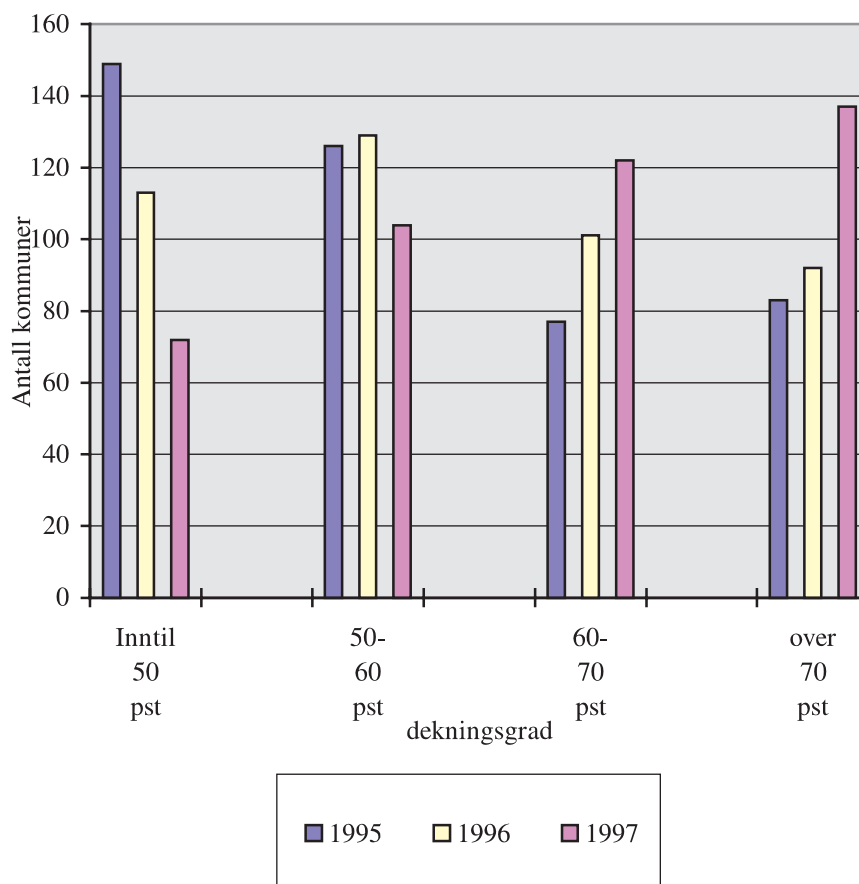
Figur 3. Prosentandel barn i barnehage (1-5 år). Fylkesvis fordeling av tilbud over/under 31 timer per uke. 1997

Det er også store forskjeller i dekningsgrad på kommunenivå. Barnehagedekningen for barn i aldersgruppen 1-5 år varierer fra omlag 29 pst til over 90 pst. Det er likevel et

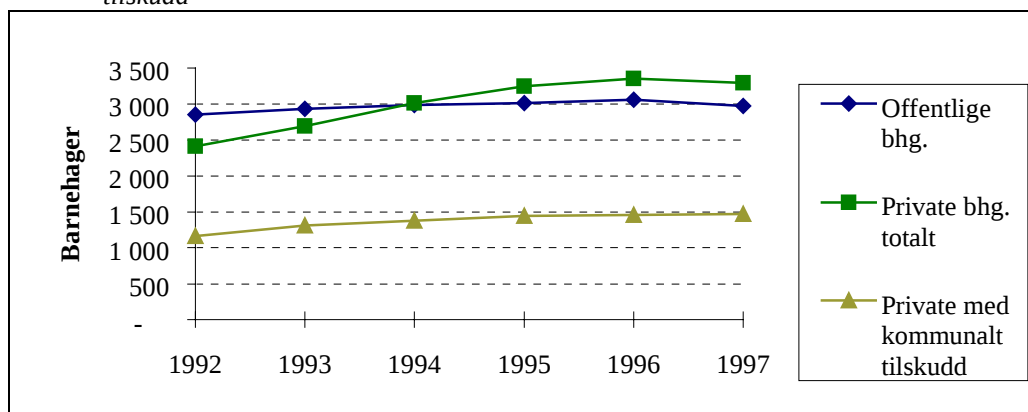
mindretall av kommunene som utgjør ytterpunktet med lavest dekningsgrad. I 1997 var det to kommuner som hadde en dekningsgrad under 30 pst for aldersgruppen 1-5 år (4 i 1996). 50 kommuner hadde en dekningsgrad på over 80 pst (i 1996 var dette 32 kommuner). Over 80 pst av kommunene hadde en barnehagedekning på 50 pst eller mer. Behovet for barnehageplasser vil naturligvis variere mellom de enkelte kommuner.

Figur 4. Utviklingen i antall kommuner med gitt dekningsgrad, 1-5 år i perioden 1995-97

Ved utgangen av 1997 var det i alt 6 260 barnehager, og dette er en reduksjon på 149 enheter sammenlignet med 1996. 58 pst av nedleggelsene var offentlige barnehager. Totalt var det omlag 3 000 offentlige barnehager. Som figuren nedenfor viser, har det de siste årene blitt etablert flere private barnehager enn offentlige. Men det ser ut til at den sterke veksten man har hatt i private barnehager er i ferd med å flate ut. De private eierne er i flertall. I 1997 var 52,5 pst av alle barnehagene private. Disse dekket ca. 42 pst av det samlede antallet barnehageplasser. Fordelingen mellom private og offentlige barnehager var tilnærmet uendret fra 1996 til 1997.

Figur 5. Offentlige og private barnehager, samt private barnehager med kommunalt tilskudd

Av de 184 000 barna i alderen 0-5 år som ved utgangen av 1997 hadde plass i barnehage, var ca. 107 000 i offentlige barnehager og ca. 77 000 i private barnehager. De private barnehagene er i gjennomsnitt noe mindre sammenlignet med de som eies av det offentlige. Figur 5 viser også at det har vært en svak økning i antallet private barnehager som får kommunal støtte. Økningen har imidlertid ikke klart å holde følge med veksten i private barnehager totalt. I perioden 1991-96 har andelen private barnehager med kommunal støtte sunket fra 53 til 43 pst. Fra 1996 til 1997 har imidlertid andelen økt noe igjen, slik at ved utgangen av 1997 har ca. 45 pst av de private barnehagene kommunal støtte. Hva den kommunale støtten består i varierer sterkt fra kommune til kommune.

Tabell 1. Andelen barn i familiebarnehage, prosentvis vekst per år og andel av alle barn i barnehage 0-5 år, i perioden 1993-97

	1993	1994	1995	1996	1997
Barn i familiebarnehage	8 800	11 300	13 200	13 900	13 800
Vekst fra året før, pst.	*	28,4	16,8	5,3	- 0,7
Andel av barn i barnehage, pst.	6,2	7,4	8,2	8,2	7,5

* Ikke sammenlignbare tall for aldersgruppen 0-5 år for 1993

En familiebarnehage består vanligvis av to eller flere hjem med gjennomsnittlig 4,9 barn per hjem. I 1997 var det registrert i underkant av 2 800 hjem, som fordelte seg med ca. 800 hjem i kommunale familiebarnehager og ca. 2 000 hjem i private familiebarnehager. Ca. 3 200 barn hadde plass i kommunale familiebarnehager mens ca. 10 600 barn hadde plass i private familiebarnehager. Tallene fra Statistisk sentralbyrå og undersøkelser gjort i Utviklingsprogrammet for barnehagesektoren av Vista Utredning tyder på en stagnasjon i bruken av familiebarnehager. Når kommunene får en høy barnehagedekning avtar etableringen av familiebarnehager og enkelte plasser legges også ned.

Asplan Viak Trondheim og Norsk Senter for barneforskning har på oppdrag for departementet foretatt en kvalitetsundersøkelse om åpen barnehage. Dette er et korttids tilbud der barna kommer sammen med foreldre eller andre omsorgspersoner. Undersøkelsen viser at dette tilbudet først og fremst når de minste barna. Gjennomsnittsalderen er i overkant av to år. Mellom 6 og 10 pst av barna har innvandrerbakgrunn. Åpen barnehage fungerer som et godt tiltak i nærmiljøet. Det kan være et generelt forebyggende barneverntiltak, tiltak for minoritetsgrupper og for å støtte foreldre/andre voksne i omsorgsarbeidet og skape samhold mellom barn og voksne. Ved utgangen av 1997 ble det på landsbasis registrert i underkant av 3 000 barn i alderen 0-5 år som benyttet seg av åpen barnehage. Dette fordelte seg på drøyt 100 åpne barnehager. Til sammenligning var det i 1994 i underkant av 2 000 barn som benyttet åpen barnehage.

Etter barnehagelovens § 9 har barn med funksjonshemming fortrinnsrett til barnehageplass dersom de kan ha nytte av oppholdet. I 1997 var det registrert omlag 3 400 barn som var tatt inn med fortrinnsrett. Dette er en reduksjon i forhold til 1996. Årsaken til dette kan ligge i at dekningen mange steder er så høy at barn med en funksjonshemming får barnehageplass uten bruk av fortrinnsretten hjemlet i barnehageloven. Departementet har

ikke mottatt signaler om at barn med funksjonshemming ikke blir tildelt barnehageplass. Vi antar derfor at de fleste barn med funksjonshemming har et barnehage tilbud.

2. Kostnader og ressursbruk i barnehagene

Driftsutgiftene i barnehagene varierer, avhengig av hvilke driftsformer og hvilket kostnadsnivå det legges opp til. Regnskapstall viser også at det er et klart skille mellom kommunale og private barnehager. Den andelen statstilskuddet dekker av driftskostnadene vil derfor variere både mellom de enkelte barnehagene og mellom kommunene.

Tabell 2. Årlige gjennomsnittlige kostnader for en barnehageplass i ordinære kommunale og private barnehager, 1996 (avrundet)

Aldersgruppe	Private barnehager	Kommunale barnehager
0-2 år	90 000	100 000
3-6 år	45 000	50 000

Gjennomsnittlig koster en oppholdstime for barn over 3 år ca. 23 kr i kommunale barnehager og ca. 20 kr i private barnehager. Forskjellen skyldes i hovedsak at private barnehager i mindre grad enn de kommunale har barn med funksjonshemninger og barn som av andre grunner trenger særskilt hjelp og støtte. Private barnehager får derfor en høyere utnyttelse av personalressursene sammenlignet med de offentlige. Større bruk av dugnad og annet ubetalt arbeid bidrar trolig også til at driftsutgiftene i private barnehager holder seg lavere enn i kommunal sektor. Det kan også være forskjeller i lønn og pensjonsvilkår som fører til at den private delen av sektoren klarer å holde kostnadene nede. Gjennomsnittskostnaden er uendret fra 1995 til 1996.

Utviklingen i driftskostnadene de siste årene viser små endringer. Går en derimot litt bak tallene ser en at lønnsoppgjørene i sektoren har medført at lønn og sosiale utgifter utgjør en stadig større andel av driftskostnadene. Barnehagenes «frie midler» til vedlikehold og aktiviteter blir følgelig stadig mindre. Til en viss grad kompenseres dette ved hjelp av øket foreldreinnsats både i private og kommunale barnehager. Lønnsutviklingen siste år og den økende andelen små barn i barnehagene, gjør at det i tiden fremover kan forventes en klar stigning i kostnadene.

Med utgangspunkt i de gjennomsnittlige årlige driftskostnadene for de ulike aldersgruppene samt driftstilskuddet fra staten og en gjennomsnittlig foreldrebetaling på kr 27 000 (er lik gjennomsnittlig foreldrebetaling per år for en heldagsplass i kommunale barnehager per januar 1998 forutsatt brutto husholdningsinntekt på 250 000 kr), kan en anslå kommunenes årlige gjennomsnittskostnader. For en heldagsplass beløper dette seg til ca. 3 500 kroner for barn over 3 år, mot ca. 37 000 kroner for barn under 3 år. Dette viser at småbarnsplasser økonomisk er tyngre å drive enn plasser for eldre barn.

I den private delen av barnehagesektoren er foreldrebetalingen i gjennomsnitt høyere enn for tilsvarende kommunal barnehageplass. Samtidig har de private, spesielt familiebarnehagene, et noe lavere gjennomsnittlig kostnadsnivå enn de kommunale barnehagene. Dette gjør det mulig for de private aktørene å drive barnehager med store barn uten vesentlig kommunal støtte. Private barnehager med småbarn derimot vil være avhengig av økonomisk støtte fra kommunen, eller svært høy foreldrebetaling.

Foreldrebetalingsundersøkelsen, som Statistisk sentralbyrå utfører på oppdrag av departementet, viser at det er betydelige variasjoner i betalingssatsene mellom kommunene. Dette henger sammen med at barnehageeieren har stor grad av frihet til å fastsette oppholdsbetalingen. Kommunene opererer gjerne med ett av to betalingssystem, enten satser som fastsettes på bakgrunn av husholdningsinntekten eller «flate» satser uavhengig av husholdningenes inntekt. Private barnehager uten kommunal støtte har som regel en fast sats per barn som ikke er avhengig av inntektsnivå.

I 1997 steg gjennomsnittlig foreldrebetaling for ett barn i kommunal barnehage, med mellom 2,5 og 5 pst for de ulike inntektsgruppene. I de private barnehagene var prisveksten gjennomsnittlig 1 pst lavere. Nivået på foreldrebetalingen i de private barnehagene ligger likevel så mye over satsene for kommunale plasser, at husholdninger med lav inntekt langt på vei ekskluderes fra det private barnehagemarkedet. Et annet utviklingstrekk i foreldrebetalingen er at betalingssatsene for barn under 3 år og for barn nummer to i barnehagen, stiger. Dette skjer fordi stadig flere kommuner opererer med høyere satser for barn under 3 år enn for barn over 3 år, samt at mange kommuner reduserer den prosentvise rabatten som gis i søskenmoderasjon.

Tabell 3. Prosentvis fordeling av samlede kostnader for alle barnehager i landet fordelt på foreldre, stat, kommune og andre, 1996 (vektet)

	Betaling fra foreldrene	Statens tilskudd	Kommunens tilskudd	Andre inntekter*
Private barnehager	45,5	39,3	8,2	7,0
Kommunale barnehager	28,9	36,2	27,9	7,0

* Andre inntekter er refundert lønn fra folketrygden og ytelser fra arbeidsgivere, foreninger, institusjoner og andre.

I St meld nr 8 (1987-88) Barnehager mot år 2000, ble det lagt opp til en utgiftsfordeling i barnehagesektoren der statens andel skulle være 40 pst og de resterende 60 pst skulle fordeles omlag likt mellom kommunen og foreldrene. Denne fordelingen ble støttet av komiteflertallet i Innst S nr 239 (1995-96). Regnskapstallene viser at den faktiske situasjonen ikke er helt i overensstemmelse med den ovennevnte utgiftsfordelingen. Særlig er det et stort avvik når det gjelder den private delen av barnehagesektoren. Skal den ønskede målsettingen nås, må kommunesektoren i større grad ta ansvaret for det totale barnehagetilbudet i kommunen blant annet ved å øke støtten til de private barnehagene. Fra 1995 til 1996 var det bare små endringer i kostnadsfordelingen.

Ukentlig oppholdstid per årsverk kan brukes som indikator på ressursbruken i barnehagene. Det har vært en liten vekst i samlet oppholdstid fra 1996 til 1997. Siden det også var en nedgang i antall årsverk fra 1996 til 1997, vil det si at barnehagene utnytter personellkapasiteten stadig bedre. Denne tendensen har en sett gjennom hele 90-tallet. En tilsvarende utvikling kan ikke forventes i tiden fremover uten at dette samtidig vil få innvirkning på barnehagenes kvalitet

3. Særskilte tilskudd

Omlag 8 700 barn med minoritetsspråklig bakgrunn hadde plass i barnehage ved utgangen av 1997. Dette utgjør ca. 5 pst av samtlige barn i barnehage. Dette var 1 pst høyere enn i 1996. 53 pst av minoritetsspråklige barn med barnehageplass fikk tilbud om tospråklig assistanse i 1997. Dette er en økning på 3 prosentpoeng i forhold til 1996. Slike relativt store årlige svingninger vil være naturlig all den tid bakgrunnen og behovene til de minoritetsspråklige barna endres. Tilskuddet har vært uendret siden 1992.

I 1996 og 1997 har to kommuner som er med i departementets Utviklingsprogram for barnehagesektoren fått dispensasjon fra reglene om tilskudd til tospråklig assistanse for å nytte midlene mer fleksibelt og i tråd med lokale forutsetninger.

Tilskudd til tospråklige assistenter kan også brukes til å ansette assistenter som behersker tegnspråk dersom det er døve eller sterkt hørselshemmede barn i barnehagen. Det ble gitt tilskudd til 4 barn i 4 ulike kommuner i 1997. Departementet antar at tilskuddet vil omfatte flere etterhvert som ordningen blir mer kjent. Det øremerkede tilskuddet til barn med funksjonshemninger kan også brukes til tegnspråkopplæring av kortere varighet for det faste personalet som hadde døve eller sterkt hørselshemmede barn i barnehagen. Døve og sterkt hørselshemmede førskolebarns rett til tegnspråkopplæring er hjemlet i forskrifter til grunnskoleloven som trådte i kraft 01.07.97.

28 kommuner fikk i 1997 tilskudd til barnehagetilbud for nyankomne flyktningers barn. Omlag 250 barn var omfattet av ordningen. Tilsvarende tall for 1996 var omlag 370 barn i 24 kommuner. Antall kommuner som får tilskudd til midlertidig barnehagetilbud varierer fra år til år, avhengig av antall flyktningefamilier som bosettes lokalt. Hensikten med tilskuddet er å gi kommuner mulighet til å tilby barn av nyankomne flyktninger et korttidsopphold i barnehage i den første tiden i nytt land, gjerne samtidig med at foreldrene får norskopplæring.

Fylkesmennene administrerer og utbetaler tilskudd til samiske barnehager. Hensikten med tilskuddet er å dekke de ekstraavgifter som et samisk barnehagetilbud medfører og derigjennom sikre at samiske barn i barnehagene får utvikle og styrke sitt samiske språk og sin samiske kulturbakgrunn.

42 samiske barnehager i 14 kommuner fikk tilskudd i 1997, og omlag 1 000 barn hadde plass i disse barnehagene. Det har vært en markant økning i antall barnehager som mottar samisk tilskudd de senere årene. Dette har sammenheng med en økende interesse for å gi barn med samisk bakgrunn et barnehagetilbud som bygger på samisk språk og kultur. I tillegg ble det tidligere stilt krav om at samisk måtte være hovedspråk i barnehagen for at samisk tilskudd skulle innvilges. På bakgrunn av de mange barnehager, særlig utenfor

Finnmark, som ønsker å gi norskspråklige samebarn et samisk tilbud, ble kravet om samisk som hovedspråk fjernet. Det er likevel en forutsetning at barnehagen har vedtektsfestet at den bygger på samisk språk og kultur for at særskilt tilskudd skal innvilges.

4. Kvalitet i barnehager

Kvalitet i barnehagen er blant annet å gi barna tilbud som innebærer læring, omsorg og tilsyn. Innenfor de rammer barnehageloven med forskrifter, rammeplanen og eierens økonomiske og øvrige betingelser gir, er det barnehagens personale som skal omsette rammeplanene til pedagogisk praksis og dermed bidra til å sikre kvaliteten i barnehagen. Dette skal foregå i nært samarbeid med foreldrene. Det er departementets inntrykk at planen er blitt godt mottatt.

Lokalt utviklingsarbeid i barnehagene (LUA) har siden 1991 vært et viktig virkemiddel for å bygge opp og videreutvikle kompetansen om barnehagens innhold, arbeidsform og organisering. Fylkesmennene forvalter midlene. Prosjektenes innhold har variert, og i 1996 og 1997 ble midlene prioritert til arbeid med å omsette Rammeplanens mål og intensjoner til pedagogisk praksis. Antallet prosjekter ble langt færre i 1997 enn i 1996 som følge av betydelig redusert bevilgning på kap. 856 post 70. I inneværende år vil LUA-midlene for det meste bli brukt til prosjekter i kommuner som fylkesmennene følger spesielt opp. Fra 1997 er det satt som krav at kommunen må bidra med økonomisk tilskudd eller annen form for oppfølging for at midler til lokalt utviklingsarbeid skal gis.

Den viktigste yrkesgruppen for å sikre pedagogisk kvalitet i barnehagene er førskolelærerne, som gjennom sin utdanning har fått en bred pedagogisk plattform for arbeidet. De nye store kullene av førskolelærere vil de nærmeste årene føre til en markert økning i antallet nyutdannede førskolelærere. Økningen i nyuteksaminerte førskolelærere fra 1992 til 1996 var 86 pst.

Tabell 4. Kompetansesammensetningen i barnehagesektoren.

Ansatte i barnehagene og tall fra førskolelærerutdanningen, 1995-1997 (Tall fra St meld nr 39 (1997-98) og SSBs barnehagestatistikk)

	1995	1996	1997
Ansatte i styrerstillinger eller som pedagogiske ledere	15 730	15 815	15 902
Ansatte med dispensasjon fra utdanningskravet	3 440	3 218	2 998
Opptak til førskolelærerutdanningen	2 710	3 045	3 240
Uteksaminerte førskolelærere	1 547	1 878	1 807

Både stat, kommune, private arbeidsgivere og interesseorganisasjonene har utfordringer når det gjelder å rekruttere og beholde førskolelærere og andre ansatte i barnehagene. Erfaringer fra Utviklingsprogrammet viser at ansatte i barnehagene har stor vilje til omstilling og fleksibilitet, men de trenger kunnskap og oppfølging i form av etterutdanning, veiledning og kompetanseutvikling.

I St meld nr 52 (1996-97) om «Økt førskolelærerutdanning» ble det anslått at vi vil ha tilstrekkelig antall førskolelærere i 2001 forutsatt de måltall meldingen la opp til. Opptaket av nye studenter fra høsten 1998 viser lavere antall søkere enn tidligere. Ved enkelte høyskoler er det også vanskelig å fylle studieplassene. Departementet vil følge utviklingen nøye bl.a. i forhold til opptakene i årene framover.

Andelen menn i barnehagene er stabil med i underkant av 7 pst blant de ansatte. Antallet mannlige førskolelærere har økt, og utgjør nå 5,4 pst, mens antallet mannlige assistenter har gått noe ned. Det er behov for å få flere menn i barnehagene, og som et ledd i dette arbeidet har regjeringen vedtatt en forskrift til likestillingsloven som tillater en viss særbehandling av menn ved å bl.a. oppfordre menn til å søke og gi dem en moderat kvotering i forhold til stillinger i barnehagene.

Departementet har fra 1996 gitt midler til Samisk Utdanningsråd til utvikling av pedagogisk materiell til bruk i samiske barnehager. For 1997 er også midler til forsøks- og utviklingsarbeid i samiske barnehager kanalisert gjennom Samisk Utdanningsråd.

Departementet har på ulike måter brukt eksterne miljøer for å innhente kunnskap. Statens Institutt for Folkehelse hadde i oppdrag å kartlegge eksisterende kunnskap på barnehageområdet og peke på områder der vi trenger ny kunnskap. Rapporten «Barnets verd og barnehagens verdier - En kunnskapsanalyse» sier at det jevnt over er høy kvalitet på norske barnehager. Rapporten sier videre at vi har god statistikk og anvendt levekårsforskning om barnefamilier, god innsikt i førskolelærerprofesjonen, dagens yrkesrolle, om barns språklige utvikling og spesialpedagogisk arbeid. Men rapporten

påpeker også at det er områder vi trenger mer kunnskap om bl.a. de yngste barna og ulike typer oppfølgingsstudier.

Utviklingsprogrammet for barnehagesektoren har innhentet resultater og erfaringer fra programkommunene og deres barnehager. Til dette arbeidet engasjerte departementet eksterne miljøer. Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) hadde i oppdrag å vurdere behovs- og brukertilpasning i et forbruksperspektiv (ansatte, foreldre og barn). I følge SIFO og flere gallupundersøkelser er barnehagene blant de tilbud brukerne er mest fornøyd med. I programmet skulle SIFO spesielt se på om brukernes fornøydhet økte dersom barnehagen arbeidet for å bli mer brukertilpasset. Det oppsiktsvekkende ved undersøkelsen er at styrerne mener det har skjedd en bedring i brukertilpasningen i forhold til foreldrene og barna, mens foreldrenes fornøydhet var litt mindre i de barnehagene som bevisst arbeidet for å bli mer brukertilpasset. Det kan ha ulike årsaker, bl.a. at personalet og foreldrene definerer brukertilpasning ulikt, at det kan være et brytningspunkt mellom de individuelle og de kollektive behovene eller at før- og etterundersøkelsene er foretatt med for kort mellomrom. Dette bør vurderes nærmere. Vedrørende barnas trivsel, slår SIFO fast at det er viktig at tilbudet av ulike plasstyper står i et balansert forhold til hva personalet har evne og vilje til å hankses med.

SIFO har også gjennomført prosjektet «Barnehager - Tilbud og brukere». Rapporten konkluderer bl.a. med at variasjonen i kommunenes satsing på barnehagesektorene er stor. Rapporten råder kommunene til i større grad å målrette arbeidet mot brukernes behov. Det påpekes at det i stor grad er enighet mellom foreldre og personalet når det gjelder barnehagens målsettinger og at den uformelle, daglige kontakten er viktigst i forhold til foreldrenes tilfredshetsnivå.

Høgskolen i Vestfolds oppdrag var å kartlegge personalets holdninger til utvikling, omstilling og fornyelse. Undersøkelser viser at personalet jevnt over er positive, men kravet om stadig omstilling utløser usikkerhet hos mange ansatte. For å få med personalet i forsatte endringsprosesser trengs det tid og kompetanse.

BFD har engasjert FAFO for å undersøke innvandrerforeldres bruk av og holdninger til barnehage. I en forundersøkelse ble det påvist at relativt sett langt færre barn med innvandrerbakgrunn i de store byene bruker barnehage enn andre barn. Innvandrerforeldre oppgav pris som viktigste årsak. Mange innvandrerforeldre la samtidig vekt på at deres barn skulle lære norsk før de begynte på skolen. Prosjektet videreføres i 1998 hvor 300 familier fra ulike nasjonsgrupper skal intervjues om bruk av barnehage og kontantstøtte.

MÅL OG STRATEGIER

1. Full barnehagedekning i år 2000

1.1. Legge til rette for fortsatt utbygging av nye barnehageplasser og gjennomføre ny behovsundersøkelse

Barnehagene har en selvstendig plass i barne- og familiepolitikken. De skal gi et pedagogisk tilbud til alle barn der foreldre ønsker det. Barnehagene er et godt supplement til familieomsorgen, også for utsatte barn. For å gi familier hjelp med omsorgsoppgavene og gi et pedagogisk tilbud til barna vil det være nødvendig å fortsette barnehageutbyggingen.

Regjeringen legger til grunn at det vil være nødvendig å etablere nye barnehageplasser frem til og med opptaket høsten år 2000. En del kommuner er på god vei til å nå målsettingen om full barnehagedekning, men mange har fortsatt en del igjen. Barnehagene har stått overfor store omstillinger ved 6-åringenes overgang til grunnskolen og innføring av kontantstøtten fra høsten 1998. Mange kommuner har vært noe avventende før de foretar den siste innspurten i barnehageutbyggingen. Det er særlig mangel på plasser for barn under tre år. Hovedtyngden av plassene må derfor etableres for denne aldersgruppen samtidig som det er her usikkerheten rundt behovet blir størst ved innføringen av kontantstøtten. Kontantstøtten kan også påvirke etterspørselen fra eldre søsken, og det er derfor nødvendig å gjennomføre nye behovsundersøkelser for alle aldersgrupper.

Fra 1.8.1999 er det lagt opp til en harmonisering av tilskuddssatsene for barnehagene med kontantstøttesatsene. Regjeringen prioriterer med dette en generell økning av tilskuddssatsene og bedret økonomi for både kommuner og private eiere.

I 1999 budsjetteres det med plasser til 2 500 nye barn. Det legges opp til 1 000 nye plasser for barn over 3 år og 1 500 nye plasser barn under 3 år i løpet av 1999. Regjeringen legger opp til et forsiktig anslag for 1999 bl.a. fordi det vil være en viss usikkerhet rundt behovet for barnehageplasser ved innføring av kontantstøtten. Både kontantstøtten og andre permisjonsordninger for småbarnsfamiliene bidrar til at behovet for fleksible åpningstider

og driftsformer øker. Det gir barnehageeiere en utfordring i å utnytte eksisterende barnehagekapasitet på en måte som gir tilbud til flest mulig barn.

Staten og kommunene har et felles ansvar for at barnehagene bygges ut og drives i samsvaret med målet om full behovsdekning. Utbygging og drift i privat regi skal videreføres. Hver kommune må finne et mål for dekningsgraden ut ifra lokale forhold basert på egne reviderte behovs- og brukerundersøkelser. På bakgrunn av slike undersøkelser bør de kommunene som ennå ikke har laget en plan for hvordan de skal nå full behovsdekning, gjøre dette snarest mulig. Dette betyr at kommunene må kartlegge muligheten for å ta i bruk eksisterende lokaler som kan egne seg til barnehagebygg og vurdere behovet for nybygg. Privat etablering og utbygging må integreres i kommunens plan for barnehageutbygging.

For at også private barnehager skal stimuleres til å gi et tilbud til flere barn under 3 år, er de avhengige av at kommunene i større grad enn i dag gir støtte til driften av private barnehager.

2. Barnehager i samsvar med barns og foreldres behov

2.1 Tilrettelegge for varierte og fleksible driftsformer

Det er et sentralt mål at barnehagetilbudet skal innrettes slik at det tilpasses barns og foreldres behov for ulike oppholdstider, og at ingen skal betale for mer enn den tid de faktisk bruker. Kravene til fleksible barnehagetilbud øker i takt med større fleksibilitet i arbeidslivet. På den bakgrunn blir det viktig å legge til rette barnehagenes rammebetingelser for å kunne gi et fleksibelt tilbud. Regjeringen har gitt småbarnsforeldre større valgfrihet ved innføringen av kontantstøtten. Kontantstøttens utforming gir muligheter til ulike valg av deltidsbarnehage kombinert med delvis kontantstøtte. Skal småbarnsforeldre få reell valgfrihet, må en i tillegg til kontantstøtten sørge for at det finnes barnehageplasser til de som ønsker det, til en pris de kan betale, med en åpnings- og oppholdstid de trenger og med et innhold de ønsker for sine barn.

For at alle familier skal få mulighet til å benytte seg av det barnehagetilbudet de har behov for, må foreldrebatalingen holdes på et forsvarlig nivå. Målet er at foreldrebatalingen ikke skal øke mer enn prisstigningen. Alle kommuner bør iverksette et betalingssystem med inntektsgraderte satser og søskenmoderasjon. Dette bør også gjelde i private barnehager. For å muliggjøre dette må kommunene på lik linje med staten, føle ansvar for å bidra med driftsmidler til private barnehager.

2.2 Fremme stortingsmelding hvor det bl.a. drøftes finansiering av sektoren, rammebetingelser for de private barnehagene og foreldrebataling

Det er ti år siden Stortinget sist behandlet en stortingsmelding om barnehager. I denne perioden har det vært en sterk vekst i antallet plasser. Det har vært tilrettelagt for at kommuner og barnehager har kunnet tilegne seg ny kompetanse som har bidratt til å utvikle barnehagenes pedagogiske innhold og kvalitet.

Regjeringen vil i løpet av 1999 legge frem en ny stortingsmelding hvor regjeringen vil drøfte de fremtidige økonomiske, lovmessige og faglige rammebetingelser for barnehagesektoren. Meldingen må drøfte hvordan en kan sikre de nødvendige rammebetingelsene som skal til for at kommunene i samarbeid med private eiere kan gi familiene et fleksibelt og kvalitativt godt barnehagetilbud og hvordan private eiere kan sikre et stabilt driftsgrunnlag.

2.3 Utvikle informasjonsmateriale bl.a. til kommunene om varierte barnehagetyper, f.eks. familiebarnehager, åpne barnehager, naturbarnehager m.fl.

Utbygging av barnehagesektoren har ført til større krav til fleksibilitet og brukertilpasning, og foreldre viser økt interesse for ulike former for barnehager tilpasset deres hverdag og behov.

Familiebarnehager er en barnehageform som et er godt tilpasset tilbud til de minste barna, og har hatt en jevn økning i antallet plasser fram til 1996. De fleste familiebarnehager er private og erfaringer viser at det er behov for oppfølging fra kommunen. Departementet vil tilrettelegge nødvendige informasjons- og veiledningstiltak for kommuner og familiebarnehager.

Departementet vil også legge til rette for nye barnehageformer bl.a. åpne barnehager og naturbarnehager. Dette gjøres gjennom informasjonstiltak og vurdering av hvordan de bedre kan tilpasses lov og forskrifter.

3. Bidra til å styrke barnehagenes kvalitet og pedagogiske innhold

3.1 I samarbeid med fylkesmennene bistå kommunene til selv å legge til rette for utviklings- og omstillingsarbeid i barnehagene

Kommunene har som barnehagemyndighet en sentral rolle i utvikling av alle barnehagers kvalitet, kompetanse og faglige utvikling. Kartleggingen fra bl.a. Utviklingsprogrammet for barnehagesektoren viser at de fleste ansatte i barnehagene har interesse for og evne til omstilling og fornyelse. Men det er nødvendig at kommunene og private eiere er aktive pådriver i tilrettelegging og organisering av endringsarbeidet i barnehagene bl.a. ved kompetansetiltak, veiledning, nettverk mellom barnehager og et mangfold av lokale tiltak.

Fylkesmennene skal også i 1999 følge opp kommuner med sikte på å utvikle barnehage-tilbudets kvalitet, innhold, organisering og utforming slik at barn og foreldre får et tilbud tilpasset deres behov. Utfra kunnskap om behovene i den enkelte kommune skal det bli lagt til rette for oppfølging bl.a. gjennom veiledning, informasjon og nettverk, og om hvordan kommunene kan nyttiggjøre seg erfaringer og resultater fra bl.a. Utviklingsprogrammet. Utviklingsmidler som stilles til fylkesmennenes disposisjon skal bl.a. nyttes i dette arbeidet. Departementet vil samarbeide nært med fylkesmennene i dette arbeidet.

3.2 I stortingsmelding drøfte barnehagens kvalitet med vekt på innhold, organisering, personalet og kompetanse

St meld nr 8 (1987-88) om Barnehager mot år 2000 omhandlet både utbygging og kvalitet. I perioden som har gått har det vært utbygging for å sikre full behovsdekning som naturlig nok har vært mest prioritert. Det har parallelt pågått et løpende arbeid for å styrke kvaliteten i barnehagen gjennom lokal kompetanse, bl.a. opplæring i bruk av rammeplanen, lokalt utviklingsarbeid, veiledningsprogram og Utviklingsprogrammet for barnehagesektoren. Videre har utdanningskapasiteten for førskolelærere økt kraftig. Dette arbeidet skal oppsummeres i meldingen. Departementet tror kravene til kvalitet vil øke, ikke minst vil foreldrenes krav til barnehagene øke når full behovsdekning nærmer seg. Meldingen skal omhandle barnehagens kvalitet med vekt på organisering, brukertilpasning, bemanning og kompetanse. Meldingen vil også drøfte mulige tiltak som kan bidra til å videreutvikle kvaliteten i barnehagene, øke rekrutteringen og sikre stabiliteten til bemanningen.

4. Bidra til integrering av barn med innvandrerbakgrunn i barnehager

4.1 Videreføre gratis korttidsbarnehagetilbud for alle 5-åringer i bydel 6 i Oslo indre øst

Som et ledd i oppfølgingen av St meld nr 17 (1996-97), jf. Innst O nr 235 (1996-97) har departementet, i samarbeid med Oslo kommune, satt i gang en forsøksordning med korttidsbarnehage for samtlige 5-åringer i en bydel i Oslo indre øst, bydel 6 Gamle Oslo. Et forprosjekt ble gjennomført høsten 1997 og våren 1998 for å tilrettelegge rammebetingelser. Selve forsøket settes iverk fra høsten 1998. Hensikten med forsøket er primært å rekruttere barn med tospråklig bakgrunn til barnehage det siste året før skolestart, særlig med tanke på barnas tilegnelse av norsk språk. Forsøket skal gå over tre år med løpende evaluering. Merutgiftene ved drift av et inntil 20 timers ukentlig tilbud i forhold til det vanlige statlige driftstilskuddet, dekkes over BFDs kap. 856 etter en avtalt enhetspris. Oslo kommune dekker investeringsutgiftene. I forbindelse med prosjektet vil departementet prøve ut alternative måter for tildeling og bruk av tilskuddet til tospråklig assistanse.

4.2 Gjennomgå regelverket for tilskuddsordningen til tospråklig assistanse.

Dagens tilskudd til tospråklig assistanse kan gis til barnehager med barn fra kulturelle og språklige minoriteter, under forutsetning av at barnehagen har ansatt tospråklig assistent. Ordningen bygger på tanken om at barn som tilhører språklige og kulturelle minoriteter bør ha mulighet til å kunne hente støtte hos voksne som behersker barnas morsmål og kjenner barnas kulturbakgrunn. Da det ikke er mer enn omlag halvparten av de støtteberettigede barna som i dag får tospråklig assistanse i barnehagen, er det nødvendig å vurdere om dagens ordning er hensiktsmessig innrettet. Ordningens formål, tilskuddet størrelse og beregningsregler vil bli vurdert.

Oversikt over delmål, resultatmål og resultatindikatorer for 1999

Delmål	Resultatmål	Resultatindikatorer
1. Full barnehagedekning i år 2000	1.1. Legge til rette for fortsatt utbygging av nye barnehageplasser og gjennomføre ny behovsundersøkelse.	Nye barnehageplasser til minst 2 500 nye barn i løpet av 1999. Av dette nye plasser til 1 000 barn over 3 år og 1 500 barn under 3 år.
2. Barnehager i samsvar med barns og foreldres behov	2.1 Tilrettelegge for fleksible og brukertilpassede barnehagetilbud	
	2.2. Fremme stortingsmelding hvor rammebetingelsene for sektoren drøftes, bl.a. finansieringen, forholdene for de private barnehagene og foreldrebetalingen	
	2.3. Utvikle informasjonsmateriale bl.a. til kommunene om varierte barnehagetyper, f.eks. familiebarnehager, åpne barnehager, naturbarnehager m.fl.	
3. Bidra til å styrke barnehagenes kvalitet og pedagogiske innhold	3.1. Via fylkesmennene bistå kommunene til selv å legge til rette for utviklings- og omstillingsarbeid i barnehagene	
	3.2. I stortingsmelding drøfte barnehagens kvalitet med vekt på innhold, organisering, personalet og kompetanse	
4. Bidra til integrering av barn med innvandrerbakgrunn i barnehager	4.1 Videreføre gratis kortidsbarnehage tilbud for alle 5-åringer i bydel 6 i Oslo indre øst	Andelen 5-åringer som benytter seg av barnehage tilbudet.
	4.2 Gjennomgå regelverket for tilskuddsordningen til tospråklig assistanse.	

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999**Post 60 Driftstilskudd til barnehager, overslagsbevilgning, kan nyttes under kap. 844, post 70**

Alle godkjente barnehager blir tildelt driftstilskudd. Tilskuddet er øremerket og gis til drift av både offentlige og private barnehager. Det stilles ingen krav om kommunale egenandeler for å motta statlig driftstilskudd. Tilskuddssatsene varierer etter barnas ukentlige oppholdstid og alder. Det er utarbeidet egne regler for driftstilskudd til barnehagesektoren, rundskriv (Q-2/99).

Etter barnehageloven har funksjonshemmede barn fortrinnsrett til barnehageplass dersom de har nytte av tilbudet. I tillegg til driftstilskuddssatsene gis tilskudd som et øremerket tilskudd til tiltak for barn med funksjonshemming i barnehager. Målet med dette tilskuddet er å sikre at funksjonshemmede barn får et godt tilbud. Midlene fordeles av kommunen etter søknad, til de barnehager som har et tilbud til funksjonshemmede barn. Tilskuddet kan blant annet nyttes til å styrke barnehagens bemanning, til å redusere barnegruppens størrelse eller til innkjøp av særskilt materiell. Videre kan midlene nyttes til tegnspråkopplæring av kortere varighet for det faste personalet som har døve eller sterkt hørselshemmede barn i barnehagen. Som regel må kommunene yte minst like mye som staten for å gi disse barna et godt tilbud. Det stilles krav om at kommunene sender inn et eget regnskap som gir oversikt over bruken av midlene.

I 1999 legges det opp til en endring av oppholdstidskategoriene og tilskuddssatsene som danner grunnlaget for beregningen av driftstilskuddet til barnehagene. Dette gjøres for at barnehageeiere skal kunne gi et fleksibelt barnehetilbud. Kravet til fleksibilitet i barnehagene øker parallelt med at foreldrenes muligheter til fleksibilitet i arbeidslivet øker. Det vil også gjøre det lettere for foreldre å kombinere barnehage og kontantstøtte. Endringen er en oppfølging av stortingsbehandlingen av St prp nr 53 (1997-98) Om innføring av kontantstøtte til småbarnsforeldre jf. Innst S nr 200 (1997-98) Innstilling fra Familie-, kultur- og administrasjonskomiteen. Omleggingen i tilskuddsordningen gjennomføres fra 1. august. Dette medfører at for 1999 må barnehagene og kommunene søke om statstilskudd i to omganger, for hhv. de første syv og de siste fem månedene. Retningslinjene og reglene for dette vil bli nærmere beskrevet i rundskriv Q-2/99. De ulike oppholdstidskategoriene og satsene fremkommer av tabellene under.

Satser for driftstilskudd til barnehager (1997- 31.07.1999)

Oppholdstimer pr. uke	Alder	1997	1998	01.01.1999- 31.07.1999
6-15 t	over 3 år	3 880	3 880	3 880
6-15 t	under 3 år	3 880	6 350	6 350
16-20t	over 3 år	7 210	8 300	8 300
16-20t	under 3 år	7 210	15 450	15 450
21-30t	over 3 år	8 820	10 850	10 850
21-30t	under 3 år	13 420	20 130	20 130
31-40t	over 3 år	15 790	15 300	15 300
31-40t	under 3 år	28 010	29 100	29 100
41t og mer	over 3 år	19 630	19 630	19 630
41t og mer	under 3 år	32 670	36 140	36 140

Satser for driftstilskudd til barnehager f.o.m 01.08.1999

Oppholdstimer pr. uke	Alder	01.08.1999- 31.12.1999
0-8 t	over 3 år	3 920
0-8 t	under 3 år	7 200
9-16t	over 3 år	7 850
9-16t	under 3 år	14 400
17-24t	over 3 år	11 770
17-24t	under 3 år	21 600
25-32t	over 3 år	15 690
25-32t	under 3 år	28 800
33-40t	over 3 år	16 260
33-40t	under 3 år	30 000
41t og mer	over 3 år	19 630
41t og mer	under 3 år	36 140

Både driftstilskuddet og tilskuddet til funksjonshemmede barn utbetales til kommunene av fylkesmannen etter at embetene har fått belastningsfullmakter fra departementet. Kommunene søker samlet for både private- og kommunale barnehager. Kommunene videreformidler tilskuddet til de private barnehagene, jf. barnehageloven § 8. Nye barnehager får driftstilskudd fra og med åpningsmåneden utbetalt fra departementet via den enkelte kommune. Stortinget vedtok våren 1997 endring i barnehageloven § 10 vedr. kontroll med de statlige tilskuddene. Disse endringene er foreløpig ikke trådt i kraft. I løpet av første halvår 1999 vil departementet komme tilbake med nærmere informasjon om endringene og ikrafttredelsestidspunktet for bestemmelsen.

Det utbetales driftstilskudd til barnehagetiltak på Svalbard etter ordinære satser. Barnehageloven gjelder ikke for Svalbard. Driftstilskuddet utløses dermed ikke automatisk som for barnehager på fastlandet, men etter departementets vedtak i hvert enkelt tilfelle. Tilskuddet utbetales gjennom Sysselmannen.

Departementet stiller krav om at alle ikke-kommunale barnehager fyller ut og sender inn en regnskapsblankett. Regnskapsdata for de kommunale barnehagene hentes fra kommuneregnskapene.

Departementet har lagt til grunn at utbyggingen vil gi tilbud til 13 500 nye barn i 1998, herav 9 000 flere barn under 3 år. For 1999 har departementet budsjettet med barnehagetilbud til 2 500 nye barn. Det er lagt opp til at det blir plass til 1 000 flere barn over 3 år og 1 500 under 3 år, inkl. plasser i familiebarnehager. Dersom den samlede utbyggingen blir høyere, forutsettes det at nødvendige midler stilles til rådighet.

Det gis et særskilt tilskudd til samiske barnehager i tillegg til det ordinære driftstilskuddet. Målet med tilskuddet er å legge forholdene til rette for at kommuner eller private barnehageeiere skal kunne gi et samisk barnehagetilbud. Tilskuddet går til dekning av de ekstra utgifter som en samisk barnehage har. Tilskuddssatsene blir som i 1998. Tilskuddssats per år per barnegruppe for heldags opphold er på kr 90 000. Det stilles krav om at barnehagene sender inn en egen rapport, samt regnskap som gir oversikt over bruken av midlene.

Det gis også tilskudd til tospråklige assistenter som har et særlig ansvar for barn i barnehager som kommer fra språklige og kulturelle minoriteter, og til barn som har behov for tegnspråkopplæring. Målsettingen med tilskuddet er å legge forholdene til rette for at kommuner og private barnehageeiere skal kunne gi barn fra språklige og kulturelle minoriteter et godt barnehagetilbud. Tilskuddet gis etter antall timer assistentene arbeider med disse barna per uke og utbetales kommunene sammen med det ordinære driftstilskuddet. Tilskuddssatsene er på kr 15 000 per år for barn som har tospråklig assistanse 6-25 timer per uke og kr 20 000 per år for barn med 26 timer eller mer per uke. Barnehager som ansetter tospråklige assistenter får tilskudd fra oppstartingsmåneden.

Videre gis, etter søknad fra kommunene, tilskudd til et 15 timers barnehagetilbud i åtte måneder for barn av nyankomne flyktninger og personer som har fått opphold på humanitært grunnlag. Målet med tilskuddsordningen er å gi kommunene mulighet til å integrere barn av nyankomne flyktninger i barnehage den første tiden i et nytt land. Tilskuddet gis også til barn av personer som har fått opphold på humanitært grunnlag. Tilskuddet kan forlenges ut nærmeste kalender- eller skoleår. Departementet har erfart at

ordningen fungerer etter hensikten med tanke på å gi flyktningebarna et barnehagetilbud når de er nytilflyttet til kommunen. Med et korttids barnehagetilbud til barna får foreldrene også bedre anledning til å følge norskundervisning.

Bevilgningen dekker også lønnstillegg til førskolelærere ansatt som styrere eller pedagogiske ledere i barnehage og førskolelærere ansatt i kommunenes barnehageadministrasjon i Finnmark og Nord-Troms (kommunene Karlsøy, Kvæangen, Kåfjord, Lyngen, Nordreisa, Skjervøy og Storfjord). For 1999 gis tilskuddet i de nevnte kommunene i de to fylkene der 30 pst eller flere av de aktuelle stillingene er besatt med folk som har dispensasjon fra utdanningskravet.

Bevilgningen er tenkt nyttet slik (1 000 kr):

	1998	1999
Driftstilskudd	3 759 454	4 085 273
Ti pst tilskudd til tiltak for barn med funksjonshemming	375 946	408 527
Tilskudd til tospråklige assistenter	82 000	82 000
Tilskudd til samiske barnehager	6 000	7 000
Driftstilskudd til barnehagetiltak på Svalbard	1 500	2 100
Lønnstillegg til ansatte i Finnmark og Nord-Troms	2 000	2 000
Sum	4 226 900	4 586 900

Post 64 Prøveprosjekt Oslo indre øst

Midlene på denne posten skal nyttes til gjennomføring av forsøksordningen med et 20 timers gratis pedagogisk tilbud for alle 5-åringer i bydel 6 i Oslo indre øst. I forsøket vil bydelen få dekket alle merkostnader ved driften av korttidstilbudet. Dvs. at alle driftskostnadene utover det ordinære statlige driftstilskuddet for et 20 timers tilbud dekkes. Posten vil også dekke andre prosjekterelaterte kostnader som administrasjon, prosjektlederstilling, kompetanseoppbygging, informasjonsarbeid og evaluering. Alle investeringskostnader knyttet til prosjektet, skal dekkes av Oslo kommune. Forsøket skal gå over tre år.

Post 70 Tilskudd til andre barnehageformål, kan overføres

Posten nyttes til informasjons-, utviklings-, forsøks- og forskningstiltak.

Fylkesmennene har ansvar for informasjons- og utviklingstiltak rettet mot kommuner og barnehager. Slike tiltak er viktige virkemidler for å nå den ønskede utbygging og utvikling på barnehagefeltet. Fylkesmennene skal i 1999 spesielt følge opp kommunenes arbeid med å nå full behovsdekning og et brukertilpasset tilbud herunder gjennomføre behovs- og brukerundersøkelser. Til dette tildeles fylkesmennene egne midler.

Forsøks- og forskningsarbeid skal skaffe kunnskap og grunnlagsinformasjon for både løpende og langsiktige tiltak på barnehageområdet. For 1999 vil dette i stor utstrekning være knyttet til departementets arbeid med stortingsmelding om barnehager.

KAP. 857 BARNE- OG UNGDOMSTILTAK**Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
70	Barne- og ungdomsorganisasjoner	52 297	54 500	52 500
71	Forskning og utviklingsarbeid	10 805	9 750	9 750
72	Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet.		4 000	100
73	Ungdomstiltak i større bysamfunn, <i>kan overføres</i>	23 256	22 202	22 202
74	Ungdomssatsing i distriktene, <i>kan overføres</i>			5 000
79	Tilskudd til internasjonalt ungdomssamarbeid m.v.	11 898	12 110	10 710
	Sum kap. 0857	98 256	102 562	100 262

RESULTATRAPPORT 1997

Resultatrapporten tar utgangspunkt i de resultatmålene som ble presentert i St prp nr 1 (1996-97).

1. Bidra til å gjennomføre en samordnet og helhetlig barne- og ungdomspolitik**1.1 Fremme stortingsmelding om arbeidet på det barnepolitiske området**

Regjeringen besluttet at det ikke skulle fremmes egen stortingsmelding på det barnepolitiske området. Hovedprinsippene for barnepolitikken ble i stedet presentert i Langtidsprogrammet 1998-2001. I arbeidet med utviklingsprogrammet for styrking av oppvekstmiljøet ble prinsippene for barnepolitikken utdypet og konkretisert. Regjeringens mål og innsatsområder i barnepolitikken er presentert i publikasjonen «Tiltak for barn og ungdom 1998», som gir en samlet fremstilling av statlige bevilgninger og satsinger.

1.2 Kommuner og fylkeskommuner er motivert til å gjennomføre regjeringens ungdomspolitik

Barne- og familiedepartementet har videreført samarbeidet med kommuner og fylkeskommuner om utformingen av en helhetlig ungdomspolitik gjennom informasjonstiltak, konferanser og støtte til lokale prosjekt. I perioden 1995-97 er det gjennomført 5 regionale konferanser om ungdomspolitik for alle landets kommuner og fylkeskommuner som ledd i oppfølgingen av vedlegget til Langtidsprogrammet 1994-97, «Ungdomspolitik mot et nytt hundreår».

1.3 Bidra til å forhindre at barne- og ungdomsgrupper blir marginalisert

Barne- og familiedepartementet har støttet opp om arbeid som kan bidra til å forhindre brutaliseringen i barne- og ungdomsmiljøene gjennom innsats mot vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme. Satsingen på ungdomstiltak i større bysamfunn har stått sentralt. Videre har departementet arbeidet med utformingen av et eget utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet.

1.4 Større integrering av barn og ungdom med funksjonshemninger i offentlige og frivillige kultur- og fritidstiltak

Departementet har i samarbeid med Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon avsluttet arbeidet med å kartlegge hindringer i offentlige kultur- og fritidstilbud i de 9 største byene for ungdom med funksjonshemninger. Resultatene er drøftet med berørte departementer og med bykommunene. Departementet har også deltatt i arbeidet med ny handlingsplan for funksjonshemmede og støttet forskning og modellutvikling for deltakelse og medvirkning.

1.5 Utarbeide og følge opp nye retningslinjer for tilskudd til barne- og ungdomsorganisasjoner

Et nytt regelverk for tilskuddsordningene til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene ble gitt 1. juli 1997 som en forskrift. Forskriften er utarbeidet i henhold til Stortingets behandling av St meld nr 32 (1996 - 97) Om tilskuddsregler for barne- og ungdomsorganisasjonene. I det nye regelverket er det foretatt flere endringer og presiseringer for å unngå misforståelser og ulik praksis i organisasjonene. Forvaltningsordningen med et eget Fordelingsutvalg er opprettholdt, men utvalget har fått nytt mandat og sammensetning. Fra 1998 er Fordelingsutvalgets sekretariat lagt til Statens ungdoms- og adopsjonskontor (SUAK).

Fordelingsutvalget fordelte i 1997 nasjonal grunnstøtte til 58 barne- og ungdomsorganisasjoner. Dessuten ble det gitt tilskudd til 40 utviklingsprosjekter i organisasjonene.

1.6 Kommuner motiveres til deltakelse fra barn og ungdom i planlegging og for medvirkning i beslutningsprosesser

Gjennom ide- og erfaringsformidling har kommunene fått informasjon om ulike metoder og modeller for arbeidet med medvirkning fra barn og ungdom i plan- og beslutningsprosesser. Rapporten «Fra barnetråkk til ungdomsting» ble utgitt av Barne- og familiedepartementet og Kommunenes Sentralforbund i 1997, og er distribuert til alle kommuner og fylker. Kommunene er oppfordret til å styrke arbeidet og sikre et mangfold gjennom å bruke oppfinnsomhet og gjennom å utvikle egne metoder og modeller.

1.7 Samiske barns og ungdoms interesser skal ivaretas i kommuner med samisk bosetting

Sametingets barne- og ungdomsplan ble behandlet i Sametinget høsten 1997. Planen inneholder forslag til tiltak på områdene identitetsskapende arbeid, utdanning, helse og sosiale tjenester, media, ungdomsorganisasjoner, kultur, religion, næring og forskning, og vil bli et viktig bidrag til bedring av samiske barns oppvekstkår, spesielt når det gjelder barn og ungdom utenfor kjerneområdet i Finnmark. Den vil også kunne bli et redskap som klargjør mål og bidrar til nødvendig samarbeid mellom forvaltningsnivåene.

2. Bedre oppvekst og levekår for barn og ungdom i de større byene

2.1 Satsingen på tiltak overfor ungdom i de ni største byene videreføres

Barne- og familiedepartementet forvalter tilskuddsordningen «Ungdomstiltak i større bysamfunn» hvor de ni største bykommunene, Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Tromsø, Drammen, Fredrikstad og Skien, kan søke om midler til gjennomføring av ulike tiltak, forsøksprosjekter og til investeringer i lokaler for barn og ungdom. Hovedmålgruppen er barn og ungdom i alderen 12-25 år.

For 1997 ble det gitt tilskudd til 92 prosjekter i de ni største byene. Departementet har prioritert å støtte tiltak og prosjekter som kan bedre oppvekst- og levekårene for barn og ungdom. Det er også gitt støtte for å foreta ungdomsundersøkelser i enkelte bykommuner. I tillegg har det vært viktig å ivareta tiltak og prosjekter som kan bidra til å utvikle nye metoder og arbeidsformer i det lokale ungdomsarbeidet og som inngår i et målrettet ungdomspolitisk arbeid. Å bedre deltakelse, likestilling og integrering av barn og unge med innvandrerbakgrunn i det norske samfunnet, har vært en prioritert oppgave.

2.2 Tiltak i spesialsatsingen i Oslo, Bergen og Trondheim oppsummeres og evalueres

Som et ledd i ordningen med tilskudd til ungdomstiltak i større bysamfunn, har departementet siden 1992 gjennomført en spesiell satsing i Oslo, Bergen og Trondheim. Om lag 85 pst av departementets bevilgning til ungdomstiltak i større bysamfunn i 1997 ble gitt til prosjekter og tiltak i Oslo, Bergen og Trondheim. Disse byene kan i tillegg til å få tilskudd til forsøksprosjekter og investeringstiltak, også få tilskudd til drift av ulike fritidsaktiviteter for barn og ungdom. Det ble i 1997 gitt tilskudd til 58 tiltak og prosjekter i Oslo, 19 i Bergen og 12 i Trondheim.

Oslo står i en særstilling i denne spesialsatsingen. Departementet har i samråd med Oslo kommune prioritert tiltak og prosjekter for utsatte ungdomsgrupper og i områder med mange levekårsulemp. De 6 bydelene, Grünerløkka-Sofienberg, Gamle Oslo, Søndre Nordstrand, Furuset, Stovner og Romsås har blitt prioritert. Ved fordeling av midler har en spesielt lagt vekt på tiltak og prosjekter for barn og ungdom med innvandrerbakgrunn og i bydeler i Oslo indre øst. Oslo ble i 1997 tildelt om lag 53 pst av den samlede bevilgningen til ungdomstiltak i større bysamfunn. Av den samlede Oslobevilgningen i 1997 ble om lag 27 pst tildelt byomfattende tiltak og prosjekter, mens 58 pst ble tildelt de 6 prioriterte

bydelene. Om lag 32 pst av bevilgningen til Oslo ble tildelt bydelene Sagene-Torshov, Grünerløkka-Sofienberg og Gamle Oslo i indre øst.

Departementet har engasjert Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) til å gjennomføre en evaluering av ordningen med tilskudd til ungdomstiltak i større bysamfunn og enkelte av prosjektene og tiltakene som har blitt støttet.

2.3 Nye tiltak og arbeidsmetoder i ungdomsarbeidet på grunnlag av ny kunnskap om ungdoms situasjon

Departementet arrangerer årlig en konferanse med deltakelse fra de ni største bykommunene, hvor en presenterer nye tiltak og arbeidsmetoder, utveksler erfaringer fra arbeidet overfor barn og ungdom og drøfter ulike sider ved utviklingen på det barne- og ungdomspolitiske området.

På oppdrag fra departementet har Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) foretatt en kartlegging av ungdom i aldersgruppa 15-19 år i Bergen. 3 273 ungdommer inngår i undersøkelsen som kartlegger trivsel, tilknytning til lokalmiljøet og bruk av rusmidler. Den første rapporten fra undersøkelsen ble lagt fram i 1997 og har som hovedkonklusjon at Bergen er en god by å vokse opp i. Den viser blant annet at mellom 70 og 80 pst av ungdommene trives i strøket der de bor.

3. Økt deltakelse og medvirkning fra barn og ungdom i utviklingen av samfunnet

3.1 Bedre barns og ungdoms mulighet til deltakelse og medvirkning i utviklingen av samfunnet og ivareta deres interesse i kommunal planlegging

Informasjon om barns rett til å si sin mening og bli hørt i saker som angår dem, har vært utgangspunktet for støtte til prosjekter. Erfaringer fra prosjekter og informasjon om rettigheter blir formidlet gjennom departementets informasjonskanaler. Det har blitt gitt støtte til konferanser for ungdom fra Ungdomsringen, et nettverk for ungdom fra kommuner som har systematisk medvirkning fra barn og ungdom, og til Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjoner. Temaene for konferansene har vært erfaringsutveksling og hvordan få til økt deltakelse og medvirkning fra ungdom. Barneombudet har fått støtte til utviklingen av et elevrådsnettverk på Internett, hvor elevrådene kan utveksle erfaringer og delta i avstemninger i saker som behandles i Stortinget eller regjering.

3.2 Økt kunnskap om FNs barnekonvensjon

Informasjon om barns og unges rettigheter gjennom FNs barnekonvensjon ble utgitt i kortversjon som plakat og sendt til alle skoler, barnehager, helsestasjoner og institusjoner for barn i Norge. Foruten de norske utgavene på nynorsk og bokmål, er plakaten gitt ut på engelsk, arabisk, spansk, serbokroatisk, urdu og vietnamesisk. Landsrådet for barne- og ungdomsorganisasjoner har sendt barnekonvensjonen på høring til lokallagene i sju barneorganisasjoner. Resultatet av høringen skal presentere på Barnehøring -98 i desember 1998 i Oslo.

3.3 Ivareta barns og ungdoms rettigheter, interesser og behov i forhold til massemediene

Barne- og familiedepartementet har i samarbeid med Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, Norsk kulturråd og NRK bidratt til gjennomføringen av Prosjekt Medieverksted. Prosjekt Medieverksted ble igangsatt for å samle erfaringer fra ulike måter å organisere tverretatlige, kommunale medieverksteder for barn og ungdom. Alle de lokale verkstedene som har vært med, har fullført prosjektperioden. De lokale prosjektene fortsatte også driften etter at statens økonomiske bidrag opphørte. Møreforskning har utarbeidet en evalueringsrapport fra prosjektet. Erfaringene fra prosjektet har stor verdi for videreutvikling av mediepedagogikk og for utvikling av kultur- og fritidstilbud for barn og ungdom på medieområdet. Det er igangsatt forskningsprosjekter om medienes betydning for barns og ungdoms oppvekst og sosialisering gjennom Norges forskningsråd.

4. Bidra til å redusere vold og mobbing blant barn og ungdom

4.1 Styrke barns og ungdoms egen innsats i arbeidet med å bekjempe vold og mobbing

Landsforeningen Ungdom & Fritid gjennomførte i samarbeid med departementet en landskonferanse for ungdom som hadde hatt ansvar for prosjekter mot vold og mobbing. Prosjektene hadde fått tilskudd fra prosjektet «Ung ressurs mot vold og mobbing» som Landsforeningen Ungdom & Fritid gjennomførte i 1996 og -97 med tilskudd fra departementet. Ungdom fra hele landet la fram sine erfaringer og kom med ideer til hva ungdom selv, kommuner, fylker og departementene bør gjøre for å forebygge vold og

mobbing. Det utarbeides en rapport fra prosjektet og konferansen. Erfaringene fra prosjektet og konferansen er nyttige bidrag til videre arbeid med å utvikle virkemidler for å forebygge vold og mobbing.

Høgskolen i Vestfold har med tilskudd fra departementet opprettet en side på Internett - «Pusterommet». Dette er en oppslagsside der barn, ungdom, foreldre og fagpersoner kan finne fagstoff om vold og mobbing. Det legges også inn eksempler på metoder og prosjekter mot vold og mobbing. Det er et eget diskusjonsforum der alle har anledning til å diskutere ulike sider ved temaet. En kan også kople seg videre til «Skolenettet» og omvendt fra «Skolenettet» til «Pusterommet».

Våren 1997 inviterte Barne- og familiedepartementet en rekke ungdomsgrupper og ungdomsorganisasjoner til et samrådsmøte om hva som kan gjøres for å bekjempe vold, mobbing, rus, kriminalitet og rasisme i barne- og ungdomsmiljøene. Møtet ble arrangert som et ledd i arbeidet med utarbeidelse av Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet, og ideene fra de unge skal følges opp gjennom dette arbeidet.

Barne- og familiedepartementet har også støttet utarbeidelse av skolepakken Lev Vel som ble utgitt av Det kriminalitetsforebyggende råd. Pakken bygger på elevers aktive medvirkning i arbeidet med å skape et godt oppvekstmiljø, og innsats mot vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme står sentralt. Skolepakken ble distribuert til alle landets grunnskoler sommeren 1997.

4.2 Bidra til gjennomføringen av handlingsplanene om «Trygghet og nærhet i hverdagen» og «Vold i billedmediene»

Handlingsplanen mot vold i bildemediene ble avsluttet i 1997. Alle tiltakene i planen er gjennomført.

Samtlige tiltak i handlingsplanen «Trygghet og nærhet i hverdagen» hvor Barne- og familiedepartementet har hatt et hovedansvar er gjennomført, påbegynt eller har vært en del av de løpende oppgavene i 1997. I det kriminalitetsforebyggende arbeidet blant ungdom har en særlig villet styrke innsatsen i de tre største byene. For å styrke og samordne det kriminalitetsforebyggende arbeidet blant ungdom i storbyene ble det blant annet avholdt en konferanse i august 1997 i Skien med ca. 100 deltakere fra de ni største byene.

For å styrke og videreutvikle det oppsøkende ungdomsarbeidet er det over bevilgningen til ungdomstiltak i større bysamfunn gitt tilskudd til flere tiltak og prosjekter som retter seg mot enkelte ungdomsgrupper.

En drøfting med Oslo kommune om å etablere mobile enheter innen det oppsøkende ungdomsarbeidet ble startet i 1997. Konfliktrådet i Oslo fikk i 1997 tilskudd fra bevilgningen til ungdomstiltak i større bysamfunn til oppstart av prosjektet «Konflikter fra problem til dialog og ansvar». Prosjektperioden utløper i år 2000.

5. Bidra til at barn og ungdom med innvandrers- og flyktningbakgrunn får gode oppvekstvilkår

5.1 Økt likestilling, deltaking og integrering av barn og ungdom med innvandrers- og flyktningbakgrunn

Handlingsplanen for barn og ungdom med flyktning- eller innvandrerbakgrunn ble lagt fram i januar 1996 og omfatter tiltak i seks departementer. Barne- og familiedepartementet koordinerer arbeidet mellom departementene om oppfølging av planen. Det er utarbeidet en statusrapport for alle 69 tiltakene ca. ett år etter fremleggelsen. Ny rapport er under utarbeiding. Majoriteten av tiltakene er iverksatt eller gjennomført.

5.2 Økt deltaking og medvirkning i samfunnslivet av barn og ungdom med innvandrers- og flyktningbakgrunn

Barne- og familiedepartementet har lagt økt vekt på innhenting av kunnskap om flyktningbarn, særlig om gruppen enslige mindreårige. Det er bl.a. gjennomført en kartlegging i 10 kommuner av omsorgstilbudet til enslige mindreårige, det er innhentet dokumentasjon om barnevernets rolle ved bosetting og det er utarbeidet en kunnskapsoversikt over forskning, utredninger og rapporter om denne flyktninggruppen. Ungdomsundersøkelsen i Oslo, hvor samtlige elever i 8. og 9. klasse, samt grunnkurs på videregående skole, deltok, vil bli benyttet i flere delrapporter. Analysene av ungdomsundersøkelsen vil være et viktig utgangspunkt for departementets videre innsats for å fremme integrering og motvirke diskriminering i samfunnet.

6. Oppdatert og bedre kunnskap om barns og ungdoms situasjon

6.1 Økt kunnskap om barn og ungdom i utvalgte kommuner

Barne- og familiedepartementet har i 1997 videreført støtten til forskningsgruppen for forebygging av mobbing og atferdsvansker ved Universitetet i Bergen. Gruppen har blant annet gjennomført en større undersøkelse om mobbing blant elever i grunnskolen i Bergen og utgitt et informasjons- og veiledningshefte til foreldre.

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) administrerer standarden for lokale ungdomsundersøkelser, og gir veiledning til kommuner som ønsker å gjennomføre undersøkelser. Dessuten er det på oppdrag fra departementet gjennomført omfattende undersøkelser i flere av de større byene.

Det har i 1997 blitt bevilget midler til en undersøkelse, en pilotstudie, om vold og gjengatferd i et ungdomsmiljø i Oslo i regi av organisasjonen Ungdom Mot Vold og Norsk Institutt for By- og Regionforskning. Rapporten forelå våren 1998.

6.2 Utgi publikasjoner med statistikk og informasjon om barns og ungdoms levekår

Publikasjonen «Barn og unge. Aktuell statistikk», er et samarbeidsprosjekt mellom Statistisk sentralbyrå og departementet. Tallene i publikasjonen er på kommunenivå, fylkesnivå og nasjonalt nivå. Foruten den trykte versjonen, finnes tabellene på SSBs Webtjeneste på Internett. Publikasjonen vil på grunn av temavalg, aldersinndelingen og nivåinndelingen være godt egnet som grunnlag for planlegging i fylker og kommuner. Publikasjonen forelå våren 1998.

På oppdrag fra Barne- og familiedepartementet har Statistisk sentralbyrå utarbeidet en rapport om ungdoms levekår i 1990-årene. Rapporten beskriver levekårene for ungdom mellom 16 og 24 år, og hvordan de har endret seg de siste ti til femten årene. Rapporten er blant annet distribuert til kommuner, fylker og barne- og ungdomsorganisasjoner, og benyttes i departementets løpende informasjonsarbeid.

6.3 Økt kompetanse til dem som arbeider på barne- og ungdomsområdet

Departementet har gitt støtte til en konferanse om opplæring og kompetanseheving som ble arrangert av Norsk Kommuneforbund og Norsk Kulturforum. Det er også gitt støtte til å utarbeide en nettbasert katalog over norske allaktivitethus for utveksling av kunnskap og erfaring. I tillegg har departementet utarbeidet publikasjoner, en video og vært medarrangør på konferanser for å formidle kunnskap og modellutvikling for økt deltakelse og medvirkning av barn og ungdom. Departementet arrangerer årlige konferanser om ungdomspolitikken med fylkeskommunene.

7. Styrke det internasjonale samarbeidet på barne- og ungdomsområdet

7.1 Større mulighet for ungdom til å delta i internasjonalt samarbeid, i utvekslingsprogrammer og frivillig samfunnstjeneste

Departementet støtter det internasjonale samarbeidet til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene gjennom en særskilt tilskuddsordning som forvaltes av Fordelingsutvalget for ungdomsmidlene, knyttet til Statens ungdoms- og adopsjonskontor (SUAK).

Innenfor rammen av EØS-avtalen deltar Norge i tredje fase av ungdomsutvekslingsprogrammet Youth for Europe, som gjennomføres i perioden 1995-99. Dette gir ungdomsgrupper og organisasjoner i Norge gode muligheter til økt samarbeid med ungdom i andre land. Målgruppen er ungdom i alderen 15-25 år. I tillegg til utveksling med medlemslandene i EU, omfatter programmet også utveksling med land i Latin-Amerika, Nord-Afrika, Midt-Østen og Sentral- og Øst-Europa. I 1997 ble det gitt tilskudd til 35 prosjekter med til sammen 727 deltakere fra Norge som reiste til et annet land og til 17 prosjekter med til sammen 338 utenlandske deltakere som kom til Norge. Dessuten ble det gitt tilskudd til 13 multilaterale prosjekter med til sammen 188 norske deltakere. Det er en god geografisk spredning på samarbeidslandene.

Fra 1997 har Norge også deltatt i Europakommisjonens forsøksordning, Europeisk volontørtjeneste for ungdom. Ordningen gir ungdom i alderen 18-25 år mulighet til å utføre en frivillig tjeneste i et annet medlemsland for en periode på 6-12 måneder. I 1997 har 15 norske ungdommer deltatt i tiltaket.

7.2 Bidra til å utvikle Europarådets arbeid på ungdomsområdet

Departementet har deltatt i arbeidet til Europarådets styringskomite for ungdomsspørsmål. Med utgangspunkt i en rapport som ble utarbeidet for Generalsekretæren i 1997, har det blitt arbeidet med å utvikle nye målsettinger og

styringsstrukturer for arbeidet med ungdomsspørsmål i Europarådet. Arbeidet ventes avsluttet i løpet av 1998.

7.3 Delta aktivt i utviklingen av EUs politikk på ungdomsområdet innenfor rammen av EØS-avtalen

EUs programmer innenfor området utdanning, opplæring og ungdom utløper ved utgangen av 1999. Europakommisjonen la i slutten av 1997 fram et dokument, «Mot et kunnskapens Europa», som trekker opp prinsipper for arbeidet på dette området etter år 2000. Gjennom EFTAs arbeidsgruppe har departementet i samarbeid med Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (KUF), gitt synspunkter på det framtidige europeiske arbeidet innen utdanning, opplæring og ungdomsspørsmål.

7.4 Delta i Europarådets arbeid med implementeringen av Europeisk strategi for barnepolitikk

Departementet har deltatt aktivt i Europarådets arbeid med å utvikle et barnepolitisk program. Programmet ble vedtatt av Ministerrådet i 1998.

7.5 Utvikle bilateralt samarbeid med europeiske land på barne- og ungdomsområdet

Gjennom samarbeidet i Europarådet har departementet utviklet samarbeid med de enkelte medlemslandene. Det er særlig lagt vekt på samarbeid med Frankrike, Storbritannia og Tyskland, samt et utvidet samarbeid med landene i Østersjøområdet.

TILSTANDSVURDERING

Barn og ungdom i vårt land har gode utviklingsmuligheter om vi sammenligner med tidligere tider eller med andre deler av verden. Problemer knyttet til vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme blant barn og ungdom har imidlertid fått økt oppmerksomhet de siste årene. Mange peker på at det har skjedd en brutalisering i barne- og ungdomsmiljøene i takt med en generell utvikling i samfunnet. Selv om det allerede er gjort mye for å bekjempe slike negative utviklingstrekk, har utviklingen langt fra vært tilfredsstillende. Dette understreker behovet for fortsatt engasjement. På kort sikt må fokus rettes mot å løse de problemer som oppstår. Det langsiktige arbeidet med hovedvekt på forebyggende og holdningsskapende arbeid er likevel viktigst. Her er det behov for en styrket innsats og et godt samarbeid mellom statlige og lokale myndigheter. Styrking av forebyggende arbeid innenfor fritidssektoren, tverretattlig og tverrfaglig samarbeid i forhold til enkeltpersoner og grupper bør videreutvikles. Videre er det behov for å styrke kompetansen på området blant faggrupper som arbeider med barn og ungdom. Men minst like viktig er det å trekke barn og ungdom, foreldre og frivillige organisasjoner aktivt inn i dette arbeidet. Barne- og familiedepartementet vil blant annet bidra til økt innsats på området gjennom utviklingsprogrammet for styrking av oppvekstmiljøet. Støtte til ungdoms egen innsats i arbeidet med å skape et bedre oppvekstmiljø, vil stå sentralt.

Barn og ungdom har særskilte behov, interesser og rettigheter som må sikres gjennom tilrettelegging av en helhetlig barne- og ungdomspolitik, både nasjonalt og lokalt. Ansvars- og oppgavefordelingen på barne- og ungdomsområdet stiller store krav til samarbeid og samordning, mellom forvaltningsnivåene og mellom ulike sektorer på det enkelte forvaltningsnivå. Selv om det har skjedd mye de senere år, er det fremdeles for dårlig samspill om utvikling av en helhetlig politikk for barn og ungdom. Barne- og familiedepartementet vil bidra til at samarbeidet mellom departementene styrkes, slik at regjeringen kommer med enhetlige og klare meldinger til kommunene om barne- og ungdomspolitikken. Departementet ser det også som viktig at kommunene styrker sitt arbeid med å sikre barn og ungdom et godt oppvekstmiljø. Tverrsektorielt samarbeid og bedre utnyttelse av ressursene må stå sentralt i arbeidet med å videreutvikle barne- og ungdomsarbeidet lokalt.

For at barn og ungdom med innvandrerbakgrunn skal ha samme muligheter, rettigheter og plikter som befolkningen for øvrig, må det på en del områder settes inn en særskilt innsats. Bedre kunnskap som bakgrunn for forslag til innsats var en viktig grunn til at departementet tok initiativ til å få utarbeidet en interdepartemental handlingsplan for barn og ungdom med flyktning- eller innvandrerbakgrunn. Oppfølgingen av tiltakene i planen viser at det er behov for økt kunnskap og videre innsats for å nå målet om samme muligheter. Ett utviklingstrekk er at flere innvandrergrupper er mer synlige i forhold til det forebyggende barne- og ungdomsarbeidet og kommer med initiativ til tiltak og prosjekter. Departementet vil bidra til å støtte opp under forslag om tiltak og prosjekter fra grupper og organisasjoner med bakgrunn i innvandrerfamiljene.

Det er viktig at lokale myndigheter legger opp et planmessig arbeid for å styrke oppvekstmiljøet, og at en ser sammenhengen mellom de offentlige tiltakene og det arbeidet frivillige organisasjoner gjør. Gjennom dialog og bred kontakt med ulike grupper av innbyggere vil offentlige myndigheter få et bedre grunnlag for å sikre at barn og ungdoms interesser blir ivaretatt i det kommunale planarbeidet. Innsatsen fra frivillige krefter og fra barn og ungdom selv er en sentral forutsetning for utvikling av gode nærmiljø. Frivillig sektors arbeid for å engasjere barn og ungdom i utformingen av samfunnet ut fra egne premisser og på forskjellig ideologisk og kulturelt grunnlag, er betydelig. De frivillige og kommunale fritidstilbudene er viktige bidrag til å realisere de barne- og ungdomspolitiske målsettingene i praktiske tiltak.

Det er behov for å styrke medvirkning fra barn og ungdom på lokalt, regionalt og statlig nivå. Stadig flere kommuner innfører rutiner for systematisk medvirkning fra barn og ungdom i kommunale plan- og beslutningsprosesser. I noen fylker er det utviklet modeller for medvirkning fra ungdom i utforming og oppfølging av fylkesplaner. Behovet for ide- og erfaringsformidling er fortsatt stort. Departementet vil fortsatt satse på erfaringsformidling slik at lokale behov og muligheter legges til grunn i utvikling av metoder og modeller.

Det er viktig at barn og ungdom får mulighet til å ta ansvar for sin egen og samfunnets videre utvikling. De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonen har en selvstendig rolle og funksjon, men er også sentrale medspillere i regjeringens arbeid for å bedre oppvekst- og levekårene for barn og ungdom i Norge. De frivillige organisasjonene er talerør for barn og ungdoms interesser, og de er viktige idébærere, formidlere av verdier og holdninger og aktører i samfunnsdebatten. Barne- og familiedepartementet vil bidra til å opprettholde og styrke mangfoldet i organisasjonene. Fra 1. januar trådte det nye regelverket for støtte til barne- og ungdomsorganisasjoner i kraft. Departementet vil i 1999 gjennomgå de ulike tilskuddsordningene for barne- og ungdomsorganisasjonene. I den forbindelse vil en vurdere virkningene av det nye regelverket og se på behovet for endringer.

Flyttemønstret blant ungdom gir grunn til uro, og regjeringen ønsker å bidra til at flere ungdommer bosetter seg i distriktene gjennom en styrket distriktpolitisk innsats. Som et ledd i dette vil departementet legge opp til en økt satsing overfor ungdom i distriktene. Varierte og gode kultur- og fritidstilbud utformet i tråd med de unges interesser, behov og ønsker bidrar til at de unge blir boende. Regjeringen vil oppfordre kommuner og fylkeskommuner til å legge opp til en aktiv dialog med de unge - og til å ta deres synspunkter og initiativ på alvor. Ungdoms engasjement og tro på en framtid lokalt er avgjørende for å sikre ungdomsbosettingen i distriktene.

Barn og ungdom i de større byene møter ofte andre utfordringer og problemer enn barn og ungdom i andre deler av landet, og oppvekstvilkårene kan for mange være vanskelige. I storbyene øker muligheten for konsentrasjon av grupper med samme bakgrunn og livssituasjon. Levekårsundersøkelser viser at de sosiale og økonomiske forskjeller er vesentlig større mellom områder i de større byene enn sammenliknet med andre kommuner. Storbyene skaper nye urbane ungdomstrender og retninger, og i enkelte bymiljøer kan man de senere årene se en utvikling av positive ungdomsstyrte og tverrkulturelle tiltak. Bymiljøet gir rom for mange fritidsaktiviteter, men har også negative miljøer med vold, kriminalitet og rus. Det er derfor stadig like viktig at storbyene tar initiativ til og støtter opp om trygge og meningsfylte fritidsaktiviteter hvor barn og unge kan få benytte sine ressurser på en positiv måte. Barne- og familiedepartementet vil fortsatt støtte opp om arbeid som kan bidra til å bedre oppvekst- og levekårene for barn og unge i de største byene.

Oslo er på mange måter i en særstilling, som den desidert største bykommunen og med en høy andel barn og ungdom med innvandrerbakgrunn. Handlingsprogrammet Oslo indre øst, som er et samarbeid mellom Oslo kommune og statlige myndigheter om en satsing i de tre bydelene i indre øst, vil være et viktig virkemiddel for å bedre levekårene i de mest utsatte områdene av byen.

Rapporten fra Funksjonshemmedes Fellesorganisasjons kartlegging av hindringer for ungdom med funksjonshemninger i offentlige kultur- og fritidstilbud i de 9 største byene, viser at det har foregått en dreining av oppmerksomheten bort fra fysiske funksjonshemmede over til utviklingshemmede. Unge med syns-, hørsels- eller bevegelseshemming synes ikke å være en prioritert gruppe i det kommunale kultur- og fritidsarbeidet. Departementet vil av den grunn vurdere hva som må gjøres for at unge med fysiske funksjonshemninger i større grad kan benytte de kommunale fritidstilbudene.

Endringene i ungdomsmiljøene og i ungdommenes behov skjer raskt. Utfordringen er derfor mange for de som arbeider med ungdom. Kunnskaps- og erfaringsformidling er derfor en viktig oppgave for departementet. Dette gjelder både nettbasert informasjonsformidling, kurs og konferanser for opplæring og kompetanseheving.

Samfunnet har stadig behov for oppdatering og god kunnskap om barns og ungdoms levekår og livssituasjon. Forskning og utviklingsarbeid bidrar til et sikrere grunnlag for politiske og faglige beslutninger, og er en nødvendig del av arbeidet med å utforme en god barne- og ungdomspolitik. Departementet vil fortsatt støtte forskningsprogrammer, spesielle forskningsprosjekter, utviklingsarbeid og formidling av erfaringer fra prosjekt- og forsøksvirksomhet.

Sametinget har utarbeidet en barne- og ungdomsplan som vil være et utgangspunkt for det videre samarbeidet om å bedre samiske barn og unges oppvekstkår i Norge. Utforming og oppfølging av politikken for samiske barn og unge må ha som mål å skape oppvekstmiljøer der samisk og norsk kultur i størst mulig grad har samme status og oppleves som likeverdige.

De Forente Nasjoners konvensjon om barns rettigheter aktualiserte arbeidet med å legge større vekt på barn og ungdom i mediepolitikken. Prinsipper om barns rett til ytringsfrihet, rett til å motta og utbre informasjon, og barnets rett til vern mot uheldig og skadelig informasjon tilsier dette. Regjeringens handlingsplan mot vold i bildemediene, som startet i 1995 og ble avsluttet i 1997, har bidratt til å holde temaet på dagsorden. Fylker, kommuner, frivillige organisasjoner, ungdomsgrupper og publikum har gjennom handlingsplanperioden vist et betydelig engasjement og en rekke tiltak og prosjekter er gjennomført. Flere av tiltakene har fått tilskudd fra handlingsplanen. Parallelt med dette har mediepolitikken og medielovgivningen, i større grad enn tidligere, tatt hensyn til barns og unges rettigheter.

Videreutviklingen av mediene og informasjonsteknologien innebærer at rammebetingelsene for oppvekst og utvikling endres. Dette gjelder i forhold til fremtidig arbeidsliv, skolegang og for deltakelse i fritids- og underholdningsaktiviteter. Ny informasjonsteknologi innebærer en radikal demokratisering av mulighetene for enkeltmennesker til å presentere egne meninger og synspunkter uavhengig av etablerte mediakanaler. Dette innebærer imidlertid også større farer for misbruk av de mulighetene som den nye teknologien gir. Det er derfor behov for å sette grenser og drive et holdningsskapende arbeid som bidrar til å hindre misbruk.

Det er viktig å tilrettelegge politikken slik at barn og ungdom sikres nødvendig vern mot uheldig informasjon. Bruken av informasjonsteknologi kan skape nye skiller basert på kjønn, geografi og sosial bakgrunn.

Internasjonalt samarbeid og forståelse av andre lands kulturelle og sosiale tradisjoner er nødvendig i samfunnet. Norge er et flerkulturelt samfunn som møter nye behov for toleranse og respekt for andre mennesker. EØS-avtalen gir ungdom i Norge gode muligheter til kontakt og samarbeid på tvers av landegrensene gjennom deltakelse i EUs utvekslingsprogram og programmet Europeisk volontørtjeneste for ungdom.

MÅL OG STRATEGIER

1. Bedre oppvekstmiljøet for barn og ungdom gjennom en helhetlig og samordnet barne- og ungdomspolitik

1.1 Støtte barns og ungdoms egen innsats og engasjement i arbeidet med å bedre oppvekstmiljøet

I arbeidet med å skape et godt oppvekstmiljø er det avgjørende at barn og ungdom selv engasjerer seg. Barne- og familiedepartementet vil videreføre dialogen og samarbeidet med barn og ungdom gjennom konferanser, høringer, informasjon, erfaringsspredning og økonomisk støtte til ungdoms egen innsats. Samarbeid med frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner og ungdomsgrupper vil stå sentralt. Departementet vil også legge vekt på å støtte de unges egen innsats for å skape et tryggere oppvekstmiljø gjennom utviklingsprogrammet for styrking av oppvekstmiljøet og gjennom støtten til ungdomstiltak i større bysamfunn.

1.2 Styrke samordningen av departementenes politikk på barne- og ungdomsområdet, og bedre samarbeidet mellom statlige, regionale og lokale myndigheter

Barne- og familiedepartementet ser det som viktig å bidra til at samarbeidet mellom departementene om gjennomføring av en helhetlig barne- og ungdomspolitik videreutvikles. Det må tas hensyn til barns og ungdoms interesser i alle politiske beslutninger som har med deres situasjon å gjøre. I planlegging og politikkuforming må dette hensynet være gjennomgående. Departementet ønsker derfor å videreutvikle arbeidsformer på tvers av departementene som fremmer samarbeid og koordinering på saksområder der flere departementer har virkemidler overfor barn og ungdom. Departementet vil ta initiativ til tverrdepartementale arbeidsgrupper på særlig aktuelle temaer. Departementet vil legge vekt på å bedre informasjonen om regjeringens barne- og ungdomspolitik gjennom den årlige publikasjonen «Tiltak for barn og ungdom» som gir en

samlet framstilling av statlige bevilgninger og satsinger. Samarbeidet mellom departementene om støtte til lokale prosjekter og felles informasjonstiltak som for eksempel konferanser og utgivelse av magasinet UNG, vil bli videreført. Statssekretærutvalget for barne- og ungdomsspørsmål har en sentral rolle i arbeidet med å styrke samarbeidet mellom departementene på barne- og ungdomsområdet.

Barne- og familiedepartementet vil stimulere til at barn og ungdom står sentralt på dagsorden i kommuner og fylker. Det vil fortsatt bli gitt støtte til lokalt utviklingsarbeid, erfaringsspredning, konferanser og informasjonsarbeid som kan bidra til at kommunene utøver en god barne- og ungdomspolitik. Departementet ser det som særlig viktig at lokale myndigheter arbeider planmessig for å styrke oppvekstmiljøet og at det legges opp til et systematisk arbeid for å styrke barn og ungdoms medvirkning i lokale plan- og beslutningsprosesser.

Departementet vil arbeide for at samarbeidet mellom sentrale og lokale myndigheter blir bedre med tanke på helheten i barne- og ungdomspolitikken.

1.3 Utvikle samarbeidet mellom offentlige myndigheter og frivillig sektor

Frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner, fritidsklubber, allaktivitetshus og skoler er sentrale arenaer for sikring av ungdoms deltakelse og medvirkning i utviklingen av samfunnet. Dialogen mellom offentlige myndigheter og frivillig sektor må styrkes på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. På nasjonalt nivå er det behov for å styrke samarbeidet mellom departementene i dialog med frivillig sektor.

Barne- og familiedepartementet gir støtte til Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjoner og Landsforeningen Ungdom & Fritid. Departementet gir tilskudd til utvikling og kompetanseheving i barne- og ungdomsrådene på fylkesplan for å styrke samarbeidet mellom regionale myndigheter og regionalt nivå i frivillig sektor. Departementet vil stimulere til økt samarbeid mellom frivillig sektor og lokale myndigheter gjennom sitt informasjonsarbeid.

1.4 Bidra til å redusere vold, mobbing, rus, kriminalitet og rasisme blant barn og ungdom

Barne- og familiedepartementet vil videreføre arbeidet med å forebygge og bekjempe vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme i barne- og ungdomsmiljøene. Støtte til barns og ungdoms egen innsats og engasjement vil stå sentralt her. Videre vil det bli støttet opp om lokalt utviklingsarbeid, erfaringsspredning, forskning og kompetanseoppbygging. Videreføring av Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet vil stå sentralt i dette arbeidet sammen med støtten til ungdomstiltak i større bysamfunn.

1.5 Støtte opp om ungdomssatsing i distriktene

Departementet vil støtte opp om lokale satsinger på kultur- og fritidsområdet som et ledd i arbeidet med å styrke ungdomsbosettingen og forhindre ungdomsfraflytting fra distriktene. Støtte til ungdoms egen innsats og engasjement vil stå sentralt. Målet er at ungdom får en positiv holdning til en framtid lokalt, og at de ser verdien av å engasjere seg.

1.6 Bedre oppvekst- og levekårene for barn og ungdom i de større byene

Barne- og familiedepartementet vil fortsette ordningen med tilskudd til ungdomstiltak for ungdom 12-25 år i de 9 største byene; Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Drammen, Tromsø, Skien og Fredrikstad. Den spesielle satsingen i Oslo, Bergen og Trondheim vil fortsatt bli prioritert.

Tiltak for utsatte grupper av barn og unge og for ungdom med innvandrerbakgrunn samt tiltak og prosjekter som bedrer ungdoms fritidssituasjon, og tiltak som gir mulighet for allsidig personlig utvikling, vil stå sentralt i satsingen.

Departementet vil stimulere til større samarbeid og samordning av den innsatsen kommuner, bydeler, frivillige organisasjoner, ungdomsgrupper og private institusjoner gjør for å bedre ungdoms oppvekst- og levekår i storbyene.

Evalueringen av enkelte tiltak og prosjekter innenfor storbysatsingen som fortas av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), vil bli fulgt opp i forhold til videre innsats og prioritering på storbyområdet.

1.7 Bidra til gjennomføringen av handlingsprogrammet for Oslo indre øst

I 1997 ble det inngått en avtale mellom staten og Oslo kommune om et særskilt handlingsprogram for å bedre levekårene i Oslo indre øst. Programmet skal gå over 10 år og en rekke departementer er involvert. Den statlige innsatsen blir koordinert av Kommunal- og regionaldepartementet. Bidrag til bedring av oppvekstvilkårene er en viktig del av handlingsplanen, og Barne- og familiedepartementet vil delta aktivt i gjennomføringen og

konkretiseringen av handlingsplanen på dette området. Departementets innsats må ses i sammenheng med det arbeidet som gjøres innenfor rammen av bevilgningen til ungdomstiltak i større bysamfunn.

1.8 Bidra til forskning, kompetanseoppbygging og erfaringsformidling

Departementet vil støtte forskningsprogrammer, forskningsprosjekter, utvikling av statistisk materiale og ulike forsøk som kan gi ny og bedre kunnskap om situasjonen for barn og ungdom. De raske endringene i ungdoms interesser og behov gjør det nødvendig med en kontinuerlig oppdatering av kunnskap og arbeidsformer. Forskningsprogrammet Barn, ungdom og familie under Norges Forskningsråd, er i avslutningsfasen, og nye program er under planlegging. Det er behov for forskning om barn og ungdoms livssituasjon og levekår, samt betydningen av offentlig politikk og velferdstiltak rettet mot barn, ungdom og familier. Departementet vil bevilge midler til Norges Forskningsråd, utvalgte forskningsmiljøer og til evaluering, forsøks- og utviklingsarbeid.

I St meld nr 44 (1997-98) Tilleggsmelding om statens forhold til frivillige organisasjoner er det lagt til grunn at regjeringen ønsker å slå sammen Det norske Pengebilletlotteriet og Norsk Tipping AS' spill. Regjeringen antar at en vil oppnå synergieffekter ved sammenslåingen, både ved at det samlede overskuddet vil kunne øke over tid og ved at administrasjonen av spillene blir enklere. Se forøvrig omtale under kap. 3305 på Kulturdepartementets budsjett. Under forutsetning av at Stortinget vedtar sammenslåingen og at sammenslåingen gir den forventede effekt, vil det bli foreslått økte midler til forskning på barne- og ungdomsområdet over Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementets budsjett. Omfanget av midler er på det nåværende tidspunkt uklart. Bruken av midlene avgjøres i samråd mellom Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og Barne- og familiedepartementet. Se forøvrig omtale under kap. 285 på Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementets budsjett.

Departementet vil bidra til kompetanseoppbygging og erfaringsformidling blant dem som arbeider som ansatte eller på frivillige basis, på barne- og ungdomsområdet.

1.9 Økt kunnskap om FNs konvensjon om barnets rettigheter

Departementet vil følge opp arbeidet med FNs konvensjon om barnets rettigheter både når det gjelder rapportering til FN og informasjon om konvensjonen til ulike miljøer i Norge.

2. Videreutvikle innsatsen for økt deltakelse, medvirkning og innflytelse fra barn og ungdom i samfunnet

2.1 Støtte barns og ungdoms deltakelse og engasjement gjennom de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene

Departementet vil arbeide for at barn og ungdom får stadig større mulighet til deltakelse, medinnflytelse og medansvar i samfunnet og vil bidra til å opprettholde og styrke mangfoldet i organisasjonene gjennom tilskuddsordningene og gjennom samarbeid, dialog og erfaringsutveksling. Formålet med tilskuddsordningene til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene er å sikre et mangfoldig tilbud i fritiden og legge til rette for at barn og ungdom kan få utfordringer og muligheter til å dyrke spesielle interesser gjennom deltakelse i barne- og ungdomsorganisasjonene. Organisasjonene skal sikres og styrkes som arena for medbestemmelse, demokrati og verdiformidling, og som kanaler for å fremme interesser og synspunkter på den videre utviklingen av samfunnet. Tilskuddene skal bidra til at organisasjonene kan drive nasjonalt og internasjonalt arbeid, herunder sentral koordinering og opplæringsvirksomhet. Departementet vil i 1999 gjennomgå de ulike tilskuddsordningene for barne- og ungdomsorganisasjonene. I den forbindelse vil en vurdere virkningene av det nye regelverket for tilskuddsordninger for barne- og ungdomsorganisasjonene og se på behovet for endringer.

Den frie grunnstøtten skal fortsatt utgjøre hoveddelen av bevilgningen til organisasjonene. Departementet vil stimulere erfaringsutveksling mellom organisasjonene fra de spesielle prosjektene som får støtte. I 1999 vil departementet prioritere tilskudd til nasjonale prosjekter som:

- tar sikte på å øke antall deltakere, medlemmer og tillitsvalgte fra grupper av barn og ungdom med innvandrerbakgrunn
- tar sikte på å øke antall deltakere, medlemmer og tillitsvalgte fra grupper av barn og ungdom med funksjonshemninger
- tar sikte på å videreutvikle organisasjonen gjennom utvikling av nye arbeidsmetoder, herunder prosjekter som styrker påvirkningen av lokale plan- og beslutningsprosesser.

2.2 Motivere kommunene til å styrke arbeidet med barns og ungdoms medvirkning lokalt

Det er et mål at alle kommuner skal gi arbeidet med barns og ungdoms medvirkning prioritet, slik at barn og ungdom sikres større innflytelse over sitt hverdagsliv og utviklingen av lokalmiljøene. Deltakelse i lokale plan- og beslutningsprosesser står sentralt her, sammen med økt medvirkning både i skole, fritid og i nærmiljøene. Det er behov for å videreutvikle mangfoldet av metoder og modeller på dette området. Departementet vil stimulere til dette gjennom støtte til lokalt utviklingsarbeid, informasjon og erfaringsspredning. Samarbeid med kommuner og med frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner vil stå sentralt her.

2.3 Bidra til utvikling og formidling av gode modeller for å sikre barn og ungdoms medinnflytelse

Departementet vil stimulere til en videreutvikling av modeller for å sikre barn og ungdom økt medinnflytelse i samfunnet. Støtte til utviklingsarbeid, informasjon og erfaringsformidling vil stå sentralt. Arbeidet vil bli videreutviklet i samarbeid med frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner, ungdomsgrupper, kommuner, fylker, andre departement og statlige etater.

2.4 Styrke dialogen mellom statlige myndigheter og barn og ungdom

Ungdoms innflytelse på utformingen av den nasjonale barne- og ungdomspolitikken må styrkes. Departementet vil videreutvikle eksisterende og utvikle nye kanaler for innhenting av synspunkter på barne- og ungdomspolitikken fra barn og ungdom. Det har i mange år vært tradisjon for dialog mellom Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjoner og sentrale myndigheter. Denne må videreutvikles og styrkes for å sikre bredde i representasjonen og muligheter for påvirkning. Det er behov for å utvikle fora hvor aktuelle saker kan drøftes mellom statlige myndigheter og representanter for barn og ungdom i Norge. For å sikre ungdoms innflytelse på hvordan ungdoms medvirkning i barne- og ungdomspolitikken kan styrkes, vil regjeringen i samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjonene, utvikle Ungdommens Demokratiforum.

2.5 Økt integrering, deltagelse og medvirkning fra barn og ungdom med innvandrerbakgrunn

Barne- og familiedepartementet vil fortsatt gi arbeidet overfor barn og ungdom med flyktning- eller innvandrerbakgrunn høy prioritet. Handlingsplanen for barn og ungdom med flyktning- eller innvandrerbakgrunn er et viktig dokument for koordinering og gjennomføring av tiltak på sentrale levekårsområder. Det gis også prioritet til tiltak som er omtalt i St meld nr 17 (1996-97) Om Innvandring og det flerkulturelle Norge. Virkemidlene som benyttes i departementet for gjennomføring av tiltakene i planen inngår i flere budsjettkapitler bl.a. som del av arbeidet i barne- og ungdomsvernet og i barnehagene. Over budsjettkapitlet til barne- og ungdomstiltak er det særlig bevilgningen til ungdomstiltak i større bysamfunn som benyttes til prosjekter og tiltak der barn og ungdom med innvandrerbakgrunn utgjør en sentral målgruppe. Samarbeid med innvandrergupper og -organisasjoner inngår som en viktig del i det videre arbeidet for barn og ungdom med innvandrerbakgrunn.

I samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet og Utlendingsdirektoratet vil departementet bevilge midler til utviklingsarbeid og forskning for å styrke kommunenes arbeid med enslige mindreårige asylsøkere.

2.6 Økt deltagelse i fritidsaktiviteter fra barn og ungdom med funksjonshemninger

Departementet vil følge opp arbeidet med ny handlingsplan for funksjonshemmede og støtte forskning på området. På bakgrunn av rapporten fra Funksjonshemmedes Fellesorganisasjons kartlegging av hindringer for ungdom med funksjonshemninger i offentlige kultur- og fritidstilbud i de 9 største byene, vil departementet også vurdere nye virkemidler for at unge med fysiske funksjonshemninger i større grad kan benytte de ulike fritidstilbudene.

2.7 Bedre ivaretagelse av samiske barns og ungdoms behov og interesser

Samiske barns og ungdoms interesser må ivaretas bedre i kommuner med samisk befolkning. Departementet vil samarbeide med Sametinget om oppfølging av den samiske barne- og ungdomsplanen. Det er behov for tiltak som har som mål å styrke identitet og tilhørighet til samisk kultur. Departementet vil bidra til at samisk og norsk kultur oppleves likeverdig av barn og ungdom.

2.8 Bidra til utviklingen av barns og ungdoms muligheter til å søke, motta og utbre relevant informasjon

Skillene mellom informasjons- og kommunikasjonsteknologi og tradisjonelle medier blir stadig mer flytende, dette innebærer at mediepolitikken og en politikk for barn og ungdom må sees i sammenheng. Ulik tilgang på informasjonsteknologi kan føre til økende forskjeller blant barn og ungdom. Det er et mål å legge forholdene til rette for å sikre at barn og ungdom får kunnskap om og tilgang til de nye informasjonskanalene. Departementet vil samarbeide med andre departementer for å videreutvikle og styrke offentlig informasjon til barn og ungdom. Departementet vil også i samarbeid med andre departementer bidra til å styrke barns og ungdoms muligheter til å delta i medieproduksjon. Det må være et sentralt mål å sikre barn og ungdom likeverdig tilgang på den nye informasjonsteknologien. I den forbindelse har departementet tatt initiativ til å etablere tverrdepartementale samarbeidsgrupper både på medieområdet og informasjonsteknologi-området.

2.9 Bidra til arbeid som gir barn og ungdom vern mot vold i bildemediene

Departementet vil videreføre og støtte opp om tiltak mot vold i bildemediene og bidra til utvikling av nye tiltak. Departementet har i samarbeid med Kulturdepartementet, Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, Justisdepartementet og Utenriksdepartementet tatt initiativet til å gjennomføre en internasjonal konferanse om barn og medier i Oslo i 1999. Konferansen tar utgangspunkt i hvordan en nasjonalt og internasjonalt kan legge til rette for at prinsippene om barns rettigheter i forhold til mediene kan virkeliggjøres.

3. Styrke det internasjonale samarbeidet på barne- og ungdomsområdet

3.1 Delta i utviklingen av internasjonalt samarbeid på barne- og ungdomsområdet innenfor rammen av Nordisk Ministerråd, EØS-avtalen, gjennom Europarådet og FN

Det nordiske samarbeidet har en viktig egenverdi ved å bidra til bedre kontakt og forståelse mellom barn og ungdom i de nordiske landene, og det er viktig som et samarbeidsgrunnlag for europeisk og internasjonalt arbeid. Departementet vil fortsatt legge stor vekt på arbeidet i Nordisk Ministerråd. Dessuten vil det nordiske samarbeidet danne et godt grunnlag for utvidet samarbeid i nærområdene, i Barentsregionen og med landene rundt Østersjøen.

EØS-avtalen har gitt ungdom i Norge en bedre mulighet til å delta i internasjonal ungdomsutveksling. Norge har siden 1994 deltatt i EUs utvekslingsprogram Youth for Europe. Programmet har ungdom i alderen 15-25 år som målgruppe og tilbyr økonomisk støtte til bilateral og multilateral utveksling av ungdomsgrupper. Programmet, som har vist seg svært vellykket, utløper 31.12.99.

Europeisk volontørtjeneste for ungdom er et tiltak som Europakommisjonen satte i gang på forsøksbasis i 1996. Gjennom EØS avtalen har Norge deltatt i forsøket i 1997. Et 2-årig program (1998-99) ble vedtatt 23.06.98 med samme målsetting og opplegg som forsøket.

Europeisk volontørtjeneste for ungdom går ut på å tilby ungdom i alderen 18 til 25 år muligheten til å gjøre en frivillig tjeneste i et annet land. Formålet er å gi ungdom en interkulturell erfaring og bidra til sosial integrasjon i samfunnet og bidra til utviklingen av lokalsamfunnene i medlemslandene. Det skilles mellom langvarig tjeneste som varer fra 6 til 12 måneder og kortvarige opphold på fra 3 uker til 3 måneder. Deltakerne skal ha fri kost og losji og får lommepenger etter nærmere regler. Tjenesten skal ikke erstatte militærtjeneste eller siviltjeneste for militærnektende, og den skal ikke omfatte oppgaver som vanligvis løses ved ordinært lønnet arbeid. Den kan bestå av deltakelse i prosjekter og tiltak som skal bedre situasjonen for vanskeligstilte barn og ungdom, eldre, funksjonshemmede eller flyktninger, i tiltak innenfor miljøvern, kulturminnevern, rehabilitering av tilbakestående områder og bekjempelse av ulike former for diskriminering. Regjeringen tar sikte på norsk deltakelse i det 2 årige programmet. Saken vil bli forelagt Stortinget på ordinær måte.

Europakommisjonen har i juni 1998 fremmet forslag om nye programmer innen området utdanning, opplæring og ungdom, som vil bli behandlet i EUs organer i 1999. Departementet vil gjennom EFTA samarbeidet og i kontakten med medlemslandene i EU søke å sikre norske synspunkter på og vurderinger av de nye programmene.

Europarådet, hvor over 40 europeiske land deltar, er et viktig samarbeidsforum på det barne- og ungdomspolitiske området. Gjennom kontakt, erfaringsutveksling og utvikling av strategier for å forbedre arbeidet overfor barn og ungdom i medlemslandene, gir samarbeidet et viktig bidrag til utviklingen av den nasjonale politikken på området. I 1999 vil departementet bidra til å gjennomføre de nye prioriteringene innen det ungdomspolitiske arbeidet og til gjennomføringen av Europarådets barneprogram.

Etter initiativ fra Portugal, gjennomførte FN i 1998 den første konferansen for statsråder med ansvar for ungdomspolitik. Departementet vil i 1999 bidra til oppfølgingen av konferansen.

3.2 Utvikle bilateralt samarbeid med europeiske land på hele barne- og ungdomsområdet

Departementet vil fortsatt benytte samarbeidet i internasjonale organisasjoner på nordisk og europeisk plan til å utvikle det bilaterale samarbeidet med enkeltland. Det vil særlig bli lagt vekt på et utvidet samarbeid med land i nærområdene, og departementet vil i 1999 utvikle et bilateralt samarbeid med Litauen på det ungdomspolitiske området.

Oversikt over delmål, resultatmål og resultatindikatorer for 1999

Delmål	Resultatmål
1. Bedre oppvekstmiljøet for barn og ungdom gjennom en helhetlig og samordnet barne- og ungdomspolitik	1.1 Støtte barns og ungdoms egen innsats og engasjement i arbeidet med å bedre oppvekstmiljøet.
	1.2 Styrke samordningen av departementenes politikk på barne- og ungdomsområdet og bedre samarbeidet mellom statlige, regionale og lokale myndigheter.
	1.3 Utvikle samarbeidet mellom offentlige myndigheter og den frivillige sektor.
	1.4 Bidra til å redusere vold, mobbing, rus, kriminalitet og rasisme blant barn og ungdom.
	1.5 Støtte opp om ungdomssatsing i distriktene.
	1.6 Bedre oppvekst- og levekårene for barn og ungdom i de større byene.
	1.7 Bidra til gjennomføringen av handlingsprogrammet for Oslo indre øst.
	1.8 Bidra til forskning, kompetanseoppbygging og erfaringsformidling.
	1.9 Økt kunnskap om FNs konvensjon om barnets rettigheter.
2. Videreutvikle innsatsen for økt deltagelse, medvirkning og innflytelse fra barn og ungdom i samfunnet	2.1 Støtte barns og ungdoms deltagelse og engasjement gjennom de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene.
	2.2 Motivere kommunene til å styrke arbeidet med barns og ungdoms medvirkning lokalt.
	2.3 Bidra til utvikling og formidling av gode modeller for å sikre barn og ungdoms medinnflytelse.

- 2.4 Styrke dialogen mellom statlige myndigheter og barn og ungdom.
 - 2.5 Økt integrering, deltakelse og medvirkning fra barn og ungdom med innvandrerbakgrunn
 - 2.6 Økt deltakelse i fritidsaktiviteter fra barn og ungdom med funksjonshemninger.
 - 2.7 Bedre ivaretagelse av samiske barns og ungdoms behov og interesser.
 - 2.8 Bidra til utviklingen av barns og ungdoms muligheter til å søke, motta og utbre relevant informasjon.
 - 2.9 Bidra til arbeid som gir barn og ungdom vern mot vold i bildemediene.
3. Styrke det internasjonale samarbeidet på barne- og ungdomsområdet
- 3.1 Delta i utviklingen av internasjonalt samarbeid på barne- og ungdomsområdet innenfor rammen av Nordisk Ministerråd, EØS- avtalen, gjennom Europarådet og FN
 - 3.2 Utvikle bilateralt samarbeid med europeiske land på hele barne- og ungdomsområdet

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999

Post 70 Barne- og ungdomsorganisasjoner

Posten omfatter tilskuddene til grunnstøtte og prosjektstøtte til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene, som forvaltes av Fordelingsutvalget etter retningslinjer gitt i forskriften som trådte i kraft fra 1998. De partipolitiske ungdomsorganisasjonene omfattes ikke av ordningen. Tilskuddene tildeles av Fordelingsutvalget ut fra økonomiske rammer departementet fastsetter. Barne- og familiedepartementet er klageinstans.

Statens ungdoms- og adopsjonskontor (SUAK) behandler søknader om tilskudd fra Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU), Ungdom & Fritid og eventuelle andre paraplyorganisasjoner som faller utenfor tilskuddsordningen. Departementet kan også disponere midler fra posten til forskning, forsøksvirksomhet og utredninger som angår de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonenes arbeid nasjonalt og regionalt.

Bevilgningen til barne- og ungdomsorganisasjonene er redusert med 2 mill kr i forhold til i 1998. For 1998 ble det bevilget 4 mill kr av overskuddet fra FLAX-lotteriet til barne- og ungdomsorganisasjonene. Under forutsetning av at Stortinget vedtar sammenslåingen av statlige spill jf. St meld nr 44 (1997-98) Tilleggsmelding om statens forhold til frivillige organisasjoner og Ot prp nr 74 (1997-98), vil det bli foreslått tilført økte midler til denne budsjettposten.

Post 71 Forskning og utviklingsarbeid

Posten skal dekke bidrag til forskningsprogrammet Barn, ungdom og familie under Norges forskningsråd. Dessuten skal posten benyttes til spesielle forskningsprosjekter innen departementets prioriterte arbeidsområder og til å støtte regionale og lokale forsøks- og utviklingsprosjekter på barne- og ungdomsområdet. Det vil bli lagt vekt på tiltak og prosjekter som fremmer barns og ungdoms deltakelse og medvirkning i samfunnet, integrering av barn og ungdom med innvandrer- eller flyktningbakgrunn i det norske samfunnet, tiltak mot vold, mobbing og rasisme blant barn og ungdom og til spesielle tiltak overfor samiske barn og ungdommer.

Det vil også bli gitt tilskudd til informasjonstiltak og erfaringsformidling, seminarer og konferanser på det barne- og ungdomspolitiske området som ledd i gjennomføring av de mål departementet har satt for 1999.

Post 72 Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet

Bevilgningen skal benyttes til videreføring av utviklingsprogrammet for styrking av oppvekstmiljøet.

Bevilgningen til utviklingsprogrammet er redusert med 3,9 mill kr i forhold til i 1998. For 1998 ble det bevilget 4 mill kr av overskuddet fra FLAX-lotteriet til utviklingsprogrammet. Under forutsetning av at Stortinget vedtar sammenslåingen av statlige spill jf. St meld nr 44 (1997-98) Tilleggsmelding om statens forhold til frivillige organisasjoner og Ot prp nr 74 (1997-98), vil det bli foreslått tilført økte midler til utviklingsprogrammet. Budsjettposten må sees i sammenheng med post 73 og post 74.

Post 73 Ungdomstiltak i større bysamfunn, kan overføres

Bevilgningen benyttes som tilskudd til spesielle tiltak, forsøksprosjekter og til investeringsformål i de 9 største byene, Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Tromsø, Drammen, Skien og Fredrikstad. Søknad om tilskudd behandles av departementet etter en politisk prioritering fra kommunene. Det kan både gis tilskudd til prosjekter og tiltak i privat og kommunal regi.

Innenfor rammen av bevilgningen er det en spesiell satsing på prosjekter og tiltak i Oslo, Bergen og Trondheim. I Oslo er bydelene Sagene-Torshov, Gamle Oslo, Grünerløkka-Sofienberg, Søndre Nordstrand, Furuset, Stovner og Romsås særlig prioritert.

Oppfølging av nytt økonomireglement i staten

Beskrivelse av ordningen

Barne- og familiedepartementet forvalter tilskuddsordningen «Ungdomstiltak i større bysamfunn». Det kan gis tilskudd til de 9 største byene, Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Drammen, Tromsø, Skien og Fredrikstad. Kommunene, bydeler, frivillige organisasjoner, ungdomsgrupper og private organisasjoner kan søke om tilskudd til tiltak og prosjekter som har barn og ungdom i alderen 12 til 25 år som målgruppe. Søknadene sendes via kommunen, som foretar en vurdering og prioritering før de oversendes departementet. Departementet behandler og foretar en selvstendig vurdering av søknadene. Departementet kan også ta initiativ til tiltak og prosjekter i tillegg til de innsendte søknadene.

Tilskuddsordningen utlyses ved eget rundskriv som omhandler målsettingen og de krav som stilles til søknadene. Søknadsfristen er 1. oktober for kommende budsjettår.

Formål og målgruppe

Formålet med tilskuddsordningen er å bedre oppvekst- og levekårene for ungdom i de 9 største byene. Departementet prioriterer støtte til tiltak og prosjekter som inngår i en helhetlig og samordnet ungdomspolitik, og som legger vekt på:

- ungdoms deltakelse, medvirkning og innflytelse i planlegging og gjennomføring av tiltak og prosjekter, og i kommunal planlegging og beslutningsprosesser
- likeverd og like muligheter for jenter og gutter
- ungdoms muligheter og interesser for deltakelse i kultur- og fritidsaktiviteter, som gir muligheter for allsidig personlig utvikling og som er tilrettelagt for fellesskap og kulturelt mangfold
- forebygging av uønsket sosial atferd, bl.a. vold og rus
- deltakelse for ungdomsgrupper som i liten grad benytter seg av de eksisterende tilbudene i fritiden
- motvirke fordommer, rasisme og diskriminering - og fremme gjensidig toleranse

Rapportering og økonomisk kontroll

Når det gjelder søknader om tilskudd til tiltak og prosjekter som strekker seg over flere år, skal søknader om videreføring inneholdt en situasjonsrapport og fremdriftsplan. Innen 1. mars skal det hvert år sendes inn en årsrapport sammen med revidert regnskap for året før. En fullstendig rapport skal sendes departementet innen 3 måneder etter at perioden for tilskuddet er avsluttet. Departementet har utarbeidet en veileder for rapportering fra tiltak og prosjekter som får tilskudd fra ordningen. Departementet kontrollerer regnskap og vurderer rapportene som sendes inn.

Post 74 Ungdomssatsing i distriktene, *kan overføres*

Bevilgningen skal nyttes til å støtte opp om satsinger på kultur- og fritidsområdet som kan bidra til å styrke ungdomsbosettingen i distriktene. Støtte til ungdoms egen innsats og engasjement for å skape gode ungdomsmiljøer lokalt, lokale møtesteder for ungdom, informasjonsarbeid mv. vil stå sentralt.

Post 79 Tilskudd til internasjonalt ungdomssamarbeid m.m.

De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene får grunnstøtte og prosjektstøtte til sitt internasjonale samarbeid fra denne posten. Tilskuddsordningen forvaltes av Fordelingsutvalget ut fra de nye forskriftene som trådte i kraft fra 1. januar 1998.

Statens ungdoms- og adopsjonskontor (SUAK) behandler søknad om tilskudd til det internasjonale arbeidet til Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU).

Posten skal også dekke Norges bidrag til deltakelse i EUs ungdomsprogrammer Youth for Europe og Europeisk volontørtjeneste for ungdom, som omfattes av EØS-avtalen. I tillegg benyttes posten til å dekke departementets kostnader knyttet til det internasjonale mellomstatlige samarbeidet på barne- og ungdomsområdet, bl.a. det norske bidraget til Det europeiske ungdomsfond, knyttet til Europarådet.

Posten er redusert med 1,4 mill. kr bl.a. som følge av at lønnsutgifter til norske tjenestemenn som er utlånt til EU på barne- og ungdomsfeltet nå budsjetteres over kap. 800 Barne- og familiedepartementet, jf. omtale under kap. 800 post 21.

KAP. 858 STATENS UNGDOMS- OG ADOPSJONSKONTOR**Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
01	Driftsutgifter		10 365	12 445
	Sum kap. 0858		10 365	12 445

STATUS FOR VIRKSOMHETEN

Statens ungdoms- og adopsjonskontor (SUAK) ble opprettet 1.1.1998. De tre enhetene som ble slått sammen til SUAK er tidligere Statens adopsjonskontor, Fordelingsutvalgets sekretariat og de deler av stiftelsen Atlantis som forvalter EU-programmer på ungdomsområdet. SUAK har også ansvar for en del informasjonsoppgaver rettet mot ungdom. Bakgrunnen for opprettelsen var å styrke og samordne en del av Barne- og familiedepartementets forvaltningsoppgaver på barne- og ungdomsområdet.

Statens ungdoms- og adopsjonskontor har som oppgave å forvalte gjeldende regelverk på adopsjonsområdet på vegne av departementet, inkludert avgjørelse i saker som gjelder forhåndssamtykke til adopsjon av utenlandske barn.

Kontoret forvalter også tilskuddsmidler til norske barne- og ungdomsorganisasjoner i tråd med regelverk gitt av Stortinget.

Videre forvalter kontoret kontrakter med EU-kommisjonen på vegne av Norge for å fremme ungdomsutveksling og uformell læring både for enkeltpersoner og for grupper av ungdom. På grunnlag av arbeids- og handlingsplaner foreslått av SUAK, blir det inngått kontrakter med Europakommisjonen om forvaltningen av de desentraliserte midlene. Statens ungdoms- og adopsjonskontor har fra og med 1998 også ansvaret for Norges deltakelse i prosjektet «Eurodesk», et europeisk elektronisk informasjonstiltak med ungdom som målgruppe.

I tillegg til dette skal SUAK iverksette informasjonstiltak rettet mot barn og unge etter instruks fra departementet. En sentral informasjonsoppgave er sammen med aktuelle departement å utgi holdningsskapende informasjon til ungdom gjennom magasinet UNG.

REULTATRAPPORT 1997

Se omtale under kap. 851.

MÅL OG STRATEGIER

1. *Adopsjonsvirksomheten skal gjennomføres på en kvalitetsmessig god og effektiv måte i samsvar med lov om adopsjon og internasjonale konvensjoner.*

Også i 1999 vil hovedtyngden av arbeidet være knyttet opp mot følgende aktiviteter:

- Behandling av søknader om forhåndssamtykke til adopsjon.
- Behandling av søknader vedrørende endringer og forlengelse av gyldighetstid for forhåndssamtykke.
- Behandling av saker vedrørende registrering av adopsjoner gjennomført i utlandet og norsk adopsjonsbevilling i saker der utenlandske myndigheter har frigitt barn for adopsjon i Norge.
- Behandling av norske adopsjonssaker.
- Samarbeid med landets kommuner om utredning av adopsjonssøkeres forhold.
- Samarbeid med fylkesmannsembetene om saker vedrørende adopsjon av norske barn
- Samarbeid med de tre adopsjonsforeningene om generelle spørsmål og enkeltsaker vedrørende adopsjonsforhold.
- Tilsyn med adopsjonsforeningenes virksomhet både i Norge og i utlandet.
- Innstillinger til Barne- og familiedepartementet vedrørende søknader fra adopsjonsforeningene om formidlingstillatelser og regodkjenning av formidlingstillatelser.
- Behandling av søknader om godkjenning av adopsjonsforeningenes landskontakter i de ulike land.

I 1999 vil det bli satt spesielt fokus på tre hovedpunkter:

- å redusere saksbehandlingstiden i alle ledd av adopsjonsprosessen. Søknader om forhåndssamtykke skal være behandlet innen 3 måneder. Adopsjonsbevilling og registrering av adopsjoner skal ferdigbehandles innen 1 måned.
- å øke kvaliteten på informasjons- og rådgivningssiden i forhold til personer som søker om godkjenning som adoptivforeldre
- å systematisere tilsyns- og kontrollfunksjonen overfor de organisasjonene som er innvilget formidlingstillatelse

2. Bidra til høynet kunnskap, kompetanse og kvalitet i arbeidet med adopsjonssaker.

Råd og veiledning overfor kommuner og fylkesmannsembeter er en viktig faktor for å sikre dette målet. Det er satt konkrete måltall for reduksjon av saksbehandlingstiden i SUAK. Etter at disse måltall er oppfylt, sannsynligvis i løpet av første halvår 1999, vil det bli økte muligheter for å prioritere tiltak rettet mot kompetanseheving. Utarbeidelse av egnet informasjonsmaterieell rettet mot ulike målgrupper vil også være et prioritert område i 1999. Bedret informasjonsflyt vil være et avgjørende bidrag for å nå dette målet sammen med direkte råd, veiledning og konferansevirksomhet rettet mot kommunalt forvaltningsnivå.

3. Utføre sekretariatsoppgavene for Fordelingsutvalget som forvalter tilskuddet til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene i Norge.

Driftstilskuddet til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner har som formål å legge til rette for barns og ungdoms deltakelse i samfunnslivet gjennom organisasjonene. Tilskuddet skal sikre og styrke organisasjonene som arena for medbestemmelse og demokrati og som barns og ungdoms redskaper for deltakelse i samfunnet. Tilskuddene skal bidra til at organisasjonene kan drive nasjonalt og internasjonalt arbeid, herunder sentral koordinering og opplæringsvirksomhet. Tilskuddene skal være en stimulering av aktivitet og medvirke til mangfold i organisasjonslivet.

Fordelingsutvalget er et forvaltningsorgan oppnevnt av Barne- og familiedepartementet, som fatter vedtak som gjelder fordeling av den statlige støtten til barne- og ungdomsorganisasjonene. Statens ungdoms- og adopsjonskontor er sekretariat for Fordelingsutvalget. SUAK skal utføre saksforberedelse på Fordelingsutvalgets ansvarsområde, følge opp utvalgets beslutninger og gi veiledning og informasjon til organisasjonene om tilskuddsordningene.

4. Gjennomføre EUs ulike program og prosjekter på ungdomsområdet som SUAK har inngått kontrakt om på vegne av Norge.

EØS-avtalen forutsetter at det i hvert land etableres et nasjonalt kontor som ivaretar de operative oppgavene i forbindelse med gjennomføringen av EUs ungdomsprogrammer. Fra og med 1998 er disse oppgavene lagt til Statens ungdoms- og adopsjonskontor. Deler av programmene er desentralisert til de nasjonale kontorene som forvalter midler til økonomisk støtte etter retningslinjer som er fastsatt av EU. Barne- og familiedepartementet er klageinstans i forhold til vedtak Statens ungdoms- og adopsjonskontor fatter om tilskudd til utvekslinger.

Statens ungdoms- og adopsjonskontor vil i 1999 videreføre arbeidet med å styrke allmennhetens kunnskap om disse programmene og prosjektene. Hovedtyngden av dette arbeidet vil rette seg mot ungdom og dem som arbeider med ungdom, særlig utenfor de formelle utdanningsinstitusjonene. Kontoret vil også utvikle sin generelle fagkompetanse på ungdomsmobilitet.

Kontoret vil videre arbeide med forbedret informasjon og rådgivning til utvekslingsprogrammenes søkere, for å øke kvaliteten på utvekslingsprosjektene. Det er også vesentlig å styrke de administrative og økonomiske rutiner for driften av programmene.

5. Gjennomføre informasjonstiltak rettet mot barn og unge i Norge.

Statens ungdoms- og adopsjonskontor skal i samråd med Barne- og familiedepartementet utvikle egnede virkemidler for informasjon til barn og ungdom om deres rettigheter, plikter og muligheter i samfunnet. Kontoret skal også, etter nærmere avtale med departementet, utarbeide og distribuere informasjon om barne- og ungdomspolitiske tiltak, erfaringer og resultater fra prosjekter og tiltak på barne- og ungdomsområdet.

Statens ungdoms- og adopsjonskontor har videre ansvaret for utgivelsen av magasinet UNG. Målgruppen for magasinet er elever i de to siste trinnene av ungdomsskolen.

Målsettingen er å utgi tre nummer årlig. Kontoret skal ha redaktøransvaret for utgivelsen og samarbeide med en interdepartemental redaksjonsgruppe om innholdet i de enkelte utgivelser. Kostnadene knyttet til magasinet dekkes av de fagdepartementer som deltar i utgivelsene.

Oversikt over resultatmål og -indikatorer for 1999

Resultatmål	Resultatindikator
1. Adopsjonsvirksomheten skal gjennomføres på en kvalitetsmessig god og effektiv måte i samsvar med Lov om adopsjon og internasjonale konvensjoner.	Redusert saksbehandlingstid i alle ledd av adopsjonsprosessen. Søknader om forhåndssamtykke skal være behandlet innen 3 måneder. Adopsjonsbevilling og registrering av adopsjoner skal ferdigbehandles innen 1 måned. Effektivt tilsyn og kontroll med de godkjente adopsjonsforeningene.
2. Bidra til høynet kunnskap, kompetanse og kvalitet i arbeidet med adopsjonssaker.	Styrket informasjonsvirksomhet overfor kommunene og publikum. Økt vektlegging på rådgivning og veiledning om adopsjonsforhold.
3. Utføre sekretariatsoppgaver for Fordelingsutvalget som forvalter tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner i Norge	Fordele midlene til alle aktuelle organisasjoner innen tidsfrister gitt i forskrift
4. Gjennomføre EUs ulike program og prosjekter på ungdomsområdet som SUAK har inngått kontrakt om på vegne av Norge.	Kvalitet og kvantitet i de ulike utviklingsprosjekt ungdom har deltatt i.
5. Gjennomføre informasjonstiltak rettet mot barn og unge i Norge.	Utgitt tre nummer av magasinet UNG. Produsere og publisere annen informasjon til målgruppene etter pålegg fra departementet. Ta initiativ ovenfor departementet med forslag til aktuell informasjon overfor barn og unge

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999

Post 01 driftsutgifter

Den foreslåtte bevilgningen skal dekke lønnsutgiftene og driftsutgiftene ved Statens ungdoms- og adopsjonskontor.

Når det gjelder kostnader knyttet til EU-programmene, er disse i stor grad avhengig av de kontrakter som inngås med Europakommisjonen om den operative gjennomføringen og de budsjetter EU legger til grunn for økonomisk bidrag til administrasjonen.

Økningen i budsjettposten skyldes en styrking av adopsjonsfeltet, samt at noe av arbeidet med billighetserstatningssakene blir lagt til SUAK.

KAP. 3858 STATENS UNGDOMS- OG ADOPSJONSKONTOR (JF. KAP. 858)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
01	Tilskudd fra Europakommisjonen		1 200	1 230
	Sum kap. 3858		1 200	1 230

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999**Post 01 Tilskudd fra Europakommisjonen**

Posten omfatter tilskudd fra Europakommisjonen til driften av det nasjonale kontoret for gjennomføringen av ungdomsutvekslingsprogrammet «Youth for Europe» og tiltaket «Europeisk volontørtjeneste for ungdom». Tilskuddet baseres på en arbeidsplan og et driftsbudsjett som utarbeides av Statens ungdoms- og adopsjonskontor og godkjennes av Europakommisjonen gjennom de kontrakter som inngås.

2.4 Programkategori 11.30 Forbrukertiltak

Forslag til utgifter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999	Pst. endr. 98/99
0860	Forbrukerrådet (jf. kap. 3860)	68 895	65 683	68 645	4,5
0862	Positiv miljømerking	2 750	2 500	2 500	
0865	Forbrukerpolitisk forskning, forbrukersikkerhet og internasjonalt samarbeid	7 771	5 636	5 839	3,6
0866	Statens institutt for forbruksforskning (jf. kap. 3866)	30 268	14 243	16 652	16,9
0868	Forbrukerombudet (jf. kap. 3868)	9 319	8 514	8 878	4,2
	Sum kategori 11.30	119 003	96 576	102 514	6,1

Forslag til utgifter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post- gruppe	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999	Pst. endr. 98/99
01-23	Drift	116 253	79 833	83 362	4,4
50-59	Overføringer til andre statsregnskaper		14 243	16 652	16,9
70-89	Overføringer til private	2 750	2 500	2 500	0,0
	Sum kategori 11.30 Forbrukertiltak	119 003	96 576	102 514	6,1

Forslag til inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999	Pst. endr. 98/99
3860	Forbrukerrådet (jf. kap. 860)	19 197	16 422	16 834	2,5
3866	Statens institutt for forbruksforskning (jf. kap. 866)	13 605			-0,0
3868	Forbrukerombudet (jf. kap. 868)	434			-0,0
	Sum kategori 11.30	33 236	16 422	16 834	2,5

SENTRALE TREKK VED UTVIKLINGEN OG STATUS PÅ OMRÅDET

Stadig flere og nye produkter og tjenester er tilgjengelig for forbrukerne. Økt handel og sammenveving av markeder over landegrensene påvirker og endrer forbrukernes situasjon. Harmoniseringen og liberaliseringen av regelverk gir friere bevegelser av varer og tjenester mellom landene. Ny teknologi som satellitt-tv og internett åpner for nye omsetningsformer og gir økte muligheter for salg på avstand.

Utviklingen medfører klare forbedringer i tilgjengelighet og valgmuligheter for forbrukerne. Samtidig bringes det opp nye spørsmål og utfordringer mht. forbrukerrettigheter og forbrukertvister, sikkerhet og kvalitet ved de aktuelle varer og tjenester. Også behovet for sunne og kritiske holdninger har økt. Både lovgivere, håndhevsorganer og institusjoner som skal ivareta forbrukerinteresser må i økende grad vende oppmerksomheten mot internasjonale arenaer.

Alle nye muligheter og ny informasjon som er tilgjengelig gjør det også vanskeligere for forbrukerne å orientere seg i mangfoldet.

En bærekraftig utvikling forutsetter at vi må ha et globalt perspektiv. Vi må sette søkelys på miljøkonsekvensene av forbruket i den rike del av verden. Det er vanskelig å se at et bærekraftig forbruk kan oppnås uten at de rike landene reduserer forbruket av naturressurser og bidrar til en jevnere fordeling av ressursene. Erfaring og undersøkelser viser at folk flest har en klart positiv holdning til å legge miljøhensyn til grunn ved valg av varer og tjenester. Dette er en utvikling som bør stimuleres og utnyttes, ved at det legges til rette for god og tilgjengelig informasjon for forbrukerne om miljøpåvirkningen fra ulike produkter og produktgrupper. Ordningene med frivillig positiv miljømerking av forbruksvarer er eksempel på tiltak som oppnår stadig større oppmerksomhet.

Forbrukerpolitikken skal bidra til at forbrukernes interesser blir ivaretatt og får gjennomslag overfor næringsliv og offentlig tjenesteyting. Forbrukerinstitusjonenes virksomhet er et viktig element i den samlede forbrukerpolitikken.

Forbrukerpolitiske tiltak utformes i samspill mellom departementet og tilknyttede etater. Siktemålet er at næringslivet skal følge aksepterte spilleregler i samfunnet og at norske forbrukere skal gjøre bevisste og overveide valg. Med bakgrunn i de utviklingstrekk som er beskrevet ovenfor, vil det bli lagt frem en egen stortingsmelding om forbrukerpolitikk i innværende sesjon. Det er over 20 år siden Stortinget fikk lagt fram en helhetlig gjennomgang av forbrukerområdet. I denne stortingsmeldingen legges det opp til en samlet gjennomgang og profilering av forbrukerpolitikken samt organisering av sektoren.

De sentrale virkemidlene i forbrukerpolitikken er regelverktutvikling og -håndheving, informasjon/forebygging, påvirkning/bevisstgjøring og kunnskapsutvikling.

Gjennom EØS-avtalen er regelverktutviklingen preget av koplingen til europeisk regelverk. Det legges vekt på å påvirke utformingen av nytt europeisk regelverk gjennom de kanaler som står til rådighet, direkte der avtalen åpner for deltakelse i arbeidsgrupper, og indirekte via det nordiske samarbeidet.

Ved den nasjonale gjennomføringen av regelverket skjer det et systematisk nordisk samarbeid med sikte på fortsatt likhet i det nordiske lovverket. For øvrig skjer det en løpende vurdering av det samlede lovverket, særlig på felter hvor samfunnsutviklingen skaper raske endringer, f.eks. gjeldsordningsloven og markedsføringsloven.

Forbrukerorganenes informasjonsvirksomhet tar sikte på å gi folk kunnskap til å disponere sine ressurser bedre i forhold til egne behov, unngå fallgruver i markedet og å skape et grunnlag for selv å ordne opp i kjøpstvister. Innenfor regelverket er både internkontrollprinsippet etter produktkontrollloven og markedsføringslovens forhandlingsmodell eksempler på nye og mer fleksible former for håndheving.

På forbrukersikkerhetsområdet er Produkt- og Elektrisitetstilsynet (PE) tilsynsetat for de deler av produktkontrollloven som hører under Barne- og familiedepartementet. Forslag til bevilgning, rapportering, og beskrivelse av mål og prioriteringer som vedrører PEs virksomhet fremmes i Kommunal- og regionaldepartementets budsjettproposisjon (programkategori 13.30/ kap. 537).

MÅL OG STRATEGIER

Hovedmålet i forbrukerpolitikken er: Ivareta forbrukernes interesser, rettigheter og sikkerhet. Hovedmålet utdypes gjennom følgende delmål:

1. Sikre forbrukerne rettigheter

Forbrukernes stilling sikres både gjennom lovgivning som fastsetter rammebetingelser for markedene og for offentlig tjenesteyting, og gjennom lovgivning som gir individuelle rettigheter i en kjøpsituasjon.

Sentralt i departementets arbeid vil være gjennomføring av kommende EU-direktiver i norsk rett og samordning av nordisk regelverk. Gjennom deltakelse i det europeiske samarbeidet som ligger i EØS-avtalen vil en fra norsk side søke medvirkning i de forberedende faser av regelverktutviklingen.

Det vil også være et viktig mål å komme frem til mer effektive og rimeligere måter å løse forbrukertvister på.

Forbrukerrådet og Forbrukerombudet spiller en viktig rolle i arbeidet for å fremme forbrukerinnflytelse, sikre rettigheter, og å bistå forbrukere i en kjøps- eller klagesituasjon.

2. *Relevant og korrekt informasjon til forbrukerne*

Informasjon om markedsforhold, regler og rettigheter er avgjørende for de valg forbrukerne foretar. At næringsdrivendes informasjon ikke skal være feilaktig eller villedende er et grunnleggende forbrukerkrav som er slått fast gjennom markedsføringsloven. Markedsføringsloven håndheves av Forbrukerombudet.

3. *Bidra til at husholdningene kan mestre sin økonomiske situasjon*

Mange norske husholdninger har økonomiske problemer. Noen av disse er knyttet til betjening av gjeld. På årsbasis kommer det i stand ca. 3 000 saker etter gjeldsordningsloven. Den økonomiske situasjonen knyttet til renteøkningen midtveis i 1998, innebærer også at et større antall er i faresonen for å få økonomiske problemer. Både i et forebyggende perspektiv, og for å fange opp og hjelpe de som har gjeldsproblemer, er det viktig å styrke det kommunale tilbudet om individuell økonomisk rådgivning. Et tiltak i denne forbindelse er opplæring rettet mot rådgivningspersonale i kommunene.

Departementet vil fortsatt vektlegge arbeidet med å integrere emner som handler om forbruk og personlig økonomi i undervisningen i skolen, slik at ungdom settes bedre i stand til å mestre sin økonomiske situasjon. Arbeidet med at veiledningsheftet «Forbrukerlære i grunnskolen» tas i bruk skal fortsette.

4. *Forebygge at forbrukere utsettes for helseskade*

Årlig blir henimot 360 000 mennesker skadet ved ulykker i hjem, skole, barnehage eller fritid. En stor del av skadene (ca. 40 pst) har sammenheng med manglende sikkerhetsegenskaper ved produktene og/eller risikofylt bruk av produkter eller tjenester. Et stadig større spekter av produkter og tjenester på markedet krever tett oppfølging av myndighetene for å ivareta forbrukersikkerheten. En utfordring er å fange opp nye problemstillinger og risikoprodukter tidlig. Det er derfor et viktig mål for myndighetene å utvikle gode rutiner og et godt organisert tilsynsapparat.

De virksomhetene som produserer produkter eller tilbyr tjenester til forbrukerne er ansvarlige for at produktene ikke er årsaken til ulykker. Forvaltningen skal påse at virksomhetene følger opp dette ansvaret, bl.a. gjennom systemet for internkontroll.

Hovedvirkemidlene på produktsikkerhetsområdet er utvikling og håndheving av regelverk, tilsyn, informasjon, veiledning og kunnskapsutvikling. Gjennom et samspill mellom Barne- og familiedepartementet, som har det faglige ansvaret, Produkt- og Elektrisitetsilsynet, samt andre myndighetsorganer og organisasjoner, vil en arbeide for trygge produkter og tjenester til brukerne i hjem, skole og fritidsarenaene.

Å medvirke til internasjonale standarder som ivaretar sikkerhet vil også være et virkemiddel i denne sammenheng.

Helse- og sikkerhetsaspekter for forbrukerne i forbindelse med matvarer vil bli fulgt opp i kontakt både med helse-, landbruks- og næringsmiddelmyndighetene.

5. *Stimulere forbrukere til å foreta valg som sikrer en bærekraftig utvikling*

Et sentralt mål i forbrukerpolitikken er at det skal tilveiebringes relevant og forståelig informasjon for forbrukerne om miljøkonsekvenser av forbruksvalg. Forbrukerpolitikken skal også stimulere til bevisste holdninger til forbruk, forvaltning og fordeling. For å utnytte forbrukernes positive holdning til å vektlegge miljøhensyn, er det viktig å tilrettelegge med informasjon om miljøkonsekvenser av ulike forbruksvalg. Gjennom hhv. det nordiske svanemerket, EUs ordning for positiv miljømerking av forbruksvarer, og andre tiltak, søker man å gi forbrukerne et mest mulig enkelt og objektivt informasjonsgrunnlag når det gjelder produktenes miljøpåvirkning.

6. *Frembringe og formidle kunnskap om forbrukerspørsmål*

Kunnskap om forbrukernes situasjon, om forholdet mellom holdninger og adferd, og om konkurranse- og markedsforhold i økonomien er viktig som underlag ved utforming av forbrukerpolitikken. Prioriterte områder i forskningssammenheng vil være temaer som enten har å gjøre med forbrukernes økonomiske situasjon, som handler om bærekraftig forbruk, eller problemstillinger knyttet til varer og tjenesters sikkerhet. Gjennom Statens institutt for forbruksforskning utføres en betydelig innsats for kunnskapsutvikling som grunnlag for politiske tiltak og prioriteringer. Departementet samarbeider med Norges forskningsråd om et eget forskningsprogram om bærekraftig produksjon og forbruk. Gjennom forskningssamarbeidet vil en få oppdatert kunnskap om husholdenes egen miljøinnsats, om hva som fremmer og hemmer miljøbevisst forbrukeratferd, om

rammebetingelser og faktorer som kan bidra til bærekraftige forbruksmønstre, og om utvikling av verktøy og metoder for å evaluere dagens forbruksmønstre i et miljøperspektiv.

HOVEDPUNKTENE I BUDSJETTFORSLAGET

Bevilgningene til forbrukerinstitutionene utgjør nesten hele bevilgningen under programkategori 11.30. Budsjettforslaget for forbrukersektoren sikter mot en videreføring av aktivitetsnivået i forbrukerinstitutionene.

KAP. 860 FORBRUKERRÅDET (JF. KAP. 3860)**Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
01	Driftsutgifter	66 384	62 997	65 801
21	Spesielle driftsutgifter, Forbrukertvistutvalget	2 511	2 686	2 844
	Sum kap. 0860	68 895	65 683	68 645

STATUS FOR VIRKSOMHETEN

Forbrukerrådets formål er å arbeide for økt forbrukerinnflytelse i samfunns- og næringsliv, bidra til en forbrukervennlig utvikling og fremme tiltak som kan bedre forbrukernes stilling i dagens og framtidens samfunn. Forbrukerrådet er opprettet som en frittstående institusjon. Vedtektene er fastsatt ved kgl.res. av 23. mars 1973 og senere endret, senest 30. mai 1997. Forbrukerrådet står faglig ansvarlig for egne prioriteringer og resultatmål i samsvar med vedtektene og Rådets vedtak. Departementet har ansvar for å foreslå nødvendige bevilgninger til Rådets virksomhet, og kontrollere bruken av midlene.

Landsmøtet er øverste organ i Forbrukerrådet. Det møter annethvert år for bl.a. å velge medlemmer av Rådet, som er øverste forbrukerpolitiske organ mellom landsmøtene, og som i hovedsak fungerer som et styre for Forbrukerrådet. Rådet er sammensatt av en leder og åtte medlemmer. Lederen blir oppnevnt av Kongen i statsråd for to år.

Landsmøtet er sammensatt av i alt 71 delegater. 21 av disse blir utpekt av landsomfattende organisasjoner. I tillegg blir i alt 50 delegater valgt eller oppnevnt av: Fylkestinget eller fylkesutvalget i hver fylkeskommune (19), lokale organisasjonsrepresentanter valgt av forbrukermøtet i hvert fylke (19), Barne- og familiedepartementet (8), og personalet i Forbrukerrådet sentralt (2) og i fylkene (2).

Forbrukertvistutvalget er opprettet med hjemmel i lov av 28. april 1978 om behandling av forbrukertvister. Dersom Forbrukerrådets behandling ikke fører til enighet mellom partene i en klagesak, kan saken eventuelt avgjøres i Forbrukertvistutvalget.

Et siktemål er å få bransjene selv til i større grad å ta ansvar (også økonomisk) for behandling av tvister som er en direkte følge av deres virksomhet. Forbrukerrådet samarbeidet i 1996 med ulike bransjeorganisasjoner om drift av 15 bransjevise reklamasjonsnemnder.

Markedsrådet er opprettet med hjemmel i lov av 16. juni 1972 om kontroll med markedsføring, og avgjør saker etter denne lov.

Drift av organisasjonen

Forbrukerrådet har kontor i hvert fylke. Oslo og Akershus har felles kontor, og i Troms er det foruten kontoret i Tromsø et avdelingskontor i Harstad. Fylkeskontorene er en integrert del av virksomheten og skal - sammen med det sentrale sekretariatet - bidra til å gjennomføre det felles arbeidsprogram Forbrukerrådet vedtar for hvert år. Forbrukerrådets kontorer i fylkene har den daglig kontakten med forbrukerne, og 80 pst. av ressursene ved kontorene går med til bistand. Kontorene er også sekretariat for forbrukerutvalgene i fylkene.

Forbrukerrådets sekretariat ligger på Lysaker. Sekretariatet forbereder sakene for Rådet, følger opp initiativ og vedtak som Rådet gjør, og tar ellers opp viktige forbrukerspørsmål med utgangspunkt i de retningslinjene Rådet trekker opp. Det består av en forbrukerpolitisk avdeling, en informasjonsavdeling som bl.a. produserer Forbrukerrapporten, og en administrasjonsavdeling.

I 1997 hadde Forbrukerrådet om lag 64 årsverk i sekretariatet og 77 ved kontorene i fylkene. Ca. fem årsverk var knyttet til Forbrukertvistutvalget (FTU).

Lokalt forbrukerarbeid

Fylkestinget i hver fylkeskommune velger et forbrukerutvalg som arbeider til beste for forbrukerne i fylket i samarbeid med de kommunale organer som har ansvar for

forbrukerspørsmål. Syv fylker har valgt å legge ned, eller ikke oppnevne egne forbrukerutvalg.

Et forbrukermøte holdes i fylkene annethvert år - samme år som landsmøtet. Hver kommune kan ha inntil to representanter på forbrukermøtet. Organisasjoner i fylket som er engasjert i forbrukerspørsmål, har anledning til å delta med en representant hver. Blant organisasjonsrepresentantene velger forbrukermøtet en delegat til landsmøtet.

RESULTATRAPPORT 1997

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatomål som ble presentert i St prp nr 1 for 1996-97.

1. Minst 40 kommuner skal ha innarbeidet Forbrukerrådets standardkrav til klageordninger og kontrakter ved leveranse av VAR-tjenester

Forbrukerrådet har gjennomført en rekke spørreundersøkelser for å kartlegge ulike forbrukerproblemer innenfor VAR-tjenestene (vann,- avløp og renovasjon) i kommunal sektor. Det er fremmet forbrukerkrav til mer balanserte kommunale forskrifter som i større grad ivaretar abonnentenes rettigheter, og til at kommunene oppretter særskilte klagenemnder.

Selv om målet om å få 40 kommuner til å innarbeide Forbrukerrådets krav ennå ikke er nådd, vurderer flere kommuner å endre sine forskrifter. Forbrukerrådet har også deltatt i en arbeidsgruppe som har utarbeidet et utkast til mal for kommunale forskrifter for vann- og avløpsgebyr. Forskriften åpner for en todelt modell for beregning av vann- og avløpsgebyr. Videre pålegger forskriften kommunen å gi skikkelig informasjon vedrørende abonnentenes rettigheter og plikter. Forskriften legger også opp til opprettelse av en særskilt klagenemnd både når det gjelder klager på enkeltvedtak og på leveransens innhold, kvalitet og tilgjengelighet.

Forbrukerrådet har også deltatt i arbeidet for å utarbeide service-erklæringer i både kommuner og enkelte etater.

2. At gruppesøksmål kan bli etablert som ordning, med tilfredsstillende finansiering av sakførsel

I statsbudsjettet for 1998 ble Forbrukerrådet gitt adgang til å søke om finansiering av prinsipielt viktige rettssaker. Dette er et vesentlig fremskritt og åpner for at det kan føres prinsipielle forbrukersaker for domstolene uten at dette medfører kostnadsansvar for forbrukeren. Det ble også tatt flere initiativ med sikte på å få etablert en ordning der forbrukere som vinner en sak i Forbrukertvistutvalget skal slippe prosessomkostninger dersom saken ankes videre. Dette arbeidet videreføres i 1998. Forbrukerrådet har ikke oppnådd gjennomslag for å innføre adgang til gruppesøksmål i saker som berører mange forbrukere.

3. Effektiv hjelp til de 130 000 forbrukere som henvender seg til Forbrukerrådet i førkjøps- og klagesaker

Forbrukerrådet mottok i 1997 om lag 140 000 henvendelser fra forbrukere, hvorav ca 5 000 skriftlige klagesaker. Innføringen av en elektronisk klagesaksdatabase, hjemmesider på internett og elektronisk post har lagt grunnlag for en ytterligere effektivisering av saksbehandlingen.

4. Bidra til balanse i markeder som er viktige for forbrukerne

Ved utgangen av 1997 var Forbrukerrådet representert i til sammen 13 bransjevis nasjonale reklamasjonsnemnder. Disse behandlet i alt 2 413 skriftlige saker, i tillegg til flere tusen muntlige henvendelser. Det er tatt initiativ for å etablere en reklamasjonsnemnd for takstmenn. Det er også fremmet forslag om å etablere et husleietvistutvalg som skal behandle husleietvister mellom forbruker og utleier. Det ble stilt forbrukerkrav til bonus- og lojalitetskort som brukes i dagligvarehandelen.

Forbrukerrådet har bistått forbrukere i flere rettssaker, blant annet om hvem som har bevisbyrden for iboende feil og mangler ved kjøp av elektroniske produkter, og om når angrefristen begynner å løpe når varen sendes forbruker i posten. Forbrukerrådet har i 1998 fått medhold i disse sakene i hhv. Høyesterett og Lagmannsretten.

Et særlig satsingsområde har vært telekommunikasjon, og særlig problemer knyttet til forbrukerrettigheter og internett. Det er tatt initiativ til en større utredning om forbrukerrettigheter og personvern ved kjøp av varer og tjenester på internett, og til å etablere en klagenemnd på teleklager som omfatter alle de store aktørene i markedet.

Ved slutten av året ble det igjen viktig å informere og advare mot for høye låneopptak, spesielt sett i sammenheng med 100 pst finansiering av bolig. Forbrukerrådet har også samarbeidet med forsikringsbransjen for å øke tilgjengeligheten til forsikringsprodukter for forbrukerne mht. språkbruk og sammenlignbarhet.

På vareundersøkelsesområdet har Forbrukerrådet bidratt til utvikling av mer forbrukervennlige og riktig merkede produkter.

5. Ivareta norske forbrukerinteresser innenfor lovgivning og standardiseringsarbeid gjennom deltaking i internasjonalt samarbeid

Den økte internasjonale aktiviteten som Forbrukerrådet hadde i 1996, ble opprettholdt i 1997. Forbrukerrådet deltar aktivt på styre- og fagnivå i de europeiske forbrukerorganisasjoner BEUC (interessearbeid) og ANEC (standardisering). Videre har rådet en representant i ECLG (The European Consumer Law Group), og deltar aktivt i det nordiske samarbeidet på ulike nivåer. Særlig aktivt har Forbrukerrådet engasjert seg i internasjonale matvarespørsmål.

6. Bidra til at forbrukerne kan gjøre rasjonelle valg i markedet

Forbrukerrådet har også i 1997 vært sterkt etterspurt av media og satt viktige forbrukersaker på dagsorden. Bl.a. er det etter påvirkningsarbeid fra Forbrukerrådet etablert et godt norsk regelverk for merking av genmodifiserte matvarer. Også i forhold til energimarkedet og innføringen av nye kundekort i dagligvarehandelen har Forbrukerrådet bidratt med informasjon i massemedia.

Forbrukerrapporten er Forbrukerrådets viktigste informasjonskanal til norske forbrukere.

I løpet av 1997 har Forbrukerrapporten gjennomgått en rekke endringer. Ny logo ble lansert og Forbrukerrapporten fikk helt nytt utseende. Hensikten er å gjøre bladet skarpere i kantene og mer nyhetsorientert, samtidig som testene ble mer markedsrettet og brukervennlige.

En meningsmåling gjennomført i 1997 viste at bladet nyter stor tillit i befolkningen.

Publikum mener at bladet har høyere troverdighet enn både TV-kanalenes forbrukerprogram og dagsavisene.

Forbrukerrådet produserte i 1997 en rekke bøker, hefter, kontraktsformular, foldere og faktablad. Det ble startet opp med en ny «småbokserie». Gratismateriell som foldere og faktablad ble lagt ut på Internett. Katalog over alt informasjonsmateriellet ligger på nettet og det har vært en sterk økning i elektroniske bestillinger.

Tiltak for å styrke forbrukerundervisningen i skolen har vært rettet både mot grunnskolen, videregående skole og lærerutdanningen. Det er laget en veiledning i forbrukerkunnskap for lærere i grunnskolen. Sammen med Nasjonalt læremiddelsenter har Forbrukerrådet videreutviklet basen for forbrukerlære på «Skolenettet», spesielt med tanke på faget «Økonomi og informasjonsbehandling» i videregående skole.

7. Etablere IT-løsninger som styrker Forbrukerrådets evne til å gi forbrukerne service

Forbrukerrådet prioriterte i 1997 en betydelig utbygging av sine IT-løsninger på områder som er viktige for å kunne yte effektive tjenester til forbrukerne. Det ble etablert en bedre teknisk infrastruktur som muliggjør kommunikasjon mellom Forbrukerrådets kontorer i alle fylker og sekretariatet. Et nytt system for behandling av klagesaker ble satt i drift i alle fylker. E-post, internett-sider for forbrukerne og bedre administrative systemer har ellers vært viktige deler av satsingen. Tjenestene er ennå ikke bygget ut til et tilfredsstillende nivå med full organisasjonsdekning, men det er etablert en tidsmessig grunnstruktur for videre utbygging.

Resultatrapport på andre prioriterte områder

Bistand til forbrukerne

Antall henvendelser fra publikum til Forbrukerrådet viste en svak nedgang på ca. 5 pst i forhold til året før. Det ble i 1997 registrert 139 681 henvendelser til de lokale forbrukerråd. Tallet i 1996 var ca. 146 000. I tillegg kom ca. 4 900 henvendelser fra ulike bransjer, 2 504 fra media og 1 510 fra skoler, organisasjoner og myndigheter. 22,3 pst av henvendelsene dreide seg om råd og veiledning før kjøp, mens 77,7 pst hadde sammenheng med spørsmål eller klage etter kjøp.

Tabell 1. Oversikt over hvilke vare- og tjenestegrupper som lå høyest på henvendelsesstatistikken for 1997:

Type henvendelse	1996	1997	Pst. endr. 1996-97
1. Motorkjøretøy/-utstyr	16 975	15 987	- 6
2. Elektriske husholdningsartikler	13 464	12 880	- 4
3. Juridiske spørsmål	11 683	12 416	+ 6
4. Bygg/bolig	12 972	12 238	- 6
5. Utleie av bolig	11 023	10 822	- 2
6. Elektronikk/kontorutstyr	11 554	10 196	- 12
7. Håndverkertjenester	7 662	7 313	- 5
8. Omsetning/markedsføring	7 102	6 282	- 12
9. Møbler	5 563	4 627	- 17
10. Innbo/utstyr	5 092	4 271	- 16

Forbrukertvistutvalget

Forbrukertvistutvalget mottok i 1997 i alt 620 saker til behandling fra Forbrukerrådets kontorer i fylkene. 680 saker ble avsluttet i FTU, hvorav 575 ved vedtak og 105 uten vedtak. Beholdningen per 31.12.97 var 833 saker; en nedgang på 60 fra foregående år.

Etter at saksinntaket de siste årene har vært økende, var det i 1997 en større nedgang, ved at det kom inn 168 færre saker enn i 1996. I 1997 ble det imidlertid avsluttet 21 færre saker enn året før. Vedtakenes fordeling på varegrupper varierer fra år til år. Kjøp av bruktbil er som tidligere den største gruppen. Bilkjøp (brukt og ny) utgjør 23,3 pst av vedtakene. Klager på tjenester står samlet for 20,7 pst av vedtakene. I denne kategorien har klager på bygningsarbeid økt sterkt.

MÅL OG STRATEGIER

Forbrukerrådets hovedmål er å bidra til et samfunn som ivaretar forbrukernes interesser. På dette grunnlag vedtok landsmøtet i 1997 en ny strategiplan for årene 1998-2001. Strategiplanen tar blant annet utgangspunkt i en rekke viktige utviklingstrekk nasjonalt og internasjonalt som også påvirker norske forbrukeres hverdag. Dette gjelder særlig internasjonaliseringen av vare- og tjenestemarkedene, nye handelsformer på internett, arbeidet for et mer bærekraftig forbruksmønster og dereguleringen av tidligere offentlige monopoltjenester som energiforsyning og teletjenester. Også i de nye markedene er det et hovedmål i forbrukerpolitikken å skape balanse mellom forbruker- og næringsinteressene.

Forbrukerrådets arbeid bygger på følgende strategiske valg:

- Tilgjengelighet og nytte for alle forbrukere
- Særlig oppmerksomhet til utsatte forbrukergrupper
- Uavhengighet og «nedenfra og opp» perspektiv
- Lokal forankring og problemløsning
- En god balanse mellom rådgivning, klagesaksbehandling, informasjon og interessearbeid
- Integrering av nasjonalt og internasjonalt forbrukerarbeid.

Forbrukerrådet vil i 1999 prioritere følgende resultatmål:

1. Bidra til bedre balanse i markeder som er viktige for forbrukeren

Forbrukerrådet vil overvåke markeder som er viktige for forbrukerne. Særlig aktuelle er markeder som bolig, tele, bank, forsikring, dagligvarer og kraftmarkedet. På matvaresiden vil forbrukerinformasjon om tilsetningsstoffer, hormonbruk og genmodifisering stå sentralt. Andre viktige arbeidsfelt vil være krav til forsikringsnæringens adgang til å innhente personopplysninger og utvikling av gode tvisteløsningsordninger på utleieboligmarkedet.

Forbrukerrådet vil fremme forbrukersynspunkter gjennom deltakelse i styrever, råd og utvalg. Samarbeid med myndigheter, bransjeorganisasjoner og media vil være viktig. Flere avtaler om bransjevis reklamasjonsnemnder vil bli reforhandlet, og det vurderes å inngå samarbeid med nye bransjer.

Internasjonalt vil fortsatt det nordiske og EU-rettede arbeidet bli prioritert, bl.a. gjennom aktiv deltakelse i de internasjonale forbrukerorganisasjonene. Viktige saksfelt er klageadgang over landegrensene, sikkerhet ved internett-handel og trygg matvarehandel.

2. Gi effektiv hjelp til alle forbrukere som henvender seg til Forbrukerrådets kontorer for veiledning og klagebehandling

Forbrukerrådet besitter samlet sett en betydelig kompetanse, som er spredt på sekretariatet på Lysaker og 19 lokale forbrukerkontorer. Et siktemål for 1999 er at Forbrukerrådets samlede ressurser kan utnyttes mer effektivt der behovet er størst. Videre vil det bli arbeidet med å videreutvikle og effektivisere bruken av nye IT-verktøy.

3. Sikre forbrukerne økonomisk adgang til prøving for domstolene av prinsipielt viktige forbrukersaker

Kostnadene forbudet med å gå til retts sak i forbrukersaker er store for forbrukeren. Ofte er tvistesummen relativt begrenset, og står i misforhold til det ansvar forbrukeren kan få dersom han taper saken. Ordningen med fri rettshjelp i forbrukersaker bør derfor styrkes, og Forbrukerrådet vil arbeide for at forbrukere som får medhold i Forbrukertvistutvalget sikres kostnadsfri behandling dersom saken ankes inn for de ordinære domstolene. Det er også viktig at det innføres regler som gir forbrukerne adgang til å gå til gruppesøksmål. Dette vil tilpasse prosesslovgivningen til dagens samfunn med masseproduksjon og standardisering av varer og tjenester.

4. Bidra til et bærekraftig forbruksmønster

Forbrukerrådet vil arbeide for bedre informasjon til forbrukerne om varer og tjenesters miljøbelastning, slik at forbrukerne blir bedre i stand til å velge miljøvennlig. For Forbrukerrådet er det viktig både å stille forbrukerkrav til de miljøvennlige produkter som finnes på markedet, og til at miljøvennlige alternativer utvikles der forbrukernes miljøbelastning er størst. For å oppnå dette vil Forbrukerrådet delta aktivt i styret i Stiftelsen Miljømerking og andre råd og utvalg som behandler forbruk og miljø.

5. Sikre forbrukerne bedre rettigheter ved kjøp og bruk av offentlige tjenester

Forbrukerrådet vil fortsette arbeidet med å få flere kommuner til å vedta mer forbruker-vennlige kommunale forskrifter og standardavtaler for leveranser innen vann-, avløp - og renovasjon. Spesielt vil de kommunale klageordningene bli fulgt opp.

Forbrukerrådet vil også påvirke offentlig sektor til i større grad å ta i bruk serviceerklæringer for sine tjenester, og vil dessuten utarbeide forbrukerkrav til offentlige tjenester som konkurranseutsettes.

6. Øke forbrukernes kompetanse og kunnskapsnivå gjennom nye informasjonstiltak og utdanning

Forbrukerrådets viktigste informasjonskanal til publikum er Forbrukerrapporten. Bladet vil vektlegge stoff til direkte nytte for forbrukerne, både produktinformasjon og rettighetsinformasjon. Bladet vil utvide produktspekteret bl.a. med en nyhetsbulletin på internett, telefonisk testinformasjon og betaltjenester på internett.

Som ledd i informasjonsarbeidet vil Forbrukerrådet produsere en rekke bøker og hefter, særlig innen temaet personlig økonomi, bolig og forbrukerlovgivning. Det vil også bli produsert en del enkle trykksaker som gir informasjon om forbrukernes rettigheter etter loven. Gratismateriellet vil også ligge tilgjengelig på internett.

Gjennom aktiv pressekontakt vil Forbrukerrådet kommunisere informasjon til forbrukere, næringsliv og myndigheter gjennom massemedia.

Som en oppfølgingen av læreplanreformene for grunnskolen og lærerutdanningen, L97 og L98, vil Forbrukerrådet satse videre på følgende områder: etterutdanning av lærere, samarbeid med høyskolene, utvikling av ressurser og læremidler.

7. Reduksjon av gjennomsnittlig behandlingstid for klagesaker i Forbrukertvistutvalget ned mot ett år

Forbrukertvistutvalget har betydning ikke bare for den enkelte som får avgjort sin sak, men også som et «ris bak speilet» som gjør det lettere for forbrukerkontorene å komme fram til minnelig løsninger. Da FTU ble opprettet var siktemålet å sikre forbrukerne tilgang til rimelig og hurtig tvisteløsning. Fra 1990 til 1997 var det en stadig økning i restansene, med den følge at saksbehandlingstiden kom opp i inntil 1 ½ år. Saksbehandlingstiden synes nå imidlertid å ha blitt noe redusert. Restansesituasjonen medfører at Forbrukertvistutvalget ikke fullt ut er den effektive tvisteløsningsordningen som det var forutsatt å være. FTU vil i samarbeid med departementet vurdere tiltak som kan bedre situasjonen ytterligere. Siktemålet er en ytterligere reduksjon av saksbehandlingstiden.

Hovedmål for Forbrukerrådet: Et samfunn som ivaretar forbrukernes interesser

Oversikt over resultatomål og resultatindikatorer for 1999

Resultatomål	Resultatindikatorer
1. Bidra til bedre balanse i markeder som er viktige for forbrukerne	Øke forbrukernes mulighet til gjøre rasjonelle markedsvalg gjennom: – Arbeide for bedre tvisteløsningsordninger, kontrakter, forbrukerinformasjon og tilgjengelighet i de ulike markedene – Forbrukerpolitiske høringsuttalelser – Deltakelse i styrer, råd og utvalg – Deltakelse i standardiseringsarbeid – Deltakelse i internasjonalt forbrukerarbeid
2. Gi effektiv hjelp til alle forbrukere som henvender seg til Forbrukerrådets kontorer for veiledning og klagebehandling	Bedre samordning av kompetansen i Forbrukerrådets sekretariat og fylkeskontorer Videreutvikling av IT-verktøy som: – Elektronisk klagesaksdatabase – Interne informasjonsdatabaser og nettverk
3. Sikre forbrukerne økonomisk adgang til prøving for domstolene av prinsipielt viktige forbrukersaker	Etablering av ordninger i forbrukersaker for: – Fri rettshjelp – Gruppesøksmål
4. Bidra til et bærekraftig forbruksmønster	Tilrettelegge for et miljøvennlig forbruk gjennom: – Stille forbrukerkrav til miljøtiltakene og miljøkrav til forbrukermarkedene – Styredeltakelse i Stiftelsen Miljømerking og andre råd og utvalg som behandler forbruk og miljø – Informere forbrukerne om miljøvennlige produkter og tjenester
5. Sikre forbrukerne bedre klageadgang og bedre kontrakter ved kjøp og bruk av offentlige tjenester	– Arbeide for bedre standarder, kontrakter, serviceerklæringer og klageordninger for offentlige tjenester – Utarbeide forbrukerkrav ved konkurranseutsetting av offentlige tjenester
6. Øke forbrukernes kompetanse og kunnskapsnivå gjennom nye informasjonstiltak	– Arbeide for at personlig økonomi og forbrukerlære blir fulgt opp i ny lærerutdanning. – Gjøre veiledningen i forbrukerlære kjent for lærere i grunnskolen og lærerutdanningen – Økt satsing informasjon til forbrukerne på internett – Forbrukerrapporten satser spesielt på testvirksomhet og skal gjennomføre minst 30 sammenlignende vare- og tjenesteundersøkelser
7. Reduksjon av gjennomsnittlig behandlingstid for klagesaker i Forbrukertvistutvalget ned mot 1 år	

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999**Post 01 Driftsutgifter**

Forslag til bevilgning skal dekke lønn til faste medarbeidere og drift ved Forbrukerrådet. Posten dekker videre godtgjørelser til Rådets medlemmer.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, Forbrukertvistutvalget

Posten dekker lønn til faste medarbeidere og drift ved Forbrukertvistutvalgets sekretariatet. Posten dekker videre utvalgsgodtgjørelser til Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet.

KAP. 3860 FORBRUKERRÅDET (JF. KAP. 860)**Forslag til inntekter fordelt på post**

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
01	Salg av Forbrukerrapporten	13 766	14 821	13 166
02	Salg av opplysningsmateriell	2 395	1 377	3 438
05	Andre inntekter	1 928	224	230
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	720		
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	388		
	Sum kap. 3860	19 197	16 422	16 834

RESULTATRAPPORT 1997

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St prp nr 1 for 1996-97.

1. Begrense nedgangen i antall abonnenter for Forbrukerrapporten

Nedgangen i antall abonnenter var 4 pst. i 1997. Ved utgangen av året var antall abonnenter 83 500. Frafallet er normalt både når det gjelder antall oppsigelser og antall manglende betalinger. Det lyktes ikke Forbrukerrådet å verve tilstrekkelig med nye abonnenter for å opprettholde abonnementstallet.

2. Øke antall solgte eksemplarer av brosjyrer, hefter og bøker

Det var fortsatt godt salg av hefter, bøker og kontrakter. Boka «Lov og rett for forbrukeren» ble solgt i nær 6 000 eksemplarer. Kontraktene stor for nær 1/3 av det totale salget. Antall solgte kontrakter og særtrykk ble lavere enn fjoråret slik at totalt antall solgte eksemplarer ble 150 000. Opplysningshefter ble solgt i til sammen 23 000 eksemplarer.

3. Gjennom produktutvikling eller utvikling av nye informasjonsprodukter, sikre og utvide egeninntjeningen

Forbrukerrådet oppnådde som resultat 13 765 000 kroner i inntekt fra Forbrukerrapporten og 2 395 000 kroner fra salg av annet informasjonsmateriell. Den samlede egeninntjeningen i 1997 var på samme nivå som i 1996.

MÅL OG STRATEGIER

Den inntektsbringende informasjonsvirksomheten skal støtte opp om Forbrukerrådets hovedmål: et samfunn som ivaretar forbrukernes interesser. Forbrukerrådet har følgende resultatmål for 1999:

1. Opprettholde et høyt antall abonnenter for Forbrukerrapporten

Forbrukerrådet tar sikte på at Forbrukerrapporten settes i stand til å møte konkurransen fra kommersielle media-aktører ved å satse ytterligere på bladets uavhengige testvirksomhet. Gjennom redaksjonell produktutvikling og utvikling av nye informasjonsprodukter som internett og telefontjenester, vil det bli satset på å gi bladet et solid inntektsgrunnlag.

Forbrukerrådet vil også arbeide for å møte frafallet av eldre abonnenter på Forbrukerrapporten ved aktivt å sikte seg inn på yngre lesergrupper i etableringsfasen. Dette gjøres bl.a. gjennom økt satsing på tester av produkter beregnet på barnefamilier.

2. Øke omsetningen av brosjyrer, hefter og bøker

Ut fra behovskartlegging gjennom henvendelsesstatistikk og undersøkelser, eksterne undersøkelser og behov Forbrukerrådet selv ser, vil en fortsette å produsere både materiell Forbrukerrådet tjener penger på og materiell til gratis utdeling.

3. Utvikle nye informasjonsprodukter mot betaling

Forbrukerrådet vil øke satsingen også på elektronisk informasjonsformidling og vurdere muligheten for prising av ulike produkter.

4. Delfinansiere deler av testvirksomheten med eksterne samarbeidspartnere

Forbrukerrådet mener det er viktig å styrke Forbrukerrapportens kjerneområde; gode og uavhengige tester. Forbrukerne - og samfunnet for øvrig - trenger mer enn noen gang pålitelig veiledning om produkter og tjenesters kvalitet, virkninger på miljø og helse m.v. Forbrukerrådet vil arbeide for å finne andre institusjoner som vil være med å delfinansiere tester utført av Forbrukerrapporten. I den forbindelse er det viktig av Forbrukerrådet og Forbrukerrapporten har kontroll over prosessen slik at testene kan være uavhengige. Forbrukerrapporten vil også arbeide for å bedre det nordiske og europeiske samarbeidet på området.

Oversikt over resultatmål og resultatindikatorer for 1999

Resultatmål	Resultatindikatorer
1. Opprettholde et høyt antall abonnenter	Målsettingen er at Forbrukerrapporten skal ha 80 000 abonnenter i 1999
2. Øke omsetningen av brosjyrer, hefter og bøker	
3. Utvikle nye informasjonsprodukter mot betaling	
4. Delfinansiere deler av testvirksomheten med eksterne samarbeidspartnere	

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999**Post 01 Salg av Forbrukerrapporten**

Posten omfatter abonnementsinntekter og inntekter fra løssalg av Forbrukerrapporten. Eventuelle merinntekter gir mulighet for tilsvarende merutgifter på kap. 860.

Post 02 Salg av opplysningsmateriell

Posten omfatter inntekter fra salg av informasjonsprodukter utenom Forbrukerrapporten. Merinntekter gir grunnlag for tilsvarende merutgifter på kap. 860.

Post 05 Andre inntekter

Postens inntekter omfatter dels tilskudd til felles drift av Forbrukerhuset og dels andre tilfeldige inntekter, herunder refusjoner og tilskudd til prosjekter og varetester. Eventuelle merinntekter gir mulighet for tilsvarende merutgifter på kap. 860.

Post 15 Refusjon av arbeidsmarkedstiltak

Posten er innbetalte refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av arbeidsmarkedstiltak. Utgifter motsvarende refusjonen er regnskapsført på kap. 860.

Post 16 Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger

På posten er det regnskapsført refusjon i henhold til ordningen med refusjon av fødselspenger og adopsjonspenger. Utgifter motsvarende refusjonen er regnskapsført på kap. 860.

KAP. 862 POSITIV MILJØMERKING**Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
70	Tilskudd til offentlig stiftelse for positiv miljømerking	2 750	2 500	2 500
	Sum kap. 0862	2 750	2 500	2 500

Stiftelsen Miljømerking i Norge er opprettet for å administrere den fellesnordiske ordningen for frivillig positiv miljømerking av forbruksvarer.

Formålet med merkingen er å bidra til et mindre miljøbelastende forbruk. Da miljømerking av produkter er frivillig er ordningen et supplement til de miljøpolitiske virkemidlene som myndighetene forvalter.

Intensjonen med miljømerkingen er å veilede forbrukerne og innkjøpere som ønsker å handle miljøbevisst og å stimulere til en utvikling av varer og tjenester som er mindre miljøbelastende enn ellers likeverdige produkter; med andre ord utnyttelse av markedskreftene til å oppnå miljøgevinster.

Stiftelsen ble i mars 1995 oppnevnt som norsk ansvarlig organ (Competent Body) som følge av at EUs forordning 880/92 om miljømerking er innlemmet i EØS-avtalen. Funksjonen som ansvarlig organ medfører to hovedoppgaver:

- ivaretagelse av konkrete forpliktelser som følger av forordningen i forhold til en nasjonal administrering av ordningen
- delta i og påvirke utviklingen av nye kriteriesett og den videre utforming av den europeiske merkeordningen.

RESULTATRAPPORT 1997

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatomål som ble presentert i St prp nr 1 for 1996-97.

1. Vedta 7 nye kriteriesett

Ved utgangen av 1996 var det vedtatt 46 kriteriesett. Målet for 1997 var å vedta 7 nye kriterier. 2 kriteriesett ville utgå i 1997; finpapir og avisapapir. Disse ville bli erstattet av et felles kriteriesett for trykkipapir.

I 1997 vedtok Nordisk Miljømerking 2 nye kriteriesett og 3 kriteriesett er utgått. En av produktgruppene som det var planlagt å vedta kriterier for ble nedlagt. Per 31.12.97 hadde Nordisk Miljømerking kriterier for tilsammen 45 produktgrupper.

Kriterieutviklingsarbeidet for de 5 planlagt vedtatte kriteriesettene viste seg å være mer omfattende en antatt. Ansvaret for kriterieutvikling innen en produktgruppe legges til ett av de deltakende land. Av de 5 produktgruppene som det ikke ble vedtatt kriterier for i 1997 hadde Norge prosjektansvaret for en produktgruppe. Sverige hadde ansvaret for tre grupper og Finland for en gruppe.

Frem til 30.06.98 er det vedtatt kriterier for ytterligere en ny produktgruppe. Nordisk Miljømerking har følgende kriterier for 46 produktgrupper. Det er planlagt å vedta ytterligere en produktgruppe i 1998.

Resultatmålet for kriterieutviklingen i 1997 ble imidlertid ikke nådd, da kun 2 av de planlagte 7 nye kriteriedokumentene ble vedtatt.

2. Revidere 15 kriteriesett

Kriteriedokumentene har en tidsbegrenset gyldighet, vanligvis tre år. Deretter skal kriteriene revideres. For 1997 var det planlagt å vedta 15 reviderte kriteriesett.

Totalt har Nordisk Miljømerking ferdigrevidert 11 kriteriesett i 1997. De øvrige produktgruppene som var planlagt ferdigrevidert i 1997 ble etter nærmere vurdering forlenget.

Av de ferdigreviderte og igangsatte revisjonene i 1997 har Norge hatt ansvaret for 11 produktgrupper.

Frem til 30.06.98 har Nordisk Miljømerking ferdigrevidert 5 kriterier. Videre i 1998 er det planlagt å revidere ferdig kriterier for ytterligere 9 produktgrupper.

3. Tildele 50 nye lisenser innenfor forskjellige produktgrupper

Målet for 1997 var å tildele 50 nye lisenser. Med antatt bortfall av lisenser var målet for det totale antall lisenser 335.

Pr 31.12.97 var det tildelt tilsammen 417 lisenser for Svanemerket. Sammenlignet med 1996 ga dette en netto økning på 105 lisenser. I løpet av 1997 er det falt bort 150 lisenser pga. utgåtte og reviderte kriterier. Det ble tildelt 255 nye og «fornyede» lisenser i 1997.

Tilsammen har Nordisk Miljømerking gitt 130 nye lisenser i 1997. Frem til 30.06.98 er det tildelt 100 nye lisenser, og i juni fikk Island sin første lisens. Tilsammen finnes det nå 517 gyldige lisenser for Svanemerket. Dersom denne utviklingen fortsetter vil Nordisk Miljømerking ha rundt 600 lisenser for Svanemerket innen utgangen av 1998. Det opprinnelige målet for 1998 er 375 lisenser, noe som ble nådd allerede høsten 1997.

4. Kjennskap til Svanemerket hos ca. 85 pst av befolkningen

I april 1996 kjente 74 pst av befolkningen til at Svanemerket er det offisielle miljømerket i Norge. I desember samme året viste en tilsvarende undersøkelse 80 pst. Per januar 1998 viser undersøkelsen en kjennskap til merket på 82 pst. I aldersgruppen 15-29 år var kjennskapen til Svanemerket 94 pst.

TILSTANDSVURDERING

Svanemerket har i 1997 fortsatt sin vekst, både når det gjelder kriterieutvikling, antall godkjente produkter og kjennskap til merket. Antall gyldige lisenser har økt med 34 pst i forhold til 1996 og ved årsskiftet var det gitt 417 lisenser for Svanemerket.

I 1997 kom Danmark med i den nordiske ordningen. Dermed står Norden samlet om Svanemerket, som nå omfatter ytterligere 5,2 millioner mennesker. Å få med enda et land i ordningen stiller andre og nye typer krav til samarbeidet. Ved utvikling av kriterier til svanemerkede produkter kan det være et problem at de nordiske landene er forskjellige i naturforhold, bosetning og miljødebatt. Danmarks inntreden i ordningen betyr allikevel en klar styrking av ordningen. I januar 1998 ble det etablert et eget miljømerkesekretariat i Danmark, og sekretariatet er nå i gang med å behandle søknader om miljømerking.

Svanemerket er i dag det ledende miljømerket i verden innenfor kopi- og trykkipapir. Svanemerket har videre et stort gjennomslag innenfor husholdningskjemikalier og i løpet av 1997 har Svanemerket fått gjennomslag på flere nye områder.

Mens deler av miljøorganisasjonene opplever synkende medlemstall, er interessen for Stiftelsen Miljømerking fortsatt økende. En undersøkelse utført av Norsk Gallup i januar 1998 viste at de fleste vet at Svanemerket er det offisielle miljømerket. På spørsmål om hvilket merke som er det offentlig godkjente miljømerket, svarte 82 pst Svanemerket, mens det for et år siden var noe over 79 pst som visste dette.

Stiftelsen Miljømerking har videreført innsatsen på det internasjonale området. Som ansvarlig organ for EUs miljømerkeordning deltar Stiftelsen på møter om kriterieutvikling samt om revisjon av forordningen. Stiftelsen deltar også i ISOs arbeid med utvikling av standarder for miljømerking. Videre deltar Stiftelsen i forbindelse med myndighetenes arbeid med WTOs regler for handelshinder og tolkningen av TBT-avtalen i forhold til Svanemerket.

Stiftelsen Miljømerking mottok i 1997 tilsammen 3,95 mill. kr i statlig støtte; herav 2,75 mill. kr fra Barne- og familiedepartementet og 1,2 mill. kr fra Miljøverndepartementet.

MÅL OG STRATEGIER

1. Vedta 5 nye kriteriesett

I 1999 er målet å vedta kriterier for 5 nye produktgrupper. Med de antatt 47 vedtatte kriteriesettene for 1998 vil det være kriteriesett for til sammen 52 produktgrupper innen utgangen av 1999. Disse 5 produktgruppene var opprinnelig planlagt vedtatt i 1998. Kriterieutviklingsarbeidet for en rekke produktgrupper har imidlertid vist seg å ta lenger tid enn planlagt. En av årsakene til dette er stor pågangen av søknader som går på bekostning av kriterieutviklingen. Arbeidet i mange av gruppene har også vist seg å være mer tidkrevende og komplisert enn først antatt. Dette skyldes bl.a. Danmarks inntreden i ordningen og produktgruppenes karakter.

2. Revidere 9 kriteriesett

Nordisk Miljømerking har som mål å ferdigrevidere 9 kriteriesett i løpet av 1999.

3. Tildele 120 nye lisenser innenfor forskjellige produktgrupper

Målet for 1999 er å tildele ca. 120 nye lisenser innenfor produktgruppene dagligvare, kontor og bygg. Med det antatt gitte lisensantallet på 600 per 31.12.98, vil det innen utgangen av 1999 være gitt over 700 lisenser for Svanemerket.

4. Kjennskap til Svanemerket hos ca. 85 pst av befolkningen

Stiftelsen har ambisjoner om å øke kjennskapen til Svanemerket til ca 85 pst. i løpet av 1999. Like viktig er det å øke kunnskapen om og troverdigheten til merket, slik at forbrukerne i enda større grad etterspør svanemerkede produkter og antallet miljømerkede produkter øker. For å oppnå økt kunnskap om Svanemerket vil Stiftelsen bl.a. holde kurs og seminarer for spesielle grupper.

Oversikt over resultatmål og oppfølgingskriterier for 1999

Resultatmål	Oppfølgingskriterier
1. Vedta 5 nye kriteriesett	
2. Revidere 9 kriteriesett	
3. Tildele 120 nye lisenser innenfor forskjellige produktgrupper	
4. Kjennskap til Svanemerket hos ca. 85 pst av befolkningen	

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET FOR 1999**Post 70 Tilskudd til offentlig stiftelse for positiv miljømerking**

Bevilgningen over posten dekker utgifter i forbindelse med administrasjon av den nordiske merkeordningen og aktiviteter som følger av oppgaven som ansvarlig organ for EUs miljømerkeordning. Bevilgningen er videreført fra 1998. Stiftelsen Miljømerking har i tillegg inntekter fra salg av Svanemerket.

Stiftelsen avgir periodiske regnskapsrapporter til Barne- og familiedepartementet.

**KAP. 865 FORBRUKERPOLITISK FORSKNING, FORBRUKERSIKKERHET OG
INTERNASJONALT SAMARBEID****Forslag til fordeling fordelt på post**

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
21	Spesielle driftsutgifter, forskning, utviklings- og opplysningsarbeid	7 771	5 636	5 839
	Sum kap. 0865	7 771	5 636	5 839

RESULTATRAPPORT 1997

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St prp nr 1 for 1996-97.

1. Sikre forbrukerne rettigheter**1.1 Ot prp om «timeshare»**

Lov om salg av tidsparter i fritidsbolig, som gjennomfører EU-direktiv om «timeshare» i norsk rett, ble vedtatt av Stortinget og trådte i kraft 13. juni 1997. Loven regulerer enkelte sider ved salg og markedsføring av tidsparter. Den inneholder blant annet bestemmelser om at selger har plikt til å opplyse om sentrale forhold før avtaleinngåelsen og krav til selve avtaleinngåelsen og innholdet i avtalen. Loven gir forbrukeren angrerett i 10 dager etter at avtalen ble undertegnet, og inntil 3 måneder og 10 dager dersom visse opplysninger ikke er gitt.

1.2 Forberede implementering av kommende EU-direktiv, og nordisk samordning av regelverk, om hhv. fjernsalg og sammenlignende reklame

EU vedtok i løpet av 1997 direktiver om hhv. fjernsalg og sammenlignende reklame. Begge direktivene er nå innlemmet i EØS-avtalen, og frist for gjennomføring er for begge våren 2000.

I 1997 og 1998 har nordiske arbeidsgrupper vært i aktivitet for begge disse direktivene. Arbeidsgruppene forbereder gjennomføringen av direktivene med sikte på felles forståelse av direktivet og felles regler i de nordiske landene i den utstrekning det er praktisk mulig og ønskelig.

1.3 Aktiv norsk påvirkning i europeisk regelverktutvikling på forbrukerområdet (revisjon av miljømerkeforordningen, direktiv om access to justice, direktiv om garantier/kjøpslovgivning)

Mulighetene for deltakelse i det europeiske samarbeidet innenfor rammen av EØS-avtalen har vært utnyttet gjennom aktiv deltakelse, både i forberedende faser av regelverktutvikling og deltakelse i forbindelse med andre tiltak. Det nordiske samarbeidet har vært viktig, både som diskusjonsforum og som kanal for innspill til EU-systemet. Norske synspunkter har vært fremmet dels gjennom den nordiske kanalen og dels gjennom EFTA-kanalen. Fra norsk side har det i samarbeid med de andre nordiske land vært nedlagt en særlig innsats i forbindelse med en rekke problematiske aspekter ved Kommisjonens forslag til revisjon av forordningen om miljømerking. Etter rådsmøte i juni 1998 er Kommisjonens forslag trukket tilbake, og det vil bli arbeidet med et nytt og mer begrenset forslag til revisjon som vil være langt mer i tråd med norske og nordiske interesser.

Det nordiske arbeidsprogrammet for nærområdene ble videreført i 1997, med særlig innsats på området forbrukerinformasjon og utvikling av prosjekter på områdene forbrukernes rettslige stilling og forbrukerorganisering.

2. Sikre forbrukerne korrekt og relevant informasjon**2.1 Relevant og tilgjengelig informasjon om miljøkonsekvenser av forbruksvalg**

En utfordring i forbrukerpolitikken er å legge til rette med informasjon, slik at det blir praktisk mulig for den enkelte å gjøre forbruksvalg som er minst mulig belastende for miljøet. Videreutviklingen av det nordiske miljømerket (*Svanen*) har vært - og er - et viktig

tiltak i denne sammenheng; nærmerne omtalt under kap. 862. Forbruker- og miljømyndighetene i de nordiske land innledet i 1997 et tverrsektorielt samarbeid for å søke å finne frem ordninger som kan supplere miljømerket når det gjelder å veilede forbrukerne. I et prosjekt ved SIFO, finansiert av BFD og Miljøverndepartementet i fellesskap, går man systematisk igjennom både den *miljøinformasjon* som foreligger innenfor nærmere definerte forbruksområder (jf. SIFOs såkalte «standardbudsjett»), og *kostnadene* ved å velge et mest mulig «miljøtilpasset» forbruk.

2.2 Innarbeide grunnleggende kunnskaper om personlig økonomi og forbrukerrettigheter i undervisningen i skolen

Arbeidet med å utarbeide den metodiske veiledningen i forbrukerundervisning for grunnskolen (L97) ble igangsatt høsten 1997. Spørsmålet om forbrukeremner i lærerutdanningen ut fra «Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen» ble tatt opp med Kirke-, utdannings-, og forskningsdepartementet. Samarbeidet med Skolenettet i Nasjonalt læremiddelsenter om internettilbudet ble videreført og utvidet for faget «Økonomi og informasjonsbehandling». Dette faget omfatter 50 pst. av elevene i videregående skole.

2.3 Strategi for hvordan merking av produkter kan utnyttes som virkemiddel i forbrukerpolitikken (positiv merking/merking om bruk og vedlikehold/advarselsmerking)

Det er av stor betydning at forbrukerne har korrekt og tilstrekkelig informasjon om produkter og tjenester i kjøpsøyeblikket. Merking av produktene står her sentralt. Merkingen kan enten ha til hensikt å advare mot en bestemt bruk, veilede i bruken eller gi annen informasjon som er avgjørende for forbrukerens valg. Departementet deltok i 1997 i en større nordisk konferanse (bl.a. i samarbeid med nordiske næringsmiddelmyndigheter) om merking av matvarer som et ledd i dette arbeidet. Arbeidet med å utarbeide en helhetlig strategi for hvordan ulike typer merking av produkter kan utnyttes som virkemiddel i forbrukerpolitikken ble ikke fullført og departementet har i 1998 ikke funnet å kunne prioritere det videre arbeidet.

3. Bidra til at husholdningene kan mestre sin økonomiske situasjon

3.1 Et styrket lokalt hjelpetilbud for personer med gjeldsproblemer

Arbeidet med å styrke kommunenes tilbud om individuell veiledning overfor personer med gjeldsproblemer gjennom fylkesmennene ble videreført. En viktig del av oppfølgingen har vært å gi tilbud om opplæring i gjeldsrådgivning for ansatte i kommunenes rådgivningstjeneste (som de fleste steder er lagt til sosialkontoret).

3.2 Avklare behov for endringer i regelverket om gjeldsordning

Gjeldsordningsloven trådte i kraft 1. januar 1993. Formålet med loven er å gi personer som har varige og svært alvorlig gjeldsproblemer mulighet til å få ordnet opp i situasjonen innen overskuelig framtid. Gjennom kontakt med berørte grupper og saksbehandlingsapparatet har departementet mottatt informasjon som gir grunnlag for å vurdere om loven fungerer etter intensjonene. Det er satt i gang et prosjekt ved SIFO som skal gå igjennom et utvalg saker i namsmannsapparatet, med sikte på å kartlegge blant annet hva som kjennetegner gruppen som får åpnet forhandlinger etter loven, og å få et bedre bilde av hvilke økonomiske vilkår en gjeldsordning innebærer for den enkelte. Prosjektet er blitt forsinket, men vil ventelig bli avsluttet våren 1999.

4. Forebygge produktrelaterte ulykker og at forbrukerne utsettes for helseskade

4.1 Anvende kunnskap om produktrelaterte ulykker og ulykkesårsaker, bl.a. til å begrunne prioritering av oppgaver innen forbrukersikkerhetsfeltet

Med støtte fra BFD startet Produkt- og Elektrisitetstilsynet i 1997 et arbeid med å utvikle en database som skal gi grunnlag for faglige prioriteringer på produktsikkerhetsområdet. Databasen skal gi en oversikt over ulykkes- og skadebildet knyttet til forbrukerprodukter og -tjenester, og forventes å bli et viktig redskap bl.a. i arbeidet med å gjøre myndighetenes tilsynsvirksomhet mer risikobasert.

4.2 Sikre norske interesser i internasjonal standardisering

Utvikling og påvirkning av europeiske standarder for å oppnå forbrukervennlige europeiske produktstandarder er et langsiktig arbeid. Barne- og familiedepartementet bidro i 1997 med økonomisk støtte til en videreføring av norske produktsikkerhetsmyndigheters og Forbrukerrådets deltakelse i europeisk standardiseringsarbeid.

4.3 Styrke forbrukerens innflytelse i arbeidet for matvaresikkerhet

Nye produksjonsmetoder og økt handel med matvarer over landegrensene har i de senere år bidratt til sterkt fokus på helsemessige aspekter knyttet til næringsmidler. Spørsmål som gjelder matvaresikkerhet er av grunnleggende betydning for forbrukerne, og stiller meget store krav til fagkunnskap. Som departement med ansvar for den generelle forbrukerpolitikken, har BFD sett det som viktig å ha en dialog med fagmyndighetene på helse- og matvarespørsmål.

5. Frembringe og formidle kunnskap om forbrukerspørsmål

5.1 Kunnskap om forbrukernes situasjon, holdninger og adferd - som grunnlag for politikkutforming

BFD deltar sammen med flere departementer i et samarbeid med Norges forskningsråd om programmet «Bærekraftig produksjon og forbruk», der det bl.a. forskes på temaer som: -Hvilket bidrag yter husholdene i miljøsammenheng? -Hvilke faktorer fremmer og hvilke hemmer miljøtilpasset forbrukeratferd? -Hvilke rammebetingelser og faktorer kan i særlig grad bidra til et mer bærekraftig forbruksmønster i husholdene? -Hvilke informasjonsbehov har husholdene på dette området, og hva kan oppnås med informasjon? -Hvilke krav stiller husholdene når det gjelder produkter levetid, og hvilken betydning har dette i miljøsammenheng? Forskningsmiljøene som er engasjert i programmet er Statistisk Sentralbyrå, Statens institutt for forbruksforskning, Vestlandsforskning og Norsk institutt for by- og regionsforskning.

5.2 Oppmerksomhet på pris, tilgjengelighet og kvalitet på matvaremarkedene

Utvikling og konkurranseforhold i omsetningsleddene for matvarer og dagligvarer påvirker pris og tilgjengelighet for forbrukerne. Det seneste tiåret er preget av på den ene side økt konsentrasjon omkring de store kjedene i detaljomsetningen, og samtidig en viss forskyvnings i forbrukernes handlemønster bort fra de ordinære forretningstider. Endringen i tidsmønsteret må antas delvis å ha sammenheng med et større innslag av dagligvareomsetning gjennom kiosker og bensinstasjoner. Utviklingen er nærmere kartlagt i SIFO-rapporten «Bekvem dagligvarehandel - Åpningstider, forbrukerne og markedet», som ble utarbeidet på oppdrag fra departementet i 1997.

TILSTANDSVURDERING

Rettigheter

Forbrukernes rettigheter har blitt betydelig styrket de senere år, blant annet gjennom ny lovgivning som regulerer partenes rettigheter og plikter i avtaleforhold. Pakkereiseloven, bustadoppføringslova og tidspartloven er eksempler på nylig vedtatte lover.

Nye vare- og tjenestetilbud utvikles stadig, og nye salgsformer tas i bruk. I de senere år har særlig handel via internett og gjennom andre fjernsalgsteknikker økt. Dette medfører behov for modernisering og oppdatering av rammebetingelser og forbrukerbeskyttende regelverk.

En viktig forutsetning for at forbrukerne skal kunne gjøre gjeldende sine rettigheter i praksis, er at det finnes gode muligheter til å få løst tvister som oppstår mellom forbrukeren og selger eller tjenesteyter. På forbrukerområdet er de praktisk viktigste ordningene per i dag utenrettslige tvistesløsningsordninger som Forbrukerrådets klagesaksbehandling og reklamasjonsnemndene. Forbrukertvistutvalget, som kan treffe bindende avgjørelser, spiller også en viktig rolle.

I den senere tid har det vært en økende tendens til at saker der forbrukeren får medhold i Forbrukertvistutvalget, bringes videre inn for domstolene av de næringsdrivende. Domstolsbehandling via tvister kan bli kostbart for forbrukeren, og resultatet kan bli at forbrukeren frafaller rettslig sterke krav av frykt for de økonomiske følger en rettssak kan få. I slike saker har det avdekket seg et behov for at det offentlige kan yte økonomisk støtte til rettssaker. Dette gjelder også i en del forbrukersaker som ikke har vært behandlet i Forbrukertvistutvalget, men der saken har generell prinsipiell betydning.

Informasjon til forbrukerne

Næringsdrivendes informasjon til forbrukerne, reklame og markedsføring, reguleres av markedsføringsloven. Reklamen videreutvikles stadig, og nye virkemidler og markedsføringsformer blir tatt i bruk. Departementet ser det som naturlig at loven endres og justeres med jevne mellomrom i takt med denne utviklingen. Loven ble sist endret i 1996.

Økonomi og informasjonsbehandling ble etter Reform 94 innført som felles fag ved i videregående skole ved grunnkurset i almenfag. Emnene personlig økonomi og

forbrukerrettigheter utgjør viktige deler av faget. Forbrukerlovgivning er også tatt inn siste året i rettslærefaget. En utfordring er å bidra til at elevene og lærerne i videregående skole har tilgang på gode og relevante læringsressurser når det gjelder forbrukeremner. Dette ivaretas blant annet ved at forbrukerinstitutionene har bidratt med stoff i det såkalte «Skolenettet», som er et oppslagssted på internett under Nasjonalt læremiddelsenter, rettet mot lærere, elever og foreldre. Målet med denne satsingen er å utvikle pedagogiske løsninger som bygger bro mellom det aktuelle faget og internett.

Husholdningenes økonomiske situasjon

De senere årene har vært preget av stabile og generelt gunstige økonomiske vilkår for husholdningene, med lave renter, moderat prisstigning og et økende reallønnsnivå. Videre har arbeidsledigheten vært lav mens prisene i boligmarkedet har vist en vedvarende stigning.

Til tross for den generelt positive utvikling i økonomien, eksisterer det fortsatt et behov for bistand til å rydde opp i privatpersoners gjeldsproblemer. Departementet har fagansvaret for lov om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner av 17. juli 1992 (gjeldsordningsloven). Etter flere år med økning i antall saker etter loven, synes det i første halvår av 1998 å være en svak nedgang tallene. Gjeldsordningsloven virker i store trekk etter intensjonene, men departementet vurderer en revisjon på enkelte punkter, bl.a. for å få til en mer enhetlig praktisering.

Produkt- og tjenesterelaterte ulykker

Forbrukerne står overfor stadig nye og flere produkter. De senere år er det registrert vekst bl.a. i risikoaktiviteter som sportsdykking, rafting o.l. I denne situasjon kreves et kontinuerlig arbeid fra myndighetenes side for å opprettholde sikkerhetsnivået for forbrukerne. Utgangspunkt for dette arbeidet er lov om kontroll med produkter og forbrukertjenester (produktkontrollloven). Lovens virkeområde er omfattende, og antall henvendelser til håndhevingsmyndigheten; Produkt- og Elektrisitetstilsynet (jf. kap. 537 under Kommunal- og regionaldepartementet) har vært økende de senere år. Utviklingen av et felles europeisk marked krever nasjonal oppfølging når det gjelder å gjennomføre regelverk i norsk rett, og videre oppfølging i form av informasjon og markedsovervåking. Sikkerheten ved varer og tjenester i forhold til barn og unge vil fortsatt stå sentralt i myndighetenes arbeid, ut fra en betraktning om at denne gruppen er særlig utsatt.

Internasjonalt samarbeid

Den økonomiske integrasjonen og særlig EØS-avtalen medfører både en internasjonalisering av omsetningen av varer og tjenester, og en harmonisering av regelverket. Videre har liberaliseringen av verdenshandelen og samarbeidet om handelspolitiske spørsmål som foregår innenfor rammen av Verdens Handelsorganisasjon (WTO), i stadig større grad virkning for norske forbrukere. Dette gir seg utslag i bl.a. bedret tilgang til og lavere priser på varer og tjenester, men innebærer på den annen side utfordringer når det gjelder å ivareta forbrukernes sikkerhet.

Gjennom Amsterdamtraktaten har forbrukerpolitikken fått en sterkere forankring i EU, og er gitt en større betydning som eget politikkområde. Det forberedes nå eget rammeprogram for forbrukerpolitikk i EU. Programmet vil dels være grunnlag for opprettholdelse av aktiviteter, tilskuddsordninger o.l. som finnes på europeisk plan i dag, dels gi rom for nye aktiviteter med sikte på å styrke forbrukernes stilling blant annet med hensyn til matvaresikkerhet, produktsikkerhet generelt og forbrukernes økonomiske og juridiske stilling.

EUs rettsakter på forbrukerområdet er etterhvert blitt innlemmet i EØS-avtalen og gjennomført i norsk lov. Det er vedtatt regelverk som harmoniserer lovgivningen på europeisk basis, og sikrer like konkurransevilkår og minimumsregler for forbrukerbeskyttelse. Nye direktiver om fjernsalg og om sammenlignende reklame er under gjennomføring i norsk rett. Et viktig direktiv som vil harmonisere deler av forbrukerkjøpslovgivningen vil ventelig bli vedtatt i 1999. Det generelle produktsikkerhetsdirektivet og forordningen om EUs miljømerkingssystem er under revisjon.

Gjennom EØS-avtalen gis muligheter for påvirkning av regelverk under utarbeidelse. Det omfattende nordiske samarbeidet på forbrukersektoren har fått en ny og viktig dimensjon med EØS-avtalen, både hva gjelder koordinert nordisk påvirkning og samarbeid om gjennomføring av regelverk. EFTA-samarbeidet spiller fortsatt en betydningsfull rolle med hensyn til informasjon og som en plattform for medvirkning og innspill.

Forbrukerpolitikk inngår fra 1996 i Nordisk Ministerråds arbeidsprogram for nærområdene (de baltiske statene og de nordvestlige russiske regionene).

Bærekraftig forbruk

I de senere årene er miljøkonsekvenser av forbruk blitt et stadig mer sentralt tema. Å legge til rette for et mer miljøvennlig forbruk er blitt en viktig forbrukerpolitisk målsetning.

Undersøkelser har vist at mange forbrukere er opptatt av å handle «miljøvennlig», og stadig flere produktgrupper og produkter blir i dag merket med miljøsymboler. Dersom forbrukerne på grunnlag av slike merker skal kunne foreta miljøtilpassede valg, er det viktig at betydningen av symbolene oppfattes riktig, og at de kriteriene et miljømerke bygger på er relevante og basert på et helhetlig perspektiv på miljøet. Det nordiske miljømerket, *Svanen*, som er initiert av forbrukermyndighetene, er det merket som hittil har oppnådd størst utbredelse og tillit. I tillegg til slike enkle miljøsymboler på produktene, er det et mål også å få frem i markedet ulike former for supplerende informasjon om miljøkonsekvenser av forbruksvalg.

Forskning

Kunnskap om forbrukernes situasjon og sammenhengen mellom forbrukerpolitiske målsettinger og tiltak er avgjørende for en effektiv og god forbrukerpolitikk. Forskning omkring forbrukerpolitiske problemstillinger er også viktig i forhold til å påvirke utviklingen på andre samfunns- og politikkområder som er av betydning for forbrukernes situasjon.

I den senere tid er det fra flere hold blitt fokusert på en tendens til økt opptak av forbrukslån, samtidig som stadig flere tar opp lån til bolig som utgjør hele eller nesten hele verdien av boligen. Ukritisk opptak av forbruksgjeld og økt lånerente kan skape økonomiske problemer for utsatte husholdninger. Departementet ser behov for statistikk som raskt kan fange opp utviklingen når det gjelder husholdningenes likviditetssituasjon og gjeldsproblemer.

Problemstillinger rundt temaet miljø og forbruk omfattes av forskningsprogrammet om «Bærekraftig produksjon og forbruk» under Norges forskningsråd, der Barne- og familiedepartementet deltar sammen med flere andre departementer.

MÅL OG STRATEGIER

Departementets hovedmål for forbrukerpolitikken i 1999 vil fortsatt være å *ivareta forbrukernes rettigheter, interesser og sikkerhet*. Følgende delmål og satsingsområder vil bli lagt til grunn i 1999:

1. Sikre forbrukerne rettigheter

1.1 Styrket forbrukervern i lovgivningen

Både den europeiske harmoniseringen, nye typer varer og tjenester og utvikling av nye salgsformer krever modernisering av lovverket for forbrukerrettigheter. Gjeldende angrefristlov er under revisjon, særlig som følge av EUs direktiv om fjernsalg, som nå er innlemmet i EØS-avtalen og skal gjennomføres i norsk rett innen 20. mai år 2000. Direktivet gjelder avtaler som inngås via fjernkommunikasjonsteknikker, som for eksempel postordresalg, herunder via internett og salg via tv og telefon. Sentrale forhold som vil bli tatt opp er forbrukerens rett informasjon, angrerett og begrensninger i bruk av visse salgsformer. I forbindelse med gjennomføringen vil det bli foretatt en full revisjon av angrefristloven.

1.2 Aktiv påvirkning i utvikling av internasjonalt regelverk og tiltak på forbrukerområdet

Departementet vil fortsatt utnytte aktivt de mulighetene for deltakelse i det europeiske samarbeidet som ligger i EØS-avtalen, spesielt på felter der Norge har særlig kompetanse og interesser.

Med tre av de nordiske landene som medlemmer av EU (og de to andre som parter i EØS-avtalen), representerer den nordiske plattformen en særlig viktig arena for EU-relaterte saker. Under Embetsmannskomiteen for forbrukerspørsmål i Nordisk Ministerråd er det etablert prinsipper og samarbeidsprosedyrer når det gjelder informasjon, å utvikle felles holdninger og innspill til EU-systemet, og gjennomføring av regelverk.

Departementet vil delta aktivt blant annet i forhold til arbeidet med direktiv om kjøp av forbruksvarer og forbruksgaranti, utredning av problemer knyttet til reklame og annen kommersiell kommunikasjon, og revisjon av forordningen om miljømerking.

Departementet vil fortsatt delta i forbrukerdelen av Nordisk Ministerråds arbeidsprogram for de baltiske statene og de nordvestlige russiske regionene (nærområdeprogrammet), som tar sikte på å fremme en demokratisk utvikling og bistå i overgangen til markedsøkonomi.

Ett område der samarbeid - også ut over europeisk nivå - vil bli prioritert i tiden framover er elektronisk handel, dvs særlig handel over internett. Norge deltar innenfor rammen av OECD i arbeidet med å finne fram til tiltak som blant annet kan bidra til å styrke forbrukernes tiltro og tillit i forhold til denne salgsformen.

1.3 Bedre tvisteløsning for forbrukerne

Gode muligheter for rimelig og effektiv tvisteløsning er viktig for at forbrukerne ikke bare skal ha rett, men også få rett. De fleste saker finner sin løsning ved at partene kommer fram til en minnelig ordning, enten på egen hånd, eller gjennom bistand fra Forbrukerrådet. Forbrukertvistutvalget og reklamasjonsnemndene behandler også mange saker.

Siktemålet ved opprettelsen av Forbrukertvistutvalget var å sikre forbrukerne rimelig og hurtig tvisteløsning. De senere årene har imidlertid saksmengden økt sterkt og restansene er store. Departementet vil vurdere ulike tiltak som kan bidra til et styrket og mer effektivt Forbrukertvistutvalg.

Det er avdekket et behov for at det offentlige kan yte økonomisk støtte til rettsaker på forbrukerområdet. Dette er aktuelt blant annet der forbrukeren har fått medhold i Forbrukertvistutvalget, men der den næringsdrivende bringer saken inn for domstolene. Det er også et behov for at enkelte spørsmål som har en generell prinsipiell forbrukerpolitisk betydning kan bringes inn for domstolene. Departementet vil forsette å yte støtte til enkeltstående saker, og blant annet på bakgrunn av erfaringene med dette, vurdere mulighetene for en mer permanent ordning for støtte til disse sakstypene.

2. Relevant og korrekt informasjon til forbrukerne

2.1 Relevant og oppdatert lovgivning om markedsføring og informasjon

Markedsføringsloven skal sikre forbrukerne mot bl.a. uriktig og villedende reklame. Stadig utvikling både når det gjelder markedsføringens innhold og utforming, samt nye arenaer, tilsier at markedsføringsloven må oppdateres jevnlig. Departementet vil særlig rette oppmerksomheten mot kommersielle fremstøt mot barn og unge. Økt bruk av internett som markedsarena og utbredelsen av såkalte lojalitetsprogrammer er blant de forhold som det er grunn til å vurdere nærmere. EU-direktiv om sammenlignende reklame fra 1997 er nå innlemmet i EØS-avtalen, med frist for gjennomføring 23. april 2000. Også gjennomføringen av EU-direktiv om fjernsalg vil medføre endringer av markedsføringsloven. Departementet vil utrede behovet for endringer i markedsføringsloven.

2.2 Innarbeide grunnleggende kunnskaper om personlig økonomi og forbrukerrettigheter i undervisning i skolen

Forbrukeremnene i grunnskolen er fordelt over en rekke fag og årstrinn. Veiledningsheftet «Forbrukerlære i grunnskolen» for L97 forelå ferdig i juli 1998 og er blitt til gjennom samarbeid mellom Kirke-, utdannings-, og forskningsdepartementet, Forbrukerrådet og Barne- og familiedepartementet. Skal veiledningen komme til nytte for hele grunnskolen, krever dette en systematisk og langsiktig innsats knyttet til lærerutdanning, etterutdanning av lærere, og utvikling og formidling av gjennomarbeidet undervisningsstoff på «Skolenettet» i Norsk Læremiddelsenter.

Å ta i bruk internett aktivt er en del av strategien for forbrukerundervisningen både i grunnskolen og videregående skole. Bruk av internett, tekstbehandling, regneark til å løse oppgaver, og prosjekter med temaer fra forbrukerfeltet er bygget inn både i læreplaner og veiledninger. Strategien er m.a.o. å utnytte og integrere bruk av informasjonsteknologi i forbrukerundervisningen i skolen. De pedagogiske og praktiske begrensningene ved den enkelte skole tilsier imidlertid at det også kreves en effektiv informasjonsinnsats for å oppnå intensjonene i læreplanene. Slik informasjon kan formidles bl.a. gjennom et samarbeid med skoletidsskriftene.

3. Bidra til at husholdningene kan mestre sin økonomiske situasjon

3.1 Et bedret hjelpetilbud til personer med gjeldsproblemer

Til tross for en generelt positiv utvikling i husholdningenes økonomi, er det likevel fortsatt et behov for bistand til å rydde opp i gjeldsproblemer.

Siden gjeldsordningsloven trådte i kraft 1. januar 1993 har mer enn 10 000 personer fått frivillig eller tvungen gjeldsordning. Departementet vil på bakgrunn av informasjonen som er mottatt fra namsapparatet og berørte parter om hvordan loven virker i praksis, utrede forslag til endringer i gjeldsordningsloven. Sentrale formål med revisjonen vil blant annet

være å få en mer enhetlig praktisering av loven, samt og å legge forholdene bedre til rette for frivillige ordninger.

Både i et forebyggende perspektiv, og for å fange opp og hjelpe de som har gjeldsproblemer, er det viktig å styrke det kommunale tilbudet om individuell økonomisk rådgivning. Det viktigste tiltak i denne forbindelse er opplæring rettet mot rådgivningspersonale i kommunene.

4. Forebygge at forbrukerne utsettes for helseskade

4.1 Et effektivt forvaltningsapparat for å ivareta forbrukersikkerhetshensyn

Et hovedmål i produktsikkerhetsarbeidet er å bidra til at produkter og tjenester som tilbys norske forbrukere har et forsvarlig sikkerhetsnivå. Et operativt, funksjonelt og effektivt tilsynsapparat er sentralt for å oppnå denne målsettingen. I 1996 ble det satt i gang et toårig utredningsprosjekt om vurdering av behov og mulige løsninger for et desentralisert/lokalt tilsynsapparat for produktsikkerhet. Resultatet av prosjektet skal legges fram for departementet innen oktober 1998 og vil være et viktig innspill i videre planlegging av et formålstjenlig tilsyn.

Barne- og familiedepartementet vil i samarbeid med Sjøfartsdirektoratet videreføre arbeidet med å etablere et effektivt apparat for tilsyn etter forskriften (til produktkontrollloven) som stiller sikkerhetskrav til fritidsfartøy.

4.2 Sikre norske forbrukerinteresser i internasjonal standardisering på utvalgte områder

Grensene mellom ulike nasjonale markeder er i dag sterkt redusert. Internasjonale standarder får stadig større betydning for utformingen av produkter og tjenester.

Departementet mener det er viktig at norske forbrukermyndigheter og -interesser engasjerer seg og fremmer synspunkter i europeisk standardiseringsarbeid, og vil bidra økonomisk til fortsatt deltakelse i dette arbeidet.

5. Stimulere forbrukere til å foreta valg som sikrer en bærekraftig utvikling

5.1 Klargjøre sammenhengene mellom forbruk og miljø, og om forbrukernes holdning til miljøspørsmål

Særlig tre områder peker seg ut når husholdenes forbruksmønster skal vurderes i et miljøperspektiv: Transport, bolig og kosthold. Alle områdene har vesentlige energikomponenter innebygget. Det er viktig å klarlegge rammebetingelser, erfaringer, resultater og realistiske muligheter ut fra hensynet til større bærekraft.

5.2 Relevant og tilgjengelig informasjon for forbrukerne om miljøkonsekvenser av forbruksvalg

En arbeidsgruppe under Nordisk Ministerråd, med deltakelse fra både forbruker- og miljømyndighetene i hvert av de nordiske land, skal arbeide med evaluering og videreutvikling av den nordiske miljømerkeordningen. I et utviklingsprosjekt ved SIFO, finansiert av BFD og Miljøverndepartementet, er det sommeren 1998 lagt frem en systematisk gjennomgang av miljøkonsekvenser av forbruksvalg innenfor 10 forbruksområder (SIFO-rapport nr 7-1998 «Grønt husholdningsbudsjett»). En forutsetning har vært at kartleggingen skal lede frem til konkret og praktisk forbrukerinformasjon. Innholdet i rapporten vil i 1999 bli forsøkt utnyttet bl.a. i arbeidet med Lokal Agenda 21.

6. Frembringe og formidle kunnskap om forbrukerspørsmål

6.1 Aktuell og oppdatert kunnskap om ulike gruppers økonomiske situasjon

Enkelte husholdningers høye låneopptak, og tendensen til stigende rente sommeren 1998, gjør at det blir viktig fremover å følge med på graden av sårbarhet i ulike gruppers økonomi. Departementet vil videreføre samarbeidet med SIFO om dokumentasjon på dette området, bl.a. som underlag for å vurdere forebyggende tiltak mot ny opphopning av gjeldsproblemer blant private.

6.2 FoU om bærekraftig produksjon og forbruk

Forskningsprogrammet om «bærekraftig produksjon og forbruk» er konsentrert om produkter, og om bedrifter og forbrukeres atferd, og gjennomføres av Norges forskningsråd i samarbeide med de mest berørte fagdepartementene. Arbeidet med å utvikle bærekraftige forbruksmønstre krever bidrag fra en rekke samfunnssektorer. Etter hvert som resultater foreligger, vil vekten bli lagt på formidling, slik at resultatene kan bli tatt aktivt i bruk både nasjonalt og internasjonalt.

Oversikt over delmål, resultatmål og resultatindikatorer for 1999

Delmål	Resultatmål	Resultatindikatorer
1. Sikre forbrukerne rettigheter	1.1 Styrket forbrukervern i lovgivningen	Framlegge forslag til revisjon av angrefristloven, som gjennomfører direktiv om fjernsalg
	1.2 Aktiv (norsk) påvirkning i utvikling av internasjonalt regelverk og tiltak på forbrukerområdet	Gjennomslag for norske synspunkter i forbindelse med bl.a.: - utkast til direktiv om kjøp av forbruksvarer og forbruksgaranti - regelverk og andre tiltak knyttet til elektronisk handel og kommersiell kommunikasjon - internasjonale retningslinjer (i første omgang i OECD-regi) om forbrukervern ved elektronisk handel
	1.3 Bedre tvisteløsning for forbrukerne	Et styrket og effektivt Forbrukertvistutvalg Bedre muligheter for finansiering av rettssaker for forbrukerne
2. Relevant og korrekt informasjon til forbrukerne	2.1 Relevant og oppdatert lovgivning om markedsføring og informasjon	Utrede behov for endringer i markedsføringsloven, herunder gjennomføring av direktiv om sammenlignende reklame
	2.2 Innarbeide grunnleggende kunnskaper om og holdninger vedr. forbruk, personlig økonomi og forbrukerrettigheter i undervisning i skolen	Grunn- og etterutdanning av lærere, i forbrukeremner Det nye veiledningsheftet «Forbrukerlære i grunnskolen» tas i bruk Videreutvikle forbrukerstoff for skolen på internett i samarbeid med forbrukerorganisasjonene og Nasjonalt Læremiddelsenter
3. Bidra til at husholdningene kan mestre sin økonomiske situasjon	3.1 Et bedret hjelpetilbud for personer med gjeldsproblemer	Via fylkesmennene; et tilbud om opplæring i gjeldsrådgivning rettet mot alle kommuner Fremlegge forslag til endringer i gjeldsordningsloven
4. Forebygge at forbrukere utsettes for helseskade	4.1 Et effektivt forvaltningsapparat for å ivareta forbrukersikkerhetshensyn	

	4.2 Sikre norske forbrukerinteresser i internasjonal standardisering på utvalgte områder	
5. Stimulere forbrukere til å foreta valg som sikrer en bærekraftig utvikling	5.1 Klargjøre sammenhengene mellom forbruk og miljø, og om forbrukernes holdning til miljøspørsmål	
	5.2 Relevant og tilgjengelig informasjon for forbrukerne om miljøkonsekvenser av forbruksvalg	Videreutvikling av miljømerket «Svanen», i nordisk samarbeid
6. Frembringe og formidle kunnskap om forbrukerspørsmål	6.1 Aktuell og oppdatert kunnskap om ulike gruppers økonomiske situasjon	
	6.2 FoU om bærekraftig produksjon og forbruk	

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999

Post 21 Spesielle driftsutgifter, forskning, utviklings- og opplysningsarbeid

Forslaget til bevilgning vil bli benyttet til programforskning i samarbeid med Norges forskningsråd samt forsknings- og utredningsarbeid på forbruker- og produktsikkerhetsområdet som departementet tar initiativ til.

Bevilgningen vil videre nyttes til informasjons- og opplæringstiltak i departementets regi, bl.a. til departementets arbeid gjennom fylkesmennene for å styrke kommunenes tilbud om veiledning overfor personer med gjeldsproblemer.

Posten dekker kostnader knyttet til forpliktelser i internasjonalt samarbeid på forbrukerområdet. Posten skal videre dekke støtte til utenrettslige tvisteløsningsordninger og rettsaker reist av privatpersoner av prinsipiell interesse for forbrukerne.

KAP. 866 STATENS INSTITUTT FOR FORBRUKSFORSKNING**Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
01	Driftsutgifter	21 161		
21	Spesielle driftsutgifter, oppdragsforskning	9 107		
50	Basisbevilgning		14 243	16 652
	Sum kap. 0866	30 268	14 243	16 652

STATUS FOR VIRKSOMHETEN

Statens institutt for forbruksforskning ble med virkning fra 1.1.98 omdannet til forvaltningsorgan med særskilte fullmakter.

SIFO er et faglig senter for forskning, utredning og forsøk som frambringer, forvalter og formidler kunnskap av betydning for forbrukernes situasjon. SIFO legger særlig vekt på problemområder som medfører spesiell belastning for svakstilte grupper.

SIFO er det eneste instituttet i Norge som utelukkende arbeider med forbruksforskning, og har dermed et ansvar for utvikling av kompetanse på området. SIFO arbeider innenfor samfunnsvitenskapelig og naturvitenskapelig område. Virksomheten rettes mot viktige problemområder for forbrukerne og nytteaspektet tillegges stor vekt. Instituttet bidrar med kunnskaper for myndigheter, politikere, næringsliv og organisasjoner, for dermed å bidra til utvikling av et mer forbrukervennlig samfunn.

Instituttet ledes av et styre på 9 medlemmer oppnevnt av Barne- og familiedepartementet og er sammensatt av representanter for forskning og brukermiljøer. (SIFO står faglig ansvarlig for egne prioriteringer og resultatmål.) SIFOs drift er finansiert med tildeling av basisbevilgning over statsbudsjettet og ved inntekter fra prosjekter og oppdrag fra myndigheter, forskningsråd, næringsliv og Nordisk Ministerråd.

Instituttet har i dag ca 55 medarbeidere fordelt på samfunnsvitenskapelig forskning og testvirksomhet. Den faglige staben er sammensatt av forskere og annet høyt kvalifisert fagpersonell med samfunnsvitenskapelig og naturvitenskapelig kompetanse.

SIFO legger stor vekt på formidling av egne forskningsresultater til aktuelle brukergrupper som bl.a. andre forskningsmiljøer, myndigheter, produsenter og videreformidlere. Resultatene presenteres i SIFOs ulike rapportserier; forskningsrapporter, arbeidsrapporter, testrapporter eller notatserie. Stoffet publiseres også i nasjonale og internasjonale tidsskrifter. Forbrukerrådet er pålagt et særlig ansvar for å formidle SIFOs forskningsresultater til den enkelte forbruker. SIFOs egen formidling til forbrukerne skjer gjennom massemedia.

SIFO er en selvstendig institusjon og står faglig ansvarlig for egne prioriteringer og resultatmål i samsvar med vedtekter gitt i kgl.res. 19.12.97. Departementet har ansvar for å foreslå nødvendige bevilgninger til virksomheten og kontrollere bruken av midlene.

RESULTATRAPPORT 1997

Den faglige aktiviteten var stor i 1997 til tross for at betydelige administrative endringer fant sted. Bl.a. ble SIFO-modellen avviklet og solgt i løpet av året, og ved pålegg fra Barne- og familiedepartementet ble det gjennomført en omlegging av en del administrative rutiner ved instituttet bl.a. med sikte på overgang til ny styringsform.

Aktiviteten innen områdene mat og forbruk og miljø har vært spesiell høy og disse forskningsfeltene er konsolidert og bygget vider ut. Når det gjelder forskning på matvarekjeden er det etablert et viktig samarbeid mellom SIFO og Senter for bygdeforskning i Trondheim, med utgangspunkt i strategisk instituttprogram fra Norges forskningsråd.

Det ble i 1997 gjennomført omfattende markedsføring av SIFOs testvirksomhet. Dette resulterte i etablering av samarbeid om tester med flere publiserende organer, samt styrket samarbeidet med allerede etablerte kontakter.

Tabell 1. Oversikt over antall utgitte publikasjoner (1995-1997)

Type	1995	1996	1997
Forskningsrapporter	10	4	14
Arbeidsrapporter	10	5	12
Arbeidsnotater	7	9	9
Testrapporter	20	39	76
Artikler og publiserte arbeider	40	22	40
Foredrag	17	8	16

Rapporteringen nedenfor tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St prp nr 1 for 1996-97.

1. Kunnskap om forbrukernes situasjon; Gjennomført relevant forskning på områdene forbrukeratferd, forbrukerholdninger og forbruksteori, samt forbrukerøkonomi

De seneste årene har det vært økt interesse for forbrukets betydning. I alt ble 16 prosjekter under dette området gjennomført, der mat og ernæringsprosjektene utgjør den største delen. Sentralt blant disse har vært forbrukeroppfatninger av mat og helserisiko, forutsetninger for brukertillit til produkter og aktører og en komparativ studie av matvaner i Norden. I 1997 ble det startet flere prosjekter om endringer og holdninger til matforbruk og matvaner og om endringer i drikkevaner.

Det har også vært arbeidet med forbrukernes situasjon ved innføring av elektronisk betalingsformidling og barn og reklame. Det arbeides med to doktorgrader innenfor dette resultatmålet, hvorav ett ble startet opp i 1997.

Forskningen på området forbrukerøkonomi ble påvirket av den urolige situasjonen ved SIFO da flere av prosjektene var knyttet opp til dataprogramvirksomheten «SIFO-modellen» som ble avvirket i løpet av 1997.

Sentralt under dette området står fortsatt gjeldsproblemer og forbrukerundervisning i skolen. Innen for begge temaene har SIFOs virksomhet de siste årene vært knyttet opp til Barne- og familiedepartementets arbeid med de samme spørsmålene. Det er startet opp et doktorgradsarbeid om gjeld og gjeldsproblemer i 1997, finansiert av Barne- og familiedepartementet, Nordisk Ministerråd og SIFO i fellesskap.

SIFO gjennomfører også prosjekter om barnekostnader og kommersialisering av barne- og ungdomskulturen som ble finansiert av Barne- og familiedepartementet.

2. Kunnskap om forbrukerinnflytelse og forbrukerpolitikk: Gjennomført relevant forskning på det forbrukerpolitiske området, herunder forbrukerorganisering og konsekvenser internasjonalisering

Aktiviteten på dette området har vært konsentrert om standardiseringsarbeid og forholdet til forbruk og miljø.

SIFO deltar i det europeiske standardiseringsarbeidet, som er spredt over et stort spektrum av produkter. Standardiseringsarbeidet innbefatter saksbehandling med støtte i testvirksomheten. Dette arbeidet er også viktig i forhold til å bygge internasjonale faglige nettverk. Det ble startet opp arbeid innen tre nye områder. SIFO rapporterer i dette arbeidet til Produkt- og Elektrisitetsstilsynet, Norges Allmennstandardisering, Norges Elektrotekniske komite og Forbrukerrådet.

Forskningsområdet forbruk og miljø er et av de største fagområdene ved SIFO. Instituttet fikk gjennomslag for flere søknader innen Norges forskningsråds program for «Bærekraftig produksjon og forbruk». Forskningsrådet er den viktigste finansieringskilden, men også Barne- og familiedepartementet og Miljøverndepartementet utgjør viktige samarbeidspartnere på dette området. Med utgangspunkt i standardbudsjettet for husholdsutgifter har SIFO startet et omfattende arbeid for å utvikle et grønt alternativ til standardbudsjettet som skal dekke alle de største og viktigste forbruksområdene.

Prosjektet om Grønn markedsføring og den grønne forbrukermonitoren ble avsluttet i 1997. Rapporter fra disse to prosjektene foreligger i 1998. Arbeidet med produkters levetid blir videreført gjennom et doktorgradsprosjekt som startet i 1997. Nye NFR-prosjekter er «Forbrukernes rolle i miljøpolitiske suksesser» og «Økologiske matvarer», som er et samarbeidsprosjekt med Senter for bygdeforskning.

3. Kunnskap om varer og tjenester; Gjennomført relevant forskning og testvirksomhet innen funksjon og bruksegenskaper, produktsikkerhet og privat og offentlig tjenesteyting

Det er avsluttet et prosjekt om vaskemidler. Metodeutvikling og testing for miljømerket «Svanen» har fortsatt. SIFO har videre deltatt i en ringtest med refleksjonsmålinger for å vurdere vaske-effekten. Et treårig samarbeidsprosjekt med Forbrukerrådet og Forbrukerombudet vedrørende vedlikeholdsmerking av klær ble avsluttet i 1997. Testvirksomheten har videre gjennomført til sammen 76 større og mindre tester. Hovedvekten har også her ligget på vask/vaskemidler og tekstiler.

Hovedvirksomheten på området offentlige og private tjenester har vært knyttet til oppdrag under Barne- og familiedepartementets utviklingsprogram for barnehagesektoren. SIFOs arbeid for utviklingsprogrammet har vært knyttet spesielt til målet om et bedre brukertilpasset barnehagetilbud. I tillegg til undersøkelser rettet mot programkommuner, barnehager og ansatte, samt foreldre med barnehageplass, er det også gjennomført en mindre undersøkelse om barns trivsel i barnehagen. Resultater er publisert i ulike arbeids- og forskningsrapporter. SIFO deltar også i evalueringen av utviklingsprogrammet. Arbeidet vil avsluttes i 1998. Arbeidet vil bli videreført som et doktorgradsarbeid som ble startet opp i 1997.

4. Kunnskap om markedsføring og distribusjon; Gjennomført relevant forskning innen markedskommunikasjon og distribusjonsformer og konkurranse i varemarkedet

Makt i matvarekjeden og åpningstider i varehandelen utgjorde hovedtyngden av prosjektene under dette området. SIFO har opparbeidet en betydelig kompetanse på forskning om varehandelen, og instituttet vil satse på å opprettholde og videreføre denne kompetansen de nærmeste årene. Det er startet arbeider med to doktorgrader innenfor dette resultatmålet.

På området markedskommunikasjon ble det gjennomført en doktorgradsavhandling om evaluering av lovers tilsktede virkninger.

SIFO er også engasjert i prosjekter om nye distribusjonsformer, og har avsluttet et prosjekt om reklame rettet mot barn på internett.

SIFO har markert seg som et kompetansesenter for forskning omkring distribusjon og forbruk av matvarer. SIFOs kompetanse ligger særlig på de siste fasene i prosessen fra «jord til bord». I 1996 inngikk SIFO et strategisk forskningssamarbeid med Senter for bygdeforskning i Trondheim. Sammen vil de to forskningsinstitusjonene dekke en langt større del av distribusjonsprosessen, samtidig som de noe forskjellige innfallsvinkler vil gi synergieffekter.

SIFO-modellen

I forbindelse med avhendingen av de kommersielle delene av dataprogrammet «SIFO-modellen» i 1997 ble det besluttet at SIFO inntil videre skulle ha ansvaret for opprettholdelsen av den elektroniske oppslagsboken ERG (Elektronisk Rettskildedatabase i Gjeldsordningsrett) tilknyttet gjeldsordningsloven. Barne- og familiedepartementet er oppdragsgiver for denne aktiviteten som er begrunnet i den nytte programmet representerer for saksbehandling etter gjeldsordningsloven.

MÅL OG STRATEGIER

SIFO vil i 1999 arbeide på følgende hovedområder: (1) forbrukernes situasjon, (2) vare- og tjenestetilbudet, (3) markedsføring og distribusjon, (4) forbrukerpolitikk.

Tematisk vil profilen på forskningsinnsatsen i 1999 i hovedsak bli den samme som i foregående år, dvs. en konsentrasjon omkring mat, økonomi, distribusjon, miljø og varer og tjenester. Profilen vil videre måtte ta hensyn til den politiske, økonomiske og teknologiske utviklingen, og de utfordringer som i økende grad melder seg i denne sammenheng. Dette kan på sikt medføre en viss dreining i retning av nye problemstillinger knyttet til stikkord som liberalisering og deregulering av markeder, internasjonalisering, kommersialisering av nye medier som Internett, forbrukets kulturelle og symbolske betydning og flerkulturelle problemstillinger.

SIFO vil også på det overordnede plan arbeide for integrering av forsknings- og testvirksomheten, samtidig som testvirksomheten vil bli profilert gjennom markedsføring av kompetansen og deltakelse i internasjonal standardisering.

SIFO arbeider også aktivt med kompetanseoppbygging, og to doktorgrader ble avsluttet i 1997. Syv til åtte ansatte vil arbeide med doktorgrader i 1999, innenfor fagene sosiologi, økonomi og sosialantropologi.

1. Høy kompetanse og relevant forskning om forbrukerne og forbrukets sammensetning

Kunnskap om den situasjon forbrukerne befinner seg i, forbrukernes holdninger og deres atferd, er et viktig grunnlag for den forbrukerpolitiske beslutningsprosess.

De økonomiske forholdene står sentralt i dette arbeidet, og SIFO vil følge med i utviklingen av husholdningenes økonomi de nærmeste årene. Som i de siste årene vil forskning om betalingsproblemer og gjeldsordning være en viktig del av dette arbeidet. I tillegg vil en starte arbeidet med en større revisjon av standardbudsjettet for å styrke den individuelle veiledningen til husholdningene. SIFO vil også gå nærmere inn på husholdningenes prioriteringer og utviklingen av forbrukets sammensetning. Her vil fortsatt mat og matvaner stå i fokus, men det er en målsetning å utvide perspektivet.

2. Høy kompetanse og relevant forskning og testvirksomhet på vare- og tjenestetilbudet

Kjøp og bruk av varer og tjenester står sentralt i forbrukernes hverdag, og kunnskaper om de alternativene som finnes er viktige for forbrukerens valg i markedet. Testvirksomheten er engasjert i produktpåvirkningen og standardiseringen av varer. SIFO står her ovenfor to utfordringer. For det første å videreutvikle testvirksomheten slik at man sikrer aktualitet og kvalitet. For det andre å integrere test- og forskningsvirksomheten ved instituttet.

Tjenesteforskningen befinner seg ved en skillevei. Mye av virksomheten de siste årene har vært knyttet opp til BFDs utviklingsprogram for barnehagesektoren. Dette er nå avsluttet, og videreføres i et doktorgradsprosjekt. SIFO vil arbeide for å utvide virksomheten til også å omfatte andre viktige tjenester.

3. Høy kompetanse og relevant forskning om markedsføring og distribusjon

Hovedstikkordet er kunnskap om markeder og de ulike aktørene i markedet. SIFO er her opptatt av maktforhold i distribusjonskanalene, åpningstider og tilgjengelighet, konsekvenser av internasjonalisering, nye og alternative distribusjonsformer, internetthandel, og kommersialisering av barne- og ungdomskulturen. Sentralt står også spørsmålet om regulering og deregulering av markedet og endrete valgmuligheter.

SIFOs perspektiv er konsekvensene for forbrukerne og deres stilling i markedet, men for å få et helhetlig perspektiv omhandler studiene også mange av de andre sentrale aktørene i de ulike markedene.

SIFO har etablert seg som et kompetansesenter når det gjelder matdistribusjon i Norge. Sammen med Senter for bygdeforskning i Trondheim gjennomfører SIFO en rekke prosjekter som dekker de viktigste prosessene i matvarekjeden fra «jord til bord». Sentralt i dette samarbeidet står et strategisk forskningsprogram finansiert av Norges forskningsråd.

4. Høy kompetanse og relevans på forskning om norsk og europeisk forbrukerpolitikk

SIFOs målsetning er å fremskaffe kunnskap om at lover, regler og tiltak som skal ivareta forbrukernes interesser, fungerer i samsvar med intensjonene. Sentralt i dette perspektivet står evalueringsforskningen.

SIFO arbeider for å utvikle prosjekter som behandler norsk og europeisk forbrukerpolitikk i et komparativt perspektiv, merking og standardisering, samt en produktorientert miljøstrategi som politisk virkemiddel og konsekvenser for den enkelte forbruker. Forholdet mellom forbruk og miljø er et strategisk spørsmål og berører mange prosjekter: produkters levetid, økologiske matvarer og forholdet mellom holdning og handling.

Deltakelse i europeisk standardiseringsarbeid vil fortsette. Testvirksomheten arbeider med utvikling av metoder, ringtester og praktiske forsøk gir viktig underlag for deltakelsen. Det vil vurderes kontinuerlig hvilke produktområder instituttet engasjerer seg i.

Oversikt over resultatomål og resultatindikatorer for 1999

Resultatomål	Resultatindikatorer
1. Høy kompetanse og relevans i forskning om forbrukerne og forbrukets sammensetning og husholdsøkonomi	- <i>utvikling av prosjekter</i> ; innen forbrukets sammensetning og økonomiske utvikling, forbrukernes holdninger, prioriteringer og atferd, herunder flerkulturelle problemstillinger, og et nytt standardbudsjett - <i>instituttets utvikling av kompetanse</i> ; antall doktorgradsarbeider

	- <i>instituttets eksponering og formidling av resultater</i> ; antall publikasjoner nasjonalt og internasjonalt, samt undervisning og foredrag
2. Høy kompetanse og relevans i forskning og testvirksomhet på vare- og tjenestetilbud	- <i>utvikling av prosjekter</i>; fokus på tilgang og kvalitet på varer og tjenester, og forbrukernes påvirkning av tilbudet, herunder funksjon/nytteverdi og sikkerhetsaspektet - <i>instituttets utvikling av kompetanse</i>; antall doktorgradsarbeider og utnyttelse av synergi mellom laboratoriets og den samfunnsvitenskapelige forskningens kunnskaper - <i>instituttets eksponering og formidling av resultater</i>; antall publikasjoner nasjonalt og internasjonalt, samt undervisning, foredrag, testrapporter og produktvurderinger
3. Høy kompetanse og relevans innen utviklingen av distribusjon og markedsføring	- <i>utvikling av prosjekter</i>; konsekvenser for forbrukerne av: ulike distribusjonsformer, maktforhold i distribusjonskanalene, internetthandel og kommersialisering, og om regulering/deregulering av markedet og endrete valgmuligheter - <i>instituttets utvikling av kompetanse</i>; antall doktorgradsarbeider og utvikling av instituttets teoretiske forankring og metodiske verktøy - <i>instituttets eksponering og formidling av resultater</i>; antall publikasjoner nasjonalt og internasjonalt, samt undervisning og foredrag
4. Høy kompetanse og relevans på utformingen av norsk og europeisk forbrukerpolitikk	- <i>utvikling av prosjekter</i>; som behandler norsk og europeisk forbrukerpolitikk i et komparativt perspektiv, merking og standardisering samt produktorientert miljøstrategi som politisk virkemiddel og deres konsekvenser for den enkelte forbruker - <i>instituttets utvikling av kompetanse</i>; antall doktorgradsarbeider og utvikling av instituttets teoretiske forankring og metodiske verktøy - <i>instituttets eksponering og formidling av resultater</i>; antall publikasjoner nasjonalt og internasjonalt, samt undervisning og foredrag

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999

Post 50 Basisbevilgning

Forslag til bevilgning på posten skal dekke lønn og godtgjørelser samt driftsutgifter ved instituttet. Ved behandling av Revidert nasjonalbudsjett i Stortinget våren 1998 ble SIFOs budsjett styrket med 1,4 mill. kr til å dekke arbeidsgiverandelen av pensjonspremien. Under hensyn til dette innebærer forslaget til bevilgning en videreføring av nivået i 1998.

SIFO har de senere år hatt betydelige inntekter fra prosjektoppdrag, hovedsakelig fra statlige institusjoner, jf. kap. 3866. Det er forventet at omfanget av prosjektoppdrag i 1999 vil ligge på omtrent samme nivå som for inneværende år. Dette innebærer en videreføring av aktivitetsnivået i 1998.

SIFO er organisert som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Dette gir fritak fra det statlige bruttobudsjetteringsprinsippet, jf. § 4 i bevilgningsreglementet. De ansattes tilsettingsforhold vil er regulert av lov om statens tjenestemenn.

SIFO avgir regnskap og rapport til departementet.

KAP. 3866 STATENS INSTITUTT FOR FORBRUKSFORSKNING (JF. KAP. 866)**Forslag til bevilgning fordelt på post**

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
01	Salg av materiell	1 630		
02	Prosjekter og oppdrag	11 868		
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	103		
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	4		
Sum kap. 3866		13 605		

Postene 01 og 02 utgår fordi SIFO ikke lenger budsjetterer etter bruttoprinsippet.

RESULTATRAPPORT 1997

SIFOs virksomhet i 1997 ble finansiert dels ved en basisbevilgning over statsbudsjettet og dels ved inntekter fra eksterne prosjekter og oppdrag. Innkter som instituttet tidligere fikk fra salg, vedlikehold og kurs i dataprogrammet «SIFO-modellen» falt bort som følge av avvikling av denne virksomheten ved instituttet. Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St prp nr 1 for 1996-97:

1. En balansert blanding av eksternt og internt finansiert forskning

De samlede inntekter fra eksterne prosjektmidler og oppdragsinntekter var 10 929 357 kroner i 1997.

Oppdragsmengden viste en fortsatt økning i forhold til året før, og økte med kr 2 651 000 fra 1996 til 1997. Oppdragsinntekter utgjorde i 1997 ca. 91 pst av SIFOs samlede inntekter. Økningen i den eksternt finansierte delen av virksomheten viser at SIFO fortsatt oppfyller de kvalitets- og relevanskrav som stilles til instituttet.

Tabell 1. Oversikt over eksterne prosjektbevilgninger og oppdragsmidler i 1997:

Oppdragsgivere	1997
Norges forskningsråd	4 904 000
Barne- og familiedepartementet	2 679 000
Nordisk Ministerråd	373 054
Opplysningskontoret for kjøtt	740 000
Landbruksdepartementet	50 000
Matforsk	190 000
Miljøverndepartementet	75 000
Statens forurensningstilsyn	75 000
Arbeidstilsynet	200 000
Planleggings- og samordningsdepartementet	200 000
NEMKO	182 500
Norske Meierier	100 000
EU og standardisering	389 804
Landbrukets felleskontor	33 333
Opplysningskontoret for egg og fjørfekjøtt	33 333
Opplysningskontoret for frukt og grønnsaker	33 333
Industri og næringsliv	680 000
Sum	10 929 357

2. Videreutvikling av SIFO-modellen

SIFO-modellen er en fellesbetegnelse på en rekke beslektede dataprogrammer for økonomisk rådgivning for husholdninger. SIFO-modellen ble med virkning fra 1. mai 1997 solgt til et datafirma, jf. St prp nr 63 for 1996-97 og St prp nr 1 for 1997-98. Ved salget ble alle forpliktelser som staten hadde påtatt seg gjennom engasjementet i SIFO-modellen, ivaretatt og overtatt av kjøperne.

SIFO-modellen ERG, som er et elektronisk oppslagsverk der alle relevante rettskilder knyttet til gjeldsordningsloven er samlet, ivaretas fortsatt av SIFO - med Barne- og familiedepartementet som oppdragsgiver.

KAP. 868 FORBRUKEROMBUDET (JF. KAP. 3868)**Forslag til utgifter fordelt på post**

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
01	Driftsutgifter	9 319	8 514	8 878
	Sum kap. 0868	9 319	8 514	8 878

STATUS FOR VIRKSOMHETEN

Forbrukerombudet skal føre tilsyn med at de næringsdrivendes markedsføring og avtalevilkår er i samsvar med lov om kontroll med markedsføring og avtalevilkår av 16. juni 1972 (markedsføringsloven). Det er forutsatt at Forbrukerombudet og de næringsdrivende skal søke å forhandle seg fram til frivillige ordninger. Dersom slik løsning ikke oppnås kan saken bringes inn for Markedsrådet til avgjørelse. Markedsrådet kan nedlegge forbud mot tiltak som er i strid med loven.

Markedsføringsaktiviteter av lokal karakter behandles av Konkurransetilsynets åtte regionkontorer.

Dersom en næringsdrivende ikke retter seg etter en henstilling fra Forbrukerombudet eller regionkontorene i Konkurransetilsynet om å stanse et ulovlig markedsføringstiltak kan Forbrukerombudet, i særlige tilfeller, nedlegge forbudsvedtak. Dette gjøres for å motvirke at de næringsdrivende gjennomfører ulovlige kampanjer og høster fordelene av overtredelsen, før Markedsrådet rekker å ta stilling til saken. Et slikt vedtak kan påklages til Markedsrådet.

I vedtak som gjelder brudd på markedsføringsloven skal det normalt fastsettes et tvangsgebyr. Ved en eventuell fremtidig overtredelse av vedtaket utferdiger FO et forelegg om tvangsgebyr. Vedtas forelegget vil dette være tvangsgrunnlag for utlegg. I motsatt fall må FO bringe saken inn for domstolene for å få fastslått betalingsplikten.

FO håndhever også forskrifter om fiber- og vedlikeholdsmerking av tekstiler, gitt i medhold av lov om merking av forbruksvarer. FO er dessuten tillagt tilsynet med særskilte regler gitt i medhold av lov av 4. desember 1992 om kringkasting.

Forbrukerombudet er et selvstendig forvaltningsorgan og står faglig ansvarlig for egne prioriteringer og resultatmål i samsvar med de lovpålagte oppgaver Ombudet har. Departementet har ansvar for å foreslå nødvendige bevilgninger til Ombudets virksomhet og kontrollere bruken av midlene.

RESULTATRAPPORT 1997

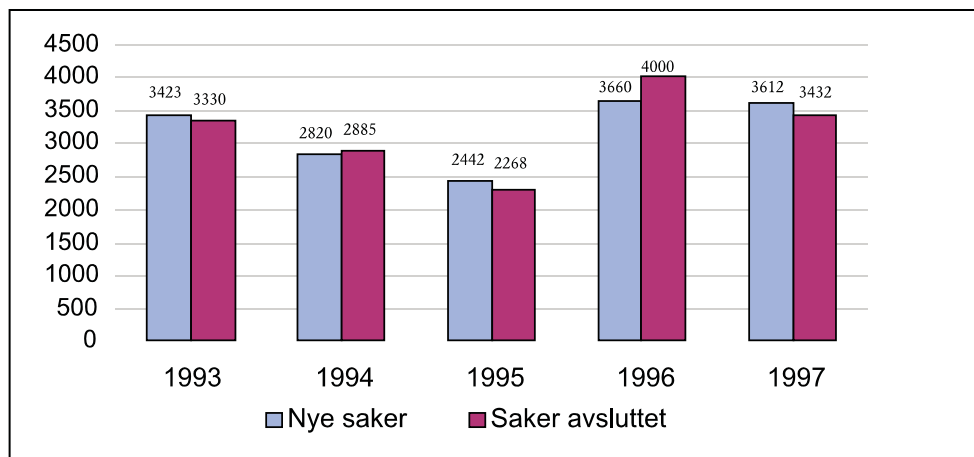
Resultatrapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St prp nr 1 for 1996-97.

I alt ble 3 432 saker avviklet i 1997. Dette er en liten nedgang fra 1996, men flere saker enn i 1995. Noe over 50 pst av sakene ble behandlet av Forbrukerombudet sentralt.

Konkurransetilsynet behandlet majoriteten av sine saker etter markedsføringslovens § 2, forbud mot villedende markedsføring. FO hadde overvekt av saker behandlet etter markedsføringslovens § 1 - generalklausulen. Bruken av § 1 har økt betydelig de senere årene, noe som bl.a. skyldes nye markedsføringsmetoder og nye virkemidler.

Antall saker behandlet etter markedsføringsloven § 9a om urimelige avtalevilkår gikk ned, fra 88 realitetsbehandlede saker i 1996 til 59 i 1997.

Figur 1. Oversikt over nye og avsluttede saker hos Forbrukerombudet og Konkurransetilsynet i perioden 1993-97

1. Sann og tilstrekkelig pris- og produktinformasjon i markedsføringen av varer og tjenester - innen områder som prioriteres særskilt

I markedsføring av utleieprodukter har Forbrukerombudet søkt å påse at alle relevante opplysninger om utleietidens lengde, totale kostnader og finansieringsbetingelser knyttet til eventuelt salg, gis på en tilstrekkelig tydelig måte. Det er lagt særlig vekt på å få frem disse opplysningene på en tilstrekkelig klar måte i fjernsynsreklame.

Forbrukerombudet gjennomførte i 1997 en aksjon rettet mot markedsføring av drivstoff. Aksjonen har etter Forbrukerombudets vurdering ført til vesentlig bedre prisopplysning i annonseringen.

I samarbeid med Konkurransetilsynets regionkontorer ble sportsforretningenes markedsføring kontrollert. Problemene i bransjen var knyttet til villedende/utilstrekkelig prisinformasjon, fremheving av prisfordel uten at det var angitt noen sammenligningspris og bruk av fiktive før-priser.

Forbrukerombudet mottok en rekke klager på markedsføring av telekommunikasjonsutstyr. Det var tendenser til at markedsføringsteknikker brukt på mobiltelefoner spredte seg til andre produkter, hovedsakelig PC med Internettabonnement. Den typiske problemstilling var sterk fokusering på lav pris på produktet samtidig som det ikke ble gitt tilstrekkelige opplysninger om en rekke nødvendige tilleggskostnader. I forhold til det ordinære telefonnettet registrerte Forbrukerombudet i 1997 en tendens i retning av mer aggressiv markedsføring og skjerpet konkurranse frem mot oppløsningen av telemonopolet. Forbrukerombudet registrerte også flere tilfeller av mangelfulle prisopplysninger i markedsføringen hos de nye aktørene i markedet.

Forsikringsmarkedet preges av sterk konkurranse. Særlig i bilforsikring har dette gitt seg utslag i aggressiv markedsføring hvor det bl.a. ble benyttet sammenlignende reklame. Forbrukerombudet påtalte bl.a. at Norges største forsikringsselskap i markedsføringen av sitt nye bonussystem for bilforsikring ikke ga tilstrekkelige opplysninger om hvilke forutsetninger som måtte oppfylles for at kundene skulle kunne dra fordel av dette systemet i forhold til konkurrentenes systemer.

Det har vært et utbredt problem at det i markedsføring av flyreiser og pakkereiser ikke har vært gitt fullstendige prisopplysninger. Skatter og avgifter er enten ikke oppgitt, eller de er holdt adskilt fra selve prisen i markedsføringen. Etter forhandlinger med bransjen er dette nå endret, slik at skatter og avgifter så langt som mulig skal være inkludert i prisen.

2. Redusere antall uholdbare og ubegrunnede miljøpåstander i markedsføringen, inkludert bruk av miljø- og resirkuleringsmerker

Forbrukerombudet fulgte hovedsakelig opp tilfeller med villedende bruk av miljøargumentasjon i markedsføringen med enkeltsaksbehandling på eget tiltak. Oppsøkende kontroller avdekket villedende markedsføring på emballasje for ulike produkter. En del opprydning ble foretatt i forhold til markedsføringen av særlig miljøbelastende produkter, f.eks. plantegifter. Generelt var ikke bruken av uvederheftige miljøpåstander så utbredt som antatt.

3. Motvirke aggressive og voldelige innslag i markedsføringen - herunder særlig vekt på barn og unge som målgruppe

Forbrukerombudet har gjennom enkeltsaksbehandling søkt å påse at barn og unge ikke utsettes for urimelig sterke virkemidler i reklamen, og at reklamen heller ikke på andre måter er urimelig i forhold til disse aldersgrupper.

Forbrukerombudet har registrert økt tendens til bruk av aggressive virkemidler som vold i reklamen. En kleskatalog som ble delt ut til ungdom ble funnet urimelig og i strid med markedsføringsloven § 1 fordi den var utformet som en guide i selvmord og inneholdt en rekke bilder av grotesk vold.

Flere reklamefilmer ble funnet urimelig å vise i tilknytning til barneforestilling på kino, eller i fjernsyn på tidspunkter hvor det må antas at barn utgjør en vesentlig del av seergruppen. Reklamefilmene ble ansett urimelige, enten fordi de var skremmende for barn eller fordi de spilte på vold.

Forbrukerombudet behandlet en sak vedrørende markedsføring rettet mot barn på Internett. FO mente at måten markedsføringen var lagt opp på, bl.a. med invitasjon til å delta i konkurranse og til å legge igjen ulike personopplysninger, reiste spørsmål etter markedsføringsloven § 1. Når reklamen på denne måten ble gjort interaktiv fikk den en helt annen og sterkere grad av påvirkning enn reklame i f.eks. trykt skrift.

Ved lovendring som trådte i kraft den 01.04.97 ble begrepet "god markedsføringsskikk" inntatt i markedsføringsloven § 1 første ledd. Dette innebærer en skjerpelse i forhold til tidligere, og Forbrukerombudet har i flere saker funnet markedsføringstiltak overfor barn og unge i strid med god markedsføringsskikk.

4. Redusere antall lovstridige vilkår i kontrakter, med prioritering av kontraktsvilkår med særlig betydning for mange forbrukere og deres økonomi - herunder finansielle tjenester, bolig og nødvendighetstjenester

Forbrukerombudet har vurdert flere bankers uttaks- og betalingskontrakter, herunder kontraktsvilkårene tilknyttet et betalingskort for barn og unge mellom 13 og 18 år. Det ble konkludert med at kontrakten var urimelige og i strid med markedsføringsloven.

På boligområdet har Forbrukerombudets innsats i 1997 først og fremst vært knyttet til den nye loven om oppføring av ny bustad.

Forbrukerombudet har hatt til vurdering flere kontrakter for Telenors tjenester og har fortsatt forhandlingene med NetCom vedrørende abonnementsvilkårene for mobiltelefon. FO har dessuten innhentet og påbegynt vurderingen av abonnementskontraktene til de største Internettoperatørene.

Forbrukerombudet har innhentet og vurdert en lang rekke studiekontrakter. I vurderingen av avtalevilkårenes rimelighet har FO særlig reist spørsmål ved betalingsvilkårene.

Etter forhandlinger med NSB har Forbrukerombudet fått gjennomslag for at den reisende kan få prisavslag ved gjentatte mindre forsinkelser (NSBs punktlighetsgaranti).

Standardavtalen for pakkereiser måtte revideres på grunn av innføring av ny pakkereiselov. Nye vilkår for pakkereiser ble forhandlet frem med Den Norske Reisebransjeforening.

5. Kartlegging og oppfølging av problemstillinger knyttet til bruk av Internett som kanal for markedsføring, betalingsformidling og kontraktsinngåelse

Forbrukerombudet deltok sammen med 20 andre land på «International Internet Surf Day» arrangert av «International Marketing Supervision Network». I løpet av en dag gikk tilsynsmyndigheter i alle landene aktivt ut på nettet og søkte etter markedsføring med tilbud om store fortjenestemuligheter, tvilsomme lotterier og andre tiltak som innbød forbrukere til å delta i opplegg for å tjene raske og store penger. De nordiske land søkte også på markedsføring rettet mot barn og unge.

Det ble i 1997 rettet en henvendelse til en norsk aksessleverandør («service-provider») vedrørende reklame rettet mot barn på Internett. Etter FOs mening er det liten tvil om at denne type interaktiv markedsføring, som engasjerer barn og unge mennesker på ulike måter, reiser spørsmål i forhold til generalklausulen i markedsføringsloven.

Nye betalingsformidlingstjenester via Internett er i rask vekst og tilbys av stadig flere banker. Kontraktsvilkår er innhentet og forhandlingene med aktuelle parter påbegynt.

Forbrukerombudet innhentet også kontraktsvilkårene til en «handelsklubb» på Internett og har påbegynt forhandlinger.

6. Fortsette oppbygging av kompetanse og rutiner rundt bruk av sanksjonssystem i markedsføringsloven

Første sak der forelegg om tvangsgebyr ikke ble vedtatt av innklagede var oppe for Asker og Bærums Herredsrett i 1997. Resultatet var at tvangsgebyret ble opprettholdt.

Markedsrådet fattet i 1997 vedtak i 19 saker. Til tre av disse knyttet Markedsrådet vedtak om tvangsgebyr.

7. Deltagelse i nasjonalt, nordisk og internasjonalt nettverkssamarbeid for drøfting av saker og problemområder og for kompetanseoppbygging

Det har vært avholdt møter som ledd i samarbeidet med de tilsvarende institusjonene i Danmark, Finland, Sverige. Videre ble det avholdt et møte mellom forbrukerombudene i Sverige og Norge som ledd i et løpende samarbeide om fjernsynsreklame.

Forbrukerombudet har en representant i Juridisk styringsgruppe under Embetsmannskomiteen for forbrukerspørsmål i Nordisk Ministerråd og deltok i prosjekter om forsikring og fjernsynsreklame i gruppens regi.

Forbrukerombudet deltar i et nettverk (International Marketing Supervision Network) bestående av tilsynsorganene for markedsføring i OECD-landene. Innen nettverket utveksles informasjon om regler og praksis samt at medlemmene bistår hverandre gjensidig ved markedsføringsaktiviteter av internasjonal karakter. FO har videre deltatt i European Consumer Law Group.

MÅL OG STRATEGIER

Hovedmålet for Forbrukerombudets virksomhet er at forbrukerne ikke stilles overfor markedsføringstiltak og standardkontraktsvilkår som er urimelige i markedsføringslovens forstand. For at forbrukerne skal kunne gjøre seg nytte av konkurransen i markedet må de ha muligheten til å bli kjent med ulike tilbud, kunne foreta sammenlikninger mellom tilbudene basert på riktig og relevant informasjon og kunne slutte avtaler om kjøp i tillit til at deres interesser blir tatt vare på i kontraktsforholdet.

Markedsføringslovens betydning for forbrukerne på områder der de i utgangspunktet står særlig svakt vil bli vektlagt. Det gjelder barn som forbrukere, det gjelder forbrukernes helse og miljø og det gjelder forhold som er særlig viktige for forbrukernes økonomi.

Forbrukerombudets arbeid er i stor grad organisert i prosjekter. Disse organiseres dels om bransjer, dels om spesielle markedsføringsfenomener og dels om standardkontraktsvilkår. I tillegg til gjennomføring av planlagte prosjekter settes det av ressurser for å kunne gripe raskt inn og behandle aktuelle markedsføringstiltak som dukker opp underveis. Dette vil dels være saker Forbrukerombudet tar opp basert på klager fra publikum og dels forhold som tas opp på eget initiativ.

Foruten oppfølging og videreføring av problemområder det arbeides med i 1998 er det under de ulike resultatmål nedenfor listet opp noen områder Forbrukerombudet særlig vil konsentrere innsatsen om i 1999.

1. Tilsyn med utviklingen av aggressiv og voldelig markedsføring i hht. markedsføringslovens bestemmelser om «god markedsføringsskikk», med særlig vekt på markedsføring rettet mot barn og unge

Det er en økende tendens til bruk av mer aggressive virkemidler i markedsføringen. Et merkbart trekk er at sjokkerte og dels støtende bilder benyttes. Særlig er dette fremtredende i reklame rettet til ungdom.

Standarden i markedsføringsloven § 1 er strengere for markedsføring rettet til barn og unge. Forbrukerombudet vil prioritere tilsynet med markedsføring rettet til barn, samt markedsføring som også kan ses av barn.

Retningslinjer for hva som rammes av den nye bestemmelsen i markedsføringsloven § 1 vil måtte fastsettes gjennom praksis fra Forbrukerombudet og Markedsrådet, noe som vil prege Forbrukerombudets arbeid også i 1999.

2. Motvirke forekomsten av villedende markedsføring på prioriterte områder, særlig innen privatiserte næringer som tele og elektrisitet

Villedende markedsføringsmetoder er den kategori lovovertridelser som tradisjonelt opptrer hyppigst. Tilsynet vil bestå i behandling av klagesaker og annen løpende overvåking på prioriterte områder. Lovetterlevelse vil bli søkt oppnådd både gjennom systematisk markedsovervåking og gjennom mer generelle bransjerettete tiltak.

Mange bransjer krever kontinuerlig oppfølging, og FO vil derfor også i 1999 følge opp brune/hvitevarebransjen, ulike utleietilbud, boligbransjen og reiselivsbransjen. Finansielle tjenester vil følges opp - markedsført såvel via tradisjonelle kanaler som via Internett.

Alminnelige forbrukere er blitt en viktig kjøpergruppe av mer sammensatte og til dels teknisk kompliserte produkter/tjenester innen telekommunikasjonssektoren. Bransjen preges av hard konkurranse. Når dette kombineres med mer tvilsomme prispåstander og produktsammenlikninger i markedsføringen kan det være vanskelig for en ofte teknisk ukyndig forbruker å orientere seg. Forbrukerombudet vil fortsette å jobbe på dette området i 1999.

Konkurranse på elektrisitetmarkedet genererte store saksmengder hos Forbrukerombudet i 1998. Sammenlignende reklame og ulike problemstillinger knyttet til angivelse av faktiske kostnader ved bytte av kraftleverandør har vært fremtredende. Forbrukerombudet vil følge opp dette markedet også i 1999.

3. Føre tilsyn med at reklame i etermedia, herunder nærkringkasting, er i overensstemmelse med markedsføringsloven og kringkastingsregelverket, med særlig vekt på forholdet til barn og unge

Etermediereklamen er undergitt særskilt tilsyn hos Forbrukerombudet. FO vil fortsette å arbeide for å sikre at reklamen i norske fjernsynssendinger i praksis følger markedsføringsloven og de deler av kringkastingsregelverket som FO har tilsyn med. Særlig viktig er dette arbeidet med tanke på reklame rettet mot barn og unge.

Når det gjelder reklame i tilknytning til barneprogram, sponing av barneprogram og produktframvisning har Forbrukerombudet tilliggende og overlappende kompetanse med Statens medieforvaltning. Det vil derfor fortsatt være behov for jevnlig kontakt mellom tilsynsmyndighetene; et samarbeid som er nødvendig også i forhold til sanksjonsreglene.

Norsk markedsføringslovgivning er svært lik den svenske. Når reklamefilmer sendes i begge land vil Forbrukerombudet og Konsumentverket i Sverige ofte stå overfor de samme spørsmål, og et samarbeid med Konsumentverket vil bli prioritert også i 1999.

Salg via fjernsyn har etterhvert fått et stort omfang, og Forbrukerombudet vil følge med i utviklingen på dette området.

4. Redusere antall lovstridige vilkår i kontrakter, med prioritering av kontraktsvilkår med særlig betydning for mange forbrukere og deres økonomi – herunder finansielle tjenester, bolig, utdanning og nødvendighetstjenester

Arbeidet med vilkår i standardkontrakter er omfattende og hver sak krever gjennomgående store ressurser. Arbeidet skjer som regel gjennom forhandlinger med de næringsdrivende, ofte er også bransjeorganisasjoner involvert. Arbeidet med disse sakene skjer følgelig ut fra strenge prioriteringer og arbeidsmålene vil ofte ha et lenger tidsperspektiv enn ett år.

Områder som vil bli prioritert i 1999 er kontrakter innen finansielle tjenester (bank og forsikring), kjøp og salg av bolig, utdanning, telekommunikasjon og transportvilkår.

FO vil følge opp adgangen forsikringsselskapene forbeholder seg til å innhente personopplysninger ved søknad om livsforsikring. Også selskapenes vilkår ved avslag og begrensninger i forsikringsdekningen vil bli vurdert. I tillegg er gjeldsforsikring et område det vil bli aktuelt å se nærmere på.

Betalingsformidling (også over Internett) og betalingskort vil også i 1999 være gjenstand for særskilt prioritering når det gjelder krav til balanserte regler for ansvar og risiko. Flere banker har lansert betalingskort for ungdom, og disse vil underlegges en særlig vurdering.

5. Ut fra et forbrukerhensyn følge opp problemstillinger knyttet til Internettet som kanal for markedsføring, betalingsformidling og kontraktsinngåelse

FO legger til grunn at markedsføringsloven kommer til anvendelse på all markedsføring som er direkte rettet til norske forbrukere, også markedsføring via Internett. I og med Internettets grensekryssende karakter vil det ved spørsmål om i hvilken grad eksisterende regelverk kommer til anvendelse oppstå spørsmål om lovvalg og jurisdiksjon.

Internett fungerer som en markeds plass for varer og tjenester, og kjøp via nettet etter tilbud med direkte kjøpsoppfordring vil være en form for fjernsalg på linje med postordre, fjernsynssalg, telefonsalg osv. EUs direktiv om fjernsalg vil få betydning for hvilke krav som kan stilles i denne forbindelse. Bruk av personlige opplysninger fra nettet reiser dessuten visse personvernspørsmål.

Forbrukerombudet vil overvåke prioriterte bransjer og eventuelt gripe inn mot markedsføring overfor barn og unge, markedsføring av ulike finansielle tjenester og markedsføring av betalingsformidlingstjenester. Det vil også bli gjennomført enkelte mer

aksjonspregede tiltak, hvor det gjøres systematiske søk mot Internett innenfor definerte problemområder.

6. Føre tilsyn med at tekstiler merkes i henhold til forskrift om fiber- og vedlikeholdsmerking og i samsvar med markedsføringslovens krav

Tekstilprodusenter/-leverandører/-detaljister er alle på lik linje ansvarlig for at tekstiler som omfattes av fiber- og vedlikeholdsforskriftene er forskriftsmessig merket. Produkter som ikke er forskriftsmessig merket, eller som er merket med uriktige opplysninger, må ikke frembys til salg.

Forbrukerombudet vil tilstrebe at feilmerking og manglende merking som eventuelt avdekkes rettes, særlig når det gjelder vanlige bruksplagg.

Forbrukerombudet vil innhente informasjon fra de lokale forbrukerrådene for å avdekke i hvilken grad deres klagesaker reiser spørsmål i forhold til fiber- og vedlikeholdsforskriftene.

7. Effektivisere tilsyn med markedsføring over landegrensene gjennom deltagelse i nasjonalt, nordisk og internasjonalt nettverkssamarbeid

Forbrukerombudets tilsynsområde nødvendiggjør et nært samarbeid med andre tilsynsmyndigheter som Konkurransetilsynet, Statens medieforvaltning, Datatilsynet, Statens legemiddelkontroll og Statens næringsmiddeltilsyn. Det vil eventuelt arrangeres møter med disse etter behov. Forbrukerombudet vil delta i et forum for tilsynsmyndigheter som Datatilsynet tok initiativ til i 1998.

Samarbeidet med Forbrukerombudets søsterorganisasjoner i de nordiske landene vil bli vektlagt. Mange markedsføringstiltak skjer parallelt og dels over landegrensene i Norden, og koordineringen av arbeidet på tilsynssiden har betydning for resultatene.

Den stadig økende globalisering av markeder fører til at en større del av markedsføringstiltak rettet mot norske forbrukere stammer fra utlandet. Ikke minst aktuelt er dette for markedsføring via Internett. Forbrukerombudet deltar i et internasjonalt nettverk (International Marketing Supervision Network) etablert mellom tilsynsorganene i OECD-landene. FO vil gjøre aktivt bruk av nettverket ved lovstridige internasjonale markedsføringsaktiviteter rettet mot Norge, og vil tilsvarende yte bistand vis a vis øvrige nettverksmedlemmer mht. markedsføringsaktiviteter som stammer fra Norge.

Oversikt over resultatmål og resultatindikatorer for 1999

Resultatmål	Resultatindikatorer
1. Tilsyn med utviklingen av aggressiv og voldelig markedsføring i hht. markedsføringslovens bestemmelser om «god markedsføringsskikk», med særlig vekt på markedsføring rettet mot barn og unge	Omfang og resultat av behandlede saker
2. Motvirke forekomsten av villedende markedsføring på prioriterte områder, særlig innen privatiserte næringer som tele og elektrisitet	Omfang og resultat av behandlede saker
3. Føre tilsyn med at reklame i etermedia, herunder nærkringkasting, er i overensstemmelse med markedsføringsloven og kringkastingsregelverket, med særlig vekt på forholdet til barn og unge	Omfang og resultat av behandlede saker
4. Redusere antall lovstridige vilkår i kontrakter, med prioritering av kontraktsvilkår med særlig betydning for mange forbrukere og deres økonomi - herunder finansielle tjenester, bolig, utdanning og nødvendighetstjenester	Omfang og resultat av behandlede saker

5. Ut fra et forbrukerhensyn følge opp problemstillinger knyttet til internett som kanal for markedsføring, betalingsformidling og kontraktsinngåelse	Oppnådde endringer i ferdigbehandlede saker
6. Føre tilsyn med at tekstiler merkes i henhold til forskrift om fiber- og vedlikeholdsmerking og i samsvar med markedsføringslovens krav	Omfang og resultat av behandlede saker
7. Effektivisere tilsyn med markedsføring over landegrensene gjennom deltagelse i nasjonalt, nordisk og internasjonalt nettverkssamarbeid	Vurdering av kontaktene, herunder utfall i enkelte saker

NÆRMERE OM BUDSJETTFORSLAGET 1999

Post 01 Driftsutgifter

Forslaget til bevilgning skal dekke lønn til faste medarbeidere og driftsutgifter ved Forbrukerombudet.

KAP. 3868 FORBRUKEROMBUDET (JF. KAP. 868)

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 1997	Vedtatt budsjett 1998	Forslag 1999
01	Salg	39		
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	395		
	Sum kap. 3868	434		

Post 01 Salg

Posten omfatter regnskapsført refusjon fra Barne- og familiedepartementet til dekning av lønnsutgifter til lærling. Posten omfatter videre inntekter fra salg av Markedsrådets vedtak som utgis i bokform med 4-5 års mellomrom. Disse inntektene beløp seg til ca 2 000 kroner i 1997. Posten nullbudsjetteres da inntektene i 1999 anses som usikre.

Post 16 Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger

På posten er det regnskapsført refusjon i henhold til ordningen med refusjon av fødselspenger og adopsjonspenger. Utgifter motsvarende refusjonen er regnskapsført på kap. 868.

Barne- og familiedepartementet

tilråd:

1. I proposisjonen om statsbudsjettet for 1999 føres de summene opp som er nevnt i et fremlagt forslag:

a. Sum utgifter under kap. 800-868	Kr. 20 447 465 000
b. Sum inntekter under kap. 3858-3860	Kr. 18 064 000

2. Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak som nevnt i II, III og IV i forslaget.

**Forslag
til vedtak om bevilgning for budsjetterminen 1999,
kapitlene 800-868, 3858-3860**

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr	Kr
Administrasjon					
0800	Barne- og familiedepartementet (jf. kap. 3800)				
	01 Driftsutgifter	73 456 000			
	21 Spesielle driftsutgifter	2 700 000	76 156 000	76 156 000	
Tiltak for familie og likestilling					
0830	Foreldreveiledning og samlivstiltak				
	21 Spesielle driftsutgifter, Foreldreveiledning	2 000 000			
	70 Samlivstiltak	3 500 000	5 500 000		
0840	Tilskudd til krisetiltak				
	60 Tilskudd til kommuner til krisetiltak	42 150 000			
	70 Tilskudd til utviklings- og opplysningsarbeid	1 040 000	43 190 000		
0841	Familievern og konfliktløsning				
	60 Tilskudd til familievernkontorer	127 417 000			
	70 Utviklings- og opplysningsarbeid m.v.	3 860 000	131 277 000		
0844	Kontantstøtte				
	21 Evaluering, informasjon m.v	9 300 000			
	70 Tilskudd, <i>overslagsbevilgning, kan nyttes under kap 0856, post 60</i>	2 820 000 000	2 829 300 000		
0845	Barnetrygd				
	70 Tilskudd	12 319 956 000	12 319 956 000		
0846	Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.				
	21 Spesielle driftsutgifter, DNA analyser	5 164 000			
	70 Tilskudd	12 790 000	17 954 000		
0847	Kompetansesenter for likestilling				
	50 Basisbevilgning	4 841 000	4 841 000		

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr	Kr
0848	Likestillingsombudet				
01	Driftsutgifter	4 495 000	4 495 000	15 356 513 000	
Tiltak for barn og ungdom					
0850	Barneombudet (jf. kap. 3850)				
01	Driftsutgifter	6 371 000	6 371 000		
0852	Adopsjonsstøtte				
70	Tilskudd til foreldre som adopterer barn fra utlandet, <i>kan overføres</i>	13 000 000	13 000 000		
0854	Tiltak i barne- og ungdomsvernet				
01	Driftsutgifter	53 554 000			
63	Særskilte tiltak, <i>kan overføres</i>	18 500 000			
64	Tilskudd for enslige mindreårige flykninger og asylsøkere, <i>overslagsbevilgning</i>	65 050 000			
70	Tilskudd til Rostad ungdomsheim og Rostad ettervernsheim	10 090 000			
71	Forskning, utvikling og opplysningsarbeid m.v.	25 660 000	172 854 000		
0856	Barnehager				
60	Driftstilskudd til barnehager, <i>overslagsbevilgning, kan nyttes under kap. 0844, post 70</i>	4 586 900 000			
64	Prøveprosjekt Oslo indre øst	10 000 000			
70	Tilskudd til andre barnehageformål, <i>kan overføres</i>	10 450 000	4 607 350 000		
0857	Barne- og ungdomstiltak				
70	Barne- og ungdomsorganisasjoner	52 500 000			
71	Forskning og utviklingsarbeid	9 750 000			
72	Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet.	100 000			
73	Ungdomstiltak i større bysamfunn, <i>kan overføres</i>	22 202 000			
74	Ungdomssatsing i distriktene, <i>kan overføres</i>	5 000 000			
79	Tilskudd til internasjonalt ungdomssamarbeid m.v.	10 710 000	100 262 000		
0858	Statens ungdoms- og adopsjonskontor (jf. kap. 3858)				
01	Driftsutgifter	12 445 000	12 445 000	4 912 282 000	
Forbrukertiltak					
0860	Forbrukerrådet (jf. kap. 3860)				
01	Driftsutgifter	65 801 000			

Kap.	Post		Kr	Kr	Kr	Kr
	21	Spesielle driftsutgifter, Forbrukertvistutvalget	2 844 000	68 645 000		
0862		Positiv miljømerking				
	70	Tilskudd til offentlig stiftelse for positiv miljømerking	2 500 000	2 500 000		
0865		Forbrukerpolitisk forskning, forbrukersikkerhet og internasjonalt samarbeid				
	21	Spesielle driftsutgifter, forskning, utviklings- og opplysningsarbeid	5 839 000	5 839 000		
0866		Statens institutt for forbruksforskning (jf. kap. 3866)				
	50	Basisbevilgning	16 652 000	16 652 000		
0868		Forbrukerombudet (jf. kap. 3868)				
	01	Driftsutgifter	8 878 000	8 878 000	102 514 000	
Sum departementets utgifter					20 447 465 000	

Inntekter:

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr	Kr
Inntekter					
3858	Statens ungdoms- og adopsjonskontor (jf. kap 858)				
01	Tilskudd fra Europakommisjonen	1 230 000	1 230 000		
3860	Forbrukerrådet (jf. kap. 860)				
01	Salg av Forbrukerrapporten	13 166 000			
02	Salg av opplysningsmateriell	3 438 000			
05	Andre inntekter	230 000	16 834 000	18 064 000	
Sum departementets inntekter				18 064 000	

II

Satser for Barnetrygd

Stortinget samtykker i at Rikstrygdeverket for 1999 i medhold av Lov av 24. oktober 1946 nr 2 om barnetrygd, § 2, første ledd, kan utbetale barnetrygd med følgende beløp per år:

Første og andre stønadsberettigede barn	kr 11 112
Tredje og hvert ytterligere stønadsberettigede barn	kr 13 092

For stønadsberettigede barn mellom 1 og 3 år ytes ett tillegg i barnetrygden, det såkalte småbarnstillegget, på kr 7 884 pr år. Tillegget ytes pr barn og ytes fra og med måneden etter at barnet fyller 1 år og til og med den måned barnet fyller 3 år. Småbarnstillegget ytes ikke i de tilfeller der det foreligger rett til full eller delvis kontantstøtte for barnet etter Lov av 26. juni 1998 nr 41 om kontantstøtte til småbarnsforeldre.

Enslige forsørgere som fyller vilkårene for rett til utvidet barnetrygd etter barnetrygdloven og full overgangsstonad etter folketrygdloven, og som har barn som er under 1 år gamle, har rett til et tillegg på kr 7 884 per år. Dette tillegget gis per enslig forsørger, uavhengig av hvor mange barn under 1 år vedkommende faktisk forsørger.

For stønadsinntakere bosatt i Finnmark og Nord-Troms (Karlsøy, Kvænangen, Kåfjord, Lyngen, Nordreisa, Skjervøy og Storfjord) ytes et tillegg i barnetrygden på kr 3 792 per barn per år.

Barnetrygd for barn på barnehem, spesialskole eller lignende institusjon utbetales med satsen per barn. I slike tilfeller skal institusjonen også ha utbetalt eventuelt tillegg for barn mellom 1 og 3 år, og tillegg til stønadsinntakere som er bosatt i Finnmark eller en av de nevnte kommuner i Nord-Troms.

III

Satser for kontantstøtte

Stortinget samtykker i at Rikstrygdeverket fra 1. januar 1999 kan utbetale kontantstøtte med følgende beløp pr år for ett- og toåringer

<i>Oppholdstid i barnehage</i>	<i>Prosentandel støtte</i>	<i>Kontantstøtte i kroner</i>
Ikke bruk av barnehage	100	36 000
Til og med 15 timer pr uke	80	28 800
16-20 timer pr uke	60	21 600
21-30 timer pr uke	45	16 200
31 timer eller mer pr uke	0	0

IV

Stortinget samtykker i at BFD i 1999 kan overskride bevilgninger under kap. 860 post 01 mot tilsvarende merinntekter under kap 860 postene 01, 02 og 05.